

Riksdagens protokoll 1999/2000:45

Måndagen den 13 december

Kl. 10.00 – 17.54
19.00 – 20.02

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 6 och 7 december.

2 § Meddelande om information från regeringen

Talmannen meddelade att *onsdagen den 15 december omkring kl. 15.15* skulle statsminister Göran Persson lämna information om toppmötet i Helsingfors den 10–11 december.

3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 1999/2000:116

Till riksdagen

Interpellation 1999/2000:116 av Kerstin Heinemann om smittskydds-institutet.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 25 januari 2000.

Skälet till dröjsmålet är att jag inte kunnat finna en debattdag som passar både interpellanten och mig.

Stockholm den 6 december 1999

Socialdepartementet

Lars Engqvist

Interpellation 1999/2000:128

Till riksdagen

Interpellation 1999/2000:128 av Roy Hansson om idrott och fysisk aktivitet i skolan.

Interpellationen kommer att besvaras torsdagen den 17 februari 2000.

Prot.
1999/2000:45
13 december

Skälet till dröjsmålet är stor arbetsanhopning.
Stockholm den 6 december 1999
Utbildningsdepartementet
Ingegerd Wärnersson
Enligt uppdrag
Staffan Bengtsson
Statssekreterare

Interpellation 1999/2000:126

Till riksdagen

Interpellation 1999/2000:126 av Ragnwi Marcelind om barn som brottsoffer.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 18 januari 2000.

Skälet till dröjsmålet är riksdagens juluppehåll.

Stockholm den 3 december 1999

Justitiedepartementet

Laila Freivalds

Interpellation 1999/2000:127

Till riksdagen

Interpellation 1999/2000:127 av Per-Samuel Nisser om straffrabatt.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 18 januari 2000.

Skälet till dröjsmålet är riksdagens juluppehåll.

Stockholm den 3 december 1999

Justitiedepartementet

Laila Freivalds

4 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förlängd motionstid

Föredrogs och hänvisades

Proposition

1999/2000:35 till konstitutionsutskottet

Kammaren biföll talmannens förslag att motionstiden för ovanstående proposition skulle förlängas till fredagen den 21 januari 2000.

5 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1999/2000:SfU5, SfU1, SfU6 och SfU2

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU1
Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning
(prop. 1999/2000:1 delvis och 1999/2000:5 delvis).

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Anf. 1 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Fru talman! Med jämna mellanrum genomförs utbildningspolitiska debatter i riksdagen. Olika partier redovisar sina lösningar, sina förslag. Men ofta får man en känsla av att man glömmer det väsentliga i den utbildningspolitiska debatten, och det är att Sveriges riksdag bestämmer villkoren. Sveriges riksdag sätter upp reglerna. Det är ofta en diskussion där riksdagens ledamöter betraktar skolan uppifrån. Vi kanske ska ändra perspektiv. Vi kanske ska sätta eleven i centrum, inte bara i ord utan även i handling.

Skolan är nyckeln till framtiden, och det är vi som har nyckeln. Få saker har sådan betydelse för ett lands möjligheter som kunskap och utbildning. Hur utbildningssystemet fungerar och vilka resultat som blir är av strategisk betydelse för våra möjligheter att se framtiden an med tillförsikt. Det handlar om kvalitet, det handlar om empati människor emellan, det handlar om synen på oss själva och andra, det handlar om möjligheter till tillväxt och mycket, mycket annat.

Skolans uppgift är att fostra, utbilda och lära. Tyvärr ser vi en verklighet som inte svarar upp till de ambitioner som vi har. Samhällsklimatet hårdnar.

Det ringer klockor i Sverige. De ringer inte för att berätta om ett kommande millennieskifte. Det är i stället varningsklockor som berättar att det är problem i skolan. Dessa varningsklockor hålls av Skolverket, av Riksdagens revisorer och de hålls av kammarens ledamöter. Andra som håller i dem är fackliga organisationer, lärare och elever.

Utredning efter utredning, rapport efter rapport visar att dagens system inte svarar mot de höga krav som måste ställas på resultat av de investeringar och satsningar som vi gör på skolan. Det är ett underbetyg till nuvarande skolsystem när 20 % av eleverna lämnar grundskolan utan fullständigt avgångsbetyg. Det är illavarslande att upp till 100 000 barn mår dåligt i skolan. De vantrivs, känner sig utsatta för mobbning eller saknar studiemotivation. Det är en katastrof för de 5 000 elever som lämnar grundskolan utan att kunna läsa, skriva och räkna ordentligt.

Vårterminen 1999 lämnade var tredje invandrarelev grundskolan med betyget Icke godkänd i svenska 2, vilket innebär att de inte är behöriga till gymnasieskolans nationella program. I dag kan vi läsa att frånvaron i gymnasieskolan är upp till 25 % på vissa program i Stockholm. Ungdomsstyrelsens rapport visar att en av fyra inte fullföljt sina gymnasie-studier det år de fyllt 21 år. Bland elever med utländsk härkomst är andelen nästan 45 %.

Känner eleverna i skolan trygghet? Känner de att de har möjligheter att lyckas? Nej, dessa rapporter visar ju att så inte är fallet.

Vilka är det då som drabbas om skolan inte fungerar och inte lyckas leva upp till de högt ställda krav som vi har? Jo, det är framför allt de

svaga eleverna. Men alla elever drabbas. Fungerar inte skolan för de svagaste, då fungerar den heller inte för de starka eleverna.

Samtidigt konstateras att villkoren för grundskolorna varierar beroende på vilken del av landet de ligger i – ja, det gäller inte bara grundskolorna utan även gymnasieskolorna. Variationerna beror dels på politiska prioriteringar och ställningstaganden men är också beroende av respektive kommuns ekonomiska situation.

I vissa kommuner utvecklas skolan genom att bl.a. friskolor uppmantras att starta. I andra kommuner försöker kommunledningarna aktivt att förhindra en sådan utveckling.

Över 200 av landets kommuner är utflyttningkommuner, med de konsekvenser som det för med sig i form av minskade skatteintäkter, tomma lägenheter i kommunala fastighetsbolag som belastar budgeten och som ger allt sämre förutsättningar att göra de satsningar som är nödvändiga i den skola vars resultat vi alla är så beroende av.

Av redovisningarna framgår att kommunernas satsningar på skolan varierar med en faktor två i landet. Variationerna har sina förklaringar, bl.a. olika hyressättningssystem, interndebiteringar och overheadkostnader. Men det handlar också om att skolans andel av respektive kommuns budget är så stor att i en kommun med sviktande ekonomi är det i skolan som politikerna på lokal nivå skruvar åt i väldigt många fall – i alldeles för många fall. Det är situationen i ett utbildningssystem som enligt lagar och regelverk beskrivs i termer av likvärdiga villkor. För vem? För vem ska de likvärdiga villkoren gälla?

Det finns skolor som visar på mycket bra resultat och som lyckas. Det är skolor där elever, föräldrar och lärare tillsammans arbetar fram bra resultat. Det är dessa exempel vi ska bygga vidare på.

I våra motioner med anledning av budgetpropositionen har vi redovisat vad vi anser vara nödvändigt för att ta vara på den utvecklingskraft som finns i skolan. Skolan måste byta perspektiv. Det är dags att sluta se eleverna som ett stort kollektiv och att sluta se lärarna som ett kollektiv. Vi måste börja betrakta både elever och lärare som enskilda individer. Skolans misslyckande blir elevens misslyckande. Det är eleverna vi har skolan för, inte kommunpolitikerna och inte föräldrarna. Skolan är inte heller en sysselsättningsfrämjande åtgärd. Det är resultaten som måste få tala.

Fru talman! Utbildning är en nationell angelägenhet. Det framgår inte minst av att det är riksdagen som formulerar och antar skolans mål. Vi anser att det då också ska vara staten som har ansvaret för skolans finansiering. Därmed kan riksdagen också gå från ord till handling. Om vi är överens om beskrivningarna av problemen i skolan har vi också möjligheter att skapa de verktyg som är nödvändiga för att få en positiv inriktning på och utveckling av skolan.

Vårt förslag att via en nationell skolpeng låta staten svara för finansieringen av grundskolan har som syfte att låta de goda exemplen växa medan de som inte håller måttet antingen ska göra något åt sin situation eller läggas ned. En viktig princip för en sådan utveckling är att skilja på finansiering, drift och uppföljning/utvärdering av skolan. Genom beslut i riksdagen fastställs den nationella skolpengens storlek och innehåll och vilka villkor som i övrigt ska gälla.

Uppgiften att driva skolor ligger på dem som uppfyller de krav som riksdagen beslutar måste uppfyllas. Vi kommer att se olika alternativa driftformer, och det tror vi är bra. Men vi kommer också att se kommunala skolor sida vid sida. Gemensamt är att de ska uppfylla de krav som riksdagen har antagit.

Jag har en fråga till skolministern: Är skolministern beredd att delta i och diskutera en förändring av skolans finansiering genom införande av en nationell skolpeng?

Vi satsar också 200 miljoner kronor på att bygga upp ett fristående nationellt kvalitetsinstitut utifrån vår uppfattning att granskningen, utvärderingen och redovisningen av skolans resultat måste läggas utanför skolan. Skolan kommer alltid att ha en roll när det gäller att redovisa, självklart. Men för att vi ska kunna visa allvaret bakom orden om resultat, utvärdering, uppföljning och kvalitet föreslår vi bildandet och inrättandet av ett fristående nationellt kvalitetsinstitut.

Beträffande gymnasieskolan vill vi ha en förnyelse som innebär att en kvalitetsgaranti införs. Den bygger på tre komponenter. För det första är det fritt skolval. För det andra är det obligatoriskt genomförande av gymnasieskolan. För det tredje är det att även gymnasieskolans resultat granskas. Vi har som mål att även gymnasieskolan ska finansieras via en nationell skolpeng.

Vi anser att gymnasieskolan måste reformeras, bl.a. genom att begränsa antalet kärnämnen, införa alternativa kärnämneskurser, avskaffa timplaner och införa fler betygssteg. Vi lägger makten över skolorna hos eleverna, föräldrarna och lärarna i en skola där det är resultaten som räknas. Är skolministern beredd att göra detsamma?

Vi föreslår också större satsningar än regeringen t.ex. när det gäller att stärka lärarnas IT-kunnande, läromedel för handikappade och bidrag till svensk undervisning i utlandet. Vi avvisar regeringens förslag om den s.k. storstadssatsningen. Vi anser att problemen med utanförskap och beroende inte löses med mer statsbidrag till vissa kommuner. Det som behövs är i stället att alla elever ges goda möjligheter att välja skola och att staten tar över finansieringen av skolan.

Regeringen vill införa en maxtaxa inom förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen. Vi avvisar förslaget. Maxtaxeförslaget är dyrt och kommer att innebära fördyringar för kommunerna. Vi anser också att förslaget negativt kommer att påverka möjligheterna för alternativa barnomsorgslösningar. Vi ifrågasätter även de fördelningspolitiska effekterna av förslaget eftersom många barnfamiljer ställs utanför.

Fru talman! Vi står självfallet bakom samtliga moderata reservationer med anledning av detta betänkande, men för tids vinnande yrkar jag bifall enbart till reservation 3 under mom. 2.

Anf. 2 YVONNE ANDERSSON (kd):

Fru talman! I dag ska vi debattera ett område som alla berörts eller berörs av. Det gäller allt från förskolan för de små barnen, genom hela utbildningssystemet till den forskning som handlar om skeenden i tiden och i vid mening syftar till en bättre framtid. Vi politiker bygger på olika sätt system för att möta de uppgifter som varje samhälle på något sätt fullgör och för att medborgaren ska få den kunskap som krävs för att vara

delaktig i samhället. Det handlar också om att lägga grunden för kunskaper som krävs för att utveckla samhället i rätt riktning.

Men vad är då rätt riktning? För detta finns i läroplanen en väl uttalad värdegrund. Det finns från vårt parlament fattade beslut om vilka värden, vilken grundsyn, systemen ska bygga på. Dessa är bindande som riktlinjer för regeringens konstruktion av systemen och bör stämma för alla dess delar. Därför kan jag i den här debatten inte dela upp systemen mellan forskning, högre utbildning och skola. Huvudpunkten i detta anförande är ju att de av riksdagen beslutade riktlinjerna för utbildningspolitiken, dvs. systemens konstruktion, ska följas men i vissa delar inte följs.

Kristdemokraterna har inga invändningar mot de grundläggande värden som Sveriges riksdag beslutat om och som finns nedtecknade i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, för förskolan och för de frivilliga skolformerna.

Lyssna här på 1 kap 2 och 9 §§: ”Det offentliga skolsystemet vilar på demokratins grund. Skollagen slår fast att verksamheten i skolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan ska främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö.”

Dessa värden har vi varit överens om. Huvudfrågan är således hur vi ska förverkliga dem i det dagliga livet och i hela utbildningssystemet. Jag befarar att regeringen i sitt nuvarande arbete inte till fullo åstadkommer vad dess värden säger. Man måste bygga systemet också på andra sätt. I själva verket är det här en djupt moralisk fråga för oss politiker. Ska människor ha tilltro till vårt arbete måste de också se att vi söker de mål som Sveriges högsta beslutande organ satt upp. Om regeringen avstår från att följa riktlinjerna och i stället väljer egna lösningar är det bara sunt om man på detta vis åstadkommer en typ av politikerförakt.

Jag vill här uppehålla mig kring några exempel på felaktigheter utifrån begreppen samhällssyn, människosyn och kunskapssyn. Av tidsskäl väljer jag att bara göra några djupdykningar.

Först till detta med samhällssyn. Undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa en hållbar utveckling. Vi ska bevara kulturarvet och lägga grunden för samhällets utveckling.

Kulturarvet, som många gånger gestaltas i den praktiska kunskapen, hantverksskunskapen, har förlorat i status i dag. Ett exempel är att vuxna inte får tillgodoräkna sig betyg i estetiska ämnen som merit vid ansökningar till högre utbildning. Yrkesutbildningar finns i alltför liten grad i de uppbyggda systemen.

Genom att ha ambitionen att de flesta ska gå vidare i högskoleutbildningar undervärderas lätt de som inte gör det. Vill vi egentligen ha ett samhälle där alla ska ha akademiska yrken? Hur ska vi då förflytta oss utan taxiförare, få våra middagar utan restaurangpersonal och få parke-ringstillstånd utan vaktmästare? Det är viktigt att yrkesinriktade utbildningar får högre status och betydelse. Vi kristdemokrater vill ha yrkesutbildningar på olika nivåer. Samhället behöver yrkeskunnigt folk. Olika arbeten har ett värde i samhället och ska värderas som ömsesidigt beroende delar av samma helhet.

I gamla Sovjet placerades de som sökte sig till universitet på en plats beroende av statens behov. Deras egna intressen fick föga respekt. I dagens Sverige styr regeringen genom att tilldela medel ensidigt, åtminstone när det gäller utökningen till naturvetenskapliga och tekniska högskoleutbildningar därför att staten behöver dem. Anser utbildningsministern att denna styrning är förenad med respekten för individens frihet och integritet? Vi kristdemokrater tycker inte att det är förenat med det mänskliga samhälle vår överenskomna vision bygger på. Då behövs högskoleutbildade och forskare som värnar om människans liv i ett högteknifierat samhälle. Vi behöver t.ex. fler specialistläkare redan i dag. En sådan ambition skulle tala för mer av tvärvetenskap.

Vi har en skolform, särskola, för dem som är förståndshandikappade. Vi särbehandlar en grupp medborgare därför att de har särskilda behov. Att ha en särskild skolform för dem kan vara nödvändigt av administrativa och organisatoriska skäl. Men detta rättfärdigar icke särbehandling av andra kvalitativa skäl, vilket regeringen i dagsläget accepterar. Om särbehandling av utvecklingsstörda i utbildningssammanhang återkommer jag till i debatten om studiestödet här i dag, där särbehandlingen i dagens betänkande är den åttonde i ordningen av de punkter som jag har funnit som diskriminerande.

Jag övergår nu till att tala om människosyn. Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhället genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.

Det lilla barnet har föräldrar som känner det och förstår dess unika behov. Föräldrarna vill ge sitt barn det bästa och bör få välja olika system för sitt barn. Gunilla Tjernberg kommer senare att ta upp bristen på valfrihet i förskolan. Jag går därför vidare till grundskolan. I den byggs system som likriktar, hävdar jag. Alla ska fortfarande lära ungefär lika mycket på ungefär samma sätt och på ungefär lika lång tid. Om de faller utanför mönstret blir de etiketterade som barn i behov av särskilt stöd, som särskolebarn eller som barn som är besvärliga på något sätt. Det senare används mest attitydmässigt, men dock.

Om vi har en västerländsk humanistisk människosyn – alla är unika och kan och har förmåga att utvecklas i en social gemenskap skapar vi system som i stället söker efter hur barns behov ska mötas utifrån vars och ens begåvning. Då är det inte barnen som etiketteras och delas upp utan den kunskap som de ska få vid olika tillfällen och på olika sätt.

Med mina många år ute i skolverksamhet på olika nivåer i olika ämnen kan jag bara konstatera att de disciplinsvårigheter som lärare under stundom får uppleva t.o.m. kan ses som ett sundhetstecken utifrån ett elevperspektiv. Du och jag är inte heller motiverade att lära allt. Om barnet inte har det ringaste intresse och kanske tidigt förlorat fästet i kunskapsbyggandet, kan det t.o.m. ses som naturligt att det reagerar på något sätt. Detta är en fråga som jag undrar hur vår skolminister tänker på.

Vi menar att skolsystemet måste byggas mer utifrån elevers olika intressen och begåvning och målet att de ska uppleva lusten att lära. Det gäller hela utbildningssystemet. Gymnasieskolan måste t.ex. kunna erbjuda ett lärlingssystem. Ensidiga teoretiska kunskaper passar helt enkelt inte dem med praktisk begåvning. Lusten att lära upplevs inte av tvång

utan av frihet förknippad med krav och fasthet. Allsidigheten kan erbjudas över tid.

En av våra främsta pedagogikforskare verkade under lång tid i gamla Sovjet. Vygotsky är hans namn. Hans verk har blivit kända under senare år. Det är inte för inte som hans kunskap inte spreds under den gamla sovjetiska regimen. Ett av hans viktigaste bidrag är att det inte är barnets förmåga vid ett specifikt tillfälle som är det viktiga utan den nivå som barnet kan utvecklas till om det får den hjälp som det behöver i relation till sina möjligheter. Det är ett budskap som strider mot ett system där människor ska likformas.

Det livslånga lärandet är en idé som tar sin utgångspunkt i att människor lär under hela sitt liv. Det som man inte lärt tidigt lär man senare i livet. Den återkommande utbildningen ger möjligheter för människor att göra omstart på olika sätt. Kristdemokraterna välkomnar den idén. Nu handlar det om att regeringen tar konsekvenserna av den människosynen i utbildningssystemets olika delar i sina olika förslag.

Beträffande kunskapsynen vill jag säga följande. I riksdagsbeslutet om kunskapen framgår att kunskapen i skolan ska bygga på moderna teorier och begreppsbyggnad. Vad innebär då moderna teorier och begreppsbyggnad? Jo, kunskapen ska vara konstruktivistisk, dvs. bygga på redan vunna kunskaper. Kunskapen ska vara kontextuell, dvs. förstås mot sitt sammanhang. Det blir den grunden som gör det möjligt att bygga vidare. Kunskapen ska vara funktionell. Den ska kunna användas på något sätt som redskap. Vidare ska det sociala sammanhangets betydelse för elevens tankemässiga utveckling fokuseras.

I skollagen betonas elevens harmoniska utveckling, vilket innebär att elevernas olika anlag ska få utvecklas allsidigt. Här föreligger det således ingen motsättning mellan skolans fostrande och personlighetsutvecklande uppgift å ena sidan och skolans kunskapsuppgifter å den andra. Men med den organisering som i dag finns i skolans verksamhet har man inte tillräckligt beaktat det ömsesidiga samspelet mellan fostran och lärande. Fostran har blivit ett laddat ord, och i stället för att se den uppgiften som en sida av lärandet, så blandas fostran och kunskapsutveckling. Inte alltför sällan blir elever med svaga förutsättningar för lärande offer för mobbning, och elever som behöver fostras får specialundervisning. Varje elev ska ha rätt till goda lärare, goda läromedel och en god arbetsmiljö, och varje barn ska ha rätt till någon som fostrar dem. Med fostran menar jag att överföra grundläggande värden, regler och handlingskompetens. Det värdegrundsarbete som skolministern initierat kan här få sin givna plats, om det ges ett innehåll, dvs. vilka värden, vilka regler och vilken handlingskompetens som ska överföras.

Skolans primära uppgift måste vara att ge den stimulans och arbetsmiljö som behövs för elevers lärande. Och för detta krävs också lärare med arbetstillfredsställelse. Lärarna måste få möjlighet att utifrån sina föreställningar och de förutsättningar som finns utforma sin undervisning och inte styras genom föreskrifter. Arbetsmiljön måste förbättras och lärarens status på olika sätt höjas. Genom en resursfördelning som bygger på en del lika för alla elever och en del som är behovsprövad för individen kan flexibla lösningar nås där man utgår från den enskilda elevens behov. För att lära nytt och för att kunna utveckla kunskap måste eleverna kunna läsa, skriva och räkna. Dessa baskunskaper måste tränas tidigt.

Fru talman! Jag har ägnat mig åt att lyfta fram tre delar i en grundsyn på utbildningspolitiken. Jag har sagt att kristdemokraterna ställer sig bakom den syn på samhälle, människa och kunskap som riksdagen har beslutat ska vara riktlinjer för skolsystemet. Men jag har också sagt att vi inte till fullo ställer oss bakom regeringens systembyggande på vissa punkter.

Vi vill ha ökad valfrihet inom barnomsorgen och ökad flexibilitet inom skolan där etiken i praktiken ska tydliggöras. Vi vill ha ökad hänsyn till ungdomarnas intressen i gymnasieskolan, mer lärlingsutbildning, mer av yrkesutbildningar och mer av humaniora i universitetsutbildning och forskning.

De beslut om grundläggande synsätt som vi har måste finnas i systemen. Om regeringen går egna vägar riskerar vi att anklagas för hallucinationer snarare än för visioner. Därför bör regeringen beakta de synpunkter som kristdemokraterna reserverat sig för i utbildningsutskottets betänkande. Jag ställer mig bakom reservationerna i deras helhet men för tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservation 1 under mom. 12.

Anf. 3 SOFIA JONSSON (c):

Fru talman! ”Skolan är jätte viktig tycker jag. Jag vill att den ska ställa höga krav, det får inte vara för enkelt. När jag började sjuan var det första vi fick göra att repetera alfabetet! Sen frågade läraren om vi kunde dom fyra väderstrecken! Sånt som vi lärde oss i ettan --- Till hösten ska jag börja gymnasiet. Jag vill gå i en skola där det är blandat, svenskar och invandrare.”

Fru talman! Detta sade Efram 16 år i Barnombudsmannens rapport från 1999.

Även om målet är lika för alla – att nå kunskap – kan vägen till målet se mycket olika ut. Skolan ska ha en långtgående frihet att välja arbets- och organisationsformer. Vi måste se till alla elevers individuella förutsättningar. Det innebär att skolan ska anpassas efter eleverna, inte tvärtom. Skolan ska vara flexibel både i sitt arbetsätt och i tid, för att möta alla elevers olika behov. Alla ska kunna nå kunskapsmålen men man gör det på olika sätt.

Jag tycker att regeringen och dess medhjälpare har misslyckats med att ta initiativ för en bättre skola. Efter alla löften från valrörelsen och efter drygt ett riksdagsår har skolan uppmärksammats mer än någonsin av oss i oppositionen men de konkreta förslagen från regeringen lyser fortfarande med sin frånvaro. Detta innebär att vi återigen har sett en stor mängd elever gå ut skolan utan godkända kunskaper. De uteblivna förslagen och den bristande politiska viljan från regeringen tycker jag faktiskt är ett svek mot landets alla skolelever och deras föräldrar.

Partierna slogs om att ha den bästa skolpolitiken och om att ta fram förslag som kunde vända trenden i valrörelsen för ett och ett halvt år sedan. Inte minst Socialdemokraterna upprepade mantrat skola, vård och omsorg i alla sammanhang där man kunde komma åt att göra det. Ingen kunde ta miste på att krishanteringen nu var över. Någonting skulle göras åt skolan. Ett långsiktigt arbete med konkreta förslag skulle komma fram. Det var ett tungt ansvar som man tog på sig.

Men så har det inte riktigt blivit, fru talman! Trots alla löften, trots att statistiken visar att situationen närmast förvärrats och trots att det funnits

en mängd förslag på vad som borde göras här i riksdagen har inte mycket hänt. Inte ett enda riktigt förslag som kan vända hela trenden i grundskolan har presenterats från regeringens sida.

Vi i Centerpartiet kräver en tydlig plan för att komma till rätta med grundskolans problem. Vi vill gå tillbaka till skolans rötter – att ge kunskaper för livet. Det var ju den insikten som drev de folkrörelser som byggde den svenska skolan, som slogs för lika rätt till lika utbildning. De som byggde skolan visste att det var bara genom en skola som ger alla möjlighet att vinna kunskap som verklig social utjämning kunde uppnås. Det går inte att prata bort detta genom att diskutera allt utom kunskapsfrågan.

Det finns inte heller någon botten på hur dåligt det kan gå för den enskilde eleven, för klassen eller för skolan. Så länge vi har kvar skolplikten måste det finnas rimliga chanser för den enskilde eleven att gå i skola och få tillgång till bra undervisning och godkända kunskaper.

Fru talman! Låt mig ta några exempel på vad jag tycker måste göras nu. Kunskapen måste sättas i centrum genom att kunskaperna, inte tiden, avgör när skolgången är avslutad. Varje elev ska få den tid och de individuella insatser som krävs för att bli godkänd. Det tycker jag sker bäst genom individuella studieplaner tidigt. För svaga elever är det inte fråga om att "sitta kvar" ett extraår, utan det är fråga om att kontinuerligt anpassa undervisningen efter eleverna.

Fokus måste ligga på de viktigaste kunskaperna – svenska, engelska och matematik. Detta är en förutsättning för fortsatt lärande. Redan tidigt måste vi uppmärksamma de elever som har problem. Man måste kunna göra en tidig diagnostisering. Man kan tycka att det kostar mycket pengar att tidigt sätta in stora omställningar som gör att eleverna får de här rättigheterna men det är fråga om småsummor jämfört med kostnaden för de elever som inte har lärt sig grunderna i skolan.

Vi har kunnat höra skolministern i alla debatter säga: Jag tar till mig idéer. Jag tar till mig alla förslag som är goda för att förbättra skolan.

Men alla förslag som lagts fram har kategoriskt avslagits. Fortfarande står man utan nya konkreta mål. Behovet av en ny skolpolitik kvarstår alltså. Jag tycker att det är dags att bli tydlig i skolpolitiken, skolministern!

Vi i Centerpartiet vill satsa stort på skolan – inte bara med ökade resurser till just skolan, utan vi vill ge eleverna möjlighet till bra kunskaper. Ett led där är att införa en stor satsning på läs- och skrivutveckling, en nationell handlingsplan där elever från början får möjlighet att lära sig läsa och skriva. Där krävs det att lärare får ökade kunskaper. Man kan också inrätta specialisttjänster. Vidare vill vi införa certifiering för lärare. Men framför allt gäller det att ge eleverna möjlighet till lärande och stöd, som en grund för fortsatt utveckling.

Ett annat steg i detta med ökad kvalitet är att stärka skolans egen roll, med ökat ansvar och makt, så att man lokalt kan forma en bra skola för eleverna. Detta måste förenas med ett statligt ansvar för att upprätthålla likvärdigheten, inte med en ökad likformighet genom förstatligande eller en ny statlig detaljering – bl.a. detta kunde vi höra Tomas Högström diskutera, med en ny statlig skola.

Det handlar om att ställa höga krav på kommunerna och att utvärdera dem. Vi vill inrätta ett nationellt kvalitetsinstitut tillsammans med lärar-

nas organisationer och kommunerna just för att utvärdera och tala om hur det står till i skolan – kommun för kommun och skola för skola. Det är genom att ställa tydliga krav och genom att lita på dem som är aktiva i skolan som vi kan förbättra och nå en skola som ger godkända kunskaper.

Därmed vill jag yrka bifall till reservation 6 under mom. 7.

Fru talman! Resurserna till skolan är enormt viktiga men vi är medvetna om att de ensamma inte utgör skolans kvalitet. Den svenska skolan hör redan till de dyraste i världen men resultaten motsvarar inte kostnaderna. Delvis beror det på att skolans resurser försvinner i andra verksamheter än undervisning, främst i dyra lokaler.

På många håll genomförs också i dag nya besparingar inom undervisningen, medan lokalkostnaderna fortsätter att skena. Utifrån det tycker jag att en utvärdering bör göras av hur kommunernas anslag till skolan fördelas och av hur mycket av resurserna som faktiskt går till skolans huvuduppgift, att undervisa eleverna.

En ökad individualisering i skolan innebär att resurserna anpassas individuellt efter varje elev. Det är inte statens uppgift att bestämma på vilket sätt resurserna ska fördelas till varje elev för sig. Det måste vara upp till varje kommun och varje skola att fördela resurserna så att man uppnår målet att ge eleverna bra kunskaper.

Jag tycker också att decentraliseringen av skolan ska fortsätta. Makten över det dagliga livet i skolan ska flyttas ut till varje skola, till dess ledning, lärare, elever och föräldrar. Vi i Centerpartiet vill att varje skola ska ha en styrelse med ett tydligt avgränsat ansvar. På det sättet får hela skolan ett gemensamt mål att arbeta efter.

Fru talman! Med dagens snabba kunskapsutveckling har vi inte råd att låta elever gå ut vare sig grundskolan eller gymnasieskolan utan godkända kunskaper. Lösningen på gymnasieskolans problem ligger inte i att riva upp reformen och gå tillbaka till en gymnasieskola som redan befunnits otillräcklig.

Vi i Centerpartiet vill i stället utveckla reformen och ytterligare anpassa gymnasieskolan efter varje elevs förutsättningar och behov. Ytterligare en avgörande grund för en framgångsrik gymnasieskola är att se till att de som börjar gymnasieskolan har tillräckliga kunskaper från grundskolan. Grundskolans misslyckande får inte skjutas över på gymnasieskolan.

Ska man inom gymnasieskolan klara att ge eleverna tillräckliga kunskaper måste också utvecklingen mot en individualiserad undervisning fullföljas. Redan i dag har det uttryckts krav på att varje elev i gymnasieskolan ska ha en individuell studieplan. Det har dock visat sig att inte många skolor följer eller lever upp till detta krav. Vi betonar vikten av att individuella studieplaner upprättas för varje elev i samråd med eleven och lärare.

I debatten kan man ofta få intryck av att det skulle räcka med en lite enklare utbildning för vissa. Vissa skulle kunna gå ut i livet och ha lite mindre gymnasieutbildning bakom sig, medan andra som ska förbereda sig för så mycket viktigare uppgifter måste packa en mycket mer avancerad utbildningskappsäck. Vår tanke är att den tid är förbi då det räckte att man på kort tid lärde sig några enkla handgrepp för att kunna sköta arbetsuppgifter i arbetslivet, alltså tvärt emot vad Yvonne Andersson från

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Kristdemokraterna tog upp om gymnasieutbildningen. Alla behöver minst en bra gymnasieutbildning som också ger behörighet till senare högskolestudier. Därför är det så viktigt att gymnasieskolan även fortsättningsvis utgår från den höga ambitionsnivå som låg till grund för reformen.

Det vi under hösten kunnat se från skolministerns sida vad gäller gymnasieskolan har varit lite uppseendeväckande. Dels har man kommit med ett förslag om social kompetens, dels har man kommit med en idé om att minska idrott, hälsa och skolhälsovården, någonting som är så viktigt och som jag tycker i stället ska utvecklas. Det gynnar varken eleven eller gymnasieskolan i sig att minska sådant.

Ett längre avbrott från gymnasieskolan ska inte innebära att man går miste om möjligheten att fullfölja det nationella program man har påbörjat. Vid gymnasiestudier påbörjade före 20 års ålder skulle en garanterad rättighet att fullfölja utbildningen, upp till 25 års ålder, öka möjligheten för fler att få en godkänd gymnasieutbildning – vi kallar det för en utbildningsgaranti – samtidigt som man skulle kunna genomföra den i sin egen takt, varvat med arbete.

Fru talman! Några ord om den högre utbildningen, som jag tycker är ett av de viktigaste inslagen i en politik för att slå vakt om alla människors lika möjligheter. Investeringar i utbildning är av avgörande betydelse för såväl samhället som människor. En politik för rättvisa måste i stor utsträckning bygga på en politik för att erbjuda alla lika möjligheter till utbildning och till högre utbildning.

Även om möjligheterna till högre studier ökat kraftigt efter den stora expansion som högskolan har genomgått kommer möjligheterna inte alla till del. Den sociala snedrekryteringen är lika stor som för 30 år sedan. Ingenting har hänt. De kommande åren måste stora ansträngningar göras för att bryta mönstret och uppmuntra fler att börja studera. Den sociala snedrekryteringen måste bort.

Högskolepolitiken ska därför ha sin grund i studenternas rätt till en god utbildning och deras krav och förväntningar på sin studietid. Studenterna måste stå i centrum för utbildningspolitiken. Efter den stora ökningen och det kvantitativa språng som nu är gjort inom högskolan, där Centerpartiet var delaktigt, måste vi nu fortsätta med att ta itu med kvalitetsaspekterna. Men kvalitet i utbildningen har många aspekter. Det innebär ökade resurser för forskning och forskningsutbildning. Men kvalitet innebär för oss också akademisk kvalitet, som i stor utsträckning utgörs av lärarnas akademiska kompetens och lärosätenas forskningsresurser samt upplevd kvalitet, där studenternas upplevelser av utbildningen och examinationen räknas. De studiesociala frågorna är därför en avgörande del i ett framgångsrikt kvalitetsarbete.

Centerpartiet föreslår en studiesocial utredning i syfte att göra det möjligt för studenterna att koncentrera sig på utbildningen och därigenom tillgodogöra sig kunskaperna. Kvalitet innefattar också så klart studiemedlen, som vi kommer att diskutera senare.

Fru talman! Det krävs en ökad satsning på forskning. Det är viktigt för att stärka det öppna samhället och för att kvalitetssäkra utbyggnaden av den högre utbildningen. Men satsningen och arbetet måste vara långsiktigt och ha stabila spelregler, för det behövs inom forskningspolitiken.

För att det ska uppnås krävs det en genomgripande diskussion och en bred förankring.

Nu är inte utbildningsministern här, men jag skulle vilja säga till honom att jag inte tycker att han och regeringen har tagit sitt ansvar för att arbeta med kvalitetsutvecklingen och forskningsutvecklingen på våra högskolor och universitet.

Riksdagen har redan godkänt ramarna för 2000 års budget. Vi i Centerpartiet hade velat se ett lite annat beslut. Det hade t.ex. betytt 3 miljoner extra till de nya universiteten och 8 miljoner extra till Högskolan i Kalmar respektive Karlskrona/Ronneby samt 93 miljoner till högskolornas forskning.

Vid många, främst mindre, högskolor finns i dag inte förutsättningar för att konkurrera om forskningsmedel med något så när likvärdiga förutsättningar med de stora högskolorna och universiteten. Högre utbildning ska bedrivas på vetenskaplig eller konstnärlig grund. En egen forskning är därför nödvändig för att säkra grundutbildningens kvalitet vid alla lärosäten. Dels måste lärosätenas egna lärare ges möjlighet att forska för att vidareutvecklas i sin roll, dels är högskolornas forskning viktig för att kunna attrahera nya lärare och forskare.

För att då stärka forskningen och ge möjlighet till kvalitetssäkring i den högre utbildningen föreslår Centerpartiet en övergång till ett enhetligt anslag för grundutbildning och forskning för samtliga universitet och högskolor. Anslaget ska differentieras med nya principer för forskningsfinansiering som bygger på vårt förslag med en kvalificeringstrappa i tre steg för högskolorna. Genom ett enhetligt anslagssystem skapas förutsättningar för ett höjt sammanhållet basanslag för forskning, som helt enkelt följer av det utbildningsuppdrag som lärosätena tilldelas. Mindre och medelstora högskolor ska kunna ansöka om examensrättigheter på allt högre nivå, och prövningen av examensrättigheterna ska ske efter klara kriterier och för varje steg i kvalificeringstrappan. Lärosätena ska få ökade resurser för forskning efterhand. Förslaget innebär därmed att det skapas förutsättningar för högskolan att successivt utveckla bredd och djup, en högskola som är till för studenter och som har god kvalitet.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till reservation 6 under mom. 13. Självfallet står jag bakom de andra yrkanden som vi har, men jag nöjer mig med att yrka bifall till denna reservation.

Anf. 4 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Sofia Jonsson och jag är överens om att professionens ställning måste stärkas i skolan. Jag blir lite besviken när Centerns representant avfärdar det moderata förslaget om en nationell skolpeng med hänvisning till ökad detaljstyrning. Det är inte detta det är fråga om. Vad vi inför är en resursgaranti, och vi gör det utifrån grundinställningen att det sedan är skolorna, professionen, som svarar för genomförandet och för många av de detaljer som politiker på kommunal nivå i väldigt stor utsträckning i dag lägger sig i. Och vi gör detta tillsammans med Lärarnas Riksförbund. Vi gör det tillsammans med en stor del av de lärare som är verksamma inom skolans område. Det borde Sofia Jonsson vara medveten om.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Anf. 5 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag förstår att Tomas Högström tycker att det är tråkigt att jag inte går med på hans förslag. Men det har flera bakgrunder. Framför allt vill jag stärka skolans egen roll. Jag vill att skolan, dess lärare och ledning samt elever och föräldrar ska få möjlighet att arbeta i och föra fram en bra skola för eleverna i sig, en skola där eleven sätts i centrum, där man har individuella studieplaner och där man kan arbeta fram till och nå de nationella mål som vi antar här i riksdagen.

Skillnaden mellan Moderaternas och Centerpartiets inställning till en nationell skolpeng är att vi vill ge ökad makt till skolorna och föräldrarna i sig. Vi vill se en decentraliserad skola där man, skola för skola, har möjlighet att arbeta fram till och nå målet att ge eleverna godkända kunskaper.

Anf. 6 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Det finns ingen skillnad när det gäller Centerns och Moderaternas inställning, att stärka skolan. Därom är vi överens. Vi är överens om individuella studieplaner. Men det Sofia Jonsson och andra tydligen inte har förstått är att med en nationell skolpeng ges förutsättningar för en verklig decentralisering. Makten över skolan flyttas till skolan, och där ligger det väsentliga. Det handlar inte om att lappa och laga i ett system som visar på sådana uppenbara brister. Det är dags för ett uppvaknande även hos Centerpartiet.

Anf. 7 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Eller också är det dags för ett uppvaknande hos moderaterna.

Det är ju så, Tomas Högström, att skolan ser väldigt olika ut runtom i Sverige, och det tycker jag är bra och viktigt.

Sverige ser också geografiskt olika ut, vilket innebär att skolan kostar olika mycket i de olika geografiska områdena. Och en nationell skolpeng, en ökad centralisering och en ökad likhet mellan skolorna, framför allt vad gäller kostnaderna, innebär ju i sig att skolan, grundskolan och den enskilda skolan, inte får möjlighet till ökad makt. Man får inte möjlighet att ge eleverna ökade kunskaper i form av fler lärare, i form av bättre böcker, i form av ökad kvalitet i skolan. Det är den stora skillnaden mellan Centerpartiet och Moderaterna. Vi vill att skolan ska få se olika ut runtom i Sverige. Den ska få kosta olika mycket, och den ska vara bra för alla elever oavsett var man bor i landet.

Anf. 8 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Sofia Jonsson förstod inte riktigt vad jag avsåg när jag talade om grundsynen på eleven. Själv tycker jag att hon är väl så otydlig.

Vår idé om hur systemet ska se ut handlar om att eleverna ska få en mycket god gymnasieutbildning. De ska också kunna få högskolebehörighet, men kanske inte exakt vid samma tillfälle. Alla ska ha möjlighet till högskolebehörighet, men det handlar om att samhället inte styr in på exakt när. Framför allt handlar det om att man låter den praktiska kunskapen också bli en del av det som värderas. Kort sagt: Eleven ska värderas för den hon är, och inte enbart för det hon gör.

Anf. 9 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är oerhört viktigt med en bra gymnasieskola. Som jag sade ett par gånger i mitt anförande tycker jag att alla ska få möjlighet till bra kunskap. Men sättet som eleverna når det målet på kan se olika ut. Gymnasieskolan och dess olika program ska se olika ut. Det kan vara lärlingsutbildning, det kan vara en rent teoretisk utbildning. Jag tycker – och det är oerhört viktigt – att gymnasieskolan ska ge godkända kunskaper, bra kunskaper, kunskaper som gör att du har möjlighet att gå vidare.

Eftersom Yvonne Andersson säger att det är viktigt och bra att kunna komma tillbaka till gymnasieskolan skulle jag vilja fråga henne: Anser kristdemokraterna att det förslag om utbildningsgaranti som Centerpartiet har lagt fram är bra? Förslaget innebär att den som har börjat gymnasiestudier innan 20 års ålder har möjlighet att komma tillbaka och göra klart sin gymnasieexamen fram till dess att man blir 25 år. Det ger ju möjlighet till en bra gymnasieexamen för alla.

Anf. 10 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Vi har inte använt precis samma begrepp. Men vi säger att man ska få komma tillbaka upp till 25 års ålder och göra klart sina gymnasiestudier. Man ska få ta avbrott. Det är nog viktigt att inte påvisa skillnader som egentligen inte finns. Man använder bara olika ord. Det är viktigt att faktiskt titta på grunderna. Jag tror inte att oenigheten är så stor.

Anf. 11 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Det vore ju bra, för jag hoppas verkligen att de elever som går i gymnasieskolan ska få de kunskaper som gör att man kan gå vidare i livet.

Anf. 12 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! I diskussionen om skolan runtom förs det ständigt fram en massa önskemål om och nya krav på vad skolan ska ta ansvar för. Ibland, när man hör diskussionen, låter det nästan som om allting – arbetslöshet, skilsmässor, allmänna orättvisor – beror på skolan.

Jag tror tvärtom att det är dags att nu våga säga att skolan måste få vara just skola. Skolan kanske inte är så bra på att lösa samhällets olika problem. Men skolan har en mycket speciell kompetens när det gäller utbildning. Det är fel att tro att skolan ska vara expert på allt. I verkligheten kan den inte det. Men skolan kan bli riktigt bra på att ge människor utbildning, att ge människor redskap för att gå vidare i kunskapssökandet och att ge människor en grund för att delta i ett livslångt lärande. Om skolan klarar kunskapsmålen blir många andra problem lösta.

Många konflikter, mycket bråk i skolan, bottnar helt enkelt i att skolan inte ger alla elever en chans att utifrån sina egna förutsättningar i sin egen takt tillägna sig sina kunskaper. Det är klart att till sist återstår det för många inget annat än att sabotera för de andra i klassen om man inte förstår vad de pratar om under lektionerna.

Vi har under den senaste tiden fått en hel del rapporter om misslyckanden i den svenska skolan. Omkring en tredjedel av eleverna har inte uppnått de uppsatta målen för gymnasieskolan, och i storstäderna saknar

uppåt hälften en fullständig gymnasieutbildning. Olika läs- och skrivundersökningar visar att i själva verket är det många fler än vad betygen visar som inte har tillräckliga kunskaper med sig från grundskolan.

Bakom all den här statistiken finns en mängd individer som helt enkelt inte fått det bagage med sig från skolan som de har rätt till. Det är enskilda unga människor som inte har tillräcklig förberedelse för yrkesliv och livslångt lärande.

Det handlar om hur skolan ska nå upp till sitt mål att ge alla människor jämlika chanser. För en liberal är det självklart att betrakta skolan som det viktigaste verktyget för att ge alla lika möjligheter i samhället. Men i dag fungerar inte skolan som ett sådant verktyg. I dag lämnar skolan alltför många i sticket.

I regeringens budgetproposition görs en beskrivning av den svenska skolans tillstånd. Det är i och för sig positivt att regeringen erkänner att det finns oroande tecken, t.ex. att betygsstatistiken försämrats och att antalet invandrarelever är överrepresenterade bland dem som inte nått målen. Men som helhet ger ändå regeringens beskrivning fortfarande en positiv bild av den svenska skolan. Bl.a. redovisas statistik för hur många som blir godkända vid grundskolans slut och hur många grundskoleelever som uppnått målen för att gå vidare till gymnasieskolan.

Men den bilden ger bara en del av verkligheten. I själva verket kommer det alltför alarmerande uppgifter om den svenska skolan. Det är visserligen bara 4 % av nians elever som inte får godkänt i svenska. Men många andra oberoende läsförståelseundersökningar visar att det är betydligt fler som har svårt att både läsa och skriva. Och då är det kanske inte så konstigt att så många får svårt att klara de höga teoretiska kraven på gymnasiet. Varje år kommer det faktiskt ut 20 000 nya människor i 19-årsåldern utan gymnasiekompetens på en arbetsmarknad som kräver alltmer av kunskaper.

Man kan också fråga sig hur det kommer sig att bara omkring 5 % av grundskoleeleverna inte klarar godkänt i svenska, engelska eller matte, men att sedan av samma elever ungefär en tredjedel misslyckas i gymnasiet.

Den skrivundersökning som tidigare har debatterats i kammaren, som gjordes i Stockholm, visar att skolan blundar för att många elever behöver hjälp. Allt detta visar alltså att betygsstatistiken döljer verkliga förhållanden.

En första viktig uppgift borde nu vara att undersöka hur betygen på olika håll i landet motsvarar de krav som betygskriterierna anger. Det finns ju redan i dag obligatoriska ämnesprov i grundskolan som skulle kunna användas. I dag är bortfallet när det gäller de här proven stort och proven är bara obligatoriska i nian.

Fru talman! Det kan naturligtvis diskuteras hur mycket ekonomiska resurser skolan ska ha för att kunna leva upp till sina mål. Jag tror inte att denna budgets problem i första hand är att den ger för lite pengar till kommunerna för skolan. Problemet ligger i stället i att regeringen inte på allvar vill ifrågasätta vissa systemfel i den svenska skolan – systemfel som vi många gånger diskuterat i den politiska debatten. Sedan är det en annan sak att regeringen dessutom gör en del märkliga ekonomiska prioriteringar, trots att skolan fortfarande inte har rättat till grundläggande fel.

Det finns en skolforskare som heter Bo Sundbladh. Han har talat om "snällfällan" i den svenska skolan – en snällhet som gör att elever får för höga betyg, en snällhet som gör att elever går vidare i skolsystemet utan riktiga kunskaper. Vem är man egentligen snäll mot när man gör på det sättet? Inte mot eleven i alla fall, som förr eller senare kör fast i utbildningen. Möjligen är man snäll mot skolförvaltning och skolpolitiker som inte tar sitt ansvar. Den här "snällfällan" stjälar i stället rätten till stöd för varje elev som glöms bort. Varje elev har faktiskt rätt till stöd för att nå upp till målen, men döljer man svårigheterna bakom ett felaktigt betyg bestjäl man också eleven på den rätten.

Det är positivt, fru talman, att regeringen gett Skolverket ett uppdrag att utreda hur likvärdigt betygen sätts i den svenska skolan, och det hade varit mera positivt om uppdraget också hade inneburit att undersöka hur betygen förhåller sig till nationella prov och om betygen motsvarar de mål som står i kursplanerna.

Vi har egentligen redan nu redskap för att skaffa oss en tydlig bild av hur det står till i skolan. Dessutom borde vi för att få en ännu tydligare bild som Folkpartiet har föreslagit inrätta ett fristående kvalitetsinstitut, som oberoende av politiker och oberoende och skilt från det verk som ska jobba med utveckling kan göra en objektiv utvärdering av skolan.

Statens uppgift när det gäller skolan är att genom ordentlig uppföljning och utvärdering garantera kvaliteten. Det är kanske på grund av att staten inte har levt upp till detta som en del nu börjar tala om att återgå till att finansiera skolan med statliga pengar. Jag tror inte på det. Jag tror inte att en schablonmässig statlig finansiering som inte tar hänsyn till lokala problem och förhållanden är en bra modell för framtiden. Däremot kan staten styra skolan genom riktig uppföljning och utvärdering.

Om en missriktad snällhet är det ena systemfelet i skolan är idén om likformighet ett annat systemfel. Sverige ska fortfarande vara det enda land i världen där 100 % av gymnasieeleverna ska uppnå högskolebehörighet. Folkpartiet anser att det är dags att låta eleverna välja mellan både mera studieinriktad utbildning och yrkesinriktad utbildning. Vi föreslår därför att det som ett positivt alternativ utarbetas ett lärlingssystem, där skolan och arbetslivet ansvarar för halva tiden var. En riktig yrkesexamen borde införas för dessa lärlingsutbildningar.

Inte alla 16-åringar drömmer om att få börja på universitet, men som vuxna ska de naturligtvis ha möjlighet att komplettera, om de ändrar intresse. För de elever som så vill ska det finnas en gymnasieexamen som är internationellt gångbar i högskolevärlden. En sådan gymnasieexamen borde utformas så, att det blir tydliga krav på förmåga till kritiskt tänkande och självständigt arbete och med precisering av vilka moment som den ska innehålla. En gymnasieexamen ska vara en förutsättning för att få grundläggande behörighet för högskoleutbildning.

För att ge alla en chans att lyckas utifrån sina egna möjligheter och förutsättningar måste vi få ett gymnasium med fler valmöjligheter när det gäller studieinriktningar. De som vill läsa kurser med t.ex. mer avancerad matematik ska få göra det, och de som i stort sett kan hoppa över de enklare kurserna ska få göra det. Likformighetens skola i Sverige har skapat ett system där de som behöver mest hjälp inte får den och de som vill lära mer hålls tillbaka.

Med en liberal kunskapssyn är det självklart att också förskolan ska ha höga ambitioner. Därför tycker jag att det är positivt att regeringen nu inrättar en allmän kostnadsfri förskola cirka tre timmar om dagen från fyra års ålder. Jag tycker även att den s.k. förskoleklassen för sexåringar är ett steg i rätt riktning.

Däremot är det beklagligt att regeringen inte alls längre diskuterar en framtida tioårig grundskola. Jag vet inte varför det blev tyst. För tio år sedan var det en socialdemokratisk utbildningsminister som tog upp debatten om en tioårig grundskola. Svenska elever tillhör dem som har den kortaste skoltiden i Europa. En tioårig grundskola skulle ge möjlighet att anpassa undervisningen efter varje enskild elevs behov och ta hänsyn till att barn utvecklas i olika takt. En tioårig flexibel grundskola skulle kunna låta eleverna gå vidare i den takt som passar dem. Det skulle vara fullt möjligt att gå vidare till gymnasiet efter nio eller nio och ett halvt år, medan andra kanske behöver gå tio år för att kunna gå vidare.

En stor ekonomisk prioritering som regeringen nu aviserar är maxtaxan inom barnomsorgen. Jag tycker att det är en märklig ekonomisk prioritering för förskolan. Vi folkpartister vill visserligen i kommunerna arbeta för en enhetligare barnomsorgstaxa, men Folkpartiet säger nej till att binda så mycket pengar för att statligt reglera hur taxorna ska se ut. Lokala frågor ska avgöras lokalt, och behoven ser väldigt olika ut mellan de enskilda kommunerna.

Vi liberaler säger ofta att skolans viktigaste resurs är lärarna. Tar man skolans problem på allvar måste man också ta lärarbristen på allvar. I Sverige har lärarnas insatser under många år värderats alldeles för lågt. Svenska lärare har de näst sämsta lönerna i Europa. Det behövs 10 000 nya lärare om året, men det utbildas bara 4 000. Platser gapar tomma inom flera ämnessektorer av lärarutbildningarna, och alltfler lärare är tveksamma till att fortsätta i yrket.

Dessutom är lärarutbildningarna ofta andra eller tredje valet för studenterna. Det borde vara tvärtom – de mest motiverade studenterna skulle välja lärarutbildningen. Därför måste lärarna lyftas fram både lönemässigt, när det gäller möjlighet till kompetensutveckling och när det gäller möjlighet till karriärtjänster.

Fru talman! Ett modernt samhälle måste ge människor möjlighet att komplettera sin utbildning i takt med att samhälle och arbetsliv förändras. Därför kommer vuxenutbildningen att ha en avgörande roll i framtiden. Folkpartiet anser att alla ska ha rätt att skaffa sig en gymnasieutbildning. Alla ska ha tillgång till en gymnasiebank med rätt till utbildning som ger högskolebehörighet.

Det nuvarande s.k. Kunskapslyftet har inneburit en massiv satsning på människor som drabbats av de senaste årens arbetslöshet. De extra utbildningsplatser som anordnas är i första hand avsedda för arbetslösa. Det har naturligtvis för många människor inneburit en ny chans, men samtidigt visar rapporter att uppemot 15 % av deltagarna i Kunskapslyftet anser att de borde ha gjort något annat än studera. Det kan finnas många orsaker till sådana svar, såsom studieovana, men en orsak kan också vara att eleven inte uppfattar att chansen till ett bättre jobb har ökat.

Folkpartiet tror att den snabba utökningen av antalet platser i Kunskapslyftet har medfört en risk att kommunerna har tappat greppet om kvaliteten. Den kraftiga volymökningen måste ha påverkat den pedagogiska verksamheten på något sätt. Vi har därför krävt att Kunskapslyftet ska utvärderas vad beträffar kvaliteten på undervisningen, kompetens hos lärare osv.

Folkpartiet lägger i sin budget in mer pengar till högre utbildning än regeringen men gör en besparing just på Kunskapslyftet. När Sverige befinner sig i en högkonjunktur och arbetslösheten sjunker tycker vi att en sådan kraftig satsning på en sådan arbetsmarknadsåtgärd som Kunskapslyftet är bör minskas.

Också i Folkpartiets budgetalternativ görs arbetsmarknadssatsningar men i form av lättnader för företagen, så att skatter och avgifter på lönerna blir lägre och fler kan få jobb. De pengar som Folkpartiet sparar på Kunskapslyftet läggs på förändringar som ger fler jobb. Det är bättre med riktiga jobb än med åtgärder för arbetslösa.

Också inom den högre utbildningen har regeringens politik under många år inriktats för mycket på kvantitet i stället för på kvalitet. Antalet studentplatser har ökat kraftigt, men de anslagna pengarna för varje studentplats har sjunkit. Antalet forskarutbildade lärare har minskat, så att på vissa högskolor närmare hälften av lärarna inte har den forskarutbildning de borde ha. Högskolorna har tilldelats platser i naturvetenskap och teknik för att råda bot på bristen inom de områdena. Samtidigt läser inte tillräckligt många de här ämnena på gymnasiet, så att alltfler platser där gapar tomma.

Folkpartiet föreslår i sin högskolemotion att vi ska ta ett första steg för att stoppa kvalitetssänkningen och i stället höja kvaliteten på de svenska högskolorna. Studenterna, som lånar dyra pengar, har rätt att på alla högskolor få kontakt med forskare och har rätt att få en bra handledning av sina lärare.

Vi lägger i vår budget in 450 miljoner mer än regeringen på den högre utbildningen. De pengarna lägger Folkpartiet på forskning och på kvalitetshöjande satsningar på högskolor och universitet. Det har gått några år sedan Carl Tham genomförde sin doktorandreform, och antalet doktorander har minskat drastiskt. Jag väntar fortfarande på ett besked från regeringen om hur den tänker förändra reglerna för doktorering så att det blir fler forskare.

Fru talman! Folkpartiet har en rad förslag till förbättringar av det svenska utbildningssystemet:

- Förbättra utvärderingen och inrätta ett fristående kvalitetsinstitut för skolan.
- Låt inte eleverna gå vidare till gymnasiet utan tillräckliga kunskaper – sätt tidigt in stödet i grundskolan.
- Utveckla ett gymnasium med olika utbildningsvägar, så att alla kan gå igenom gymnasiet med en meningsfull utbildning.
- Lyft lärarna innan det är för sent.
- Höj kvaliteten inom högskolan, så att fler studenter får forskarutbildade lärare.

- Ge mer resurser till forskningen, så att oberoende och fri forskning får en starkare ställning.

För att spara tid nöjer jag mig med att yrka bifall till Folkpartiets reservation 7 under mom. 10, men jag står naturligtvis bakom Folkpartiets alla andra reservationer och särskilda yttranden.

Anf. 13 NALIN PEKGUL (s):

Fru talman! Jag ska börja med att säga att jag inte kommer att beröra högskolor och universitet. Det kommer Jan Björkman att ta upp, och de frågor som gäller det området kan han svara på.

Fru talman! Arbetslivet ställer allt större krav på utbildning. Exakt vilka utbildningsinriktningar som kommer att efterfrågas om 20 eller 30 år kan vi inte förutse i dag. Därför är det viktigt att alla ungdomar har en bra teoretisk grund som gör det möjligt att senare i arbetslivet bygga på utbildningen efter behov.

Av det skälet har vi byggt ut den teoretiska utbildningen i gymnasieskolan så att alla gymnasielinjer i dag är treåriga. Men för att klara av gymnasieskolan måste man ha en bra grund från grundskolan.

Vi har också alltmer börjat inse hur viktiga förskoleåren är för ett barns förutsättningar att lyckas i skolan. Därför har även förskolan fått en egen läroplan.

Ett av de viktigaste målen med skolpolitiken är att alla barn i landet ges en verkligt bra utbildning. Barn föds med olika förutsättningar för utbildning. Men också de omständigheter som barn lever i påverkar deras möjligheter att ta till sig utbildning.

Barn som har problem hemma slutar inte grubbla över dem när de kommer till skolan på morgonen. Barn som mobbas av sina klasskamrater kan inte känna delaktighet i det som händer på lektionerna. Därför måste det finnas öppenhet och tillit i relationerna mellan elever och skolpersonal.

För att alla barn ska ha en verklig chans att ta till sig undervisningen måste skolan vara beredd att stötta elever som har personliga problem. Det är här jag blir lite besviken på Ulf Nilsson, som ser skolan som enbart en plats att ge kunskap och ingenting annat.

Fru talman! Sverige hör till de länder som ligger främst när det gäller att ge människor återkommande chanser att utbilda sig i livet. De möjligheter som finns är något vi ska bevara och vidareutveckla. Detta är viktigt av två skäl.

För det första är arbetsmarknaden under ständig förändring. Det karriärval som såg lovande ut i ungdomen kan visa sig vara en återvändsgränd. För att människor i sådana lägen inte ska behöva gå till ett mindre kvalificerat yrke kan de behöva en ny utbildning.

För det andra kommer det alltid att finnas människor som av olika skäl inte lyckades så väl i skolan i ungdomen som de skulle ha kunnat göra. Ur samhällets synvinkel är det både lönsamt och rättvist att dessa människor får en andra chans.

Mot bakgrund av detta yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 14 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Ett av de problem som vi har diskuterat i kammaren i dag som också har varit uppe tidigare är att så många elever lämnar gymnasieskolan utan fullständiga betyg, utan att gå klart, och går till någonting annat.

Ser inte Nalin Pekgul något samband mellan de mål som finns, t.ex. att alla ska ha högskolebehörighet, och de resultat vi ser där barn lämnar gymnasieskolan?

Det vore kanske klädsamt om den socialdemokratiska representanten redovisade sina lösningar på det problemet, som ändå är ett av de viktigaste problem vi ser i gymnasieskolan i dag.

Anf. 15 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Det är klart att det är allvarligt att så många ungdomar lämnar gymnasieskolan utan fullständiga betyg. Men lösningen är inte – om jag förstod Tomas Högström rätt – att man skulle låta bli att ge elever undervisning i kärnämnen, så att de sedan ska klara sig i framtiden.

Om du har bestämt dig för att utbilda dig för ett jobb i dag, men det visar sig att det inte fungerar om 15, 20 år, måste du ha möjlighet att återkomma och bygga på utbildningen för att kunna göra ett nytt val och få ett nytt yrke.

Anf. 16 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Det är inte fråga om att låta bli att ge elever utbildning eller att låta bli att undervisa i kärnämnen. Det handlar om att ha en gymnasieskola som erbjuder en plats för alla att lyckas.

Vi måste väl ändå utgå från, Nalin Pekgul, att skolans elever är olika och ställer krav på en individualisering av gymnasieskolan. Det handlar också om att alla inte vill bli akademiker.

Många av gymnasieeleverna vill inte fortsätta till högskolestudier. De har andra yrkesområden som inte kräver akademiska poäng. Låt också dem ha en plats i gymnasieskolan. Med de mål som är uppsatta förhindras de att ha det.

Anf. 17 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Vi får komma ihåg att det finns kvalificerad yrkesutbildning. Dessutom har riksdagen faktiskt beslutat om lärlingsutbildning. Det är två alternativ.

Jag vill återkomma till hur viktigt det är att skolan fungerar på ett sätt som gör att alla klarar den nivå som sedan kommer att krävas när de vidareutbildar sig.

Det handlar också om vilken syn man har på människan. Jag har den synen att alla ska få chansen att återkomma. Jag tror inte på att vissa är lämpade för vissa yrken och andra är lämpade för andra yrken.

Jag har under många år sett människor som kanske inte var så intresserade av skolan när de gick gymnasiet men återkom senare i vuxenlivet, skaffade sig utbildning och nya jobb.

Anf. 18 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Nalin Pankgul sade att hon var besviken på att jag menade att skolan bara skulle ge kunskap. Jag menar att en sådan viktig verksamhet som skolan behöver vara tydlig i sina mål. Att ge kunskap utesluter naturligtvis inte att skolan har förståelse för och kunskaper om olika elevers förutsättningar och bakgrund osv.

Det får inte råda någon tvekan om huvudmålet. Därför skulle jag vilja ställa en fråga till Nalin Pankgul. Vad anser Nalin Pankgul att skolans huvudmål är?

Anf. 19 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Jag heter Nalin Pekgul och inte Nalin Pankgul!

Skolans mål är att ge alla den kunskap som behövs för att klara sig i livet. Jag uppfattade Ulf Nilsson så att skolan endast skulle stå för kunskapen. Jag menar att barn är en helhet.

Man kan inte dela barnen och säga: Nu ska du vara i skolan, där du bara ska lära dig kunskaper. Du ska glömma bort allt annat som sker runtomkring dig.

Barn måste få känna sig trygga, säkra och ha förtroende för personalen i skolan för att kunna ta till sig utbildningen. Det är vad jag är ute efter, Ulf Nilsson.

Anf. 20 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Förlåt att jag använde fel namn!

Jag ser att vi ändå är överens om att huvudmålet är att ge kunskap. Då är det kanske viktigt att våga säga att skolan inte kan lösa alla andra problem. Det är inte ens i skolan som de andra problemen uppkommer.

Allmänna orättvisor, motsättningar av olika slag uppkommer inte på grund av skolan. De finns i samhället. Genom att ge eleverna kunskap ger man också eleverna redskap att hantera de problemen bättre.

Anf. 21 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Jag vill återkomma till hur viktigt det är för ett barn att må bra för att ta till sig utbildningen. Vi som vuxna kan inte koncentrera oss på ett ämne när vi känner att det inte riktigt stämmer hemma eller någon annanstans. Hur skulle då barn kunna göra det?

Det är den bilden jag är emot. Jag vill se barnen som en helhet. Barn som mår bra i skolan och har förtroende för lärarna kan också ta till sig kunskaperna. Det är vad jag är ute efter.

Anf. 22 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är väldigt bra att Nalin Pekgul tar upp kunskapen i skolan och hur viktigt det är för eleverna att få en bra grund för att sedan gå vidare i livet. Jag håller också helt med vad gäller gymnasieskolan. Det ska var en bra grund för fortsatt utbildning.

Det jag vill fråga om är en förutsättning för att kunna få kunskaperna i gymnasieskolan. Det är att vi har en bra grundskola som är till för alla anpassad efter elevens behov. Jag skulle vilja fråga Nalin Pekgul om hon ser att det finns en möjlighet att göra skolan mer individuell, att kunna

utgå från varje elev och göra skolan mer flexibel och också kunna göra skoltiden mer flexibel. Det kan t.ex. vara en tioårig grundskola på sikt.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Anf. 23 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Jag vill tacka Sofia Jonsson för att hon tog upp det som är kärnan i skolproblemet, nämligen detta att om man inte har klarat grundskolan så kommer man inte heller att klara gymnasieskolan. Jag håller med Sofia Jonsson om att man måste se eleverna som individer. Undervisningen måste anpassas mer till varje elevs behov.

Men jag vill också lägga till att det är olika på olika skolor. I denna kammare får man en bild av att skolan ser ut på ett visst sätt, nämligen att det i princip är katastrof och åt skogen. Det är så sorgligt för hela det svenska samhället att skolan ser ut som den gör, menar man. Men så är det inte! Min bild av den svenska skolan är att det finns skolor som fungerar utmärkt, precis så som jag och Sofia Jonsson är ute efter. Där syns varje elev, och där får varje elev det stöd som behövs.

Det finns också skolor där detta av olika skäl inte fungerar. Det kan bero på rektorer, på lärare eller på stämningen. Det viktiga är hur man ska se till att *alla* skolor fungerar precis på det sätt som vi vill, och att varje barn uppmärksammas och får stöd på det sätt som behövs.

Till sist vill jag säga att det tyvärr fortfarande finns skolor där utbildningen är anpassad efter en viss nivå. Där tror man att eleverna kommer hemifrån med vissa kunskaper, och sedan bygger skolan vidare på dessa kunskaper. Men elever har olika kunskaper hemifrån, och därför ska skolan se till att var och en syns och att var och en får den hjälp de behöver.

Anf. 24 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Visst ser skolan olika ut, och visst har barn olika erfarenhet och bakgrund när de kommer till skolstart. Men där skiljer vi oss åt. Jag tycker nämligen inte att Socialdemokraternas politik för skolan ger möjligheter för alla de här barnen. Jag tycker inte att man har en skola där man ser individen i centrum och har denna individualisering.

Vi från Centerpartiet lägger fram ett förslag med individuella studieplaner redan från det att eleven börjar i år 1, så att man kan följa eleven år efter år. På detta sätt kan man utifrån elevens egna kunskaper se hur han eller hon ska kunna gå vidare. Man kan också tidigt ha t.ex. nationella prov så att man ser hur eleven klarar sig och vilka extraresurser man kan sätta in.

Jag tycker inte att Socialdemokraternas politik fungerar så här. Vad vill Nalin Peggul göra för att den ska fungera bättre?

Anf. 25 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Jag säger återigen: Vi kan ha ett mål nationellt här i riksdagen, och besluta att så här ska skolan fungera. Tyvärr fungerar det sedan inte alltid precis så i verkligheten. Det är inte alltid som skolorna tar till sig det som har sagts i riksdagen. Det fungerar alltså olika på olika skolor.

Vissa skolor följer exakt det som vi har beslutat, och det fungerar precis så bra som det gör. Jag vill alltså ta bort den svarta bilden av den svenska skolan. Men på andra skolor fungerar det inte på samma sätt.

Debatten, diskussionen och stödet till de skolor där det inte fungerar så bra kan leda till att de barn som både Sofia Jonsson och jag är ute efter, nämligen de barn som kanske inte har tillräckliga kunskaper och tillräckligt stöd hemifrån, också ska lyckas i den svenska skolan. Det är egentligen detta som det handlar om – det är vi alla överens om.

Min erfarenhet, efter att ha hållit på med läxläsning i tio år, är att en del skolor mycket bygger på hur mycket eleverna har hemifrån. Det är detta som jag vill ta bort. När eleverna kommer till skolan ska de få de kunskaper som krävs för att klara sig i livet – oavsett vad de har för bakgrund.

Anf. 26 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tycker att Nalin Pekgul tar upp en väldigt intressant del i detta. Jag tror att fostran och lärande är två sidor av samma mynt när det gäller barnens harmoniska utveckling i skolan. Detta föreskriver ju också skollagen.

Det som oroar mig ibland är att vi gör skolan sämre om vi hela tiden sprider ryktet att den är sämre än vad den på många ställen är. Det friska är bra och fint, men hur ska vi jobba med det förebyggande arbetet? Vi vill ju inte ha det som fungerar dåligt.

Vi sätter in kortsiktiga resurser i form av mer stödpersonal osv., men hur ska vi långsiktigt jobba upp det hela så att vi verkligen kan se att alla barn får genomgå en harmonisk utveckling? Hur ser Nalin Pekgul på detta?

Anf. 27 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Hela mitt politiska engagemang bygger just på att varje barn i den svenska skolan ska få en möjlighet och en chans att lyckas i skolan. Det är därför jag över huvud taget har ägnat mig åt politik. Jag hoppas att på något sätt kunna påverka denna utveckling.

Socialdemokraterna kan förstås sätta upp många mål, och säga: Så här ska det fungera! Men återigen vill jag säga att detta i mycket beror på hur olika skolor tar till sig detta. Titta på mobbning! Titta på rasism och på allt annat! Det beror på hur skolan tar till sig det hela.

Jag tror att de skolor där det inte fungerar så bra behöver stöd. Just nu är jag inte riktigt beredd att säga på vilket sätt man skulle kunna ge det. Alla rektorer i varje skola borde naturligtvis älska att gå till jobbet, och kunna sprida en stämning i skolan som gjorde att alla lärare älskade att komma till jobbet. Denna stämning skulle spridas även till ungarna, som skulle tycka att det var så himla roligt att komma till skolan, och till föräldrarna, som skulle tycka att det var himla roligt att lämna sina ungar till skolan. Detta är alltså något långsiktigt, som vi får diskutera och debattera. Vi måste också försöka stötta de skolor som behöver stöd.

Jag tjarar återigen om detta – det som är farligt är just de skolor där det verkligen fungerar. Där ser man ständigt oss politiker stå här och klaga och klaga över hur hemsk den svenska skolan är. På de skolorna känner man inte att den bilden stämmer. De känner inte heller att någon uppskattar det arbete som görs i de här skolorna som fungerar bra.

Anf. 28 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Skollagen föreskriver ju att skolan ska vara ett stöd till föräldrarnas fostran av sina barn. Jag nämnde att fostran och lärande är två sidor av samma mynt.

Kan Socialdemokraterna se en möjlig väg att öka och fördjupa den fostrande uppgiften för skolorna när det gäller barnen? Vi vet ju att mer av ordning och reda gör det lättare att uppleva lusten att lära och ökar motivationen till lärande. Hur ser ni på detta?

Anf. 29 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Jag måste säga att jag inte riktigt fick ihop det där.

Det allra viktigaste är detta: Barn som har det bra hemma klarar också skolan. Det är min bild.

Detta handlar om de barn som inte har det riktigt bra hemma. Då är frågan på vilket sätt skolan stöder dem så att de också får en bra utbildning. Skolan måste kunna se de här barnen, och kunna hjälpa dem på ett sätt så att de känner att de åtminstone har några vuxna i skolan som lyssnar och att de har några som de kan prata med. När man har fått prata av sig som barn och vet att någon annan bryr sig gör det att man är mer mottaglig för de kunskaper som skolan ger.

Alla barn tycker att det är roligt att lära sig. Hur ska man uppmuntra det? Det är det som är det viktigaste.

Anf. 30 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Då står vi inför seklets sista skoldebatt. Det känns ju alltid extra spännande när man står inför en sådan här stund. Man måste dels tänka tillbaka, dels ha framtiden för sig.

Vi kan konstatera att det århundrade som har gått har fått olika benämningar. Vi har talat om jordbrukssamhället, och vi har talat om industrisamhället. En del benämner det sekel som nu kommer som kunskaps-samhället.

Vad kommer då att ske? Det hade kanske varit spännande i dag att föra debatten som om vi inte hade haft något facit och inget svar på frågorna. Då hade vi alla fått prata om den framtid som ska komma och vad vi tror att vi behöver rusta våra ungdomar med för att de ska få en bra framtid.

Jag tänker inte gå så långt tillbaka i tiden, men tittar vi tillbaka några år kan vi se att det har skett stora förändringar inom skolan. Vi har fått nya läroplaner och nya sätt att arbeta. Ulf Nilsson använde ordet likformad. Ibland har jag fått frågan om ifall jag tycker att vi i dag har en likformad skola. Nej, skulle jag vilja påstå. Det har vi inte.

Hade vi lyft på taken till våra skolor bara för 10–15 år sedan och tittat efter hur det såg ut i klasserna så var det ganska likformat, skulle jag vilja påstå. Den verksamhet som pågick såg ungefär likadan ut. Man använde ungefär samma litteratur och ungefär samma arbetsformer och arbetssätt. Lyfter vi på taket i dag ser vi att det sker en mängd olika aktiviteter. Man hittar olika former för att söka information. Man arbetar utanför skolan, och man arbetar inom skolans väggar. Man tar till vara många av de grupper som inte är de traditionella inom skolan. Detta får givetvis konsekvenser, och säkert har detta också en del i resultaten.

Jag har tittat på den stora undersökning som Skolverket har gjort av resurser och resultat. Där har jag sett att de ekonomiska resurserna delvis påverkar resultaten oerhört mycket för de elever som har de största behoven. Vi vet också att föräldrars bakgrund, könstillhörighet och storlek på skola påverkar. Men den andra delen, dvs. hur man arbetar, har alltså en väldigt stor betydelse.

Nu ser vi också med större tydlighet om skolan verkligen kan möta alla elever. Det är inte bara så att elevernas resultat blir tydliga, utan här ser vi också hur lärare och skolledning arbetar.

Vi måste kunna möta de skolor där det inte fungerar lika bra som på andra, precis som Nalin Peggul beskrev i sitt anförande. Det är kanske en av våra uppgifter som politiker att just ge stöd till de skolor som inte fungerar inte bara i elevperspektivet utan även i hela personalperspektivet.

Det har också skett förändringar i vår omvärld genom att vi har en skola där många kulturer möts. Vi har haft en mycket stark invandring till vårt land under de senaste åren. Det är en kort tid för att de olika kulturerna ska kunna mötas. Vi är inte färdiga i dessa möten. Det sker fortfarande många krockar på sina håll. Vi måste bli bättre på att mötas.

Vi står nu inför 2000-talet. Då kan man fråga sig vad det är som är viktigt. Vilka frågor kommer att vara väsentliga för de barn och ungdomar som nu börjar i en förskola och som har lång tid framför sig innan de kommer ut i yrkeslivet?

Nu har vi en globalisering framför oss. Tidigare var det ett Sverige som levde inom Sverige. Nu har vi fått en utvidgning till EU. Vid toppmötet i helgen kunde vi konstatera att ytterligare länder står som kandidater att ingå i EU. Det betyder att kretsen utanför Sverige utökas, och det gäller även ut mot övriga världen. Vad kommer att hända i Kina? Vad kommer att hända i Asien? Vad får detta för konsekvenser för våra barn och ungdomar?

I den här globaliseringen kan jag se några frågor som är viktiga för mig. En av de frågorna är språkkunskaperna. Jag tror att de är oerhört väsentliga för att vi ska kunna ha en kommunikation mellan alla länder som våra barn och ungdomar i framtiden kommer att verka i. Skolan måste kanske vara tydligare i sitt politiska, sitt kulturella och sitt etiska tänkande. Det är frågor som måste lyftas upp beroende på ungdomarnas ålder och förmåga att hantera dem.

Hur har det sett ut i alla de länder som de kommer att möta i sin framtid? Hur har den demokratiska processen varit? Har alla haft samma möjligheter? Hur ser samhällsstrukturen ut, och hur ska vi ha dessa möten?

Vi kommer att ha ett informationssamhälle som kommer att vara oändligt. Det är en oerhört viktig uppgift för skolan att lära ungdomar att kunna sortera och ta emot den typ av kunskap som man behöver för att kunna ha en god relation till andra människor.

Nästa område som jag ser som viktigt är de globala miljöfrågorna. Vad är det som väntar oss? Vi diskuterar mycket om basnäringarna med läs- och skrivkunskaper här. Men de stora frågorna är: Hur ska vår värld överleva? Hur ska vi i skolan utforma de ämnen som ska kunna svara och möta de krav som vi måste ha för att kunna hantera miljöfrågorna i framtiden?

Vi har många spännande uppgifter framför oss här i riksdagen. Det handlar om att ta ställning till hur både grundskola och gymnasieskola ska se ut i framtiden. Vad ska vi ha för ämnesstrukturer? Vilken uppläggning av timplaner ska vi ha osv.?

Jag hoppas att vi ska få många diskussioner där vi förutsättningslöst ska kunna ta ställning till vad som kommer att vara de stora framtida frågorna. Jag hoppas också att vi tillsammans ska hitta en lösning på hur vi vill utforma detta.

Basen för mig är förskolan. Jag ser framför mig ett 0–19-årsperspektiv där förskolan och grundskolan verkligen är basen i barnens och ungdomarnas utveckling. Sedan ska de komma in i gymnasieskolan och vidare ut i eventuella högskoleutbildningar eller andra utbildningar.

Vi måste ha en hög kvalitet i förskolan och en mycket hög kompetens hos de personer som ska möta de små barnen. Här kommer vi att ha behov av olika yrkeskategorier för att kunna stimulera hela människan. Vi kommer att ha ökade behov av talpedagoger och specialpedagoger i den framtida förskolan. Vi vet i dag att ju tidigare vi kan möta barnen i deras språkutveckling, desto bättre chans har de senare i livet.

En annan fråga som jag ser som oerhört viktig gäller de elever som behöver mer stöd än andra. Vi måste ha en skola där alla får plats. Det är väldigt lätt att säga att vi inte alltid har de snabba politiska lösningarna, och så är det ju. Det handlar ju om människor. Vår uppgift som politiker är att ge stöd för att kunna möta just de här eleverna. Lärare har, precis som elever, olika förutsättningar. Alla lärare är inte bra på att möta alla elever. Här är kompetensutvecklingen oerhört viktig.

Vi måste rikta in oss på just kunskaperna för att kunna möta elever med olika former av funktionshinder. Lärarna måste bli bättre på att möta barn i olika läs- och skrivmiljöer. Vi måste se till att utveckla det matematiska tänkandet. Här kan vi ha god hjälp av det matematikcentrum som vi nu har i Göteborg. Där är man nu i gång med att ta fram bra idéer för hur vi vidare kan ge stöd till lärarkåren.

Det viktiga är inte bara att de barn som nu är inne i systemet ska kunna få det här stödet. Det handlar i högsta grad om en klasskampsfråga. När jag var ung var det 12 % som gick vidare och tog sin studentexamen, som det hette på den tiden. I dag är det 75 % som just nu är klara med sitt gymnasium och går ut därifrån. Det betyder att de som har kunskap är betydligt fler än de som inte har det. Men skillnaden mellan dem som inte har kunskap och dem som har det kommer att vara ännu större. De kommer att känna ett ännu större utanförskap. Därför måste det vara just dessa elever som hela tiden står i centrum.

Via många rapporter har vi kunnat konstatera att vi inte har nått målen ännu. I fredags tillsatte vi en grupp som kommer att titta på ytterligare ett steg, nämligen varför dessa elever inte når målen. Den här gruppen kommer att studera kopplingen mellan de kommunala skolplanerna och resurserna. I generella undersökningar har vi sett att kopplingen mellan ekonomiska resurser och resultat är betydande. Men stämmer då kommunernas planer?

Kritiken mot att kommunerna inte kan hantera åtgärdsprogrammen måste vi titta på. Hur arbetar man konkret i en skola med varje elev från det man möter den i förskolan och hela vägen upp?

Vi måste också titta på hur man arbetar med elever och föräldrar för att kunna utöka delaktigheten. Jag anser att det är de vägar vi kan gå som politiker. Det gäller att hela tiden ta reda på mer fakta, att stimulera, att ge medel och kompetensutveckling och att förändra lärarutbildningarna. Det är det sätt som vi kan utveckla skolan vidare på. Ute i den praktiska verkligheten är det givetvis den enskilda skolan som har ansvaret.

Värdegrunden är det projekt som har genomfört årets arbete.

Till sist vill jag överlämna en bok till fru talman. Den heter *Lika som bär*. Den är skriven av Pernilla Stalfelt. Nu innan jul lämnas den ut till alla första-, andra- och tredjeklassare och till förskolorna. Ungefär 140 000 exemplar av den här boken delas ut. Den här boken handlar om hur vi är mot varandra som människor. Den är tecknad och den är rolig men den har ett djupt allvar.

Så småningom kommer också våra mellanbarn och våra äldsta tonåringar att få böcker som passar deras ålder. De här böckerna är tänkta som ett underlag i diskussionerna om vår värdegrund i skolan.

Nu hoppas jag att fru talman kommer att få nöje av den här boken tillsammans med barn och barnbarn.

Eftersom det är den sista debatten före jul vill jag önska alla ledamöter en god jul och ett härligt gott nytt år. Jag ser fram emot alla nya debatter.

Anf. 31 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag håller med skolministern om att likformigheten har minskat när det gäller arbetssättet. Vi har fått en massa nya roliga sätt att arbeta på i skolan både genom mångfald i den kommunala skolan och genom positiva inslag från de nya friskolorna. Men däremot har vi fortfarande en kraftig likformighet när det gäller studieinriktning och studieval. Vi har också en likformighet när det gäller att utnyttja tiden. Varför utnyttjas inte tiden olika i skolan så att de elever som behöver det kanske läser en kurs i ett ämne betydligt längre än andra som nästan kan hoppa över den? Där finns det mycket kvar att fundera över.

Det är en del frågor som jag saknar i skolministerns anförande, en del problem som jag vill ha svar på. Hur många elever ska misslyckas och hur länge ska vi vänta innan man på allvar börjar fundera över att pröva flera olika studieinriktningar i skolan? Varför är inte skolministern intresserad av att diskutera en flexibel tioårig grundskola? Och vad ska vi göra åt den helt uppenbara lärarkrisen, dvs. bristen på lärare?

Anf. 32 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Möjligheten att ha en tioårig skola finns redan i dag. Vi vet också att många kommuner genom fullmäktigebeslut har skrivit in hur man vill hantera den tioåriga skolan. De modeller jag har sett där man utgår just från den enskilda elevens behov är positiva. Man bestämmer alltså inte t.ex. att eleven ska ha klarat ett visst antal prov vid en viss ålder, utan man ser till att eleven när behovet uppstår har möjlighet till den tioåriga grundskolan.

Egentligen har vi detta i praktiken genom vår förskoleklass och den gemensamma läroplanen. Jag tycker att de flesta barn i dag verkligen har denna möjlighet till den tioåriga grundskolan. Får vi också, vilket jag

hoppas att riksdagen ska besluta om till våren, den allmänna förskolan från fyra och fem år har vi lång tid för barnen.

När det gäller likformigheten på gymnasieskolan finns det ju olika former när man går ut gymnasiet. Först har vi ett slutbetyg, som vi sällan pratar om, nämligen det som alla elever har rätt att få oavsett om man är godkänd eller icke godkänd i de olika ämnena. Sedan har vi en högskolebehörighet, som omfattar att man ska vara godkänd i 90 % av ämnena, dock ej i svenska, engelska och matte. Då kan man diskutera: Räcker detta för att komma vidare in på högskolan? Nej, det gör det inte. Som regel måste man också ha en särskild behörighet för att komma in på vissa utbildningar.

Det generella krav som vi har i den allmänna högskolebehörigheten kan jag därför inte på något vis se som ett krav som gör det likformigt, eftersom de olika nivåerna och den särskilda behörigheten finns.

Anf. 33 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Nu utnyttjar ju inte alla elever förskolan, även om det är väldigt många som gör det. En garanti för att alla elever – skolministern talar ju ofta om att ingen ska glömmas bort – skulle få glädje av en flexibel grundskola som möter var och en på hans eller hennes egen nivå vore att vi helt enkelt sänkte skolplikten till sex års ålder. Sedan kunde vi ha en flexibel tioårig grundskola där det var möjligt att gå ut grundskolan tidigt om man har uppnått målen. Då skulle man verkligen kunna arbeta på ett sätt där man möter eleven på hennes egen nivå.

När det gäller likformigheten vill jag återigen upprepa, fru talman, att det finns behov av en mer yrkesinriktad lärlingsutbildning. De försök som det ibland har talats om från regeringens sida har inte lett till någonting. Jag frågar återigen skolministern om hon är intresserad av att göra en allvarlig satsning på en riktig lärlingsutbildning i det svenska skolsystemet.

Anf. 34 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Vi kommer att återkomma, som jag har sagt flera gånger tidigare i kammaren, till våren när det gäller den s.k. lärlingsutbildningen. Men som jag också har sagt har detta visat sig vara en inte helt lätt uppgift. Det är väldigt lätt för oss som politiker att säga att så här och så här vill vi ha det. Men här är det ju inte bara vi som ska bestämma, utan det ska faktiskt ske tillsammans med arbetslivet där man också har många krav på hur man vill se den framtida lärlingsutbildningen.

Det jag kan konstatera, efter att ha lyssnat på vad som sagts i den här gruppen, är att det definitivt inte handlar om några sänkta krav. Tvärtom är hela tiden nivån på den kunskap man får oerhört viktig. Annars, säger man i gruppen, kommer de här ungdomarna inte att klara sig i framtiden. Det krävs en kvalificerad kunskap. Det krävs de krav som vi har satt upp på dagens gymnasieskola för att genomgå även en modern lärlingsutbildning.

Vi måste också få ett arbetsliv där man kan garantera bra platser med bra handledare. Ersättningarna när man går utbildningen kommer fortsatt att diskuteras.

Prot.

1999/2000:45

13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Men vi kommer tillbaka, Ulf Nilsson, som vi har sagt. Förhoppningsvis kan vi göra det i den proposition som vi lägger fram nu i februari månad.

Anf. 35 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Ingegerd Wärnersson började sitt anförande med att säga att det är väldigt spännande att stå och blicka in i nästa årtusende och se vad som väntar på oss där. Och det är det. Det är också intressant att fundera över vad det är för saker runtomkring i världen som kommer att ha konsekvenser för vår utbildning – vad vi behöver i skolan, vad eleverna behöver lära sig osv. Skolministern pratade om språk, om informationssamhället, om läs- och skrivutveckling och om att stötta eleverna i skolan.

Detta är jätteviktigt. Men det är en sak att stå och diskutera och prata om hur viktigt detta är för eleverna, hur viktig kunskapen är och hur viktigt det är med en bra skola. En annan sak är att komma med de konkreta förslagen, att ha en klar och tydlig plan så att skolan blir individuell och så att eleven sätts i centrum – konkreta förslag där man också visar i budgeten att detta vill vi i regeringen satsa på.

Jag tycker att de konkreta förslagen och de stora satsningar som alla verkar vara överens om att vi vill genomföra saknas, framför allt hos regeringen. När kommer de, skolministern?

Anf. 36 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Jag redovisade alldeles nyss det som vi sjösatte i fredags, nämligen vår grupp som ska inrikta sig just på de elever som inte har klarat sina mål. Vi har avsatt 500 miljoner i vårpropositionen till satsning på kompetensutveckling för lärarna. Vi har avsatt 8 miljoner till satsning på forskning om elever med olika typer av funktionshinder. Vi har avsatt medel i ITiS med inriktning just på elever med funktionshinder och elever som har svårare att nå målen. Så visst finns markeringarna i vårpropositionen.

Jag tänker också återkomma. Min inriktning är, och kommer att vara i framtiden, att de som vi i allra första hand ska satsa på är de elever som inte har nått målen.

Sedan vill jag också säga, som en upplysning till Sofia Jonsson som tog upp detta med idrotten, att riksdagens kammare i våras fattade beslut om idrott i gymnasieskolan. Detta gjorde man enhälligt. Det finns ingen reservation i utbildningsutskottet. Beslutet grundar sig på en proposition som lades fram av Ylva Johansson men som inte behandlades förrän i våras. Åtskilliga ledamöter har ställt frågor om detta med idrotten, men som sagt var: Kammaren fattade beslut i våras, och man gjorde det utan reservationer. Det enda som påtalades, från Vänsterpartiets sida, var att det kanske skulle ha innefattat det individuella programmet. Det var nämligen så att idrott ska vara obligatoriskt med 100 poäng på samtliga nationella program. Nu har jag rätt ut det.

Ytterligare en satsning som jag skulle vilja ta upp är storstadssatsningen, som nu börjar träda i kraft. Där gör vi en satsning på de elever som har utländsk bakgrund. Det är upp till varje storstad att själv bestämma hur man vill använda medlen. Jag rekommenderar ledamöterna att läsa de program som nu tas fram – det sista jag sett var från Malmö –

där det finns många goda exempel, från språkförskolor till satsningar på att nå bättre kamratskap, att utveckla sig själv som människa osv. Det är ett led i regeringens satsningar, Sofia Jonsson.

Prot.
1999/2000:45
13 december

Anf. 37 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Visst, skolministern, är det jättebra med utredningar och grupper som sitter och diskuterar vad som komma skall. Men jag tycker att skolan har väntat länge nog. Lärarna är på bristningsgränsen för vad man klarar av. Det är stora klasser. Det finns inte tillräckligt med pengar. Det finns inte tillräckligt med gott undervisningsmaterial.

Det jag skulle vilja se är att man inom regeringen tittade på detta: Hur kan man uppvärdera lärarnas roll? Hur kan man se till att inrätta specialisttjänster vad gäller utbildning och utveckling? Vad kan man ta fram för nya konkreta planer vad gäller läs- och skrivutveckling, vilket skolministern också började diskutera nu? Vad kan man göra för att öka kvaliteten i skolan?

Där har vi från Centerpartiet och flera andra borgerliga partier pratat om att ha ett nationellt kvalitetsinstitut tillsammans med kommuner och lärarorganisationerna så att skolorna kan få det stöd som de behöver, om de vill, för att kunna stärka skolan. Vi vill också decentralisera skolan: ha skolstyrelser där elever, föräldrar och lärare sitter tillsammans och beslutar. Då kan vi få den lokala decentraliserade makten där man har medel att kunna förfoga över för det som är lokalt och nå de kunskapsmål som vi sätter upp här. De konkreta förslagen önskar jag att regeringen också hade kunnat visa i budgeten nu.

Anf. 38 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Problemet är inte att vi saknar rapporterna, att vi saknar resultaten. Problemet är att kunna omsätta detta i praktiken. Det är ju därför som satsningen måste vara så att vi systematiskt tar reda på varför det inte fungerar och var bristerna ligger.

Då krävs det analyser. Det krävs rapporter. Och det måste ske på olika nivåer. Men när vi har gjort dem, utgår vi från dem för att kunna stimulera vidare. Det är då vi erbjuder projektmedel, vi erbjuder kompetensutveckling och vidareutbildning och vi erbjuder mer av experter för att kunna ta tag i problemen. Det är där skolans problem ligger, att man många gånger kan se problemen, men man vet inte hur man ska åtgärda dem.

Jag har förtroende för vårt skolverk, som i dag har ansvaret för en del av de rapporter som vi tar fram. Vi har dessutom inrättat en kvalitetsgranskningsnämnd, och de som sitter i nämnden är folk utifrån. Det är Mikael Alexandersson, som är docent, Catrine Arvidsson, som sitter ordförande i barn- och grundskolenämnden, Ulla Eklund, som är adjunkt i verksamheten, Berndt Ericsson, som är förvaltningschef, Peter Holmberg, som är utbildningschef, Åke Karlsson, som är rektor, Ingrid Pramling, som är professor, Ewa Samuelsson, som är områdeschef, och Ingrid Wahlsten, som arbetar som länsarbetsnämndsdirektör i Blekinge.

Vi har valt att ta in inspektörer – 40 stycken hade vi senast – som representerar Röda korset, Rädda Barnen, RFSU och Rikspolisstyrelsen. Vi använder förutom Skolverkets egen personal många människor från vår omvärld för att kunna gå in och göra de här värderingarna, sätta upp

*Utbildning och
universitetsforskning*

kriterier och även ge förslag till riksdag, regering, kommunpolitiker och skola.

Anf. 39 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag vill först tacka för det intressanta arbete inom Värdegrundsprojektet som har kommit i dag och överlämnats till talmannen. Jag är mycket nyfiken på det som står i denna lilla bok och hoppas att det finns möjlighet att göra den tillgänglig.

Därefter vill jag uppmärksamma två delar i det vi har diskuterat i dag. Det ena är en likformig skola.

Jag håller med skolministern om att det är en bra bit på väg om man tittar på att det inte är likformigt mellan skolor, kanske inte ens mellan klasser. Men inom en och samma klass, inom en och samma undervisningsgrupp har vi det stora problemet. Är det 25 barn från samma område som går i samma klass med en lärare är det svårt i dag, med den organisation vi har i systemet, att spräcka likformigheten, att se till varje elevs behov.

Det var det som var själva huvudkärnan i mitt anförande, när det gällde att vi kanske skulle hitta andra lösningar för de elever som kommer till skolan. Det vill jag rikta uppmärksamheten på, därför att för oss är eleven minsta enheten, inte klassen och inte skolan.

Hur gör ni inom regeringen när det gäller att omsätta olika delar i rapporter och annat i konkreta lösningar? Utgår ni från de värderingar och de beslut som är fattade i riksdagen och som finns som bakgrundsskrivning till läroplanen när ni omsätter de olika problemen och åtgärderna i förslag till konkreta lösningar?

Anf. 40 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Yvonne Andersson kommer in mer på hur man organiserar arbetet i dagens skola. Det är nog bra att vi plockar bort klassbegreppet – det är väl på väg att försvinna – och att man på olika sätt pratar om grupper i olika storlekar.

Här är vi tillbaka i det jag sade tidigare. Det finns alltid en koppling mellan de ekonomiska resurserna och resultatet, i synnerhet när det gäller de elever som behöver mer stöd än andra.

Det är därför vi tycker att det är så viktigt att den grupp som jag nu tillsätter just ska ta hänsyn till vad som står i läroplanen. Vad är läroplanens mål? Vad står i våra kursplaner?

Men från det ska vi också gå till de kommunala skolplanerna. På många håll är det så att den kommunala skolplanen upprepar det som står i de nationella dokumenten. Men tanken är ju att den lokala skolplanen ska beskriva hur man ska göra just i den specifika kommunen.

Men det måste också finnas en koppling till de resurser som skolan får och hur man hanterar budgeten. Är det ett decentraliserat ansvar, så att skolledningen verkligen har en möjlighet att fördela på ett rimligt sätt? Hur gör man med de elever som har mycket stora funktionshinder och kostar mycket pengar? Hanterar man de eleverna centralt eller följer de också den del av budgeten som lagts ut på den enskilda skolan?

Det är viktigt att vi som politiker får svar på de här frågorna, så att vi också kan se verkligheten i förhållande till de nationella mål som vi har satt upp.

Anf. 41 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Min fråga är: Vilka åtgärder tänker skolministern vidta om en skola inte uppfyller de mål som man har endera i kommunal skolplan eller i den läroplan som vi har fattat beslut om i riksdagen? Finns det sanktionsåtgärder eller kommer vi att kunna läsa i rapporter att skolan fortsätter på samma sätt? Hur tänker man handskas med den frågan?

Anf. 42 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Jag anser att det är oerhört viktigt att Skolverket verkligen använder sig av sin tillsynsfunktion. Det de har i tydligt uppdrag från regeringen är just att följa upp resultaten på skolorna.

Vi kunde se i inspektörsrapporten att åtgärdsprogram finns på skolorna. Däremot har man i praktiken inte hittat metoderna att på ett bra sätt arbeta med dem. Då blir det eleven som till syvende och sist inte klarar undervisningen, för man får inte stöd när det gäller hur man ska göra.

Vi tar också i skollagsöversynen med begreppet sanktion mot kommun. Man kan alltid diskutera hur långt en sanktion ska gå, men jag anser att när Skolverket upplever att det finns sådana brister att det måste ske en tillsyn, då ska tillsynen ske. Jag säger också i vårt regleringsbrev att den måste ske inom kort tidsmarginal och att även åtgärder av kommunerna ska krävas inom kort tidsmarginal.

Anf. 43 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Det yttersta ansvaret för att skolans mål ska nås ligger alltid på skolministern. Det är skolministerns egna ord i den debatt som fördes här i slutet av november. Skolministern borde kanske dra några slutsatser utifrån det.

Det är nämligen så att vi har problem med regelverk, villkor, ledning och resultat. Det jag hitintills har hört i den här debatten är att vi ska ta reda på mer fakta. Det räcker inte, snälla skolministern, det räcker inte. Fakta finns ju redan.

Var är förslagen? Förslagen lyser så här långt, enligt min mening, med sin frånvaro.

Men jag ska ta fasta på en sak. Skolministern sade att vi ska ha förutslättningslösa diskussioner och tillsammans hitta nya lösningar. Jag ställde en fråga i mitt anförande: Är skolministern beredd att med bl.a. moderaterna diskutera ett nytt finansieringssystem för den svenska skolan? Det är en fråga, som söker sitt svar.

Det jag också blir förvånad över är när skolministern säger: En av de viktigaste frågorna är språket. Det håller jag med om. Men samtidigt har regeringen lagt fram förslag och genomdrivit förändringar som innebär en nedgradering av språkets betydelse, bl.a. inom lärarutbildningen. Här skickas ytterligare signaler från skolministern som har olika innebörd.

Det är också ett av problemen med den svenska utbildningspolitiska diskussionen. Just att ledande regeringsföreträdare säger en sak på ett ställe och en annan sak på ett annat.

Anf. 44 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Det som är tydligt och som skiljer socialdemokrater och moderater åt är just vad vi vill satsa ekonomiskt, hur stora medel vi vill lägga på skolan.

Vi socialdemokrater vill satsa på förskolan. Vi anser att om vi ger eleverna en bra grund redan som små barn har de större möjlighet att kunna klara sig vidare. Till detta säger moderaterna nej.

Vi tror också på det livslånga lärandet. Det är därför vi också har valt att göra en satsning på Kunskapslyftet. Det har också visat sig ge oerhörda möjligheter för människor som innan har varit utanför, som inte har fått vare sig förskola eller gymnasium. Via Kunskapslyftet får de chansen att få ett arbete och därmed också goda såväl medborgarkunskaper som teoretiska kunskaper. Det är en klar skillnad på att vi satsar från början och hela vägen genom det livslånga lärandet. Vi gör det för alla, inte för några få.

Vi har helt olika uppfattningar om den nationella skolpengen. Jag tror inte på en nationell skolpeng. Precis som det har sagts tidigare i debatten skulle det vara en detaljerad styrning från staten. Däremot är jag intresserad av att se hur Perssonpengarna följs upp ute i kommunerna. Vi har gjort den markeringen i vår budget. En stor del går i dag ut till kommunerna. Här kommer jag att arbeta för att få en bättre granskning, uppföljning eller öronmärkning av dessa pengar.

Anf. 45 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Tack så mycket för det svaret, skolministern. Det bekräftar bara vad jag har sagt i min frågeställning.

Här ser vi ytterligare ett exempel på att ministern vid ett tillfälle säger en sak för att vid nästa tillfälle säga någonting annat. Ministern sade att vi skulle ha förutsättningslösa diskussioner för att tillsammans hitta nya lösningar. Det är bara att konstatera att det inte gäller.

Skolministern vet mycket väl att moderatledda kommuner satsar mer än socialdemokratiska på skolorna. Det förslag om maxtaxa som skolministern har varit med om att genomföra kommer att medföra ekonomiska åtaganden för kommunerna. Därmed urholkas kommunernas möjligheter, genom de beslut och förslag som regeringen har lagt fram, att göra de satsningar vi anser vara så nödvändiga.

Än en gång hör man skolministern säga en sak och mena någonting annat. Skolan är värd så mycket mer än dessa ord som vi har hört nu.

Anf. 46 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Jag är helt på det klara med vad jag säger och vad jag menar, Tomas Högström. Jag tror också på den förutsättningslösa debatten där vi har olika infallsvinklar. Men det behöver inte sägas att vi kommer att enas i slutändan. Det är debatten som sådan som är viktig.

Jag vill inte heller gå in i en diskussion om vilken kommun som är bättre än den andra. Eftersom jag har det övergripande ansvaret är det upp till mig att se till att vi har ett system som oavsett vilket styre det är ute i kommunerna ändå ger en likvärdighet till alla elever. Det är det som kommer att vara min riktlinje under denna period. Det är därför som maxtaxemodellen är bra. Den garanterar lika avgift för alla oavsett var man bor i vårt land, oavsett vart man flyttar och vad man har för inkomst.

Den är inte beroende av om det är socialdemokratiskt eller moderat styre. Det är upp till kommunen att själv säga ja eller nej till erbjudandet från staten. Det kommer inte att innebära merkostnader för kommunerna. Däremot kommer det att innebära att vi vet vad alla barn har att möta. Eftersom ambitionen är att kompetensutvecklingen ska stärkas inte bara i grundskola och gymnasieskola utan också att stärka den inom förskolan och för dess personal, och därmed vidga de människor som ska arbeta inom förskolan, kanske vi på det viset bättre kan möta alla våra elever.

Jag kan se denna modell genom att vi i dag har en helt avgiftsfri grundskola, en helt avgiftsfri gymnasieskola och är på vägen till en avgiftsfri förskola. Då har vi plockat bort vem det är som styr i kommunerna. Då ger vi en möjlighet för alla barn till samma utbildning oavsett var de bor i Sverige.

Anf. 47 LENNART GUSTAVSSON (v):

Fru talman! Jag kommer i mitt anförande att beröra den första delen av utbildningsutskottets betänkande, den del som rör förskola, skola och vuxenutbildning. Med tanke på att förskolefrågor fört en ganska undanskynd tillvaro i dagens debatt, är jag glad att jag när jag förberedde dagens debatt valde att lägga tyngdpunkten på förskolefrågor. Kalle Larsson kommer senare att beröra frågor som rör universitet och högskola.

Inledningsvis vill jag säga att Vänsterpartiet står bakom utskottsmajoritetens förslag, och jag vill därmed yrka bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande.

Om jag som vänsterpartist ska lyfta fram någonting, förutom den förskole- och maxtaxediskussion som jag som sagt återkommer till, blir det satsningen på utbildningen i storstadsregionerna – som ministern också nämnde i sitt anförande. Det faktum att satsningen utökas med 45 miljoner kronor med en riktad satsning för att bryta segregationen är bra. Det är värt att notera i sammanhanget att Moderaterna avstyrker hela satsningen.

Jag försökte när jag gick igenom betänkandet att hitta ett samlat borgerligt alternativ. Tyvärr misslyckades jag. Låt mig ta några axplock ur de borgerliga alternativen. Folkpartiet vill skära ned 25 % av insatserna inom Kunskapslyftet medan Kristdemokraterna vill satsa mer. Kristdemokraterna vill minska på satsningen på IT i skolan medan Moderaterna vill satsa betydligt mer. Sanningen att säga finns det inte en enda gemensam borgerlig reservation. Inte ens den för borgerligheten så förhatliga maxtaxan har lyckats helt ena borgerligheten.

Fru talman! I betänkandet sägs bl.a. att ”det är angeläget att alla barn ges möjlighet att delta i förskolan. Detta sett inte minst ur ett barnperspektiv.” Vänsterpartiet har under lång tid pekat på det orimliga i att förskolan faktiskt stänger ute många av de barn som kanske bäst behöver förskolan. Därför är det med glädje vi från Vänsterpartiet kan konstatera att steg nu tas för att göra förskolan till en förskola för alla.

Det är också positivt att kristdemokrater, folkpartister och, såvitt jag förstår, även moderater och jag tror även centerpartister ser positivt på tankegångarna. Att de sedan i vanlig ordning ska ha skrivningar om valfrihet och mångfald ser jag inte så allvarligt på. I grunden är det ett slag erkännande av förskolans betydelse för det livslånga lärandet.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Diskussionen omkring den allmänna förskolan och maxtaxan är, trots det uns av samsyn som finns beträffande förskolans betydelse, en i hög grad politisk fråga. I den gemensamma reservationen från Moderaterna, Kristdemokraterna och Centern framgår följande: ”Vi anser således att införandet av en maxtaxa är förkastligt från åtminstone tre perspektiv – ideologiskt, ekonomiskt och fördelningspolitiskt.”

Fru talman! Jag delar uppfattningen om att frågan är ideologisk, att frågan har stor ekonomisk betydelse och innehåller avsevärda resurser och att den har en fördelningspolitisk betydelse. Däremot, och det är väl ingen överraskning, gör jag en helt annan bedömning vad beträffar värdet av reformen. Grundtankarna i reformen är inte förkastliga, snarare kanske förträffliga. Vad de flesta av de borgerliga motståndarna inte ser är den koppling som finns mellan förslagen om en allmän förskola och låga avgifter för förskoleverksamhet. Förslagen är viktiga ur ett utbildningspolitiskt perspektiv, ur ett jämställdhetsperspektiv, ur ett klassperspektiv och framför allt ur ett barnperspektiv. Ett borgerligt parti skiljer ut sig, nämligen Folkpartiet, vars ställningstagande är intressant. Jag hoppas att jag hinner kommentera Folkpartiets reservation.

Fru talman! Låt mig börja med det ideologiska perspektivet. Ur både ett klass- och ett könsperspektiv innebär förslagen att positionerna stärks. Bl.a. kommer förslagen att ta bort många av de ekonomiska hindren för kvinnors förvärvsarbete. Sänkta avgifter inom förskolan skapar t.ex. utrymme för män att bli mer delaktiga i familjeliv och hemarbete. Jag noterar särskilt den aktivitet som fanns i Stockholm i lördags med en demonstration – om jag var rätt underrättad – och en debattartikel i Aftonbladet. Sänkta avgifter inom förskolan ger kvinnor möjligheter att gå från deltidsarbete upp till heltid.

Rättigheten till förskoleverksamhet är och har varit en mycket viktig fråga för oss i Vänsterpartiet. Om vi menar allvar med förskoleverksamhet för alla ska vi naturligtvis sträva mot så låga avgifter som möjligt.

Sedan över till det ekonomiska perspektivet. Det avsätts stora resurser för förslaget. Det går alltid att säga att resurser behövs bättre på andra ställen. Vänsterpartiet är mycket medvetet om att barnfamiljerna som grupp buri en stor ekonomisk börda under 90-talet, och därför är en kraftfull satsning på barnfamiljer välkommen. Det finns också ett mycket klart samband mellan den allmänna utbildningsnivån i ett samhälle och tillväxten. För att ge fler barn de verktyg som behövs för att tillgodogöra sig grundskolan, som mycket av debatten i dag har handlat om, är en satsning på förskolan mycket viktig.

Det är här man på ett tidigt stadium kan sätta in resurser för att de barn som behöver extra stöd ska få det. När det gäller barn till invandrade är det en enorm skillnad mellan att tillgodogöra sig det svenska språket i småbarnsåren och att försöka lära sig ett nytt språk som sjuåring i en skola som förutsätter att man redan kan språket.

Sammantaget: Förskolereformen är en investering som betyder mer än de flesta kan ana när det gäller den framtida utbildningsnivån i vårt samhälle. Vi diskuterar just nu framtiden – ett nytt millennium. Förskolereformen är en viktig tillväxtinvestering.

Till sist vill jag ta upp det fördelningspolitiska perspektivet. Här handlar det egentligen i grunden om generell välfärdspolitik. Jag är medveten om att det därmed kanske inte är lätt för alla borgerliga företrädare

att förstå. Generell välfärdspolitik har inte direkt varit ett högprioriterat borgerligt projekt.

Det skulle vara lätt att använda min länsgranne Ingemar Stenmarks bevingade uttryck om att det inte är lönt att försöka förklara för dem som inte begriper och nöja sig med det. Men eftersom jag är av en nyfiken natur skulle jag vilja veta lite mer om de borgerligas syn på fördelningspolitik. Jag skulle vilja fråga några av de borgerliga företrädarna varför man är rädd för att utveckla den generella välfärden. Vill man något annat? Varför ska den generella välfärden inte kunna omfatta förskoleverksamheten? Ska vi avgiftsbelägga skolmåltider för barn med rika föräldrar? Ska föräldrar som tjänar mer än 50 000 i månaden betala för sina barns skolböcker? Ska vi skapa inkomstrelaterade avgifter för nyttjande av trottoarer?

Fru talman! Som vänsterpartist försvarar jag och vill utveckla den generella välfärden. Jag menar att fördelningspolitiken i första hand ska skötas av skattepolitiken och att generella lösningar ska gälla för välfärden.

Jag hinner, tror jag, en kort kommentar till den folkpartistiska reservationen, där det framkommer att lokala frågor ska lösas lokalt. Jag instämmer till fullo. Folkpartiet lyckas, tycker jag, med ett litet konststycke när man först talar närmast lyriskt om förslagen – jag tror att man egentligen vill lite mer – men till slut går emot dem med hänvisning till en kommunal barnomsorgspong. Kommer Folkpartiet utifrån sin i grunden positiva inställning att våga stå upp, eller är högtersamarbetet viktigare än barnen och jämställdheten?

Rapporten om allmän förskola och maxtaxa är nu ute på remiss. Vänsterpartiet ser fram emot ett nära samarbete med regeringen för att slutligen kunna presentera förslag till en av de viktigaste generella välfärdsreformerna under senare år. Där hoppas jag att Miljöpartiet hänger med, eller hur?

Fru talman! Avslutningsvis vill jag ta upp några av de idéer som Vänsterpartiet tar med sig i det framtida arbetet.

För det första: Den allmänna förskolan ska prioriteras. Det pedagogiska innehållet och kvaliteten är nyckelfrågor.

För det andra: Alla barn, dvs. även barn i åldern ett till tre år med föräldralediga föräldrar, bör ges möjlighet till deltagande i förskoleverksamheten. Det är barnperspektivet igen.

För det tredje handlar det om en generell välfärdsreform. En reform av detta slag ska naturligtvis också påverka skattesystemet – det verktyg som i huvudsak ska användas för fördelningspolitik.

För det fjärde: Det behövs noggranna analyser för att hitta rättvisa lösningar för kommunsektorn. Remisserna kommer här att utgöra en mycket viktig del.

Till sist har jag en vision. Tänk om vi kunde kombinera ett införande av allmän förskola och låga avgifter inom förskoleverksamheten med en annan mycket viktig framtida välfärdsreform, nämligen en arbetstidsförkortningsreform där några av de stora vinnarna är samma vinnare som i förskolereformen, nämligen barnen. Där hoppas jag att ni hänger med i Miljöpartiet och Socialdemokraterna, eller hur?

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Anf. 48 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Lennart Gustavsson har ägnat sig huvudsakligen åt allmän förskola och maxtaxa. Det var en intressant redovisning han gav, särskilt när han påstod att han är för en maxtaxa med hänvisning till att han är motståndare till inkomstrelaterade avgiftssystem. Om jag minns de tidigare debatterna rätt har Vänsterpartiet faktiskt varit det parti som hårdast har drivit försvaret av inkomstrelaterade avgiftssystem bl.a. inom barnomsorgen. Jag har själv motionerat mot dessa system.

Han sade också att positionerna stärks med detta förslag. För vem? Ett av de konstateranden vi gör är att riksdagsledamöter i kammaren är några av de stora vinnarna under förutsättning, naturligtvis, att de har barn i barnomsorg och förskola. Det är några av de stora vinnarna med denna reform.

Vi har lagt fram andra förslag som mer än väl beaktar effekterna för låg- och medelinkomsttagare, men vi behandlar barnfamiljerna som en grupp. Det är väsentligt. Där ligger en skillnad mellan Vänsterpartiets syn och Moderaternas syn.

Jag har en fråga också. I och med att Lennart Gustavsson inte tog upp friskolor är jag väldigt intresserad. Ni anser att eleverna inte gynnas av friskolor, utan snarare tvärtom. Men hur blir det då med alla de alternativ som finns inom barnomsorgen, t.ex., och som finns inom förskolorna, med det system ni nu vill genomföra och med den inställning ni tidigare har redovisat när det gäller alternativa driftsformer i skolan?

Anf. 49 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Jag ska ta ett par av dessa frågor, och så får vi se vad vi hinner. Vi har väl en omgång till om vi inte hinner allihopa.

Om jag börjar med de inkomstrelaterade avgifter som förekommer i många kommuner, som jag förstår att Tomas Högström har agerat emot kraftfullt kommunalt, kan jag säga att de är ett resultat av ett system som vi har. Jag antar att Tomas Högström är en flitig läsare av Skolverkets rapporter. I en rapport som heter 174 kommenterar Skolverket just förekomsten av avgifter. Man säger så här: Skolverket anser att utvecklingen av de tidsrelaterade taxorna – man syftar på olika typer av taxor – kan sägas spegla en syn på förskolan och fritidshemmet som går tvärsen mot det reformarbete som pågår. Avgifterna ges en styrande roll som inte tar hänsyn till det pedagogiska innehållet i verksamheten.

Om vi ska lyfta blicken är det intressant att ställa en fråga till moderaterna och Tomas Högström om huruvida moderaterna anser att det livslånga lärandet är viktigt. Är förskolans roll i det livslånga lärandet viktig? Tomas Högström pratade väl om betydelsen av bildning och kunskap i skolan, men är *förskolans* roll viktig? Mot vilken bakgrund motsätter sig moderaterna i så fall tanken att vi ska ge alla barn goda förutsättningar att delta i förskolan?

Anf. 50 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Det livslånga lärandet *är* viktigt. Självklart spelar förskolan en roll där. Det har vi också visat både i handling och i beslut. Det är intressant att konstatera att Lennart Gustavsson negligerar den oro som vi och andra partier känner för de alternativ som har vuxit upp i kommu-

nera och som nu riskeras i och med det förslag till maxtaxa och regelverk som ni, bl.a., är företrädare för.

Anf. 51 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Just nu föreligger inget förslag. Det föreligger en rapport – en departementsskrivelse. Just nu pågår ett arbete, och Vänsterpartiet har ambitionen och förhoppningen att få delta ordentligt i skrivandet, som förhoppningsvis resulterar i en proposition som kan föreläggas riksdagen före sommaren.

Vi har ett regelverk som reglerar kommunernas skyldigheter och möjligheter att ge ekonomisk ersättning till förskoleverksamhet som bedrivs i privat eller kooperativ verksamhet. I rapporten, och i den diskussion som pågår just nu, finns ingenting om förändringar i det regelverket, om det nu kan vara någon tröst för Tomas Högström och något som han kan ta med sig ut till sina oroade privatskoleförespråkare.

Anf. 52 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Lennart Gustavsson inledde med, vad gäller maxtaxan och den allmänna förskolan, att säga att valfrihet och rättigheter för föräldrarna bara är snack från oppositionspartierna. Ja, det kanske är snack för Lennart Gustavsson och för Vänsterpartiet, men för Centerpartiet är det oerhört viktigt att se till familjens rättigheter och möjligheter att bestämma över sin egen vardag och över vilken typ av barnomsorg de vill ha. Vi vill inte ha det som i Vänsterpartiets och regeringens förslag där man enligt gammal vana säger att nu ska vi återigen bestämma vad som är bäst för familjerna, vad som är bäst för barnen.

Jag vet inte om det är någon ny stil av Vänsterpartiet att nu börja säga att de som redan har det gott ställt ska kunna få det ännu bättre. För min och Centerpartiets del är det oerhört viktigt med barnomsorgen och familjepolitiken. Vi satsar stort, och vi är också för valfrihet och mångfald. Vi är för ett införande av ett barnkonto. Förslaget innebär att vi växlar de pengar som ni lägger på maxtaxan, som innebär att alla ska ha likadant, till barnkontot där vi ger föräldrarna rättighet att välja barnomsorg från det att barnet föds fram tills barnet är sex år. Det tycker jag är en värdig politik för familjerna.

Anf. 53 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Eftersom det mer var ett debattinlägg och mindre en fråga till mig, kan jag kontra med att ställa samma frågor som jag ställde till Tomas Högström. Menar Centerpartiet att förskolan är en viktig del i det livslånga lärandet? Menar Centerpartiet att låga avgifter är en möjlighet för alla barn att delta i förskolan och en rättvisefråga? Det vore rätt intressant att höra Centerpartiets inställning i frågan.

Sedan åter: Jag sade att det ibland är lite komplicerat att förklara vad generell välfärdspolitik är. Jag tycker att Sofia Jonssons inlägg visar att jag pedagogiskt inte lyckades fullständigt.

Som en del i den generella välfärden kan man säga att miljonärer får barnbidrag. Är det rätt eller inte rätt? Vi har valt att fördela den generella välfärden med generella lösningar, som sedan finansieras via ett skattesystem som ska innehålla progressivitet. Här kan jag säga att vi från Vänsterpartiets sida kanske vill gå längre än våra samarbetspartier.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Anf. 54 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Ja, jag tycker att det är bra med allmän förskola. Jag tycker att det är bra att alla barn får möjligheter att lära sig tidigt, oavsett varifrån de kommer, vilken familj och bakgrund de har. Det är viktigt.

Men det är också viktigt för familjer att kunna ha rättigheten att bestämma över sin egen vardag. Det handlar om rättigheten och möjligheten att säga: Jag vill ha mitt barn här. Jag vill bilda ett kooperativ där mitt barn kan få gå eller välja någon annan form där barnet får möjlighet att vidareutvecklas. Det är klart att detta ju blir grunden för det livslånga lärandet som är så oerhört viktigt.

Jag tycker att varken regeringen eller Vänsterpartiet har, annat än vad gäller barnkontot, kunnat visa några konkreta förslag till lösningar. Sedan kommer man då med ett förslag som säger att alla ska behandlas lika, att vi ska bestämma vad alla familjer ska göra och att det är det bästa för dem. Det är en gammal och förlegad politik. Jag tycker inte att den passar ihop med det nya kunskapssamhället, som alla har talat så gott om i dag.

Jag är för barnfamiljers rättigheter. Jag är för att barn ska ha en bra valfrihet och en bra uppväxt. Centerpartiets förslag om ett barnkonto innebär att familjerna får rättigheten till pengar, så att de själva kan bestämma vilken form av barnomsorg de vill ha för sina barn.

Anf. 55 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Sofia Jonsson har inte rätt till ytterligare replik, så jag ska försöka att vara snäll.

I en framtid kanske vi får diskutera och reda ut familjebegreppet även med Centerpartiet.

Vi diskuterade huruvida någonting är föråldrat här. Jag tror att det sätt att se på familjen som Sofia Jonsson ger uttryck för i grunden är föråldrat. Verkligheten säger någonting annat om hur den svenska familjen faktiskt ser ut. Det tycker jag också att man ska ta hänsyn till när man diskuterar frågorna om allmän förskola och maxtaxa.

Det skulle också vara intressant att veta vad som har kommit fram hittills i arbetet med denna reform som skulle omöjliggöra att föräldrar går samman och jobbar i kooperativ form inom förskolan och ändå har del av den allmänna förskolans maxtaxa. Inget! Läs och ta del av rapporten! Jag tycker att det är otroligt viktigt att ta del av vad rapporten kommer fram till innan man slänger ur sig en del saker som saknar någon som helst bäring.

Anf. 56 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Det är intressant att Lennart Gustavsson talar om tillväxtpolitik, fördelningspolitik och generell välfärd. Det är förvånansvärt att det parti som av tradition sagts vara arbetarnas parti i alla sammanhang kämpar för akademikerna. Har handens arbete förlorat sitt värde för vänsterpartisterna? Det är den ena frågan.

Den andra handlar om att det finns ett slags glidning i perspektivet som förvånar mig. Ni talar om barnperspektivet och att det ska finnas förskola för varje barn. Javisst, men är det så att barnen vill ha den? Är den till för varje barn, eller är det de vuxna som säger att barn ska gå i förskolan?

När man sedan kommer till gymnasieelever handlar det om att alla ska till universitet. Men vill alla gymnasieelever till universitet? Var finns individperspektivet då? Hur dribblar Lennart Gustavsson mellan de olika perspektiven?

I de studier som jag har sett är det många som faktiskt drömmer om ett helt vanligt yrke. Kristdemokraternas grundsyn är att människornas värde är detsamma oavsett vad de gör. Men också arbetets värde är viktigt i det stora maskineri som ett samhälle och ett välfärdssamhälle är, generellt eller icke. Ett sådant bygger faktiskt på att det är olika typer av yrken, kunskaper och funktioner som behövs i ett samhälle.

Anf. 57 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Jag följde inte riktigt med i alla svängar här, men jag ska i alla fall kommentera en del.

Handens arbete har på inget sätt förlorat sitt värde. Däremot vet vi att det framtida samhället kommer att ställa helt andra och större krav på människor att kunna ta initiativ, vara engagerade och delaktiga på ett helt annat sätt än nu. Därför kommer det också att ställas större krav på utbildning och utbildningssystemet.

Sedan var det en fråga om huruvida vi har blivit ett akademikervänligt parti. Jag antar att det syftar tillbaka på detta med maxtaxan och att den skulle gynna de som tjänar mest i kronor och ören, vilket naturligtvis är rätt och som de flesta andra välfärdssystem gör. Därför måste vi ha en skattepolitik så att säga bredvid. Men återigen: Den generella välfärdspolitiken och tankarna bakom den är inte helt lätt att förklara när man diskuterar med borgerliga företrädare.

Jag har lite talartid kvar och vill därför passa på att ställa samma fråga till Kristdemokraterna som jag har ställt till Centerpartiet och Moderaterna. Jag antar och utgår från att även Kristdemokraterna ställer upp på synen på det livslånga lärandet. Jag antar också att Kristdemokraterna ser förskolans roll och betydelse i det livslånga lärandet. Vad är det för fel på att vi ska se till att vi har en förskola som gör det möjligt för alla barn, oavsett hur mycket föräldrarna tjänar, att delta i den? Vad är det för fel på detta synsätt? Varför ställer inte Kristdemokraterna upp på en sådan syn?

Anf. 58 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Frågan om maxtaxan som begrepp har jag överlämnat till min kollega Gunilla Tjernberg. Men jag ska svara på något annat. Hade Lennart Gustavsson, fru talman, varit uppmärksam på mitt inlägg tidigare hade han vetat att jag värnar om det livslånga lärandet. Det är otroligt viktigt.

Kunskapslyftskommittén har lagt fast att gymnasienivå är det som krävs för en delaktighet i samhället, och det är jag en ivrig förespråkare för. Jag är inte bara en mild accepterande person, utan jag är en förespråkare för delaktighet i samhället. Men jag ser inte den generella välfärden i ekonomiska termer på det sätt som Vänsterpartiet gör, och jag tror att det är där vi skiljer ut oss.

Jag vill se individens välbefinnande snarare än en materiell välfärd i ett samhälle. Jag vill se individens upplevelse av välbefinnande som

grunden för varje gott samhälle med en välutvecklad kultur och ett välutvecklat utbildningssystem.

Det är därför det är viktigt att vi får delaktighet i samhället för alla, men också att människor själva ska få avgöra vad de vill. Det gäller från de små barnen, att föräldrarna kan välja alternativ, till den vuxna människan, som ska ha gott om val och alternativ för att utveckla sina olika förmågor. Varje blomma ska få blomma utifrån sina förutsättningar, sina färger, sin styrka och sin form. Det är det som kristdemokraterna ställer upp på, och det är det vi vill utveckla i hela vårt program.

Det var ingen slump att mitt anförande tidigare i dag byggde på att den syn som vi presenterar i den här kammaren också ska bli tydlig i de system och de lösningar vi väljer i samhället.

Anf. 59 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Jag ska hålla den här repliken väldigt kort. Först vill jag säga att jag är helt överens om att vi är oense, Vänsterpartiet och Kristdemokraterna, i fråga om synen på den generella välfärden. Det tror jag att man kan vara överens om.

Men åter till den här andra beskrivningen, den om att låta alla blommor blomma och om att se individen. Jag såg inget direkt angrepp på vad jag sade i mitt anförande eller i några repliker. Mycket av det som framkommer i Yvonne Anderssons replik är ju ganska allmänt hållet, sådant som jag tror att de flesta av kammarens ledamöter inte har svårt att ställa upp på.

Anf. 60 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Lennart Gustavsson hade uppenbarligen vissa svårigheter att läsa Folkpartiets reservation. Därför vill jag informera om att Folkpartiet länge har drivit frågan om en pedagogiskt inriktad förskoleverksamhet för barn från tre års ålder. Därför tycker vi att det är bra att regeringen och samarbetspartierna nu kommer med ett förslag om en pedagogiskt inriktad, kostnadsfri förskola med verksamhet cirka tre timmar om dagen.

Däremot tycker jag det är synd, och jag förstår inte varför, att inte Vänsterpartiet vill löpa linan ut och även instämna i folkpartikravet att det ska skrivas in att det är pedagogiskt utbildad personal som ska ansvara för verksamheten. Vi vill betona det pedagogiska målet med förskolan.

Maxtaxa är en helt annan sak. Det handlar om en statlig subvention för barnomsorg 5–8 timmar om dagen där staten bestämmer att låsa miljarder kronor och avgöra att det är detta kommunerna ska prioritera när de kanske hellre skulle vilja prioritera insatser i hemvården, hemtjänsten, äldrejukvården eller något annat problem som finns i kommunen. Jag kan inte, lika lite som övriga talare här, förstå att Vänsterpartiet vill ställa upp på att staten ska bestämma över en sådan jättelik subvention till många medel- och höginkomsttagare för barnomsorg när man faktiskt inte vet exakt vilka behov som är de mesta akuta ute i kommunerna.

Anf. 61 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Jag tror att jag har läst Folkpartiets reservation ganska noggrant. Att jag sedan kanske fattar fel är en annan sak.

Jag ska börja med att upprepa de frågor som jag nu ställt till tre borgerliga företrädare. Jag ska också ställa dem till Ulf Nilsson som företrädare för Folkpartiet. Är det livslånga lärandet viktigt? Har förskolan en naturlig roll i det livslånga lärandet? Då är det en förskola som inte bara omfattar det vi nu diskuterar, alltså den allmänna förskolan, utan då diskuterar vi en förskoleverksamhet som vi erbjuder från ett års ålder. Har den förskoleverksamheten en betydelse för det livslånga lärandet?

Om Ulf Nilsson svarar ja på den frågan måste han förklara för mig varför vi inte ska göra det möjligt för alla barn att delta i den verksamheten. Varför ska tjockleken på föräldrarnas plånbok ha en avgörande betydelse för detta?

Sedan åter till den statliga subventionen. Jag hoppas att Ulf Nilsson har läst rapporten. Där framgår det ganska tydligt att det här faktiskt inte ska inkräkta på det kommunala självstyret utan ges som en möjlighet. Det ska vara en möjlighet för kommunerna att hoppa på det här. Om det nu finns folkpartistiskt styrda kommuner som tycker att det här är förkastligt har de ju en möjlighet att avstå från att införa maxtaxan. Det gäller bara att göra ett bra kommunalval.

Anf. 62 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Beträffande detta med tjocklek på plånboken, Lennart Gustavsson: De som påverkas av en maxtaxa är ju inte de låginkomsttagare som redan i dag har kraftigt subventionerade barnomsorgsavgifter, utan det är medel- och höginkomsttagare.

I övrigt när det gäller det kommunala självstyret har Lennart Gustavsson rätt i att det naturligtvis är frivilligt för kommunerna att gå med på det här. Men pengarna är ju låsta för detta ändamål. De kan inte delas ut i kommunerna för att satsas på gamla eller på färdtjänst eller något. Därför är det ändå ett kraftigt ingrepp i det kommunala självstyret, Lennart Gustavsson.

Anf. 63 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Den sista synpunkten är ju helt riktig. Här gör vi en prioritering av befintliga resurser. Vi gör en politisk prioritering av resurser där vi bl.a. säger som jag sade i mitt anförande, att under 90-talet har barnfamiljer fått ta en stor del av de konsekvenser som neddragningarna fått. Här gör vi, när vi bedömer att vi har ett ekonomiskt utrymme, en medveten satsning på barnfamiljer, och framför allt på barnen.

Men som jag också tidigare sagt är detta inte bara en sådan satsning. Det här är en satsning ur ett utbildningspolitiskt perspektiv och ett klassperspektiv. Det har att göra med den generella välfärden, och den är svår att förstå har jag förstått. Det är en satsning ur ett jämställdhetsperspektiv. Det här är en medveten satsning på barn, en medveten satsning för att lyfta upp jämställdheten. Det är också en medveten utbildningspolitisk satsning. Därför avsätter vi pengar till det här, och därför ska vi tillsammans med regeringen, socialdemokratin och – hoppas jag – också Miljöpartiet vara med och utforma en bra reform för 2000-talet.

Anf. 64 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Jag tänkte börja med att ta upp en aspekt på utbildningen som har kommit bort lite grann i debatten här. Det är att hela utbild-

ningsområdet under 90-talet har varit föremål för en mycket kraftig volymökning. Fler och fler människor går i utbildning i vårt land. Det gäller rätt igenom hela utbildningssystemet. Det är fler barn i förskolan. Det är gymnasieutbildning för i stort sett alla i tre år. Eftergymnasial utbildning i olika yrkesutbildningar har ökat, och vi har haft en närmast våldsamt ökning av antalet platser vid högskolor och universitet. Därtill kommer ökningen genom Kunskapslyftets satsning på vuxenstuderande på gymnasienivå, med närmare 200 000 personer som har passerat utbildningen. Till den här bilden hör också att vi har fått en betydligt mer heterogen elevgrupp genom att vi t.ex. har många elever som har invandrarbakgrund.

Allt det här är naturligtvis bra. Men den här kraftiga utbyggnaden, som saknar motstycke i svensk utbildningshistoria, har drivits fram av flera olika orsaker – inte bara pedagogiska. En är naturligtvis den stora arbetslösheten. Att satsa på utbildning i tider av hög arbetslöshet är god politik. En annan orsak är den växande bristen på arbetskraft inom vissa yrkesområden. Det gäller t.ex. data, naturkunskap, teknik, vård och vissa kategorier av lärare. En tredje orsak har varit medvetandet om att det framtida samhället är ett kunskapssamhälle där arbete såväl som andra delar av livet kommer att ställa höga krav på kunskap, högre krav än tidigare.

Den snabba utvecklingen på utbildningens område har inte alltid föregåtts av god planering och bra förberedelser inför förändringarna. Det sammanhänger naturligtvis med att en del av orsakerna har varit akuta problem, t.ex. arbetslösheten. Det har haft lite karaktär av snabbtryckning. Följden har blivit att vi har kvalitetsbrister på sina håll, och utbildningar som vilar i sina gamla former trots att de nya studerandegrupperna egentligen kräver ganska genomgripande förändringar av undervisningens form och innehåll.

Nu är vi i ett skede där utbyggnaden bör fortsätta i lugnare takt, och det som inte har hunnits med vad gäller kvalitetsutveckling och omställning av utbildningens form och innehåll ska åtgärdas.

Årets budget återspeglar väl detta dubbla åtagande från staten. Expansionen fortsätter. Bl.a. anslås ytterligare drygt 10 000 studieplatser per år till högskolor och universitet och ökade resurser till forskarutbildningen. Grundforskningen får ökat stöd. Medel har avsatts för att ge fler möjligheter till en plats i förskolan.

Kommunernas ekonomi har förstärkts, dels genom ökade statsanslag, dels genom ökade intäkter tack vare högkonjunktur och minskad arbetslöshet. Detta ger utrymme för en ökad kvalitetshöjning i förskola, grundskola och gymnasium, och det är ett utrymme som kommunerna måste utnyttja. Det ligger alltså ett tungt ansvar på kommunerna att se till att resurserna hamnar där de så väl behövs.

Kvalitetsarbetet har också förstärkts genom satsningar i budgeten på kvalitetsgranskning och utveckling från olika instanser, bl.a. Skolverket, Högskoleverket och den nya organisationen för utbildning av elever med olika funktionshinder.

Stora anslag finns i budgeten för kompetensutveckling av skolans personal. Hela utbildningsväsendet, förskola, skola och högskola, måste erbjuda en miljö där varje elev eller student kan trivas och arbeta utifrån sina egna intressen och förutsättningar. Och det som brister är tillgången

på kompetent personal. Det är för få vuxna i skolan. Det behövs fler lärare och en bättre lärarutbildning. Och det gäller från förskolan och upp till universitet och högskolor. Det behövs också en god tillgång till elevvårdande personal av olika kategorier – specialpedagoger för elever med behov av särskilt stöd, skolpsykologer för elever med psykiska problem, kuratorer för elever med sociala problem, osv. Så länge skolan inte har dessa resurser kan vi inte förvänta oss att skolan ska nå kvalitetsmålen fullt ut. Här ligger alltså huvudproblemet.

De behov som finns i de olika skolorna är naturligtvis väldigt olika beroende på var skolan ligger och på vilket elevunderlag som man har. Moderaternas skolpeng innebär snarast ett steg i fel riktning i den utvecklingen.

I detta sammanhang måste jag säga att jag är förvånad över Vänsterpartiets prioriteringar, där man så ivrigt förespråkar att man ska lägga 5 miljarder kronor på maxtaxan som ju knappast bidrar till lösningen av dessa problem. Vi kan återkomma till detta senare.

Budgeten återspeglar dessa problem och deras lösningar med direkta anslag för kompetensutbildning och ett ökat antal platser i lärarutbildningen. Där aviseras också kommande förslag om en förbättrad lärarutbildning, ökad kvalitetsutvärdering och hjälp till förskolor, skolor, högskolor och universitet i just arbetet med att öka kvaliteten.

Vi har också framför oss en genomgripande förändring av hela skollagen – en ny organisation och finansieringsform i fråga om forskning och forskarutbildning, effektiviseringar av utbildning för elever med funktionshinder, alltså nya former för kvalitetsarbetet.

De borgerliga oppositionspartierna har i en rad motioner väckt förslag som ligger i linje med det som nu håller på att hända. Många förslag kan ses som ett uttryck för att det finns en bred överensstämmelse om vad som behöver göras. Det handlar om nyanser i prioriteringar och om krav på att saker och ting ska ske snabbare.

Sofia Jonsson inledde med att säga att det inte fanns några förslag. Det måste bero på att hon inte har läst på. Sedan nämner hon en lång rad förslag som ju faktiskt finns nämnda i budgeten och i regeringens proposition.

Nåväl, det finns naturligtvis också skillnader i uppfattning om hur resurserna ska fördelas på vissa poster. Lennart Gustavsson gjorde en intressant notering av att det fanns nästan pinsamma skillnader i det borgerliga ledet. Vi ser inte något enigt förslag från den borgerliga sidan. Speciellt intressant är naturligtvis förslagen från de två största partierna i det borgerliga blocket, Moderaterna och Kristdemokraterna. Vi ser att Moderaterna vill minska antalet platser i Kunskapslyftet. Där vill Kristdemokraterna tvärtom. Moderaterna vill ge mer pengar till IT i skolan. Kristdemokraterna vill minska anslagen till IT i skolan. Moderaterna vill öka anslagen till grundutbildning vid universitet och högskolor. Kristdemokraterna har motionerat om att minska anslagen till grundutbildningsplatserna. Det finns många sådana exempel från de två stora presumtiva samarbetspartiernas förslag. Det är alltså påfallande svårt att se något som helst borgerligt alternativ till regeringens politik. Men det kanske inte krävs i dagsläget. Det är ju långt fram till valet. Man kan ju tänka sig en sorts kompromiss mellan dessa två förslag, att moderater och kristdemokrater går halva vägen var och att man räknar ut något slags medel-

värde. Men då hamnar man alltså på regeringens förslag, och då blir det ju inget alternativ alls. Det är väl så att om vi ska få någon opposition här i kammaren så är det klokt att borgerligheten fortsätter att vara splittrad.

Miljöpartiet har alltså samverkat med regeringen när det gäller utbildningspolitiken, inklusive årets budget för utgiftsområdena 15 och 16.

Vi i Miljöpartiet har i motioner under tidigare år stött den här expansionen inom utbildningsområdet. Men vi har också varnat och efterlyst bättre förberedelser, så att de nya studerandegrupperna skulle kunna tas emot på ett bättre sätt i de nya skolformerna.

Att kvalitetskraven nu uppmärksammas mer än i någon tidigare budget hälsar vi naturligtvis med glädje.

Det aviserade stödet till grundforskning och forskarutbildning är naturligtvis också bra och välkommet.

Att Naturvårdsverket återfår sina anslag för forskning om miljö- och naturvård kanske vi inte ska möta med några större lovord, men det är alltså på tiden.

Att vårt sedan länge framförda motionsförslag om personskadeskydd för studenter vid universitet och högskolor nu genomförs är bra. Det finns alltså mycket i årets budget som vi i Miljöpartiet tycker är efterlängtad och bra.

En viss otålighet måste vi dock ge uttryck för. Det gäller t.ex. en större helhetssyn på utbildningen än vad som än så länge finns i regeringens förslag och skrivningar. Och kvalitetsbegreppet är inte i alla avseenden grönt. Låt mig ta något exempel.

Jag vill också uppehålla mig, precis som Lennart Gustavsson, lite grann vid förskolan. Läroplanen och skollagen för förskolan blev inte vad vi i Miljöpartiet önskade. Läroplanen för förskolan är jämfört med t.ex. grundskolans läroplan väldigt ofullständig. Där finns inte angivet några mål att uppnå, inga mål över huvud taget. Där saknas tydliga anvisningar om vad som bör finnas med i alla skolor – kompetent personal, ett tydligt pedagogiskt ledningsansvar vid varje förskola hos t.ex. en föreståndare med pedagogisk kompetens. Där finns inte inskrivet krav på regelbundna observationer av barns utveckling när det gäller motorik, emotionell utveckling, språklig utveckling, kognitiv utveckling, osv. – det som förskollärarna får lära sig i sin utbildning. Det finns inte krav på utvecklingssamtal med föräldrar, vilket är så betydelsefullt och noga inskrivet i grundskolans läroplan. Föräldrarnas aktiva medverkan i såväl förskolan som grundskolan måste naturligtvis stärkas. Och där finns inga tydliga krav på personalens rätt till pedagogisk planering. Läroplanen är ett magert instrument. Och vi kan inte få någon effektiv kvalitetsutvärdering med det instrumentet som bakgrund. Kravet på tillsyn är också otydligt och slapt formulerat. Det verkar faktiskt som om man inte har tagit förskolans pedagogiska uppgift och betydelse riktigt på allvar.

Vi är medvetna om att det har gått en mycket kort tid sedan den nya läroplanen antogs här i riksdagen. Och man kan naturligtvis hävda att vi bör vänta ett tag till innan en utvärdering kan ske, en utvärdering som ska ligga till grund för den nya läroplanen. Vi kommer dock naturligtvis att fortsätta påminna om detta behov.

Det finns i budgeten aviserat att det ska komma förslag om en allmän förskola. Kanske är det ett tillfälle då man kan ta upp frågan om en läroplan.

Lennart Gustavsson har talat om förskolan ur ett lite annorlunda perspektiv och inte alls berört de pedagogiska problemen och de behov av resurser som förskolan har för att klara av detta. Detta är alltså inte gratis. Många av dessa förändringar kostar. Dessutom är barngrupperna alldeles för stora och har vuxit under expansionen på 90-talet och bör ned igen i anständiga storlekar. I stället vill Lennart Gustavsson satsa de 5 miljarderna på att få en maxtaxa. Dessutom var det en väldigt intressant fördelningpolitisk diskussion som Vänsterns representant hade med Folkpartiets representant när det var omkastade roller, och Lennart Gustavsson försvarade varför en höginkomsttagare ska tjäna 16 000 kr per år på maxtaxans införande, medan en låginkomsttagare eller arbetslös ska tjäna högst 200 kr i månaden.

Naturligtvis är det inte alls så att detta kommer att öppna för nya grupper. Det finns betydligt billigare sätt att se till att även personer med låg inkomst har tillgång till förskolan. Det vet också Lennart Gustavsson.

När det gäller grundskolan och gymnasiet vill vi varna för fixeringen vid betyg och antalet IG – alltså lite av Folkpartiets kunskapsdille, lite vanvördigt uttryckt. Det finns så många andra faktorer som är av större betydelse för kvaliteten i skolan – faktorer som är av stor betydelse för elevens mognad och utveckling samt för motivationen att lära sig nya saker.

Sedan skulle jag vilja ta upp någonting som är av särskild betydelse. När eleverna lämnar skolan ställs de i dag inför helt andra krav jämfört med hur det var för tidigare generationer. De möter en värld i snabb förändring. Perspektivet har vidgats. Det globala perspektivet gör sig gällande. Medmänniskornas krets har vidgats. Varje människa måste på ett annat sätt än förr förstå sin plats i det stora sammanhanget, förstå de grundläggande villkoren för liv på jorden. Solidaritet och respekt för andra gäller inte bara människor i ens närhet eller i Sverige utan har en global dimension.

Detta ställer också nya krav på utbildningen vid högskolor och universitet. Det räcker i dag inte med att studenter utbildar sig till specialister. Den kommande generationen, som ska leda utvecklingen vidare mot ett långsiktigt socialt och ekologiskt hållbart samhälle, måste därutöver förstå de ekologiska betingelserna för livet på jorden och dessutom inse gränserna för människans kunskap och vilka konsekvenser det har för åtgärder i vår omvärld.

Specialistens styrka ligger i det snäva perspektivet. Det är det som möjliggör de precisa prediktionerna och de allt effektivare tekniska konstruktionerna. Men det är samtidigt just det snäva perspektivet som utgör det största hotet mot en utveckling där vi kan garantera t.ex. en långsiktigt hållbar miljö. Därför bör alla studerande – ingenjörer, tekniker, kemister, fysiker, arkitekter, samhällsvetare osv. – i sin utbildning ha grundkunskaper i ekologi och vetenskapsteori.

Vi måste förstå att dagens kunskap inte är morgondagens sanning och att det ekologiska perspektivet aldrig kan lämnas obeaktat. Det är två grundvillkor för en utveckling mot ett långsiktigt hållbart samhälle.

Därtill kommer förståelsen för det personliga ansvaret i en värld i samverkan där en demokratisk grundsyn och ett internationellt perspektiv måste genomsyra hela utbildningssystemet, från förskolan t.o.m. universitetet. En demokratisk grundsyn tillägnas bäst i den miljö där den till-

lämpas. Därför ska elevernas deltagande i utvecklingen av utbildningens form och innehåll beredas ett helt annat utrymme än hittills. Det gäller såväl gymnasieskolan som högskolan där bristerna är påtagliga.

När det gäller kvalitetsaspekterna på utbildningen vill jag gärna till sist betona vikten av att det genom all utbildning i hela utbildningsväsendet går starka kulturströmmar. Musik, litteratur, bildkonst, teater, dans osv. ska finnas som en naturlig del i undervisningen men också i form av tillräcklig fritid och ett rikt kulturutbud på våra skolor och högskolor och i deras omedelbara närhet.

Fru talman! Om allt detta handlar det som i budgeten kallas för kvalitetsfrämjande åtgärder. Uppdragen går till vissa myndigheter och utredningar men i själva verket involveras varje person som arbetar vid våra förskolor, skolor och högskolor – inklusive, och inte minst, föräldrar, elever och studenter. Det här är naturligtvis en stimulerande uppgift som vi i ett sällsynt gynnat land med glädje och entusiasm kan ta itu med.

Läraritycket är ett framtidsyrke. Jag tror att vi raskt får lämna den föreställning som man sett alltför mycket av, nämligen att skolan skulle vara ett jätteproblem och att det är mest dystergökar som yttrar sig i frågan.

En av de mest lockande uppgifter som vi kan ha är naturligtvis att, med de goda ekonomiska förutsättningar som nu finns, ta itu med förändringen av skolan så att vi får den anpassad till det moderna samhället och det vi själva värderar högt.

Självklart är lärarkåren en viktig del – ja, den viktigaste delen, skulle jag vilja säga – i detta arbete. Lärarkåren har dragit ett tungt lass under hela 90-talet med den våldsamma expansionen. Vi har alltså inte fått en motsvarande ökning när det gäller lärarna. Det är nu på tiden att lärarna får den hjälp som behövs i skolan för att kunna göra ett bra jobb.

Anf. 65 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Gunnar Goude nämnde här att vi ger mindre pengar till grundutbildningen och mindre pengar till IT-satsningen, men det är inte riktigt rättvist att lyfta fram det så. Det är sant, men det är också viktigt att ange skälen. Det innebär nämligen inte att vi är teknikfientliga eller att vi är fientliga till mer högskoleutbildningar, tvärtom. Det är bara det att vi vill ha en realistisk utvecklingstakt när det gäller både utbildningen på högskolan och informationstekniken. Därför tycker vi att det hela ska ske i rimlig takt så att det blir effektivt och blir goda förutsättningar och så att människor har möjlighet att vänja sig vid det här. Genom vissa rapporter från ITiS vet vi att det inte har fungerat så smärtfritt överallt när det gäller att göra denna jättesatsning vid ett och samma tillfälle.

Gunnar Goude ondgör sig över olikheterna mellan partierna i det borgerliga blocket, men jag ser inte de olikheterna som en fara. Olikheterna är faktiskt inte så stora sett till de bakomliggande skälen och resone-mangen. De ideologiska likheterna är relativt stora och olikheterna ligger i hur man har resonerat sig fram till sin lösning.

Jag tycker att det är bra att olika partier kan ha olika uppfattningar om lösningar och tvingas kompromissa och enas om ett förslag till lösning. En sådan lösning är alltid välgrundad eftersom det hela stötts och blötts i olika vändor. Det måste vara otroligt jobbigt för Miljöpartiet och Väns-terpartiet att i stället följa, som det i många avseenden kan tyckas, rege-

ringens förslag. Det måste väl vara mer bekymmersamt. Det vore faktiskt mer bekymmersamt om vi tyckte lika.

Anf. 66 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Först tar jag upp minskningen av antalet platser i grundutbildningen på högskolor och universitet. Yvonne säger om det jag sade att det inte är rättvist men att det är sant. Jag förstår vad hon menar.

Naturligtvis skulle man önska att de här förberedelserna, som också jag talar om, hade gjorts så att man säkert visste att det gick att ta hand om studenterna på bästa möjliga sätt. Det är *en* aspekt på detta. Då skulle man alltså kunna tänka sig att vänta för att kunna ge en sådan här garanti.

Våra högskolor och universitet är alls inte urusla inrättningar som gör att man bör hålla studenter borta från dem på grund av kvalitetsbrister. Det handlar alltså om en betydligt mera nyanserad bild.

Ett problem är att vi har stora grupper studerande som lämnar gymnasiet och som ska in på universitet och högskolor, där det ju råder platsbrist. De kommer alltså inte in där. Det är en bromskloss och där kan vi inte bygga ut ytterligare genom att avstanna utvecklingen. Dessutom har 200 000 vuxenstuderande genomgått gymnasiet. Gymnasiet är ju inte en yrkesutbildning så de här eleverna ska fortsätta sina studier. Också de knacker på porten till universitet och högskolor.

Att i det läget meddela att vi väntar med att bygga ut grundutbildningen för att kanske få en ännu bättre kvalitet i den tror jag inte är bra. Människor behöver ju undervisningen vid en viss tid i livet. Därför är det väl lämpligt att göra utbyggnaden i den takt som vi orkar med och som också regeringen har föreslagit.

Sedan vill jag kommentera det som sades om att vi följer regeringen. Det är ingalunda så plågsamt. Av det jag sade nyss har väl framgått att vi är överens på många punkter. Slutligen har jag ingenting emot att borgerligheten är splittrad.

Anf. 67 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! När det gäller antalet platser på högskolor och universitet är den uppgiften inte riktigt sann. Det finns lediga platser vid vissa lärosäten, men de finns inom ett område där de sökande inte vill studera, och det gäller naturvetenskap och teknik. De stora köerna finns utanför humanioras dörr. Men det är en annan problematik som inte har med utbyggnaden att göra.

Man har haft en del problem att brottas med i fråga om utbyggnaden. Jag tror att kvaliteten hade blivit högre om takten hade varit lite långsammare. Då hade man kunnat få disputerade lärare och studentbostäder för studenterna. Därmed hade man varit mer trovärdig i den delen.

När det gäller borgerlighetens splittring förstår jag att Gunnar Goude har en tendens att påstå att det finns en sådan. Jag ser det inte så. Om man har olika uppfattningar som diskuteras i kammaren innebär det inte att man inte kan komma överens om lösningar när den dagen är inne, och den kommer väl förmodligen snart.

Anf. 68 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag tar det sista först. Allvarligt talat skulle jag snarare vilja uttrycka det så att jag ser att borgerligheten ligger och svänger med

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

lite nyansskillnader runt regeringsförslaget i väldigt många frågor. Det är egentligen det som det handlar om. I själva verket finns det en ganska stor enighet om utvecklingen av vårt utbildningsväsende. Sedan finns det skillnader på vissa punkter, det är jag också medveten om.

När det gäller fördelning av utbildningsplatser inom olika områden tror jag – till skillnad från Yvonne Andersson – att man måste försöka leda utvecklingen in på utbildningsområden där det verkligen behövs arbetskraft, och det finns två tydliga områden nu. Det gäller yrkesutbildad personal inom området naturvetenskap och teknik samt inom medicin. Det finns också några ytterligare sådana områden – t.ex. vård – där det behövs personal. Dessutom behövs det personal inom lärarkåren. Det råder stor brist där.

I det läget vore det tokigt att inte försöka att utöka antalet grundutbildningsplatser just inom dessa områden där vi ser att behovet finns. Sedan får vi naturligtvis samtidigt vidta åtgärder så att fördelarna med dessa utbildningar ordentligt sprids så att studenterna kan välja med öppna ögon och i metvetande om att det finns jobb när de genomgått sin utbildning.

Anf. 69 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Det var bra att Gunnar Goude vågade uppmärksamma förskolan i den här debatten som annars lätt blir skolifierad, gymnasifierad och högskolefierad.

Beträffande resonemanget kring den generella välfärden får jag väl återkomma till Gunnar Goude liksom till en del av de borgerliga ledamöterna i salen. Vi får väl anledning att diskutera den generella välfärden längre fram.

Vad som var intressant var bl.a. Gunnar Goudes synpunkter på kvaliteten i förskolan. Jag vet att Gunnar Goude är en god lyssnare, men på något sätt måste han ha missat när jag i mitt anförande som den första och viktigaste punkten angav det som Vänsterpartiet hade med sig när man gick in i överläggningarna med regeringen om utformandet av den här reformen.

Den första punkten var nämligen: Den allmänna förskolan ska prioriteras. Det pedagogiska innehållet och kvaliteten är nyckelfrågor. Jag delar Gunnar Goudes uppfattning om betydelsen av en utvecklad pedagogik och en utvecklad kvalitet inom förskolan för att den ska bli det verktyg som vi så gärna vill att den ska bli.

Jag ska ställa samma fråga till Gunnar Goude som jag ställde till de borgerliga företrädarna om det livslånga lärandet och förskolans betydelse. Om förskolan har en avgörande betydelse för det livslånga lärandet, varför ska vi då inte medverka till att göra förskolan tillgänglig för alla, t.ex. genom att se till att avgifterna är så låga som möjligt?

Anf. 70 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag håller helt med om att förskolan är en mycket viktig del. Den utgör starten i det livslånga lärandet. Där är vi inte oeniga. Det gläder mig att höra att Lennart Gustavsson också är intresserad av pedagogiken i förskolan.

I stort sett är tillgängligheten till förskolan mycket god. Det är en mycket liten grupp – jag håller med om att det saknas undersökningar för

att man ska kunna ange gruppens exakta storlek – som stängs ute på grund av ekonomiska skäl.

Den stora majoriteten av kommuner har redan inkomstrelaterad taxerättning, dvs. de som har höga inkomster betalar höga avgifter, de som har låga inkomster betalar låga avgifter eller inga avgifter alls.

Maxtaxeförslaget för dem som har låga inkomster eller som inte har något jobb innebär i praktiken inte alls någon lättnad. Den som inte tjänar någonting på maxtaxan kommer enligt förslaget – om jag har läst rätt – att få 200 kr med posten varje månad, vilket inte alls kommer att underlätta det hela.

Dessutom är de marginaleffekter som man åberopar och som ska öka villigheten att ta ett jobb, om man nu får något, mycket små. De är i stort sett negligerbara. Däremot är de stora problemen inom förskolan såsom stora barngrupper, otydlighet i kompetens, dålig tillgång på specialpedagoger, skolpsykologer osv. – dvs. samma problem som finns i grundskolan – mycket allvarliga problem som behöver lösas.

I sin prioriteringslista sätter Miljöpartiet de elever som har behov av särskilt stöd och som inte får den hjälpen i dagsläget betydligt högre än denna gigantiska satsning om 5 miljarder som i stort sett bara kommer att öka köpkraften hos vissa redan köpstarka grupper.

Anf. 71 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Diskussionen om kvalitet och pedagogiskt innehåll i förskolan är väldigt viktig att föra. En viktig anledning till att man diskuterar låga enhetliga avgifter är att man ska kunna höja kvaliteten i förskolan och förstärka det pedagogiska innehållet.

Som Skolverket påpekar i sin rapport visar taxeutvecklingen på en väg som går tväremot det reformarbete som pågår. Avgifterna ges en styrande roll som inte tar hänsyn till det pedagogiska innehållet i verksamheten. Utvecklingen går alltså mot barnpassning i stället för pedagogisk verksamhet. I det sammanhanget tycker jag att Gunnar Goude ska fundera både en och två gånger.

Avslutningsvis har jag en samvetsfråga. Miljöpartiet har faktiskt varit med om att diskutera och ställa sig bakom en budget där man avsätter för ändamålet Allmän förskola och maxtaxa inom barnomsorg 1,7 miljarder år 2001 och 3,4 miljarder år 2002. Känner Miljöpartiet något ansvar för den budgeten?

Anf. 72 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Vi är tydligen överens om att kvaliteten inom förskolan behöver höjas. Maxtaxan kommer naturligtvis inte att innebära någonting annat än möjligen ökade barngrupper. Taxorna i förskolan är också tidsrelaterade. Om avgiften sänks kan det vara lockande för vissa föräldragrupper att låta barnen gå lite längre på dagis, eftersom det inte kostar särskilt mycket. Då hinner de kanske också att gå och handla efter jobbet.

Utvecklingen bör knappast gå i andra riktningen som ett resultat av maxtaxan, utan det blir alltså fler barn som vistas längre tid på dagis. Ska kommunerna då tillskjuta ytterligare resurser för att få ned barngruppernas storlek och för att komma i nivå med den kvalitet som vi har i dag? Eller ska de t.o.m. satsa ännu mer pengar och var ska dessa pengar tas ifrån, samtidigt som det satsas 5 miljarder på en maxtaxa, som i stort sett

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

bara får den effekten att höginkomsttagarna tjänar 16 000 kr per år på denna reform utan några som helst kvalitetshöjningar, såvitt jag kan se?

När det gäller problemet med formuleringen om allmän förskola och maxtaxa måste meningen naturligtvis delas upp i sina delar. Allmän förskola är någonting som jag förordar. Finansieringen av den allmänna förskolan kan vi diskutera. Vi har för närvarande en utredning som har föreslagit att avgiften ska vara 0 kr. Det är med andra ord en maxtaxa på 0 kr för allmän förskola tre timmar om dagen. Det får man diskutera. Över huvud taget ska vi diskutera hur pengarna ska användas för att genomföra den allmänna förskolan. Med de kvalitetskrav som vi har i Miljöpartiet kommer en stor del av pengarna i så fall att gå till en kvalitetshöjning i förskolan och framför allt i den allmänna förskolan, den som gäller fyra- och fem-åringarna.

Anf. 73 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Gunnar Goude uttryckte sig lite skämtsamt om Folkpartiets betygsdille. Det är så att Miljöpartiet tillsammans med Vänsterpartiet är väldigt negativt inställda till att sätta betyg i grundskolan och gymnasieskolan. Det tycker jag är tråkigt, för betygen är ett av våra viktigaste utvärderingsinstrument. Det är genom en tydlig information till elever och föräldrar som eleverna får en chans att utvecklas. Om skolan sviker när det gäller tydlig information till eleverna är det de elever som har de sämsta förutsättningarna och det svagaste stödet hemifrån som drabbas. Jag har flera gånger tidigare tagit upp att elever på grund av att betygsättningen inte fungerar riktigt skickas vidare i systemet utan tillräckliga kunskaper.

Däremot tycker jag att det var positivt att Gunnar Goude som den ende representanten för de tre majoritetspartierna i varje fall nämnde problemet med den stora lärarbristen. Men Gunnar Goude gav inga konkreta besked om vilka åtgärder han vill föreslå. Folkpartiet har föreslagit en rad åtgärder. Min fråga till Gunnar Goude är om han anser att det bör fattas politiska beslut i riksdagen och kommunförbund för att skapa större attraktivitet för läraryrket och i sådana fall vilka.

Anf. 74 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Vad Lärarförbundet gör tänker jag inte yttra mig om, det får vara deras sak. Jag kan notera att den debatt som har handlat om läraryrket har givit själva yrket en väldigt negativ karaktär. Det förefaller väldigt besvärligt att vara lärare, ganska olustigt. Det är naturligtvis olyckligt när det gäller ett av de finaste yrken man kan ha i samhället.

Där skulle jag gärna se att vi alla kan delta för att ändra den bilden. Den är också en väldigt tillfällig bild. Det är svårt att i svensk skolhistoria hitta en sådan inställning till lärarkåren.

De politiska besluten finns där. Vi kan i riksdagen naturligtvis inte göra mer än vad vi ska göra: fördela pengar och besluta om lagar. Men vi har alltså ökat anslagen till lärarutbildningen. Det finns resurser för att utbilda fler lärare, och det har tillsatts en kommitté. Vi kommer att få ett förslag till en ny lärarutbildning som förhoppningsvis ska vara mer stimulerande och ge ytterligare kompetens för lärarna osv. Det finns en rad åtgärder vidtagna redan som Miljöpartiet stöder.

Betygen – där är vi igen: Jag tycker att det är ett ålderdomligt sätt att informera eleverna. Det är en helt annan relation mellan lärare och elever i en modern skola. Det ska alltså vara kontinuerliga samtal och en studieplan som läggs upp för eleven och där man tar hänsyn till förutsättningar och intressen hos eleven. Det ska naturligtvis vara samtal som ska vara så återkommande att eleven snarast skulle betrakta det som förvånansvärt om man plötsligt kom med en lapp med betyg på. Dessutom ska föräldrarna vara med i bilden. Utvecklingssamtalen är viktiga där föräldrar, lärare och eleven samtalar. Betygen borde egentligen redan vara helt onödiga i skolan. Jag hoppas att de kommer att bli det alldeles snart.

Anf. 75 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Den här negativa bilden av lärarna har skapats av en massa församringar under 30–40 år, av att många skolpolitiker har skyllt skolans misslyckanden på lärarna och även av att lärarlönerna har sjunkit så kraftigt som de gjort.

Det finns en rad åtgärder, Gunnar Goude, som vi kan vidta i riksdagen. Vi kan fatta beslut om att gymnasieskolorna ska ha fler forskarutbildade lärare. Vi kan bestämma om riktlinjer för kompetensutveckling för lärare. Vi kan inrätta en lärarlegitimation, som gör att det blir tydligare om kommunerna försöker spara pengar genom att anställa utbildade lärare. Det finns alltså en rad politiska åtgärder som även vi i riksdagen kan vidta.

Anf. 76 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att Ulf Nilsson ska gå ut i en skolklass där en lärare har bekymmer med sin arbetssituation: 33 elever varav fem har svårigheter med svenska språket, tre fyra har andra typer av problem, några har läs- och skrivsvårigheter, det är lite stökigt i klassen därför att en del elever har psykiska problem. Läraren har ingen chans att klara av den situationen.

Jag tror inte alls på de lösningar som Folkpartiet har – mer fingrade betyg eller lärarlegitimation eller att man skulle ha forskarutbildade lärare i gymnasiet. Visst kan man tänka sig det sista, men det är lite snurrigt i dagsläget när vi inte har forskarutbildade lärare ens på högskolor och universitet. Låt oss se till att vi åtminstone får kompetensen där höjd och sedan någon gång i framtiden får in lektorer med forskarutbildning på gymnasiet, men dit är vägen lång. Vi bör knappast försöka stjäla dem från högskolor och universitet.

De problem med lärarbristen som nu finns ute i skolan löses inte på det här sättet. Jag kan hålla med om att en lärarlegitimation kan låta bra, men lärarna har sin utbildning med en examination. Varför ska man kalla den för någonting annat? Det är ointressant.

Problemet är alltså att vi behöver fler vuxna i skolan. Vi behöver specialpedagoger, fler lärare så att vi får mindre undervisningsgrupper, och vi behöver speciell personal som kan hjälpa till och stödja de elever som behöver särskilt stöd – specialpedagoger, skolpsykologer osv.

Anf. 77 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! Först väldigt kort om ett särskilt yttrande som jag har och där jag föreslår en folkomröstning som skulle omfatta utformningen av

barnomsorgen. Anledningen är dels att detta är en fråga som allmänheten väl känner till och har egna synpunkter på, dels att partiernas uppfattning är ganska klar. Debatten här har redan visat det. Till skillnad från andra folkomröstningar vi haft skulle vi här verkligen låta allmänheten säga sin mening och inte i första hand ha folkomröstningar som ska lösa interna problem i vissa politiska partier.

Fru talman! Bra utbildning är viktig för individen för att stärka henne eller honom i praktiskt taget alla avseenden. En bra utbildning är också nödvändig för nationen Sverige. Bredd och god kvalitet ska gå hand i hand. Grundutbildning, spetsutbildning och forskning ska finnas tillsammans och stå sida vid sida. Här återstår mycket att göra som jag ska peka på i mitt anförande.

Jag ska övergå nu till att tala om den högre utbildningen och forskningen. Jag tänkte först ge en bakgrund till den aktuella situationen och sedan presentera det moderata alternativet till regeringens politik.

Låt mig börja med antagningen till högskolan. Det låter säkert förvånande för många när man hittar statistik från Statistiska centralbyrån, SCB, 1998 som visar att antalet antagna högskolestuderande minskade med 4 % förra året. Regeringen talar ofta om den kraftigaste expansionen någonsin av högre utbildning. Aktuell statistik talar alltså i det avseendet ett annat språk.

Ett annat problem är att det blir allt svårare för yngre studerande att bli antagna till högre utbildning. Sverige ligger på 15:e plats av 22 OECD-länder när det gäller antalet antagna 19-åringar till högre utbildning, dvs. att det är få studenter som går direkt från gymnasiet till högre studier. Antalet högskolenybjörjare som är under 22 år har minskat från 1993/94 till 1997/98, en minskning både i procent och i faktiska tal. Här tror jag att lektorer i gymnasieskolan skulle betyda mycket. Man får lärare som känner till forskarutbildning och som känner till högskolan. Jag vet att Högskoleverket delar min uppfattning och har alltså en annan uppfattning än Gunnar Goude i frågan.

Den genomsnittlige svenske studenten är 24 år när han eller hon antas till grundutbildning inom högskola eller universitet. Då har det alltså gått fem år sedan man lämnade gymnasiet. Höstterminen 1997 var ca 30 % av alla som sökte till den högre utbildningen 25 år eller äldre. Mer än var fjärde student är 30 år eller äldre. I början av 90-talet fick drygt 50 % av alla sökande erbjudande om en högskoleplats. Motsvarande siffra 1997 var 40 %.

Jag har inget som helst emot att äldre studenter får en högskoleplats. Det är nödvändigt, menar jag. Det livslånga lärandet måste finnas på alla nivåer. Men det är givetvis inte acceptabelt att många yngre sökande utestängs från högskolestudier och får syssla med någonting helt annat under ett antal år, när de ändå är helt inriktade på att gå på högskolan.

När det gäller statistik finns det mycket att hämta. Jag ska peka på en del andra statistiska resultat. När regeringen presenterade den senaste internationella utbildningsstatistiken från OECD – jag vill minnas att jag läste det i ett pressmeddelande från februari i år – är det en mycket positiv bild som förmedlas. Om vi däremot väljer att läsa Högskoleverkets beskrivning av precis samma statistik ser bilden betydligt mörkare ut. Sverige ligger visserligen på plats 4 av 25 undersökta OECD-länder när det gäller antalet personer med minst treårig högskoleutbildning. Men

detta är, märk väl, i åldrarna 45–54 år. Vi ligger bara på plats 21 av 25 när det gäller åldrarna 25–34 år. I yngre åldrar är alltså högskoleutbildningen lägre än i högre åldrar.

Därmed avviker Sverige ganska markant från andra OECD-länder. Vi är i sällskap egentligen bara med Ungern. I andra länder är yngre mer välutbildade än äldre. Som alla förstår borde det vara så också i Sverige. Det är ändå de yngre som är framtiden.

Jag har frågat Högskoleverket vad detta kan bero på. Man har sagt att det förmodligen beror på att det fanns gott om jobb i mitten och slutet av 80-talet. Då var det många ungdomar som struntade i högskoleutbildning och tog ett jobb i stället. Det är också de som har en låg utbildningsnivå som har hamnat i arbetslöshet. Det är därför det är så viktigt att många fler ges möjlighet att gå mer eller mindre direkt från gymnasiet till högskolan. Annars får vi vid nästa lågkonjunktur, som kan komma om några år, en ny grupp unga lågutbildade arbetslösa.

Fru talman! Ett särskilt problem utgör den sociala snedrekryteringen. I den årskull som föddes 1976, som jag har tittat på, var den relativa chansen att börja en högskoleutbildning vid 21 års ålder sju gånger större för ungdomar från högre tjänstemannahem än för ungdomar från arbetarhem. Högskoleverket och Statistiska centralbyrån visar att den sociala snedrekryteringen t.o.m. har ökat sedan 1960-talet i vissa årskullar. Jag tänkte fråga framför allt utbildningsministern hur han ser på den frågan. Jag har ställt samma fråga till tidigare utbildningsministrar för ungefär 15–20 år sedan.

Det visar sig tyvärr att Sverige ligger långt efter de länder som har flest yngre studenter i den högre utbildningen. I Finland t.ex. är det 10 % fler i åldersgruppen 22–25 år som är inskrivna i högskolan än i Sverige. Jag tycker att det är intressant att jämföra oss med Finland, ett grannland som vi arbetar intimt samman med i nordiska sammanhang och numera också i EU. Finland utbildar 7 000 civilingenjörer eller högskoleingenjörer per år. Motsvarande siffra i Sverige är strax under 5 000. Finland utbildar alltså 40 % fler högskoleingenjörer inom en hälften så stor befolkning. Då hör det till saken att just civilingenjörer är den grupp som betyder särskilt mycket för tillväxten i ett samhälle. Dessutom vill många svenska civilingenjörer, liksom naturvetare i stort och även systemvetare, arbeta utomlands. Många är också beredda att stanna utomlands under ganska lång tid, faktiskt i 20 år eller mer.

I dagens nummer av Dagens Industri har jag just läst en artikel med rubriken Allt större brist på civilingenjörer.

1997 flyttade 863 civilingenjörer utomlands. Det motsvarar ungefär en fjärdedel av den årliga examinationen. Det var fyra gånger fler än motsvarande siffra tio år tidigare. Jag har också sett statistik från International Institute för Management Development, IMD. Där säger man att Sverige 1998, alltså förra året, hamnade på plats 43 av 49 undersökta länder när det gällde förmågan att behålla högutbildade i hemlandet.

Fru talman! Regeringen sparar på högre utbildning och forskning. Besparingar har skett inom grundutbildningen, framför allt genom minskade ersättningar för helårsstudenter och helårsprestationer. Ersättningen per helårsstudent har för de flesta utbildningsområden minskat med i genomsnitt 17 % mellan åren 1994/95 och 1997. Besparingar har också skett inom främst miljöforskningen med ca 100 miljoner kronor och

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

inom det internationella forskningssamarbetet med ca 70 miljoner. Det här har jag kunnat läsa i budgetpropositionerna 1997 och 1998.

Jag har också läst en rapport från SACO som heter *Retorik och realiteter*. Där säger man sig ha hittat aviserade besparingar från regeringen på 1 000 miljoner kronor gällande anslaget till högskolan. Jag skulle vilja fråga utbildningsministern: Är det sant? Och när ska de besparingarna genomföras?

Till sist, fru talman, ska jag säga något om de moderata alternativen. Först några ord om den kvalificerade yrkesutbildningen, KY. Vi vill understryka att behovet av en sådan utbildning är mycket stort. Det visar försöksverksamheten med all önskvärd tydlighet. Många har fått jobb efter studierna, och man har också fått jobb ganska snabbt efter det att man har avslutat studierna. Den visar också att det krävs större variation och kortare beslutsvägar. En viktig utbildning ska t.ex. kunna anordnas mycket snabbt. Utbildningen bör också vara mer flexibel. Vissa kurser kräver mer arbetsplatsförlagd utbildning, andra mindre och mer teoretiska studier. Vi vill införa minst ett par tre examina som bygger på utbildningens längd och innehåll.

Så till fördelningen av studieplatser vid högskolor och universitet. I det nuvarande systemet, där antalet studieplatser beslutas centralt, uppstår problem genom att studenterna inte väljer exakt efter uppgjorda planer. Vid flera högskolor står hundratals platser tomma, medan det på andra håll är många sökanden till varje plats. Vi menar att en ny princip bör införas när det gäller resursfördelning till universitet och högskolor. Om man inte får tillräckligt många som söker till olika utbildningar bör man överföra outnyttjade medel till ett nytt anslag som ska användas för att lärosätten som har fler sökanden än studieplatser ska kunna få utökade resurser. Annars finns ju risken att vi inte får så många högskolestudenter som nationen behöver.

Vi tycker också att det är rimligt med särskilda satsningar från statens sida. Med hänsyn till vad jag sade tidigare vill vi moderater inom fem år utbilda 50 % fler civilingenjörer än i dag.

I vårt särskilda yttrande framgår det i detalj vilka våra övriga förslag är. Utöver våra generella satsningar som är 1,5 miljarder mer än regeringen inom grundforskning, forskarutbildning och internationell forskningssamverkan de kommande tre åren, vill vi fortsätta den ökade satsningen på Högskolan i Karlskrona/Ronneby med 8 miljoner kronor utöver regeringens förslag till forskning och forskarutbildning.

Fru talman! Jag vill till sist yrka bifall till vår reservation 5. Mitt bifall gäller där moment 13.

Anf. 78 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag skulle bara vilja återkomma till den fråga som ju har fått rätt stor uppmärksamhet även tidigare. Det gäller lektorerna i gymnasiet.

I den statistik vi har sett från gymnasiet har vi vissa problem när det gäller elever som inte får godkänt i kärnämnen. Det är alldeles tydligt elever som har gått de s.k. yrkesförberedande programmen.

Jag har svårt att se vad lektorer skulle kunna innebära för de här eleverna. Är det lösningen av det problemet som ni funderar på? Eller är det någonting helt annat, t.ex. att man skulle ha ökad ämneskompetens hos

lärarkåren, som ni har i tankarna? Det kan man ju lösa stegvis på ett lite mildare sätt. Det är ett våldsamt problem att hitta lektorskompetenta personer, alltså personer med forskarutbildning, som kan ta på sig den här rollen. Jag undrar om skälet för införande av lektorer är särskilt välbetänkt.

Det är också så att gymnasiet ekonomi är ett bekymmer. Man behöver fler lärare, kanske speciellt på de yrkesförberedande programmen. Och det här minskar ju snarast möjligheterna att agera på ett bra sätt för att få ett gymnasium för alla elever.

Anf. 79 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Jag tror att vi i framtiden behöver rekrytera lärare med olika slags utbildning. Man ska också kunna tänka sig att inte arbeta ett helt liv som lärare i skolan. Jag tror att det t.ex. vore väldigt nyttigt med högskolelektorer som undervisade ett par år inom ett gymnasium som lärare i ett ämne som de är specialister på.

Min poäng var framför allt att detta skulle underlätta övergången från gymnasieskolan till högskolan. Övergången ligger i dag för lågt för 19–20-åringar som lämnar gymnasiet. För den som haft kontakt med en lärare som arbetat på högskolan och har en naturlig kontakt med denna och sedan kanske återgår till högskolan, är det betydligt lättare. Förr i världen var det så, som Gunnar Goude vet. Jag blev själv mycket hjälpt när det gällde högskolestudier av lektorer som hade den kontakten. Det är inte alls säkert att jag skulle ha begivit mig till högskolan eller universitetet utan den kontakten i gymnasiet.

Detta kommer självfallet inte att lösa alla gymnasieproblem men en del av dessa. De kommer inte heller att lösas på en gång, men jag tycker i alla fall att man kan ha denna målsättning. Jag vet att Högskoleverket delar min uppfattning i den här frågan.

Anf. 80 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! I och för sig kan jag charmeras lite grann av tanken att man skulle få ökad kompetens i gymnasiet och underlätta den här övergången, men jag måste säga att det låter lite gammalt. Det refererar till en situation som vi hade tidigare, med relativt få elever i gymnasiet och då universitetet var den naturliga fortsättningen.

Jag håller med om att kontakterna mellan å ena sidan universitet och högskolor och å andra sidan gymnasier måste utvecklas mycket starkt. Där är det en tydlig brist. Vi måste få en mycket bättre kontaktyta och en bättre övergång från gymnasiestudier till universitetsstudier. Kanske är det allra viktigast att universitetslärare får en bra bild av vad som händer i det nya gymnasiet och kan anpassa universitetets och högskolans undervisningsformer med hänsyn till den utveckling som vi har i gymnasieskolan.

Låt mig säga att åtgärden att införa lektorer i gymnasiet väl möjligen skulle kunna vara en vision någon gång långt fram när de andra problemen är lösta. Men att i dagsläget arbeta för en sådan utveckling känns väldigt oekonomiskt och lite vid sidan av de stora problemströmmar som finns. Snarare borde vi satsa på att alla andra lärare i gymnasiet får kontakt med universitet och högskolor, inte på att kanske några ytterst få ämnesspecialister ska finnas på gymnasierna.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Låt mig ställa en fråga till, nämligen om folkomröstningen. Miljöpartiet är som bekant intresserat av folkomröstningar, men jag undrar hur frågeställningen exakt skulle se ut.

Anf. 81 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Jag tyckte att Gunnar Goude backade en del från sitt första inlägg, så vi kanske kan mötas på halva vägen. Ett moment som är väldigt viktigt när det gäller lektorer är att man som lärare på gymnasiet ska kunna bli befordrad utan att behöva byta arbetsplats. Man borde kunna befordras t.ex. från adjunkt till lektor eller forskarutbilda sig under fyra till fem år och sedan gå tillbaka till sin gamla skola, vilket var möjligt tidigare. Skolan borde uppmuntra att man vidareutbildar sig även på detta mer kvalificerade sätt. Jag tror att skolan och framför allt eleverna skulle ha mycket stor nytta av detta.

Frågan om folkomröstning om barnomsorgen kan Gunnar Goude och jag kanske diskutera lite senare.

Anf. 82 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Lars Hjertén talade väl och mångordigt om behovet av tekniker och naturvetare, inte minst civilingenjörer. Det är också orsaken till att vi gör en sådan kraftsamling och expanderar så mycket på den sidan. Samtidigt talar Lars Hjertén för ett resursfördelningssystem där söktrycket ska vara avgörande för vart resurserna i högskolan går, inte beslut i riksdagen. Söktrycket ligger i mycket större utsträckning på humaniora och samhällsvetenskap. Den modellen skulle med givna resurser kanske minska antalet platser med 5 000 per år. Är det en klok väg för att öka antalet tekniker, som Lars Hjertén så väl talar om att vi behöver?

Anf. 83 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Vi har aldrig sagt att studenternas val av studieplats skulle gälla till 100 %, men de skulle gälla i större utsträckning än i dag.

Vidare beror det lite grann på vilka tekniska högskolor som utbildningsministern tittar på. Jag gissar att Tekniska högskolan här i Stockholm har flera ansökningar än vad den har platser. Jag tror också att om det blir en sådan här kraftfull satsning – vi vill öka civilingenjörssintagningen med 50 % under en femårsperiod – blir folk medvetna om detta. Det är ju inte så att man hamnar i ett lufttomt rum, utan om man satsar rejält på en sådan här utbildning, blir det också en ökad efterfrågan efter den.

Anf. 84 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Den satsningen blir inte möjlig med det utbildningssystem som ni strävar efter. Ni vill ha ett system där söktrycket avgör. Per Unckel har i en bok beskrivit hur det skulle kunna se ut, och vi har räknat på detta. Låter man söktrycket avgöra och inte riksdagsbeslut, kommer söktrycket, som det ser ut i dag, att vara riktat mot humaniora och samhällsvetenskap, och det blir en expansion där. Också det är bra, men det innebär en minskning på naturvetenskapar- och teknikersidan. Det talar emot det som Lars Hjertén inledde sitt anförande med: behovet av fler platser inriktade mot naturvetenskap och teknik. Det är inte genomtänkt

och inte riktigt logiskt. Jag hoppas att ni arbetar igenom detta till nästa budgetproposition.

Anf. 85 LARS HJERTÉN (s) replik:

Fru talman! Det är klart att vi ska arbeta igenom det här. Nu är det ändå så att utbildningsministern utgår från den aktuella situationen 1999. Jag utgår från 2000-talet, 2000–2002, och jag är helt övertygad om att om det kommer en satsning på nya civilingenjörspplatser, kommer våra ungdomar också att söka de platserna.

Jag menar att oavsett vad vi tycker om vem som ska bestämma vilka platser som ska finnas och vad vi tycker om studenternas egna val, är det en nödvändighet för Sveriges framtid att vi får fler civilingenjörer. Det är det viktigaste enligt vår uppfattning. Det är därför som vi för fram det här förslaget. Jag tror att utbildningsministern delar den uppfattningen.

Anf. 86 GUNILLA TJERNBERG (kd):

Fru talman! Lars Hjertén har talat om högre utbildning. Jag ska föra våra tankar tillbaka till barnomsorg och förskola. Detta betänkande behandlar ett livslångt lärande. Det är bra att vi kan diskutera det och se till helheten, och därför känns det väldigt bra att här kunna ta upp barnomsorgs- och förskolepolitiken.

Fru talman! Vårt samhälle är i mångt och mycket utformat utifrån vuxna människors behov. Barnen kommer ofta i kläm. Det mest centrala för oss kristdemokrater är att vända på detta perspektiv och sätta barnet först. Att sätta barnet först innebär att respektera de enskilda barnen, lyssna på barnen och våga använda deras idéer när samhället utformas. Om vi vuxna antar denna utmaning kommer vi att få lämna många invanda föreställningar och tankemönster.

Ett demokratiskt synsätt är en åskådning som bygger på alla människors lika värde. Den åskådningen måste aktivt förmedlas och levas ut inom all barnomsorg. Vi kristdemokrater anser att alla former av barnomsorg ska omfattas av värdegrunden, som har sina rötter i det kristna kulturarvet och den etik som bygger på denna tradition.

Att föräldrarna vill göra sitt bästa för sitt eller sina barn är en regel som gäller nästan helt utan undantag. Inga känner barnen bättre och kan snabbare observera om något går snett än föräldrarna. Så är det för det allra mesta. Detta innebär att föräldrarna bör ges en betydligt starkare ställning än i dag. Deras betydelse för de egna barnen kan inte nog betonas. Denna grundsyn måste komma till uttryck i samhället. Föräldrarna måste ges en reell möjlighet att välja barnomsorgsform och ges ett inflytande över barnomsorgens utformning.

Fru talman! Alla former av barn- och fritidsomsorg bör ses som ett komplement till föräldrarnas omsorg och utgå från vad föräldrarna anser vara bäst för sitt eller sina barn.

Enligt min och Kristdemokraternas uppfattning omfattar begreppet barnomsorg såväl föräldrarnas omsorg i det egna hemmet, daghem, familjedaghem, öppen förskola och fritidshem som föräldrakooperativ och andra kooperativa former.

Inte minst efter dagens debatt ser jag det som nödvändigt att definiera och beskriva att det finns olika former av barnomsorg. Här har vi allmänt hanterat ett enda begrepp, nämligen förskolan.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Barn är olika och har olika behov och förutsättningar. Det innebär att det måste finnas ett varierat utbud av olika former för att skapa valfrihet och rättvisa.

För familjepolitikens utformning innebär subsidiaritetsprincipen att så många beslut som möjligt som berör familjen ska fattas av familjen själv. Ett sådant beslut är, precis som jag tidigare nämnt, valet av barnomsorg.

Regeringen föreslår att en maxtaxa införs inom förskoleverksamheten. Det har också debatterats mellan olika partier tidigare under dagen. Den ska gälla i såväl kommunal som enskild förskoleverksamhet och regleras i en förordning.

Regeringens argument för en maxtaxa är inte särskilt övertygande i dagsläget, och inte heller har de tydliggjorts i dag. Bl.a. lyfts argumentet lägre marginaleffekter fram för framför allt lågavlönade, deltidsarbetande och ensamstående föräldrar.

I klartext handlar det om att få föräldrar att arbeta mer utanför hemmet än vad de gör i dag. Detta är helt motsatt vad många föräldrar och barn mest av allt önskar, nämligen mer tid tillsammans.

Med förslaget vill regeringen styra föräldrarna. Med denna reform pekar man ut vad som är det bästa för den enskilda familjen och det enskilda barnet, eftersom ekonomin styr många människors val.

Dessutom gynnar förslaget allra mest de familjer som har en relativt hög inkomst, vilket är uppseendeväckande i sig. För reformen har regeringen avsatt 1,7 miljarder kronor år 2001 och 3,4 miljarder kronor år 2002. Regeringen beräknar att fullt ut genomförd kostar reformen ca 5 miljarder kronor.

Fru talman! Kommunförbundet har gjort en annan bedömning. Där räknar man med att kostnaden kommer att ligga på ca 8 miljarder kronor. Som exempel kan nämnas att enligt de beräkningar som är gjorda för min hemkommun Umeå skulle reformen i dagsläget kosta Umeå kommun 10 miljoner kronor. De pengarna finns inte.

Därmed blir en genomförd maxtaxa en gökunge i den kommunala ekonomin som kommer att tränga undan andra viktiga behov. I dag har vi fått höra från skolministern att maxtaxan inte ska kosta något för kommunerna. Jag har uppmärksammat och noterat detta.

Regeringen aviserar också ett införande av en allmän förskola. Den ska vara obligatorisk för kommunen att anordna men frivillig för barnen. Det är en avgiftsfri verksamhet för fyra- och femåringar 525 timmar om året.

Regeringen preciserar konsekvensen av reformen och skriver att detta främst berör barn i landsbygdskommuner och övriga mindre kommuner, barn till föräldralediga, barn i utsatta bostadsområden och barn till hemarbetande. Man säger vidare att förskolan är ett komplement till familjedaghemmen. Min fråga är: Vad åsyftas?

Just denna kommentar kan inte tolkas på annat sätt än att regeringen anser att barnets behov inte fullt ut kan tillgodoses i familjedaghemmet. Varför gäller inte rätten till avgiftsfri förskoleverksamhet även vistelse i familjedaghem? Det är min fråga i dag. Är det pengarna som ska styra vilket val föräldrarna gör?

Skolministern – som nu har lämnat kammaren, vilket jag beklagar – nämnde en bok som heter *Lika som bär* som nu delas ut till barn i förskolan. Jag har roat mig lite med att ta reda på hur boken har spritts. Såvitt

jag har förstått har den inte spritts till barn som är inom familjedaghemsversamhet.

Jag vet att boken är på väg ut. Min förhoppning är att det bara är en försening i processen. Det skulle annars innebära att man inte skulle ha samma möjligheter att diskutera ett så viktigt område som tas upp i denna fina barnbok *Lika som bär* om ett barn är hos en dagmamma, utan barnet ska vara i förskolan eller på daghemmet.

Min förhoppning är att det är en försening i arbetet, i processen, att få ut boken, som gör att de dagbarnvårdare jag har varit i kontakt med inte har hört talas om boken eller fått information om den.

Vi kristdemokrater anser att fokus ska läggas på att lyfta fram olika former av barnomsorg. Det gör man genom att stödja dessa. Jag kan konstatera att i budgetpropositionen ägnas familjedaghemsversamheten endast några futtiga rader, och om öppen förskola skrivs ingenting.

Den öppna förskolan bärs av en idé där förskollärare, föräldrar, dagbarnvårdare och andra vuxna som besöker den öppna förskolan är med och utformar verksamheten och dess innehåll. Det leder till delaktighet och engagemang från olika vuxna. Det finns kunskap, tradition och en bred erfarenhet över hela landet.

Jag har också haft en interpellationsdebatt med skolministern i den här frågan. Jag har med besvikelse konstaterat att budgetpropositionen inte med ett ord berör den öppna förskolans viktiga verksamhet.

Vi kristdemokrater menar att i allt sådant arbete som i dag bedrivs ska den öppna förskolan inkluderas. Den riktar sig just till de grupper som regeringen hänvisar till när det gäller den allmänna förskolan. Den diskussionen vill vi vara med att driva vidare här i riksdagen och ute i landet. Vi måste se de olika verksamhetsformer som finns.

Sammanfattningsvis tvingas vi konstatera en mycket medveten satsning på en enda omsorgsform medan andra former helt förbigås. Vi kristdemokrater är inte emot allmän förskola. Vi vill att den ska gälla alla olika omsorgsformer.

Det ska vara 525 timmar avgiftsfri verksamhet för fyra- och femåringar. Men det ska vara barnets behov som ska styra vilket val som görs. Vi föreslår också en avdragsrätt för barnomsorgskostnader upp till 3 600 kr i månaden för barn upp till tre års ålder.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag säga att vi stöder förslaget att barn till aktivt arbetssökande föräldrar ska få en garanterad vistelsetid inom barnomsorg om minst tre timmar om dagen. Beroende på omständigheterna kan behoven se olika ut. Därför måste det enskilda barnets behov vara utgångspunkten.

Jag har också fått en deklARATION från Vänsterpartiet som är väldigt tydlig. Man har där talat om att man anser att familjebegreppet är ett förlegat begrepp. Det är en deklARATION som är värd att uppmärksammas. Familjen är ett förlegat begrepp, säger Vänsterpartiet.

Vi kristdemokrater menar att vi måste utgå från familjens behov och att familjer kan se olika ut. Familjen ser olika ut. Det ska familjen göra. Men utifrån hur den ser ut ska den också få sina behov tillgodosedda.

Vänsterpartiet har lagt familjebegreppet på hyllan. Jag tycker att det är deprimerande i en så bra diskussion som vi skulle ha inför 2000-talet. Partigruppen hos ett stödparti har talat om att familjen är ett förlegat begrepp. Man har också talat om att maxtaxan är en medvetet prioriterad

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

politisk satsning. Vänsterpartiet gör en prioriterad satsning på högin-
komsttagare.

Jag vill passa på att rikta ett tack till Miljöpartiet och Gunnar Goude som på ett förtjänstfullt sätt har beskrivit sin syn på maxtaxa och allmän förskola. Jag kan konstatera att den uppfattningen delas i stora stycken av kristdemokraterna och de övriga borgerliga grupperna.

Fru talman! Jag vill slutligen säga att jag självfallet står bakom samtliga reservationer i det aktuella betänkandet där kristdemokraterna finns med. Men för tids vinnande yrkar jag endast bifall till reservation 1 under mom.14.

Anf. 87 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Gunilla Tjernberg inledde med att diskutera vad som är förskoleverksamhet och vad som är barnomsorg. Jag använder konsekvent "förskola" som begrepp, och det gör jag med en tilltro till att dagens debattörer är fullt informerade om att vi har delat in vad vi nu pratar om i förskoleverksamhet, som omfattar förskola, familjedaghem och öppen förskola. Vi diskuterar också skolbarnsomsorg, som innefattar fritidshem, familjedaghem och öppen fritidsverksamhet. Detta är de definitioner som vi använder, och därför tycker jag att vi kan använda dem här i kammaren också.

Det gjordes en intressant analys av Vänsterpartiets definition av familjen. Vad jag ibland vill lyfta blicken för hos kanske framför allt kristdemokrater är att den svenska familjen inte nödvändigtvis består av två heterosexuella som har en Volvo och två barn och bor i ett villaområde. Den svenska familjen ser annorlunda ut, och därför måste vi vidga begreppet familj. Det skulle vara intressant att höra Gunilla Tjernberg beskriva den kristdemokratiska familjen.

Jag har två konkreta frågor att ställa:

Är förskolan en viktig del i det livslånga lärandet?

Om svaret är ja på den frågan: Varför ska vi inte ge alla barn någorlunda likvärdiga möjligheter till deltagande i förskolans verksamhet?

Anf. 88 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Jag tar faktiskt Lennart Gustavsson på orden när han säger att familjen är ett förlegat begrepp. Hade Lennart Gustavsson haft en åsikt och en uppfattning om att familjen är viktig oavsett hur den ser ut hade han naturligtvis kunnat välja att också formulera sig på det sättet.

Hur ser den kristdemokratiska familjen ut? Det frågar Lennart Gustavsson mig, fru talman. Menar han familjen som är kristdemokratisk, eller menar han hur kristdemokraterna ser på familjen? Jag tror att det är det senare. Familjer ser olika ut. Det finns allt från enpersonshushåll ända upp till väldigt många i en familj. Det är alltså väldigt olika, och familjer ser också olika ut. Och så ska det vara.

Lennart Gustavsson frågar om kristdemokraternas syn på om förskolan är en viktig del av det livslånga lärandet. Ja, visst är den det! Det är viktigt med ett livslångt lärande. Men det livslånga lärandet börjar naturligtvis så fort ett barn är fött. Det livslånga lärandet startar på en gång i ett barns liv. Barnets första år handlar mycket om att få utforska, se, upptäcka, lära och ta efter. Jag tror att Lennart Gustavsson är överens med mig om att ett barn gör detta redan i sitt hem, tillsammans med sina

första kamrater, i ett familjedaghem, på en öppen förskola eller på daghem. Var barnet än är så lär det hela tiden. Det livslånga lärandet handlar alltså inte om var barnet befinner sig rumsligt, utan det startar på en gång när barnet är fött.

Anf. 89 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Fru talman! Diskussioner om barns lärande kan vara mycket intressanta att föra, och jag ser fram emot att föra sådana med Gunilla Tjernberg längre fram.

Jag noterar att jag inte fick något svar på min andra fråga huruvida förskolans uppgift trots allt är väldigt viktig i diskussionen om barns lärande. Därmed kan det vara intressant att veta om Kristdemokraterna tycker att det är viktigt att ge alla barn en någorlunda likvärdig möjlighet att delta i förskolans verksamhet. Jag kan komplettera detta, och jag hoppas få svar på det i nästa replikskifte.

Jag hoppas också att jag kan få svar på en annan fråga. När man nu så kraftfullt från bl.a. kristdemokrater motsätter sig att vi ska försöka införliva förskolan i den generella välfärden – varför tar man inte steget och går åt andra hållet? Varför ska vi inte införa inkomstrelaterade avgifter i förskoleklasserna och grundskolan? Varför gäller detta bara förskolan, om förskolan är viktig, vilket jag tror att Gunilla Tjernberg tycker? Varför ska just förskolan, och inte grundskolan, omfattas av detta och vara utsatt för timrelaterade och inkomstprövade taxor? Varför, Gunilla Tjernberg?

Anf. 90 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Fru talman! Jag ska först svara på en fråga som ställdes i Lennart Gustavssons första replik. Jag tar mig friheten att göra det. Det är väldigt viktigt att definiera de olika begreppen eftersom regeringen själv gör detta väldigt otydligt. I propositionen tar regeringen upp de olika formerna, och säger att allt detta omfattar förskola. Men när det gäller den allmänna förskolan och 525 timmar avgiftsfri förskoleverksamhet för fyra–fem-åringar ska detta ses som ett komplement till familjedaghemmen. Då är plötsligt begreppen åtskilda! Därför är det viktigt att vi definierar dem här i kammaren.

Lennart Gustavsson frågade också om jag ansåg att det livslånga lärandet är viktigt och varför vi i så fall inte stöder detta. Jag förstår att det är maxtaxan som han är inne på.

I dag har vi ju en gratis skola. Det är ju alldeles riktigt, eftersom vi också har en obligatorisk skola. Men barnomsorgen och hela den delen är frivillig. Vi har inte alls gått så långt att vi talar om en avgiftsfri barnomsorg i dag, och såvitt jag vet finns det inte något parti som driver den frågan.

Fru talman! Däremot vänder vi oss helt emot att införa ett taxesystem som enbart gynnar höginkomsttagare. I stort sett gynnar reformen med maxtaxa höginkomsttagare. Den skickar signaler om att föräldrarna ska arbeta mer utanför hemmet. Det är ju precis tvärt emot vad föräldrar i dag vill! Är inte Lennart Gustavsson ute och möter föräldrarna och barnen och hör att det som barn och vuxna helst av allt vill i dag är att ha mer tid tillsammans – och inte mindre tid tillsammans, som signalerna blir med en maxtaxa.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Anf. 91 ANDRE VICE TALMANNEN:

Innan vi går vidare med nästa talare vill jag be de deltagare eller åhörare i debatten som har, eller överväger att sätta, sina mobiltelefoner på väckning att stänga av dem eller ta ut dem utanför salen, så att vi i lugn och ro kan avlyssna de anföranden som hålls här.

Anf. 92 ANA MARIA NARTI (fp):

Fru talman! Vi i Folkpartiet vill kraftigt öka den högre utbildningens och forskningens resurser. Vi vill ha flera doktorandtjänster, vi vill ha flera doktorandstipendier och flera postdoktorala tjänster på universitet och högskolor. Vi tror att hela samhällslivet i dag kräver bestämda nya satsningar på denna del av den högre utbildningen.

Grundtanken bakom våra förslag är att Sverige behöver en högre utbildning av bästa kvalitet och att både antalet högkvalificerade forskare och kvaliteten i deras vardagliga verksamhet är avgörande för vårt land nu, när kunskapskapital och höga kvalifikationer blir nationernas viktigaste rikedom.

Det finns tydliga praktiska skäl att genomföra sådana förbättringar i den högre utbildningens ekonomi. Det viktigaste är behovet av högkvalificerade lärare i hela universitets- och högskolevärlden. Vi vet i dag att många utbildningscentrer saknar tillräckligt erfarna lärare. Den bästa metoden att verkligen förstärka denna del av utbildningen är att ge fler studenter möjlighet att ägna sig åt forskarstudier och att förverkliga sina drömmar om en fullbordad doktorsexamen.

Det är också viktigt att dessa människor efter en framgångsrik doktorsexamen kan vara någorlunda säkra på att de får tillgång till en arbetsplats där de kan gå vidare med den forskning de redan har satsat flera år av hårt arbete på.

Vi inom Folkpartiet tycker att doktorandreformen, som genomfördes för inte så länge sedan, inte var tillräckligt välplanerad. Vi vill ta reda på vilka resultat denna reform har fått. Vi misstänker att de preliminära studier som redan har kommit och som talar om en drastisk minskning av antalet verksamma doktorander på ett ödesdigert sätt kommer att bekräftas i framtiden.

Alla vet också att många av de lärare som i dag undervisar på universitet och högskolor inom en relativt nära framtid når pensionsåldern. Det understryker starkare behovet av bredd och djup i forskarutbildningen och senare i den postdoktorala verksamheten. Men det finns också viktiga ideologiska argument för en satsning av den sort som Folkpartiet föreslår.

Som jag redan har sagt lever vi i en värld där kunskapskapital och yrkeskunnande blir allt viktigare. Att många av dagens studenter tvingas avstå från forskarbanan därför att antalet doktorandtjänster är för snävt beräknat och att forskare som redan har doktorerat lever i stor otrygghet och jämt behöver söka ekonomiskt stöd för en fortsatt verksamhet kan inte vara sunt. Dessa människor bär oss med sig in i teknikens och naturvetenskapernas, konsternas, de humanistiska kunskapernas och samhällsvetenskapernas nya landvinningar. Varför ska just de tvingas leva ett liv i ständig otrygghet? Varför ska de jämt utsättas för en ytterst tillspetsad stress, en ekonomisk stress?

Sverige är ett land där goda arbetsmiljöer och skapande klimat på arbetsplatserna betraktas som några av de högsta värden samhället värnar om. Varför ska just forskningen uteslutas från goda villkor som på många andra områden betraktas som en självklar rättighet för arbetstarna?

Herr talman! De svårigheter som många forskare och blivande forskare i dag möter tror jag är en rest av en utbildningspolitik och en kulturpolitik som under en längre tid har påverkats av antiintellektualism och fientlighet mot kulturen. Märkligt nog har den sortens politik inte tillräckligt diskuterats i denna kammare. Märkligt nog har vi i dag, när hela samhället så tydligt styrs av kunskapernas tillväxt, inte helt befriat oss från dessa destruktiva tendenser. Att ge bättre villkor till studenter som vill ägna sig åt forskning och till forskare som med framgång har passerat disputationens svåra prövning betyder bara att man rättar till tidigare allvarliga misstag.

Herr talman! I november var jag tillsammans med lagutskottet på en studieresa i Haag och Bryssel. Där mötte vi unga människor som arbetade för t.ex. EU-parlamentet. Då fick vi bl.a. veta att de flesta unga tjänstemän som kommer från andra länder har betydligt bredare och djupare språkkunskaper än de unga svenskar som söker tjänster i detta sammanhang. Bland de unga medarbetare som rekryteras i t.ex. Finland finns personer som behärskar fyra eller fem språk. Unga svenska tjänstemän kommer sällan till Bryssel med samma kvalifikationer. Vanligtvis begränsas deras språkkunskaper till högst tre utländska språk. Det finns också många andra exempel som illustrerar samma situation. De ungas brist på intresse för naturvetenskap och teknik behöver jag inte tala om. Den är känd.

Om vi på riktigt vill komma in i det som så vackert kallas för kunskapssamhället måste vi alla tillsammans höja respekten för det intellektuella arbetet i allmänhet och för forskningen i synnerhet.

Herr talman! Jag står bakom Folkpartiets motion *Ny kurs för den högre utbildningen*. Av tidsskäl yrkar jag bifall endast till Folkpartiets reservation 2 under mom. 13.

Anf. 93 JAN BJÖRKMAN (s):

Herr talman! Kraven på goda kunskaper och tillgång till ständig kompetensutveckling blir allt tydligare och får allt större betydelse för såväl den enskilde som för arbetslivet och samhället i dess helhet. Det som för bara något decennium sedan var tryggt och säkert för att ta sig in på arbetsmarknaden och hålla sig kvar där räcker ofta inte längre. Ett livslångt lärande är i dag inte bara ett begrepp utan en levande nödvändighet och en möjlighet för alltfler. De arbetsplatser och de företag som inte kompetensutvecklar sin personal får ofta mycket svårt att hålla sig kvar på marknaden, liksom den enskilde utan goda kunskaper får svårt med inträdet eller återinträdet på arbetsmarknaden.

Dessa ökade kunskaps- och kompetenskrav ställer också krav på utbildningssamhället. Under 90-talet har en rad åtgärder vidtagits från politiskt håll för att möta dessa ökade krav. Jag ska bara kortfattat nämna några av dem.

Förskolan, som tidigare har nämnts här som det första steget i det livslånga lärandet, fick förra hösten en egen läroplan.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Grundskolan har under 90-talet fått en ny läroplan och ett nytt betygssystem. För att nämna ytterligare någon insats genomförs nu en försöksverksamhet med en slopad nationell timplan.

Gymnasieskolan har fått en höjd ambitionsnivå och genomgått väldigt stora förändringar.

Kunskapslyftet har skapats för att ge vuxna samma chans som ungdomarna till en bra gymnasiekompetens. Härigenom kvalificerar sig inte bara fler till en bredare arbetsmarknad utan också till högre studier.

Under senare år har den kvalificerade yrkesutbildningen införts. Den har i dag 12 000 studerande.

Högskolan har byggts ut med 68 000 platser under perioden 1997–2000. Många av dessa platser finns vid de mindre och medelstora högskolorna. De mindre högskolorna har också fått rätt att inrätta egna professorer, och de har fått fasta forskningsresurser.

Listan skulle kunna göras längre, men det här är några exempel på hur samhället har försökt att möta de nya kompetenskraven. Då kan man ställa sig frågan om detta räcker. Nej, det är klart att det inte gör. Samhällets krav, arbetslivets krav och de egna kraven ökar. Det gör att vi måste gå vidare.

Vi kan nu konstatera att regeringen föreslår en fortsatt utbyggnad av högskolan i den budget som vi har att ta ställning till i dag. När det gäller grundutbildningen planeras det ytterligare drygt 10 000 platser vart och ett av åren 2001 och 2002. För år 2000 finns det redan ett beslut om en utbyggnad med 20 000 platser. Huvuddelen av den nya satsningen ska riktas mot naturvetenskap och teknik för att möta de nya behov som vi ser och som vi alla kan identifiera. Men det görs också satsningar inom området humaniora. Den fortsatta satsningen är naturligtvis nödvändig med tanke på de ökade kraven, men också med tanke på det ökade intresset både från ungdomar från gymnasieskolan och från vuxna som vill gå vidare till högre utbildning.

När det gäller forskningen presenterar regeringen sin plan för åren fram till 2002. Den innebär en ökning med 70 miljoner under år 2000, 400 miljoner år 2001 och drygt 300 miljoner år 2002, dvs. ca 800 miljoner under en treårsperiod.

För år 2000 redovisas också hur de här medlen ska användas. De ska i huvudsak riktas mot de nya universiteten i Karlstad, Örebro och Växjö, som ju inrättades från den 1 januari, och i övrigt till de högskolor som har vetenskapsområden godkända. Det handlar om Högskolan i Karlskrona/Ronneby med teknik och Högskolan i Kalmar med naturvetenskap. Därutöver ska forskningsresurser gå till Mithögskolan för ökade möjligheter att kvalificera sig för universitetsstatus framöver.

När det i övrigt gäller forskningsfrågorna, fördelningen av de ytterligare resurserna och ställningstagandena kring detta kommer regeringen som alla vet tillbaka med en forskningspolitisk proposition under nästa år.

De reservationer som finns i betänkandet innehåller, för att nämna några punkter, bl.a. synpunkter på grundutbildningen. Det handlar då dels om resurstilldelningssystemet, som har diskuterats här, dels om utbyggnaden av grundutbildningen framöver. Vidare innehåller de i huvudsak synpunkter på forskningen och på de nationella och internationella forskningsresurserna.

För att börja med grundutbildningen tycker jag att det är spännande att se reservationerna från de borgerliga partierna i fråga om detta års budget. Under den starka utbyggnad som vi har levtt med några år i slutet av 90-talet har vi sett ett ganska tydligt mönster. Moderaterna har varit avvaktande och negativa och pratat om hoten mot kvaliteten och kvalitetsutvecklingen. Kristdemokraterna har sagt: Bygg ut, men gör det i en långsammare takt än den som regeringen föreslår. Centerpartiet har, tillsammans med Socialdemokraterna och en del andra partier, stått bakom den snabba och starka expansionen av högskolan.

Nu kan man se att bilden har förändrats. Tittar man på det budgetförslag som vi nu tar ställning till kan man se att Moderaterna, vad jag kan förstå av texten, har accepterat den utbyggnad som är planerad för åren 2000, 2001 och 2002, och detta utifrån den nuvarande och högre volym som man förut har varit kritisk mot. Kristdemokraterna fortsätter, kan man säga, sin *slow motion*-variant av högskoleutbyggnad, också utifrån den högre volym som man förut har varit emot. De vill alltså ha samma utbyggnadstakt trots att Socialdemokraternas regeringspolitik har gått igenom på det här området. Man kan säga att Kristdemokraterna vartefter genomgående har accepterat föregående års beslut och sedan lagt sin långsammare utbyggnad ovanpå det.

Det nya vi kan se är att Centern på sätt och vis har bytt plats med Moderaterna och nu är det parti som varnar starkast för utbyggnaden av högskolan. Jag tycker att det är lite trist att Centerpartiet nu inte vill vara med och ta samma ansvar för högskoleutbyggnaden som tidigare. Det är synd att det kommer att gå ut över högskolorna, inte minst de mindre, om man som Centern vill låter dem betala sin egen forskningsuppbyggnad med utebliven eller mindre ökning av grundutbildningen. Det är trist att Centern har bytt fot i den här frågan.

När det gäller forskningen kan man säga att Folkpartiet, såsom Ulf Nilsson och Ana Maria Narti har varit inne på, har en del punkter, om än marginella, där man ökar resurserna till högskolans forskningsverksamhet mer än regeringen. Å andra sidan kan man säga att detta betalas genom en rejäl brandskattning av vuxenutbildningen. Jag tycker att det är synd att Folkpartiet här offerar de lågutbildade och kvinnorna och inte orkar prioritera den verksamheten högre än man har gjort. Vi vet t.ex. att 70 % av deltagarna i Kunskapslyftet är kvinnor, och därför slår Folkpartiets budgetförslag i den här delen särskilt hårt mot kvinnorna.

När det gäller de nationella och internationella forskningsresurserna vill Moderaterna och Folkpartiet ha ytterligare resurser. De betalas också med de här nedskärningarna av vuxenutbildningen och, för Moderaternas del, också med medel från storstadssatsningen. Övriga partier i riksdagen står bakom regeringen. Det finns alltså en bred utskottsmajoritet för regeringens förslag på det här området.

Sammantaget kan man säga att de borgerliga avvikelserna på utbildningsområdet i förhållande till budgeten rör sig om ungefär 1 %. Det är alltså inga stora avvikelser. Samtidigt kan man se att i den mån det finns avvikelser är bilden ganska splittrad på den borgerliga sidan. När Centern vill ha mer till forskning och konstnärligt utvecklingsarbete vill Moderaterna ha mindre. När Moderaterna vill ha mer till enskilda och kommunala högskoleutbildningar vill Centern ha mindre – bara för att ta ett par exempel på den splittrade bilden. Detta är kanske naturligt, men det ger

inget starkt intryck av ett borgerligt alternativ i vare sig utbildnings-, forsknings- eller högskolepolitiken.

Avslutningsvis, herr talman, är det min mening att regeringens förslag, som Socialdemokraterna, Vänstern och Miljöpartiet står bakom i dess helhet och andra partier i delar, väl faller in i en politik för kunskap och kompetensuppbyggnad. Jag vill avsluta med att yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på samtliga motionsyrkanden.

Anf. 94 LARS HJERTÉN (m) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att hälsa utskottets ordförande Jan Björkman välkommen till debatt i kammaren. Det är inte så ofta vi möts i kammardebatter; vi ses mest i utskottet. Välkommen till debatten!

Jag ska kommentera några frågor. Utbildningsutskottets ordförande nämnde kvalificerad yrkesutbildning, något som är mycket viktigt. Vi märker nu att det behövs betydligt mer av den sorten när vi får flaskhalsar på det ena stället efter det andra. Vore det inte bättre att stödja den moderata reservationen där vi vill ha 5 000 fler platser inom kvalificerad yrkesutbildning, så att vi inte bromsar vissa företag i den expansion som är så viktig för tillväxten i landet?

En annan fråga gäller högskolans utbyggnad. Där är vi väl i stort sett överens om antalet platser men däremot inte om fördelningen, vilket jag var inne på i en replikväxling med utbildningsministern för en stund sedan. Hur blir det med alla dessa platser om de inte blir fyllda med studenter av kött och blod? Har socialdemokraterna någon metod för hur man ska få folk att söka till de platser de inte söker till i dag? Annars blir det ju ett slag i luften, om man inrättar nya platser och dessa sedan tomma när höst- eller vårterminen börjar. Det gäller särskilt naturvetenskap och teknik.

En sista fråga gäller just naturvetenskap och teknik. Vi och åtminstone något annat parti vill anslå ytterligare 8 miljoner till Högskolan i Karlskrona/Ronneby för att den ska kunna bli en komplett specialhögskola inom informationsteknik och så småningom ett IT-universitet. Hur ser Jan Björkman på det?

Anf. 95 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! När det gäller den kvalificerade yrkesutbildningen tror jag att vi gemensamt kan konstatera att det är en väldigt bra verksamhet som har startat som försöksverksamhet och så småningom, hoppas jag, ska övergå i mer reguljär verksamhet. Om den ska byggas ut framöver eller inte ska jag kanske inte ta ställning till i dag. Men jag tror att en viktig förutsättning för att kunna öka volymen där är att fler får möjlighet att kvalificera sig genom att skaffa sig en gymnasiekompetens.

Alltfler som finns i arbete är beroende av att få en gymnasiekompetens för att komma in på den kvalificerade yrkesutbildningen. Här har Moderaterna kanske inte varit lika angelägna om att stödja Kunskapslyftet. Man har varit mycket mer njuugg när det gällt att se till att människor får möjligheter att kvalificera sig till vidare studier, både när det gäller den kvalificerade yrkesutbildningen och när det gäller högskolestudier över huvud taget.

När det gäller högskolans utbyggnad kan det hända att vi numera är överens. Vi har kanske inte varit överens med Moderaterna fullt ut under

hela den här expansionstiden. Här tycker jag dock att det känns som om Moderaterna gärna vill ha ett ettårsperspektiv på planeringen. Varje år ska detta omvärderas. Jag tror ärligt talat inte att högskolorna klarar av ett så ryckigt system. Jag tror att Lars Hjertén borde fundera över det system för resurstilldelning som den borgerliga regeringen införde 1993 och som faktiskt byggde på ett treårsperspektiv.

Sedan vet vi att det är många fler som söker än vad som får plats. Såvitt jag minns var det 288 000 som sökte till högskolan år 1998. Av dem var 119 000 förstagångssökande, och många av dessa förstagångssökande kom inte in. Sedan kan vi ha problem på olika områden, men här tycker jag att Moderaterna har problem med sitt eget styrsystem och sitt eget tänkande kring detta. Å ena sidan ska detta vara alldeles fritt, å andra sidan är det, precis som Lars Hjertén nu pekar på, ett problem att studenterna inte alltid i önskvärd utsträckning söker program inom de områden som samhället har direkta behov av.

Anf. 96 LARS HJERTÉN (m) replik:

Herr talman! Vi vill inte ha ett alldeles fritt system, vilket jag debatterade med utbildningsministern för en stund sedan. Det kanske jag kan ta upp senare i en replik till utbildningsministern.

Men jag tycker inte att jag fick något svar på frågan vad man gör med de tomma högskoleplatserna. Det är knepigt att anslå medel för ett antal nya platser när det ändå finns tomma platser på flera högskolor ute i landet. Man utnyttjar inte resurserna på ett bra sätt. Det är fler som söker, men det betyder att det är många som står i kö för platser där man inte kommer in. Det är kanske inte så väldigt bra.

Sedan är jag ganska säker på att det just nu behövs en kraftigare satsning på KY-utbildningar, kvalificerad yrkesutbildning. Det finns faktiskt flaskhalsar mer eller mindre över hela landet. Man borde kunna öka de platserna med i varje fall 5 000, som vi har föreslagit. Tycker inte utbildningsutskottets ordförande att det är en bra idé?

Anf. 97 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! När det gäller resurstilldelningen till högskolan med den modell som vi nu lever med, som i och för sig utvärderas för tillfället, är det såvitt jag känner till ingen högskola som under en treårig planeringsperiod inte har nått upp till sitt toppbelopp. Skulle jag minnas fel tar jag gärna tillbaka det. Men jag tror inte att det är så. Alla högskolor har klarat att använda sina resurser inom ramen för takbeloppet.

Naturligtvis bör både jag och Lars Hjertén fundera över hur man ökar rekryteringen till de utbildningar där vi kan ha svårt att få tillräckligt antal sökande. Jag tror möjligen att jag har något lättare att hitta lösningar än Lars Hjertén, eftersom Lars Hjerténs styrsystem med sökandet-rycksmodellen har svårt att hantera den frågan.

Sedan vet jag inte om det i Lars Hjerténs frågeställning ligger att man skulle ha resurstilldelningssystem som bygger på delar av verksamheter eller kanske ända ned på ämnes- eller programnivå. Jag tror att det är svårt.

Flaskhalsar och flaskhalsproblematiken är naturligtvis en realitet som vi ska jobba med. Men jag tror till skillnad från Lars Hjertén, eller åtminstone Moderaterna i allmänhet, att Kunskapslyftet med de möjlighet-

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

er det ger att skaffa sig inte bara kärnämnen utan också en yrkesutbildning inom gymnasieskolan är en viktig förutsättning för att vi ska kunna jobba aktivt med att bli av med de flaskhalsar som vi kan se på arbetsmarknaden. Där är naturligtvis också i nästa skede KY-utbildningarna ett viktigt bidrag. Som jag sade innan håller jag inte för uteslutet att det kan komma förslag om förändrade volymer för KY-utbildningarna framöver.

Anf. 98 SOFIA JONSSON (c) replik:

Herr talman! Jan Björkman började med grundskolan och gick igenom hur viktigt det är att alla får möjlighet till en bra utbildning, framför allt i grundskolan och gymnasieskolan.

Jag skulle först och främst vilja fråga Jan Björkman vad han säger om det vi i Centerpartiet kallar för utbildningsgaranti. Det innebär att de elever som börjar på ett nationellt program på gymnasieskolan, men som kanske hoppar av och tar en lite längre paus, ska få möjlighet att komma tillbaka fram till 25 års ålder och gå klart sitt nationella program. Kan socialdemokraterna tänka sig att ändra sig och gå med på det förslaget för att just komma fram till det Jan Björkman vill när han säger: Ge alla en möjlighet till en högre utbildning!

Den andra frågan gäller just den högre utbildningen. Jan Björkman försöker mer att visa på oppositionens splittring än att föra fram socialdemokraternas och regeringens egna förslag och idéer till hur man vill utveckla den, framför allt kvalitetsmässigt.

Jan Björkman försöker vrida och vända lite grann på sanningen när han säger att Centerpartiet backar och inte vill utveckla högskolorna och universiteten längre. Det är ju tvärtom. Vi har varit med och utvecklat, nästan fördubblat, antalet platser på Sveriges högskolor. Vi fortsätter också med att öka antalet platser, men nu går vi vidare och satsar stort på kvalitetsaspekten och på forskningen. Jag tror nog att Jan Björkman känner sig lite klämd i sitt anförande när han hoppar på oppositionen på det sättet, eftersom socialdemokraterna inte har kommit med de idéerna och förslagen och de stora pengarna till forskning som t.ex. Centerpartiet har gjort.

Anf. 99 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Nej, jag känner mig inte ett dugg klämd. Men jag tror att det är lite besvärande för Sofia Jonsson att hon har lämnat den linje som Centerpartiet har haft tidigare, nämligen att slåss för högskolornas utbyggnad, inte minst för de mindre högskolornas utbyggnad. Med den modellen, som jag har respekt för att man har valt, blir det mindre utrymme för det.

Det är nog ett faktum att Sofia Jonsson i sitt förslag låter de mindre högskolorna betala sin egen forskningsuppbyggnad med en utebliven expansion på grundutbildningen. Det kan man ha respekt för. Men jag tror att det minskar förutsättningarna för de mindre högskolorna att utvecklas. Jag tycker att det är synd, inte minst utifrån det perspektiv som Sofia Jonsson var inne på i sitt huvudanförande, att det är viktigt att minska den sociala snedrekryteringen. Det är många faktorer som bidrar till den, men jag tror att en faktor som bidrar är bristen på utbildningsplatser. Jag tycker att det är synd att Centern har valt en annan linje.

När det gäller kvalitetsarbetet sker det väldigt mycket. Dels har vi Höskoleverket, som jag tycker hittills har jobbat med kvalitetsarbetet på ett mycket kvalificerat sätt, dels har vi en proposition som lämnats till riksdagen och som vi ska behandla så småningom. Den handlar om studentinflytande och kvalitetsutveckling. Dessutom kommer vi att ta ställning till en forskningspolitisk proposition under nästa år. Jag tror att det finns många skäl till att inte alls misströsta när det gäller den delen.

Kort bara om utbildningsgarantin: Jag tror inte riktigt på den modellen. På samma sätt som Sofia Jonsson brukar säga att grundskolan ska ha uppdraget att kvalificera ungdomarna till gymnasiekompetens tycker jag att det är väldigt bra om vi ställer samma krav på gymnasieskolan, nämligen att verksamheten inom ramen för gymnasieskolans situation ska se till att ungdomarna också får en gymnasiekompetens. Jag tror inte att man ska ge bilden av att man kan vänta med den.

Anf. 100 SOFIA JONSSON (c) replik:

Herr talman! Till skillnad från Jan Björkman tycker jag att det är viktigt att alla får den möjligheten. Oavsett om man på gymnasieskolan väljer att ta ett sabbatsår ska man ha möjligheten att komma tillbaka till gymnasieskolan för att göra klart sitt nationella program.

Vad gäller den högre utbildningen och högskolorna slåss jag och Centerpartiet för den högre utbildningen, för de mindre och medelstora högskolorna. Det har vi visat med det ansvar vi tog för den stora expansionen tillsammans med det vi tar till oss nu och ser till att utveckla vidare, 10 000 nya platser till högskolorna. Vi sätter också av mycket pengar till forskning och kvalitetsutveckling.

Vi går ett steg längre än socialdemokraterna gör. Vi satsar på de mindre högskolorna med nya platser, men vi satsar också på forskning till de mindre och medelstora högskolorna. Vi gör tvärtemot vad socialdemokraterna gör. Vi vill stärka och förstärka de mindre och medelstora högskolorna.

Det gör vi också med vår idé och det förslag vi har vad gäller en kvalificeringstrappa. Det är ett helt nytt system som säger att alla skolor ska få en gemensam grundpeng. Sedan ska man genom kvalitet och forskning kunna gå vidare och få högre anslag för den utvecklingen. Det är en politik för de mindre och medelstora högskolorna. Det är en politik som gynnar studenter och blivande studenter i Sverige, till skillnad från socialdemokraternas förslag.

Anf. 101 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Till skillnad från Centerpartiet har vi varken nu eller tidigare sagt att högskolorna, framför allt inte de mindre och medelstora högskolorna, ska betala sin egen utbyggnad genom besparingar på andra områden. Det är där jag tycker att det brister i Centerpartiet. Man har bytt plats med Moderaterna.

Hur Sofia Jonsson än vrider och vänder på siffrorna har Sofia Jonssons parti halverat utbyggnadstakten i förhållande till vad regeringen föreslår. Det är klart att det får konsekvenser.

Sedan kan vi gemensamt tycka att det är viktigt med forskningsutbyggnaden på alla högskolor. Precis som regeringen har aviserat i budgetpropositionen kommer det också en forskningspolitisk proposition

som ger oss chansen att diskutera hur vi ska prioritera. Jag hade haft större förståelse för detta om man inom Centerpartiet hade orkat göra denna prioritering av forskningen utan att prioritera ned grundutbildningen. Det var det som var min infallsvinkel i mitt huvudanförande.

Sedan var det frågan om sabbatsår, för att återgå till gymnasieskolan en kort sekund. Såvitt jag bedömer går det att göra så. Kommunerna har ansvar för eleverna upp till 20 års ålder. Det finns utrymme för att göra så, och det kan ibland vara bra. Men det måste vara upp till den enskilde och kommunen att reda ut hur den saken ska hanteras.

Anf. 102 ANA MARIA NARTI (fp) replik:

Herr talman! Vi i Folkpartiet har blivit anklagade för att ta från vuxenutbildningen för att satsa på forskningen. Detta är verkligen en fråga om kvalitet.

Om vuxenutbildningen såg annorlunda ut skulle vi ha sökt pengar någon annanstans. Vuxenutbildningen är utformad enligt mycket stora, tröga och tunga modeller. Då kan det ofta hända att de inte når sina mål.

Jag ska ge ett praktiskt exempel ur min egen erfarenhet. Jag har under flera år jobbat med arbetslösa högutbildade invandrare som vill komma in i arbetslivet. Vi behövde kompletterande studier för att öppna möjligheten för våra människor att få tillgång till SWIT, satsningen på IT-studier. Då behövde invandrarna engelska, svenska och PC-träning. Kunskapslyftet var i full gång. Det fanns hur mycket pengar som helst, men alla var bundna till modeller som inte fungerade för just de behov som fanns då. Det är därför vi tar pengar från vuxenutbildningen. Det finns för många centrala, tunga och ineffektiva modeller.

Anf. 103 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Jag vill inte påstå att jag har anklagat Folkpartiet för att spara på vuxenutbildningen. Jag har läst i budgetbilagan där det står att särskilda utbildningsinsatser för vuxna ska få minus 1 miljard. Jag antar att Ana Maria Narti och jag är överens om att den siffran är korrekt. Det är ett faktum att Folkpartiet har prioriterat bort stora delar av vuxenutbildningen. Det är synd.

Vilken bild har Folkpartiet av det livslånga lärandet? Är det en del av arbetsmarknadspolitiken, som vi hörde i ett av inläggen, eller är det ett strukturproblem? Tror vi att behovet av kontinuerlig kompetensutveckling upphör just nu, eller tror vi att behovet kommer att fortsätta, där människor måste ha förutsättningar att skaffa sig ny och återkommande kompetens?

Vi kan alltid diskutera om utbildningen har tillräckligt bra kvalitet. Det är inte något skäl till att säga att vi inte ska ha vuxenutbildning, att vi ska dra ned på vuxenutbildningen därför att all vuxenutbildning inte har levt upp till kvalitetsmättet. Det är viktigt att komma ihåg att de enskilda människorna, individerna, behöver få möjligheter till återkommande utbildning för att behålla sin plats på arbetsmarknaden, eller om man har hamnat utanför för att kvalificera sig.

Ana Maria Narti tog upp frågan om kvalitetsarbetet på högskolan i sitt huvudanförande. Hur ser ni på kvaliteten? Har den ökat eller minskat i den svenska högskolan?

Anf. 104 ANA MARIA NARTI (fp) replik:

Herr talman! Jag ska understryka en gång till att vi är för livslångt lärande, men att vi vill att det livslånga lärandet ska bygga på individens förutsättningar, på individens önsknings och inte bindas till fruktansvärt tunga, centraliserade modeller. Det är därför vi tar pengar från vuxenutbildningen. Det har funnits alldeles för ineffektiva modeller. Jag har direkt erfarenhet av det.

Jag har träffat många arbetslösa invandrare som aldrig har fått den utbildning de behöver och vill ha. De har tvingats att gå alla möjliga kurser som de inte behöver. Så har programmen varit utformade.

Att minska satsningen på vuxenutbildningen i dag betyder bara att ge en ordentlig signal. Den måste omstruktureras. Den måste fungera på annat sätt.

Det är svårt att ge ett svar på frågan om den allmänna situationen i högskole- och universitetsvärlden. Det finns skolor som fungerar mycket bra, och det finns andra skolor som inte alls fungerar så bra. Det vet Jan Björkman lika bra som alla andra här.

Anf. 105 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Ja, det vet jag. Skälet till att jag frågade var tvåfaldigt.

Det ena var att jag ville veta hur Folkpartiet ser på utvecklingen. I årets budgetförslag från Folkpartiet finns det 110 miljoner kronor till kvalitetsförbättringar av grundutbildningen. Förra året fanns det 210 miljoner kronor, dvs. 100 mer. Jag skulle vilja veta om Folkpartiet har dragit någon slutsats, t.ex. att det antingen är ett bättre läge i dag, eller att man gav för mycket förra året eller inte har tänkt igenom situationen ordentligt.

Det andra skälet till att jag ställde frågan är följande: Om det är lika melerat i högskolan som i vuxenutbildningen, har jag inte sett något motsvarande förslag att dra in någon miljard på högskolan. Det gäller bara vuxenutbildningen. Det är väl en ideologisk markering från Folkpartiet, där stora delar av förutsättningen att bedriva vuxenutbildning tas bort. Det är synd. Folkpartiet har tidigare haft en tradition av att vara ett progressivt utbildningsparti.

Eftersom neddragningen i särskilt hög grad drabbar kvinnorna och de lågutbildade, är det särskilt olyckligt att Folkpartiet har valt linjen att minska möjligheterna till det livslånga lärandet.

När Ana Maria Narti säger att man är för det livslånga lärandet, vill jag säga att man inte tar konsekvenserna av det. Det gäller inte alla.

Anf. 106 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Får jag börja med att tacka för en intressant debatt så här långt. Jag vill särskilt tacka Vänsterpartiet och Miljöpartiet för ett bra samarbete inför budgetpropositionen och därefter. Vi har haft en del viktiga samtal tillsammans som har resulterat i en del propositioner som jag bedömer som viktiga för framtiden.

Vi började med forskningspropositionen i våras som ju slog fast regeringens och riksdagsmajoritetens bestämda uppfattning om den fria grundforskningens roll i samhället – som behöver mer resurser och som behöver värnas från politiken. Vi hade också en gemensam bestämd

uppfattning om forskarutbildningens viktiga roll. Jag återkommer till det senare i mitt anförande.

Därefter kom det en studiemedelsproposition, som vi ska diskutera om en stund. Därefter var det en proposition om försäkringsskyddet för studenterna, så att man får ett basalt försäkringsskydd om något inträffar under studierna. Sedan var det en budgetproposition med fortsatt utbyggnad av högskolan. Nu senast var det en proposition om studentinflytande och kvalitet.

Framför oss har vi en del viktiga områden, där jag hoppas att vi får samma fina diskussionsklimat mellan regeringen, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Det råder inget tvivel om att kunskap och utbildning spelar en stor roll för vårt lands framtid. Vi ser det nu när vi går igenom ett uppvaknande efter den svåra krisen under 90-talet. Där det händer intressanta saker för Sverige, där det spirar och gror, är detta ofta intimt förknippat med utbildningssatsningar och kunskapsutveckling. Sverige börjar återigen visa att Sverige är ett kunskapssamhälle som går lite grann i bräschen på flera områden när det gäller kunskapsutveckling. Det är viktigt för oss. Det är också en viktig signal till den framtida politiken.

Om vi ska få ett samhälle som växer ekonomiskt, men där också människor växer socialt, kulturellt och som aktiva medborgare, finns det inga satsningar som är viktigare än utbildningssatsningarna. Det handlar också om att bygga ett jämlikt samhälle.

Många fördelningspolitiska instrument som vi är vana vid kan möta nya svårigheter i ett globaliserat samhälle, i en globaliserad ekonomi. Utbildningsinsatser blir allt viktigare för att hålla ihop ett samhälle, att se till att alla människor får likvärdiga möjligheter och att hålla emot de klyftor vi annars riskerar att få framöver.

Kunskapssamhällets framväxt och globaliseringen av ekonomin är två viktiga grundfaktorer för regeringens politik. Det är det som ligger bakom att vi under senare år har gjort rejäla satsningar på utbildningsområdet. Det är alltifrån våra planer på allmän förskola och maxtaxa på dagis och satsningar på grund- och gymnasieskola och lärarnas vidareutbildning till Kunskapslyftet, där närmare miljonen människor får chansen att återkomma till gymnasiestudier, stärkas som individer och få in en fot igen på arbetsmarknaden.

Sverige har goda förutsättningar när det gäller att möta en konkurrens i världen där också alltfler inser vikten av kunskap. I förra veckan kom Europeiska unionen återigen med sin statistik, som visade att den andel vi sätter åt sidan totalt sett från offentlig sektor och näringsliv för forskning och utveckling återigen har ökat. Sverige ligger mycket väl framme – etta i Europa och etta i världen – med närmare 4 % av BNP som sätts åt sidan för forskning och utveckling. Det är klart att det spelar en väldigt stor roll för oss i framtiden att vi fortsätter att fokusera på det som kanske blir den allra viktigaste råvaran för detta land framöver – just ny kunskap och utbildning.

Utbildnings- och forskningspolitiken ska präglas av att vi ska ha höga ambitioner. Vi ska naturligtvis se till att Sverige tillhör de länder som satsar mest och klokast på forskning och utbildning framöver. Politiken ska präglas av insikten att utbildningspolitik också fungerar som ett instrument för att modernisera ett samhälle. Vi ser så tydligt där det börjar

växa och spira att just kunskap, utbildning och forskning är en viktig drivkraft för att bryta med det gamla och låta det nya växa – också ekonomiskt. Den ska präglas av insikten om att utbildningssatsningarna ska komma alla till del – inte bara några.

Vi har haft ett bra samarbete med Vänsterpartiet och Miljöpartiet. När jag lyssnar på debatten här i dag måste jag säga att det egentligen inte finns någon opposition i utbildnings- och forskningspolitiken. Flera har berört det. Det blir så tydligt när man tittar på sakfrågorna.

Folkpartiet, som på grund av att man ser en byråkrati som man inte vill ha, vill minska satsningarna på vuxenutbildningen, trots att vi skulle kunna samarbeta för att göra det effektivare. Det är naturligtvis en åtgärd som kommer att minska Sveriges möjligheter att bli ett gott samhälle för alla.

Moderaterna har släpat sig igenom 90-talet i högskolepolitiken, har varit emot alla satsningar på starka högskolor i varje län, har accepterat efterhand och verkar nu ställa upp på att det är rimligt med högskoleutbildning över hela landet.

Centerpartiet var vår goda kamrat när vi började denna stora satsning men har inte mäktat med, utan säger nu att studenterna som köar utanför de högskolor vi har ute i landet nog får vänta. Det finns annat som Centerpartiet vill göra.

Det är ingen samlad bild och ingen samlad opposition. Jag strävar i och för sig inte efter väldigt skarpa motsättningar inom utbildningspolitiken. Jag tror att utbildningspolitiken och forskningspolitiken mår bra av en bred samsyn, men jag skulle önska att vi hade en starkare opposition. Det är klart att det är någonting som fortsätter att driva på regeringen så att den förbättrar sin utbildningspolitik ännu mer.

Vi kommer att behöva genomföra många åtgärder under kommande år för att stärka Sverige som kunskapssamhälle. Det livslånga lärandet har diskuterats här under hela förmiddagen. Det är klart att Kunskapslyftet spelar en sådan roll. Vuxenutbildningens framtid kommer att avgöras under mandatperioden, och där finns det mycket intressanta debatter att se fram emot.

Högskolorna ska vara öppna och fungera som en kunskapsborg inte bara för dem som traditionellt kommer till högskolan utan också för fler sektorer i samhället. Här finns en styrka som vi kan använda oss av när människor behöver vidareutbildning och fortbildning framöver, även under hela yrkeslivet.

Ett nytt studiestödssystem ska göra det praktiskt möjligt att faktiskt också återkomma till utbildning om man inte fick någon sådan med sig i bagaget från första början.

Några områden blir särskilt viktiga. Utbyggnaden av högskolan måste fortsätta. Det är oerhört viktigt att en större andel av våra ungdomar går vidare till högre utbildning. Det har debatterats här under förmiddagen om Sveriges ungdomar är sämre utbildade än de lite äldre på arbetsmarknaden. Det kanske var så under en period. Vi tittar tillbaka på ett 80-tal där vi hade en arbetsmarknad som, gödd av devalveringar, var väldigt överhettad. Väldigt många ungdomar bestämde sig för att ta ett hyggligt välbetalt jobb i stället för att gå vidare till högre utbildning. Det var ingen klok och långsiktig strategi vare sig för ungdomarna, som när arbets-

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

marknadens krav blev hårdare upptäckte att de slogs ut från arbetsmarknaden, eller för landet som sådant.

Under 90-talet har vi byggt ut högskolan mycket kraftigt. Antalet högskolestuderande har ökat med 60 % sedan 1990. Vi får också en större andel av våra ungdomar som ganska snart går vidare – nu 37 % – till högre utbildning. Regeringens mål är att 50 % av en årskull ska ha chansen att gå vidare ganska snart – redan innan de fyller 25 – till högre utbildning. Det skulle göra att Sverige svingar sig upp som ett land som verkligen använder sig av ungdomars intresse för utbildning och vidareutbildning. Det har vi chansen att nå under de kommande åren.

När vi bygger ut med nästan 90 000 platser händer det saker runtomkring i landet som blir väldigt konkreta på de orter där högskolesatsningarna pågår. Södertörn här alldeles i närheten är ett sådant exempel. Det är en högskola som är alldeles ny och som aldrig hade kommit till med moderaternas resursfördelningsmodell, där söktrycket ska avgöra. Var finns söktrycket innan en högskola har fått mogna och växa till sig? Södertörn söker nya vägar med nya kombinationer av humaniora och andra ämnen som lockar nya studenter till högskolan. En tredjedel av studenterna har annan bakgrund än den traditionellt svenska.

Också på Malmö högskola kombinerar man ämnen på ett nytt sätt, lockar nya grupper till högskolan och blir viktig i en Öresundsregion där det blir väldigt tätt med högre utbildning och väldigt många studenter både från Danmark och Sverige som kommer att kunna välja från ett smörgåsbord som ger fantastiska möjligheter.

I budgetpropositionen i september gav vi Kungliga Tekniska högskolan en rejäl dusör med platser för de kommande åren för att bygga upp en ny institution för högre utbildning i Kista. Kista är kanske ett av världens fyra fem starkaste centrum för informationsteknologi, där det nu också byggs upp en stark del av KTH med inriktning på informationsteknologi och ingenjörutbildningar.

Förutom att ge utbildning som ska präglas av det bästa som kan ges finns det ett starkt engagemang för att man ska betyda någonting socialt i området runtomkring. Rektor och högskolans och universitetets ledning är övertygade om att de kan spela en roll också på detta sätt, dvs. genom ett socialt engagemang, för att locka nya grupper till högre utbildning. På så sätt kan vi se hur konkreta insatser i form av utbyggnad får landet att förändras och moderniseras på ett väldigt spännande sätt.

För att lyckas rekrytera alltfler till högskolan behövs det naturligtvis ett generöst studiestödssystem, som vi ska debattera strax. Det behövs försäkringsskydd för studenterna, så att det finns en rimlig grundplatta för studenterna så att de kan känna sig trygga på sin arbetsplats. Det behövs också ett nytt arbete från högskolorna själva när det gäller att strategiskt börja fundera kring hur högskolan kan betyda något i sin region, i sin stad och i sitt län för att locka nya grupper till högskolan. Det är ett arbete vi kommer att intensifiera under de kommande åren, där högskolans ansvar för att fungera som en aktiv rekryterare av nya grupper kommer att göras allt tydligare.

Med tanke på att vi bygger ut med en så hög takt måste kvalitetsarbetet på högskolorna naturligtvis finnas i fokus hela tiden. Vi lade för någon vecka sedan fram en proposition inför riksdagen som aviserades i budgetpropositionen, som handlar just om att stärka de inre drivkrafterna

i högskolan för att hela tiden förnya och förändra utbildningen. Jag och regeringen tror att studentinflytandet är en väldigt viktig faktor när det gäller att stärka de inre drivkrafterna. Man måste hela tiden utvärdera, omvärdera och diskutera förnyelse av innehållet i utbildningen, kombinera med en starkare extern utvärdering av våra utbildningar, där Högskoleverket återkommande får chansen att via utvärderingsgrupper där likar bedömer likar gå igenom våra utbildningar. Alla ska veta att man återkommer med jämna mellanrum och ser om kvaliteten är tillräckligt hög. Det skapar en extern kontroll och en inre drivkraft som jag tror kan bli väldigt viktig när det gäller att förnya och förbättra kvaliteten på svensk högskoleutbildning.

För att utveckla Sverige som kunskapsnation är det också väldigt angeläget att stärka grundforskningen och forskarutbildningen. I budgetpropositionen hanterar vi en del av de resursförstärkningar som kommer de kommande åren. Sammantaget stärker vi grundforskningen och forskarutbildningen med närmare 800 miljoner per år.

Budgetpropositionen präglas framför allt av att vi nu bygger upp stark grundforskning och forskarutbildning på våra tre nya universitet – Karlstad, Örebro och Växjö. Vi bygger också upp Mitthögskolans forskningsresurser så att de har chansen att söka och förhoppningsvis klara kvalitetsribban för att bli ett universitet. Det är ett mycket spännande år vi har framför oss då de verkligen får chansen att profilera sin forskning och forskarutbildning och se till att skaffa sig en så hög kvalitet på grundforskningen att de kan vara med och slåss bland de allra bästa på de områden där de satsar.

Vi ser också till att de två högskolor som har fått ett vetenskapsområde, alltså ett riksansvar för forskarutbildning, Kalmar och Karlskrona/Ronneby, inriktning mot naturvetenskap och inriktning mot teknik, får resursutveckling de kommande åren som gör att de också kan bidra till att se till att vi får fler forskarutbildade i Sverige. Sammantaget satsar vi per år 250 miljoner kronor på deras forskning och forskarutbildning. Det är klart att det kommer att ge betydelsefulla bidrag.

Denna satsning går till humaniora, samhällsvetenskap, naturvetenskap och teknik. Det är en bred satsning som kommer att ge oss fler disputerade och som kommer att betyda mycket i de regioner där universiteten och högskolorna ligger.

Jag besökte Högskolan i Kalmar för en vecka sedan. Där sade en av företrädarna för högskolan till mig: ”Det har varit ett härligt 90-tal.” Det är klart att det inte gäller hela Sverige. 90-talet har varit ett katastrofens årtionde under första halvan. Men det betyder någonting för politiken att det märks att politiska insatser och beslut och en fast hand från regering och riksdag kan göra att det på det högre utbildningsområdet faktiskt kan beskrivas som ett härligt 90-tal, med de kraftansträngningar som vi har gjort.

Forskarutbildningen blir väldigt viktig framöver. Vi står inför ett generationsskifte i svensk forskning. Det är ett generationsskifte som kräver fler forskarutbildade. 40-talisternas uttåg, formulerade en rektor för ett av våra universitet det som vi har framför oss.

Vi måste öka andelen kvinnor i forskning och forskarutbildning för att få en chans att besätta en allt högre andel av professurerna med kvinnliga kandidater. Vi behöver få förnyelse och kraftsamling i svensk forsk-

ning, dvs. se till att vi profilerar oss och blir starka på de områden där vi har chans att vara allra bäst. Då kommer också organisationen för forskningsfinansiering att behöva reformeras framöver. Regeringen återkommer med förslag om det under nästa år.

Internationaliseringen beskrivs ofta som ett hot, och vi har debatterat det i kammaren förut. Jag ser det som en stor möjlighet. Jag tror också att högre utbildning och forskning mår väldigt bra av att få en allt starkare internationell prägel. Vi ser det t.ex. när det gäller forskningspolitiken och det Europasamarbete vi har via ramprogrammet för forskning. Det ser vi i att allt fler studenter söker sig utomlands för att plugga. Regeringen inrättar nu en ny typ av utbytesprogram för att stimulera studenter att söka sig också bortom Europa och USA. Linnaeus, där Sida är finansiär och Högskoleverket blir administratör, riktar sig till att stimulera utbytet med Afrika, Asien och Latinamerika för att få fler erfarenheter och mer kunskap om kontinenter längre bort från Sverige än Europa.

Också Sverige behöver bli mer attraktivt för utländska studenter. Regeringen tillsätter snart en utredning för att se hur vi kan öka attraktionskraften på svenska högskolor för att få en ökad internationalisering av våra egna högskolor.

Nästa år är ett spännande år som vi har framför oss och där budgetpropositionen naturligtvis lägger grunden för mycket av de resurser som finns. Men vi har ett fortsatt arbete med kvalitetsutvecklingen. Vi har ett fortsatt arbete för att knäcka den sociala snedrekryteringen, vilket naturligtvis kräver en utbyggnad. Det är grundbehovet för att komma till rätta med en social snedrekrytering. Grundforskning och forskarutbildning kommer att prioriteras i den forskningspolitiska proposition som regeringen lägger fram till hösten. Lärarutbildningen reformeras, och det kommer antagligen att komma en del annat intressant också från regeringens hand till riksdagens bord. Jag ser fram emot det arbetet och tackar för ett gott samarbete under detta år.

Anf. 107 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag lyssnade på utbildningsministern, som med glöd berättar om hur tekniken har fått alltmer forskningsresurser på de olika lärosätena, hur naturvetenskapliga och tekniska utbildningar har startats på olika ställen. Och det är väldigt bra. Men min fundering är naturligtvis den som jag har framfört tidigare: Är inte utbildningsministern orolig för vilket framtida samhälle som en sådan satsning kan ta sig uttryck i, konsekvenserna av satsningen? Var någonstans finns människan? Kommer människan att förloras i detta? Behövs det inte ännu mer resurser för humanistisk, naturvetenskaplig, tvärvetenskaplig forskning kring hur människan ska klara av den teknik som hon möter, hur hon ska klara av det nya högteknifierade samhället? Redan nu har många människor problem med att begripa sig på sin egen tillvaro.

Anf. 108 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Lite grann vill jag vända mig mot att se humaniora och humanistisk forskning och utbildning som ett slags underavdelning till naturvetenskap och teknik när det gäller att underlätta förvandlingen eller göra det lättare att använda sig av nya landvinningar. Humaniora står på

egna ben. Det är livsviktigt för ett samhälle att ha en livskraftig humanistisk forskning inte minst.

Det är oerhört viktigt i tider av globalisering att Sverige står starkt när det gäller historisk forskning om inte minst vår egen historia, om språk, språkkontakter och språkförståelse och om förståelse av andra kulturer. Här finns en rad av ämnesområden som för oss är ohyggligt viktiga. Detta är ingen underavdelning utan det är viktigt på sin egen grund.

Det finns, tror jag, samtidigt en del nya områden där vi kommer att få se, och där jag är villig att driva på en utveckling, teknik och humaniora närma sig på områden där det kan ske väldigt mycket intressant kunskapsmässigt. En av tankarna bakom det förslag som vi nu har fått till en ny organisation för forskningsfinansiering är att öppna upp och göra det lättare att få de korskopplingar dagens system inte riktigt öppnar för. Det skulle jag också vilja driva på framöver. Det görs nu satsningar på humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning på de nya universiteten. Vi kommer absolut att ha med den här frågan i den forskningspolitiska proposition som vi lägger fram i höst.

Anf. 109 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag vill gärna försöka gå ett steg längre. Vi talar om det livslånga lärandet. Vi talar om kunskapslyft. Jag tror för min egen del och för mitt partis del att det är väldigt viktigt att människor känner delaktighet i samhället. Nu gör vi stora satsningar på att få upp människor till en gymnasial nivå och tror att där ligger delaktigheten.

Med de nya satsningarna och de nya domäner som tas i anspråk kommer ändå klyftorna att bli stora, om man inte fortsätter med en kraftfull satsning på vuxenutbildning för att få med de människor som i dag inte har förutsättningar för att begripa och handskas med tekniken. Det är ändå tekniken som tas i anspråk. Kommer utbildningsministern att arbeta för det och också arbeta för de grupper som jag känner är viktigare i det sammanhanget, t.ex. utvecklingsstörda och funktionshindrade på olika sätt? De kommer att släpa ännu mera efter. Kommer regeringen att ha ett stort grepp på alla grupper i samhället när det gäller att försöka hänga med i den här utvecklingen?

Anf. 110 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag uppskattar verkligen Yvonne Anderssons inlägg. Det hon där beskriver är i dag något är en huvuduppgift för kammaren och regeringen. Med den utveckling vi ser nu ser vi att vi har möjlighet att njuta av frukterna av globalisering, teknisk utveckling och snabb strukturomvandling, men risken är uppenbar att de frukterna njuts av ett fåtal och att vi kan få mycket stora klyftor i samhället.

Utbildningspolitiken måste ha den dubbla rollen att modernisera ett samhälle, driva på, men att också vara det viktigaste jämlikhetsskapande verktyg vi har, inte så att vi med ett enkelt klubbslag i riksdagen löser svåra problem. Vi vet att utbildning spelar en väldigt stor roll för människors möjligheter i dagens samhälle. Då spelar det t.ex. väldigt stor roll hur vi i kammaren resonerar kring behoven för de ungdomar som går i gymnasieskolan. Om man lätt säger att alla ungdomar inte behöver kärnämnen, alla ungdomar inte behöver lika djupa insikter utan klarar sig ändå, tror jag att vi öppnar för en farlig väg.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Samma resonemang gäller vuxenutbildningen, alltså: Nej, det här kan vi inte satsa så mycket resurser på därför att det finns angelägnare områden. Men då hamnar vi också på en farlig väg. Inse vad kunskapsutvecklingen betyder i form av allt högre krav på varje medborgare i fråga om att tillägna sig kunskap för att kunna bli en aktiv medborgare som har makt över sitt eget liv! Inse politikens betydelse för att det ska vara praktiskt möjligt för enskilda människor att göra detta!

Jag delar Yvonne Anderssons engagemang där och räknar med att vi kommer att kunna lägga fram förslag för att stärka den inriktningen.

Anf. 111 SOFIA JONSSON (c) replik:

Herr talman! Utbildningsministern inledde sitt anförande med att tycka att det är synd att oppositionen inte reagerade så starkt på regeringens förslag. Men det gäller väl då det som har hänt under det senaste året. Det har inte funnits så mycket att reagera på. Förslagen har i stort sett lyst med sin frånvaro.

Sedan tycker jag nog att utbildningsministern stått kvar och stampat under den senaste perioden. Han klappar sig på axeln och säger: Åh, vad glad jag är över den expansion som har varit! Men där stannar det.

Vi i Centerpartiet är stolta över att vara med på den här expansionen och över att det är många nya platser som har kommit till inom den högre utbildningen. Men till skillnad från regeringen går vi vidare. Vi står inte kvar och stampar och klappar oss på axeln, utan vi säger: Nu går vi vidare. Vi vill öka med 10 000 nya platser. Vi lägger också till satsningar på forskning, på kvalitetsutveckling och på att stärka studenternas roll i skolan. Det gör alltså inte regeringen.

Om nu utbildningsministerns tal om att komma till rätta med den sociala snedrekryteringen och stärka högskolans kvalitet är värt något skulle jag vilja höra vilka konkreta förslag och idéer för nästa år som han tänker lägga fram.

Anf. 112 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Det är lite svårt att förstå Sofia Jonsson och hur hon menar att hon ska klara den sociala snedrekryteringen med den politik som Centern numera bedriver. Man backar ju från flera av de linjer i politiken som man tidigare hade.

Frågorna om allmän förskola och maxtaxa på dagis sveps åt sidan till förmån för ett barnkonto. På vilket sätt blir man därmed bättre förberedd för ett livslångt lärande?

Högskolan ska utvecklas vidare. Ja, men utbyggnadstakten halveras därför att man vill använda pengarna till annat. På vilket sätt får därmed fler chansen att komma in på högskolan?

Jag tror att det när det gäller social snedrekrytering finns ett antal viktiga åtgärder som måste genomföras parallellt.

För det första måste det ske en utbyggnad. Det har inte byggts ut tillräckligt under ett tiotal år tidigare. Nu har vi chansen att fortsätta att bygga ut. Detta ökar möjligheterna att komma in.

För det andra måste det finnas starka högskolor runtom i landet så att vi minskar det geografiska avståndet till högskolan, och därmed också det kulturella avstånd till högskolan som många känner. Det är ett stort steg att ta och där spelar våra högskolor en väldigt stor roll.

För det tredje handlar det om ett studiestödssystem som gör att det är en rimlig och en riktig åtgärd att ta steget vidare mot högre utbildning. Det gör vi nu genom att se till att bidraget höjs och att man kan vara säker på att pensionsrättigheterna finns där när man studerar. Vi återkommer till detta. Det här måste ske parallellt.

Dessutom gäller det en debatt där högskolorna kan spela en väldigt stor roll och där vi lyfter den högre utbildningens betydelse så att den diskuteras i svenska hem och så att det blir en självklarhet att resonera kring den när föräldrar talar med sina barn om deras framtid. Där har vi kommit en bit på väg, tack vare högskolorna ute i landet. I dag ser man på högre utbildning på ett annat sätt än man gjorde för tio år sedan, och då har utbyggnaden spelat en mycket viktig roll.

Anf. 113 SOFIA JONSSON (c) replik:

Herr talman! Utbyggnaden är väldigt viktig och den ska fortsätta i hög takt.

Centerpartiet satsar också på forskning och kvalitetsutveckling. Till skillnad från regeringen vill vi på riktigt komma till rätta med den sociala snedrekryteringen, men inte genom att komma med ett nytt studiemedelssystem som inte gör det så mycket bättre för studenterna utan som snarare i vissa fall ger en försämring genom att återbetalningstakten ökar osv. De sakerna ska vi senare diskutera.

Vi vill satsa på fler lärare på högskolorna och universiteten. Vi vill se till att studenterna trivs. Vi vill se till att det kommer en studiesocial utredning – allt för att studenterna ska få råd och möjligheter, men också en vilja, att studera vidare inom den högre utbildningen.

Vi ser helheten, Thomas Östros! Vi satsar på helheten – på en expansion och på forskning liksom på kvalitet och, framför allt, på studenterna och deras möjligheter att utvecklas vidare inom den högre utbildningen.

Anf. 114 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag vet att man långt in i Sofia Jonssons partiled ställer sig frågande till vad som gjorts med högskolepolitiken. Nu vill man inte bygga ut högskolan i samma takt som tidigare, men Moderaterna springer förbi Sofia Jonsson och säger: Jo, vi behöver en snabbare utbyggnadstakt av högskolan framöver. Vi har långa köer utanför våra högskolor.

Också för mig är det ganska obegripligt att man nu plötsligt bestämmer sig för att det här inte var en framgångsväg. Vi börjar ju nu se vad detta betyder i praktiken. Jag har nämnt Södertörn och Malmö. Vi har också Visby och Mitthögskolan. Över hela landet finns det exempel på vad det här betyder.

Vi har här den viktigaste insats som gjorts på mycket länge för att i praktiken öppna för möjligheter att komma vidare för ungdomar som tidigare har tvekat inför det här steget. Kvalitetsutvecklingen inom högskolan är en mycket viktig fråga när det gäller att se till att det också förnyas på ett sådant sätt att högskolan kan ta emot nya grupper som söker sig dit. Det behövs en pedagogisk utveckling av högskoleutbildningen.

Det är nödvändigt att man förnyar, att man lämnar gamla metoder och prövar sig fram på nya områden. Jag är övertygad om att ett stärkt stu-

dentinflytande och en ökad studentaktivitet den vägen, och också en tuff granskning där man regelbundet värderar och tittar på kvaliteten på alla våra utbildningar, kommer att sätta krafter i rörelse som blir till gagn för svensk högskola. Men jag är fortfarande väldigt konfunderad och undrande inför Centerns högskolepolitik.

Anf. 115 ANA MARIA NARTI (fp) replik:

Herr talman! För att gå tillbaka till diskussionen om vuxenutbildning vill jag påminna om att praktiken håller på att hinna i fatt oss. Det finns i dag väldigt många kurser som inte har fått deltagare därför att lärsarbetsnämnderna plötsligt har bromsat alltihop, därför att en stor del av vuxenutbildningen var maskerade arbetsmarknadsåtgärder och därför att man nu vet att väldigt många arbetsmarknadsåtgärder trängde undan riktiga jobb.

Vi vill satsa på riktiga jobb. Nu kommer praktiken långsamt i fatt just i fråga om denna linje. Det är inte livslångt lärande att behöva göra om studier som man redan gjort i sina länder bara för att platser inom Kunskapslyftet ska fyllas. Jag är säker på att utbildningsministern vet att regeringen själv har dragit ned på Kunskapslyftet, vilket bevisar att det inte behövdes så stora satsningar i den här formen, enligt den här modellen.

Anf. 116 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! De första stegen inom Kunskapslyftet togs i ett ekonomiskt läge som för Sveriges del fortfarande var alldeles förtvivlat. Vi hade ingen sysselsättningsutveckling och ingen tillväxt. Det var fortsatta besparingar och elände, liksom ett mycket stort missmod bland människor.

I det läget vågade riksdagen fatta det ganska radikala beslutet att avsätta 10 miljarder till en jättesatsning på vuxenutbildning där människor som blev arbetslösa, ibland kanske under en lång period, fick chansen till en meningsfull utbildning i stället för att vara i ibland meningslösa aktivitetsåtgärder från den arbetsmarknadspolitiska sidan.

Det var ett mycket vågat beslut som mötte stark kritik i kammaren från dem som inte stod bakom majoriteten. Det beslutet innebar att hundratusentals människor fick möjlighet till grundläggande studier, ofta på gymnasienivå och ofta också yrkesinriktade men där teorin fanns med; detta under en period då arbetsmarknaden var i stort sett död.

Nu är situationen radikalt annorlunda. Det växer väldigt snabbt, inte i hela landet men i stora delar. Det är en mycket fin sysselsättningsutveckling, och det finns ett mycket stort behov av människor med en bra grundläggande utbildning. I det läget kommer många människor just från Kunskapslyftet, och de har en större chans att få arbete.

Jag skulle tro att det snarare är så att utvecklingen under 90-talet, med en mycket stor samhällsomvandling, har gjort att den traditionella arbetsmarknadsutbildningen – den korta yrkesinriktade utbildningen där det gällde att få de rätta handgreppen för att sedan ta ett arbete där det var brist – har svårigheter i dag. I dag behövs det mer av grundläggande teoretisk utbildning för att man sedan ska kunna ta en yrkesinriktad utbildning och få ett gott fotfäste på arbetsmarknaden.

Vi ser det på en del av de statistiska uppgifter som kommer nu när det går bättre för Sverige.

Kunskapslyftet har naturligtvis inslag som inte har varit av toppkvalitet. Men jag har ett mycket bestämt intryck av att det har betytt väldigt mycket för enskilda människor och för moderniseringen av Sverige.

Anf. 117 ANA MARIA NARTI (fp) replik:

Herr talman! Jag skulle också mycket kort vilja betona att satsningar på forskning inte behöver stå i motsats till satsningar på folkbildning. På t.ex. Lärarhögskolan i Stockholm bedrivs det oerhört lite forskning. Jag är säker på att Lärarhögskolan i Stockholm skulle göra mycket bättre insatser för folkbildningen och för utvecklingen av förskola, grundskola och gymnasium om forskningen på Lärarhögskolan fick mer resurser.

Anf. 118 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag delar Ana Maria Nartis uppfattning att man inte ska ställa folkbildningen mot forskningen. Det handlar snarare om att vi alla ska agitera för att just utbildnings- och forskningsområdet behöver ökade resurser framöver. Det är ett av de viktigare politikområdena.

Det gäller också våra lärarutbildningar. En tradition av att inte ha en stark forskningskoppling har gjort att vi har fått lärarutbildningar som inte är så bra som de skulle kunna vara om vi hade fått med oss den traditionen längre tillbaka i tiden.

Regeringen arbetar nu med en lärarutbildningsproposition som ska läggas fram under nästa år. Den kommer att handla om strukturen i lärarutbildningen. Men den kommer också att handla om kopplingen till forskningen. Det är ett område där jag delar Ana Maria Nartis uppfattning. Det behövs en förstärkning av kopplingen mellan lärarutbildning och forskning kring lärande.

Anf. 119 LARS HJERTÉN (m) replik:

Herr talman! Jag har några kommentarer först och sedan en eller två frågor beroende på hur mycket jag hinner med i min första replik.

Att vi satsar mycket på forskning inom det här området är bra. Men faktum är att utöver den statliga forskningen drar JAS mycket stora resurser. Ericsson, Astra och andra företag bidrar också mycket till forskningen. Läser man Forskning 2000 kommer man fram till att den statliga forskningen i Sverige ligger ungefär i mitten av jämförbara länder.

Att regeringen nu är medveten om att fler ungdomar ska komma till högskolan tycker jag är alldeles utmärkt. Det är en målsättning som är mycket viktig, och den delar vi från moderaternas sida helt och hållet. Jag talade ju om det i mitt anförande.

Södertörns högskola hade nog inte kommit till under en moderatledd regering, säger utbildningsministern. Det tror jag inte alls. Jag tror att den mycket väl hade kunnat komma till.

Däremot är jag spiksäker på att Chalmers tekniska högskola och Jönköpings högskola inte hade blivit stiftelsehögskolor under en socialdemokratisk regering. Men det vittnar ju ändå om gott omdöme, tycker jag, att ni inte vill ändra på det och förstatliga de högskolorna i dag.

Så till det här med studenternas egna val. Vi har ju tre kriterier för detta – studenternas egna val, utbildningens kvalitet och tidigare upp-

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

nådda resultat – som vi menar ska styra antalet platser inom högskola och universitet. Det är alltså tre olika kriterier.

Jag lyssnade för ett tag sedan – det är ganska länge sedan nu – på en sändning från A-ekonomi, där utbildningsministern var med. Han fick en fråga om vad han tänkte göra med alla de tomma platser som fanns i samband med att höstterminen startade. Man nämnde, vill jag minnas, Gävle, Dalarna och Mitthögskolan. Utbildningsministern svarade: Vi måste se över svårigheterna att rekrytera. Man får väl vänta ett tag. Jag har en utskrift från sändningen, som jag kan visa.

Högskolorna fick vänta några veckor. Det som hände var att de fick 200 platser var. Är det en bra politik, utbildningsministern?

Anf. 120 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! I den budgetpropositionen fick Kungliga tekniska högskolan en mycket stark utveckling av antalet platser. Det berodde bl.a. på att där finns det ett högt söktryck. Jag talade med högskolan strax efter det att propositionen hade lagts fram, och man var mer än nöjd med resurstilldelningen.

Chalmers, den stiftelsehögskola som Hjertén talade om, är det inte aktuellt att förstatliga. Den ska fortsätta att vara en stiftelsehögskola. Det är en bra sådan. Den fick också en stark resursutveckling. Man planerar nu tillsammans med Göteborgs universitet särskilda satsningar på teknik inriktade på grupper som i vanliga fall inte söker till de här områdena.

Det är klart att söktrycket spelar en roll. De tekniska högskolorna har fått en rejäl dusör, just på grund av att de också är populära bland studenterna.

Hjertén skisserar ett fördelningssystem som, när han beskriver det på det här sättet, blir ohyggligt krångligt. Vilken högskola ska över huvud taget känna till hur resursutvecklingen ser ut framöver när söktryck, något slags kvalitetsutvärdering och en tredje faktor ska vägas in?

Och hur gör Hjertén när man vill satsa på nya högskolor? Karlskrona/Ronneby är ett bra exempel eftersom moderaterna efter tio år nu har upptäckt att högskolan finns, att den har bra kvalitet, att den är intressant och att den har en inriktning som går i bräsch när det gäller nya kunskapsområden. Den högskolan hade naturligtvis inget söktryck till att börja med. Det krävdes en fast politisk vilja. Det krävdes att man stod fast vid att bygga upp en stark högskola som fick skaffa sig en egen profil. Det krävdes att studenter inte bara från Blekinge utan också från omgivande delar efter hand fick känna att detta faktiskt är en mycket bra högskola.

Högskolepolitik måste alltså bedrivas på lite längre sikt än söktrycket för året. Det tycker jag inte är någon särskilt klok strategi.

Anf. 121 LARS HJERTÉN (m) replik:

Herr talman! Utbildningsministern misstolkar mig avsiktligt. Det är självklart inte så att man hoppar fram och tillbaka när det gäller antalet platser. Men söktrycket bör spela en viss roll. Utbildningsministern var ju inne på att söktrycket har spelat en viss roll när det gäller Tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers.

Vi vill också lägga till andra kriterier. Ett kriterium är kvaliteten. Jag vet att utbildningsministern är inne på att kvalitetsgranska högskoleut-

bildningen och universitetsutbildningen i Sverige, vilket jag tycker är mycket bra.

Eftersom det här är min sista replik vill jag avsluta med en fråga om den sociala snedrekryteringen. Utbildningsministern säger att det gäller att få många nya platser i högskolor över hela landet. Då minskar den sociala snedrekryteringen.

Jag tror inte att det är så lätt. För många år sedan när jag läste i Uppsala minns jag att en företrädare till utbildningsministern, Ragnar Edeman, sade att den nya skolan skulle se till att man inte fick någon social snedrekrytering till högskolan.

20 år senare hamnade jag i riksdagen och ställde en fråga om just detta till en företrädare till Thomas Östros. Då hade vi ändå en snedrekrytering. Han sade ungefär vad Thomas Östros säger nu, att det blir många nya studenter och att det är bra, för då blir det även många nya studenter från arbetarklassen och inte bara från högre tjänstemannagrupper.

Nu har det gått ytterligare 15 år och vi diskuterar precis samma fråga. Den sociala snedrekryteringen är ungefär lika stor och på vissa områden större. Det räcker alltså inte med att inrätta nya platser. Jag tror inte heller att det räcker med att få ett bättre studiemedelssystem, även om det kan spela en viss roll. Det kommer vi att diskutera senare.

Det behövs ett annat kultur- och utbildningsklimat i skolan. Det är där man har misslyckats. Redan i gymnasieskolan väljer eleverna utifrån sin sociala bakgrund, och då är det kört för många elever. De väljer inte naturvetenskapligt program, de väljer inte samhällsvetenskapligt program. De väljer i stället fordonsprogram och annat och är inte alls intresserade av att gå vidare. Det är där problemet finns.

Anf. 122 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Jag har ingen invändning mot beskrivningen av verkligheten. Social snedrekrytering är ett mycket komplext problem. Det är ju inte någon liten utbildningspolitisk fråga, det är en spegling av samhället. Vi har fortfarande skrankor mellan befolkningsgrupper som gör att det inte alltid fungerar så väl som vi skulle önska.

Bygger vi ut innebär ju det att fler får chansen. I andelar räknat har vi fortfarande ett mycket besvärande problem med att inte alla studiebegävningar söker sig till högskolor. Det är i stor utsträckning föräldrarnas bakgrund och tradition som är styrande.

Jag har visat på vad vi vill göra i den här viktiga frågan. Det handlar om att bygga ut högskolan och införa ett generösare studiestödssystem. Det handlar också om en aktivare rekrytering från högskolornas sida.

Vi kommer att kunna återkomma till riksdagen med ytterligare konkreta förslag på området. Men hur moderaternas politik skulle kunna komma till rätta med detta är för mig fullständigt obegripligt. På vilket sätt och i vilken omfattning skulle det påverkas av en moderat politik, som vill dra tillbaka samhällets insatser där de behövs som allra mest, som vill låta klyftorna öka i samhället och som vill elitisera skolan på ett sådant sätt att de bästa ska söka sig åt sidan och alla andra få lite sämre utbildning?

Jag tror inte att det är någon särskilt god strategi för att komma till rätta med klyftor i samhället.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Lars Hjertén tog också upp problemet – som han uppfattar det – med att vi har ett näringsliv som satsar väldigt mycket på forskning och utveckling. För mig är det ett mysterium att man kan säga: Ja, men det är bara Ericsson och Astra! Det är väl väldigt bra för vårt land att det är på det här sättet, och vi ska vara rädda om det. Vi har i dag en hisnande utveckling inom den medicinska forskningen, där Sverige med stora och starka företag men också med framväxande småföretag kan fortsätta att vara en mycket stark nation. Det är en tillgång.

Det är också, statistiskt sett, ett omvänt förhållande mellan ett lands rikedom och den andel som staten satsar på forskning. Ju rikare ett land är, desto större andel ser vi att näringslivet satsar. Det är orsakat av att om vi har en hög kompetens- och utbildningsnivå blir sådan verksamhet intressant att lokalisera till ett land som Sverige, t.ex. på informations- teknologins område, där vårt land står sig mycket väl i den internationella konkurrensen.

Anf. 123 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Herr talman! Det finns i dag en fråga som det råder en oro omkring, nämligen frågan om medievåldet och barns förhållande till detta. Med all respekt för den fria forskningen, som jag vill värna om, känner jag mig föranlåten att fråga utbildningsministern, som också ansvarar för forskningsfrågorna, om utbildningsministern på något sätt är med om att skapa en opinion för att få fram kunskap omkring barns förhållande till medievåld.

Jag har deltagit i en hel diskussioner om detta i kulturutskottet och i kammaren. Vi har också haft kontakter med med Nordicom, och jag sitter själv som ledamot i Svenska Unescorådet, där vi diskuterar detta, i Folkbildningsrådet osv. Vi är nog relativt överens om att det här finns en vit fläck i vår kunskap och att vi skulle behöva veta mera om på vilket sätt barn påverkas, vad som gör att barn påverkas och vad det får för konsekvenser.

På vilket sätt arbetar regeringen och utbildningsministern med just denna fråga?

Anf. 124 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Det område som Gunilla Tjernberg tar upp låter för mig som ett angeläget forskningsområde – medievåld och hur det påverkar människor, inte minst barn och ungdomar. Jag kan inte forskningsläget på området. Jag känner inte heller till hur många forskare som är engagerade i detta.

Något som är viktigt i det här sammanhanget är att jag inte är beredd att ta av de resurser som vi nu har i forskningsråden och på universiteten för den fria forskningen och säga: Nu ska ni skära av en bit, eftersom vi här har ett intressant forskningsområde som kom upp i riksdagsdebatten häromveckan. Vi har allihop många sådana hjärtefrågor, och en sådan åtgärd skulle krympa något som också är väldigt viktigt: utrymmet för det fria sökandet efter kunskap bland forskare. Vi ska inte skära bort delar av det härifrån och skicka i väg på beställning.

Men det är klart att det är en viktig fråga, och det finns också aktörer inom forskningssystemet som det går att resonera med i den här typen av frågeställningar. Det gäller allt från sektorsforskningsorganen till forsk-

ningsråden, Forskningsrådsnämnden och andra aktörer. Jag deltar gärna i en sådan diskussion.

Anf. 125 GUNILLA TJERNBERG (kd) replik:

Herr talman! Jag får tacka utbildningsministern för svaret och kan konstatera att det inte pågår någon aktivitet i just den här frågan. Jag hade inte heller förväntat mig ett sådant besked, men jag har förhoppningar om att vi ändå tillsammans ska kunna bedriva ett opinionsarbete. Det här är ett för oss alla aktuellt område, eftersom det också är en fråga om internationell information. Hur ser det ut utanför Sveriges gränser? Det är en fråga som inte bara handlar om Sverige. Jag tror att Sverige skulle ha allt att vinna på att gå i täten i den här frågan.

Jag är tacksam för att jag har fått svaret att vi kan få en diskussion om detta framöver.

Anf. 126 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Herr talman! Med tanke på den tidigare debatten här i dag ska jag lugna utbildningsminister Östros med att min fråga inte kommer att röra det livslånga lärandet och förskolan. Jag har i stället en konkret fråga som rör utökningen av platserna i läkarutbildningen.

Regeringen beslutade i december 1998 att säga upp de s.k. ALF-avtalen. Uppsägningstiden är fem år. I budgetpropositionen för Utgiftsområde 16 framhålls:

”Vårdkommissionen föreslår vidare att läkarutbildningen skall utökas med 200 nybörjarplatser senast höstterminen år 2002. En förutsättning för detta är dock, enligt kommissionen, att staten och de enskilda landstingen kommer överens om statens ersättning för praktik och forskning.”

Med anledning av det här och kanske för att göra verkligheten tydlig för en del landstingspolitiker skulle jag vilja veta vad som nu gäller och vad som kommer att gälla beträffande resurstilldelning till de nya platserna inom läkarutbildningen.

Anf. 127 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! ALF-avtalen är ju de avtal som reglerar vad staten betalar till landstingen så att säga för det intrång i sjukvården som förorsakas av utbildning och forskning, så att landstingen kan erbjuda bra villkor för detta. Avtalen har en femårig uppsägningstid, och för ett år sedan sade staten upp avtalen. Det innebär att vi nu har en period framför oss av förhandlingar, och de kommer att gälla omfattningen, inriktningen och strukturen av de s.k. ALF-medlen.

Jag vill inte ännu gå in på vad min uppfattning om detta är. Det ligger i förhandlingens natur att vi måste tala om saken, spänna musklerna lite grann och se var vi kan hamna. Det är dock riktigt, som Lennart Gustavsson påpekar, att den formulering som finns i budgetpropositionen finns där för att göra alla medvetna om att i de ALF-medel som nu finns är inte expansionen i läkarutbildningen medräknad.

Anf. 128 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Herr talman! Jag ska var mycket kortfattad. Jag kan förstå att utbildningsministern i ett förhandlingsläge inte tänker avslöja den taktik och

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

kanske framför allt den åsikt som han själv företräder, men jag tror att det är viktigt för att vi ska ha en möjlighet att bygga ut läkarutbildningen, som kanske kommer att behöva byggas ut ännu mer, att vi hittar en bra lösning, som är accepterad och väl förankrad lokalt på de utbildningsanstalter där denna utbildning bedrivs. Jag tror att vi kan vara överens om det.

Anf. 129 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! Vi är överens, och i detta ska också finnas den djupa insikten om att ansvaret när det gäller den kliniska forskningen är delat mellan landstingen och staten. Det finns ibland i diskussionen från landstingens sida en tendens att vilja skjuta över det ansvaret på denna kammare, och så ska det inte vara. Det är ett delat ansvar, och det är intimt sammankopplat med den verksamhet som landstingen ansvarar för, en bra sjukvård. Då ska också klinisk forskning och utbildning bedrivas inom den sjukvården.

Anf. 130 KALLE LARSSON (v):

Herr talman! Låt mig börja med att lite återgälda den trevliga ton som utbildningsministern använde när han inledde sitt anförande och säga att också vi från Vänsterpartiets sida ser positivt på det samarbete som har bedrivits, där var och en av de tre partierna bidragit med det som man har av konstruktiva idéer och lösningar utan att ge avkall på sin egen politik eller sina egna principer.

Låt mig också fortsätta i denna trevliga anda och säga att jag instämmer i allt det som Lennart Gustavsson hittills i denna kammare har uttalat och säkert också i det som Britt-Marie Danestig så småningom kommer att yttra i den fortsatta debatten.

Själv kommer jag i det här inlägget att tala lite grann om Vänsterpartiets syn på den högre utbildningen och forskningen i anslutning till det betänkande som vi i dag diskuterar. Men låt mig börja något bredare än så.

Den högre utbildningen inom universitet och högskolor var tidigare riktad enbart till överklassen. Det handlade om att den härskande klassen i generation efter generation säkrade sin maktställning och återskapade sin kultur och sin bild av världen. Man brukar ju säga att kunskap är makt, och därför är kampen om tillgång till utbildning en av de viktigaste för arbetarrörelsen och dess båda partier i Sverige att föra. Vi har också nått långt. I dag är det självklart att alla barn och unga ska ha utbildning, och alltfler av båda könen skaffar sig också en högre utbildning. Men mycket återstår förstås också att göra.

Herr talman! Dagens betänkande går också i rätt riktning. Vänsterpartiet står därför bakom betänkandet i dess helhet. Vi ser positivt på att den massiva satsning på utbildning som tidigare startats nu går vidare. Sammanlagt kommer medel för 89 000 nya platser att ha skapats på universitet och högskolor mellan åren 1997 och 2002. Det är mycket välkommet, även om en del har gått åt till att täcka tidigare överintag. Det ger fler människor tillgång till utbildning, och det bidrar till ett bättre, mer öppet och mer demokratiskt samhälle.

Kraven från arbetsmarknaden ökar för varje år som går. Därför ökar också behovet av utbildning. Vi välkomnar också att satsningen tydligt

inriktas på tekniska och naturvetenskapliga utbildningar där behovet är som störst. Dessutom är det naturligt att när den utmärkta satsningen på Kunskapslyftet nu börjar ge resultat också bereda fler studerande plats på landets universitet och högskolor. Det har tidigare varit uppe till debatt här i kammaren i dag.

Jag kan konstatera att flera av de borgerliga partierna här visar med all önskvärd tydlighet att de inte anser det lika väsentligt som vi inom majoriteten att så många som möjligt ska kunna ges en möjlighet till högre utbildning. I stället vill Folkpartiet och Moderaterna skära ned Kunskapslyftet, och i stället vill Centern och Kristdemokraterna minska utbyggnaden av fler platser till högskolan.

Herr talman! Vänsterpartiet ser också positivt på det faktum att övergångsfrekvensen från gymnasieskolan till högskolan på senare år har ökat. Men vi är också eniga med regeringen om att det inte är nog att som fallet var 1993/1994 bara 37 % går vidare till högskolan inom tre år efter avslutad gymnasieutbildning. Vi delar därför regeringens målsättning att hälften av en ungdomskull ska ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder.

Som framgår av dagens betänkande är både den sociala och köns-mässiga snedrekryteringen fortfarande omfattande. Många arbetarklass-ungdomar har ingen studievana med sig hemifrån, har fått sitt självförtroende försämrat under tidigare skolår och känner sig inte hemma i den främmande miljö som den akademiska världen ofta utgör. För kvinnor finns fortfarande många osynliga hinder som skapar en utsällning ju högre upp i hierarkierna man kommer. I den akademiska världen råder fortfarande alltför ofta en unken och instängd stämning. Titlar, traditioner och vanor efter tydlig borgerlig och manlig norm fortsätter att dominera. Ska denna situation brytas krävs krafttag, inte bara inom de områden som berörs i dagens betänkanden, men också inom dessa.

Ytterligare insatser behövs för att bryta de mönster som gör att så få av arbetarklassens barn läser vidare. Tanken att alla gymnasiestuderande ges behörighet till högskolan är viktig att försvara. Därför är det bra att moderaternas reservation när det gäller lärlingsutbildning är just en reservation. Satsning på små och medelstora högskolor runt om i landet är också en viktig del liksom tillgången på utbildningsplatser över huvud taget.

Senare i dag kommer betänkandet om ett reformerat studiestöd att diskuteras. Jag ska inte här föregripa den diskussionen alltför mycket. Jag nöjer mig med att konstatera att det är ett välkommet förslag som Vänsterpartiet står bakom fullt ut. Det innehåller en viktig insikt: "Det nu framlagda förslaget från regeringen är så utformat att det är möjligt att, om det anses motiverat och ekonomiskt möjligt, längre fram göra förändringar på enskilda punkter, t.ex. när det gäller bidragsdelen, fribeloppet eller antalet terminer, utan att systemet behöver göras om från grunden." För oss är det motiverat att bryta den sociala snedrekryteringen. I det arbetet är studiestödssystemet ett viktigt verktyg. Vänsterpartiets mål om studielön på sikt står fast.

Moderaterna invänder i en av sina reservationer att personskadeskyddet, som behandlas i betänkandet, inte kommer att gälla studenter vid bl.a. privata högskolor. Vänsterpartiet konstaterar att det står varje privat utbildningsanordnare fritt att själv teckna försäkring för sina studenter

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

men också att det finns en annan lösning. De privata utbildningsanordnarna är välkomna att införliva sina utbildningar i det gemensamma. Det löser inte bara den här frågan utan ökar också rättssäkerheten för studenterna.

Vår uppfattning är att utbildning och forskning bäst bedrivs i gemensam regi och att de ska stå fria från vinstintressen och andra hänsyn än att skapa en utbildning av så god kvalitet som möjligt för studenterna. Det ska vara en utbildning som grundar sig på kritiskt tänkande och en demokratisk grundsyn som innebär en helhetssyn på världen och ger förutsättningar för ett öppet och demokratiskt samhälle såväl som ett gott och framgångsrikt liv för den enskilde. Vi ifrågasätter därför den marknadsanpassning med privatfinansierade professurer, köpta uppdragsutbildningar som ger högskolepoäng och stiftelsedrivna högskolor som vuxit fram under 90-talet.

Herr talman! Den akademiska världen är hemvist för en omfattande och viktig vetenskaplig forskning, ett forum för kritisk debatt och analys av historien och samtiden. Vänsterpartiet allierar sig med de radikala krafter som kämpar för att forma den högre utbildningen till en mötesplats för alla människor, till en kraft som vill omforma samhället och göra det öppnare och mer demokratiskt. Uppgiften är inte bara, som någon har uttryckt det, att förstå och förklara världen utan också, och inte minst, att förändra den.

Anf. 131 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag håller med Kalle Larsson att kunskap är makt. Därför ska arbetarklassen få tillgång till utbildning. Men tillgång är inte detsamma som att känna sig tvingad. Vägen till lycka är inte självklart kunskap, men kunskap kan ge en väldig tillfredsställelse.

Kalle Larsson talar föraktfullt mot borgarna. I själva verket tycks vi vara mer intresserade av att alla ska vara delaktiga. Kalle Larsson talar om att alla ska vara delaktiga i det livslånga lärandet och i vuxenutbildningen. Men har Vänsterpartiet någon enda gång lyft tanken att stötta de utvecklingsstörda i deras kamp för att få sina möjligheter till kompetenshöjning?

Nej, min slutsats är att Vänstern bär skenet av att hjälpa de svagare grupperna men har i realiteten blivit ett parti som vill gynna dem som längtar efter makt.

Anf. 132 KALLE LARSSON (v) replik:

Herr talman! Låt mig inleda med att säga att jag har svårt att använda begreppet svaga grupper på det sätt Yvonne Andersson gör. Det finns i realiteten väldigt få människor som är svaga. De utvecklingsstörda eller – som jag uppfattade det – de som kommer från arbetarklassen och som inte har en lika god bakgrund är inte att betrakta som svaga grupper. De har mycket att komma med om man bara ger dem tillfälle att göra det.

Vänsterpartiets uppfattning är att vi ska ge allt stöd till att få samma förutsättningar för alla människor. Det gäller alla oavsett bakgrund, oavsett etnicitet och oavsett kön. Det gäller också om man är funktionshindrad. Det är därför vi med stolthet har ställt oss bakom propositionen om funktionshindrades rätt till utbildning, som har diskuterats tidigare här i kammaren.

Att kristdemokraterna inte gör det visar bara tydligt att de fortfarande lever kvar i den gamla synen där de som är funktionshindrade ska stoppas undan på en särskild specialskola i stället för att kunna bo kvar i sina hemkommuner och där få den hjälp och det stöd de behöver.

Anf. 133 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Herr talman! Med Kalle Larssons kunskap och intelligens borde han inse att det inte finns en enda kommun i dag som klarar av att ge de dövblinda barnen den hjälp som de förtjänar och som de behöver för att utvecklas efter det att man lägger ned de skolor som hade detta som specialitet.

Jag tycker att det är allvarligt att anklaga ett parti för att inte vilja hjälpa de svaga som försvar för att man inte själv ser vidare än just makten, kunskapen och den egna ideologins syften. Det är allvarligt att man i stället använder dessa grupper.

Vi tror på att varje människa ska ha rätt till möjligheter att utvecklas. Vi tror på att kunskap ska finnas tillgänglig. Men kunskap ska inte vara något som enbart ska ge makt. Kunskap har ett värde i sig för människors välbefinnande och utveckling av samhället som kan vara fritt från maktkoncentration.

Anf. 134 KALLE LARSSON (v) replik:

Herr talman! För att vara kristdemokrat talar Yvonne Andersson ovanligt mycket om makt. Jag tror att det är bra att inse att kunskap har ett maktperspektiv. Det är just därför som arbetarrörelsens partier har sett det som så viktigt att alla människor får tillgång till den makt som kunskapen innebär. Det är därför som det är så beklagligt att kristdemokraterna inte i samma utsträckning som majoriteten vill bygga ut antalet platser till högskolan.

Låt mig också konstatera att Yvonne Andersson med sin intelligens och med sin kunskap borde kunna inse att de 2 000 barn med multihandikapp som i dag finns ute i kommunerna bättre kommer att kunna hjälpas i framtiden med de utvecklings- och resurscentrer som nu kommer att skapas. Det blir antingen i Ekeskolan, i Hällsboskolan eller någon annanstans, men det blir med de resurser som har funnits på specialskolorna tidigare. Nu kan man hjälpa alla elever, och inte bara de som råkade ha möjligheten att hamna på specialskolorna.

Vi måste ju kunna se lite längre än bara precis till de människor som just nu är på en viss skola. Vi borde kunna se att det finns mängder av barn och andra människor ute i kommunerna som behöver den hjälp och den omsorg som Yvonne Andersson så gärna riktar mot just de särskilda elever som finns på de skolor som vi nu har diskuterat.

Anf. 135 LENNART KOLLMATS (fp):

Herr talman! Jag är bekymrad över regeringens och riksdagens inställning till västra Sverige i olika situationer, och över hur Västsverige har hanterats. Jag bor där, och man ser självfallet mer av vad som händer i ens egen region. Det är också möjligt att man ser något enögt ibland. Men om jag lägger ihop de signaler jag har fått, den ena efter den andra, så blir slutresultatet bekymmersamt.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

En region behöver en myckenhet av högre utbildning i dag. Inte minst högskolorna har mycket stor betydelse för regionens utveckling. I förlängningen av det följer tillgång till kvalificerad arbetskraft och därmed en attraktiv miljö för arbete, ekonomi, etc.

Om man jämför antalet utbildningsplatser mellan fyra olika regioner i Sverige får bekymret en mer precis grund. Västsverige ligger på mellan tre och fyra helårsstudenter per 1 000 invånare lägre än övriga Sverige. Med ca 1 ½ miljon invånare blir det höga tal, och snedfördelningen är uppenbar.

När jag sedan bryter ned högskoleplatserna till läkarutbildningsplatser blir resultatet än mer snett. Här har Västsverige 81 utbildningsplatser per 1 miljon invånare, medan övriga regioner har följande antal: 121 i östra Götaland, 124 i Stockholm–Uppsala, 132 i Malmö–Lund och 157 i Norrland. Då är att märka att i Västsveriges siffror inkluderas de föreslagna 40 nya platserna.

Jag vill anknyta till vad utbildningsutskottet skriver om fördelningen av platser till universitet och högskolor. Utskottet tar upp fyra kriterier som bör medräknas för att få högskole- och universitetsplatser. Det rör sig om söktrycket från studenterna, näringsens behov, lärosätets möjlighet att anordna utbildning – i det torde också ingå att ge tillgång till praktik – och att ta emot studerande.

Beträffande det första kriteriet var det förra året i snitt nära fyra studenter som sökte till varje plats i Västsverige. I övriga riket var det mellan två och en halv och tre. Jag har inte siffrorna speciellt för läkarutbildningen.

Det är ovedersägligen så att i regioner där man genomför sin utbildning – där stannar man gärna. Inte minst gäller det läkarutbildningen som är så praktikinriktad, efter ett par års teoretiska studier. Behovet av läkare i Västsverige är stort redan i dag, och kommer att bli än större. Det är ett bekymmer att antalet utbildningsplatser är för få. Det är ju en mycket lång tid mellan utbildningsstart och färdig läkare. Därför måste här till snabba förändringar. Detta gör att också det andra kriteriet, dvs. det om näringsens behov, är väl uppfyllt.

Beträffande möjligheter t.ex. till praktik i läkarutbildningen är tillgången till patienter i Göteborg betydligt bättre än på andra håll. Det kan ju i och för sig diskuteras om det är bra eller inte, men ur utbildningssynpunkt torde det vara värdefullt. Dessutom har Göteborg tidigare haft 170 läkarutbildningsplatser, medan de är betydligt färre i dag. Det kan alltså inte vara något större problem att återgå till de 170.

Slutligen har vi i Göteborg möjligheten att ta emot studenter rent rumsligt i dubbel bemärkelse. Här har de flesta universitets- och högskoleorter problem. De löses kanske temporärt i alla fall, även om det inte är bra. Jag förde en diskussion om detta i den bostadspolitiska debatten. Här måste staten vidta åtgärder, antingen med direkt stimulansstöd för byggande av studentbostäder eller genom att man sänker vissa krav på de här bostäderna och gör dem enklare så att de inte blir alltför dyra. Alternativt måste båda åtgärderna vidtas.

Sammantaget har både Göteborg och övriga Västsverige stora förutsättningar att ta emot fler studenter. Det är faktiskt en nödvändighet. Alla utbildningsutskottets kriterier är uppfyllda.

Det är glädjande att det finns så många motionärer – ett trettiotal – från Västsverige i denna fråga. Det visar på insikten där. Dessutom är alla partier, utom Socialdemokraterna, representerade i motionerna. Med ett intensivt arbete inom våra partier borde vi därför kunna åstadkomma en förändring till nästa års budgetarbete.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Utbildning och
universitetsforskning*

Anf. 136 ULF NILSSON (fp):

Herr talman! Om kammaren hade bifallit t.ex. Folkpartiets motion om att låta sökandetrycket mer påverka tilldelningen av platser så kanske fler hade kommit in på läkarutbildningen, som Lennart Kollmats talade om.

Jag ska kort återanknyta till det som jag talade om i mitt huvudanförande, nämligen den högre utbildningen. Det var väldigt länge sedan, innan utbildningsminister Thomas Östros kom in i kammaren.

Jag tror att bl.a. Jan Björkman sade att Folkpartiet föreslår marginella förändringar i kvaliteten. I verkligheten innebär vårt budgetförslag omkring en halv miljard till högre utbildning – till forskarutbildning, till Forskningsrådsnämnden och till doktorandtjänster. Det innebär ytterligare 70 respektive 200 miljoner för åren 2001 och 2002. Detta föreslår även vi genom att acceptera en viss minskning av utbyggnadskapaciteten. Jag tror att man måste tänka efter, utan att göra någon drastisk bromsning här. Anslagen per student har minskat med så där en 10–20 % vid de svenska högskolorna – det är klart att det påverkar kvaliteten.

Det är också väldigt viktigt att den fria grundforskningen inte hotas. Det är bra att företag och andra beställer forskning utifrån, men det är också viktigt att vi har en fri grundforskning.

En del har fått det att låta som att Folkpartiet är negativt till Kunskapslyftet. Inte alls! Vi vill som sagt var ha en utbildningsbank för vuxna, där alla har rätt att få gymnasieutbildning. Men vi får inte glömma bort att Kunskapslyftet till 80 % är riktat till arbetslösa. Det är en arbetsmarknadssatsning. Vi anser att det är bättre att lägga våra pengar i vår budget på åtgärder som ger riktiga jobb i stället för att prioritera arbetsmarknadssatsningar. Sänkta skatter och avgifter för företagen som minskar lönekostnaderna och ger fler jobb är bättre. Det är en huvudmotivering till besparingen på Kunskapslyftet. Vi anser också att det behöver utvärderas mer.

Anf. 137 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Det sker en välbehövlig utbyggnad av landets högskolor. Det rör sig om tusentals platser. Utbildningsministern sade beträffande detta att det sker en *mycket* stark utbyggnad. Han nämnde Handelshögskolan, som fick omdömet att den ökar mycket starkt. Chalmers får en god resursutveckling, sade han också. Det är bra!

Men vi är motionärer från fem partier som har tagit upp de frikyrkliga högskolornas villkor. Vi har tre yrkanden, varav yrkande 2 behandlas i detta betänkande. Yrkandet handlar om en rimlig tillväxt för de här nämnda högskolorna. De finns i Uppsala, Örebro och Stockholm. De är relativt unga. Numerärt har de en förhållandevis måttlig omfattning, men skolorna är både i växande och har rönt positiv uppmärksamhet inte minst i de äldre teologiska fakulteterna.

Alla de här högskolorna förordnades 1993 tillstånd att utfärda högskoleexamen för teologisk utbildning. De fick en 80-poängsbehörighet.

Detta är något som fortfarande gäller för skolorna i Uppsala och Örebro, medan Teologiska Högskolan i Stockholm under resans gång fått behörighet att högskoleexaminera teologiskt studerande om 140 poäng.

Herr talman! Redan från starten fick de här högskolorna en betydligt svagare tilldelning av statliga medel till utbildningen. Detta är något som har följt med genom åren. Teologiska Högskolan här i Stockholm har t.ex. inte erhållit lokalstöd fullt ut, vilket är gängse i statsstöd till högskola och universitet. THS har haft 80 studieplatser, och får nu ytterligare 10. Dessutom omvandlas också ett projektstöd.

Jag har en hälsning till utbildningsministern som påpassligt hann slinka ut genom dörren just nu – men han kommer här. Som utskottet skriver i betänkandet har man nu ett tusental vardera om året reserverat för en senare fördelning. Därför skulle jag önska att man vid fördelningen också skulle kunna beakta en mycket ringa förstärkning numerärt sett till dessa högskolor. Jag tar gärna en muntlig accept på detta från denna talarstol av Thomas Östros.

Jag tycker att utbildningsutskottet har tagit alltför lätt på frågan. Man refererar bara den här uppräkningslistan som är på sammanlagt 25 platser, trots att ansökningarna till de här fristående högskolorna är många. Av det skälet kommer jag att stödja reservation 1 där man har ställt sig bakom det här yrkandet.

Jag tror att det finns sakliga skäl för detta. Att inte tappa bort dessa skulle också ligga väl i linje med att man talar om en utbyggd högskola. Här avkräver man huvudmännen och deras supportrar en uppställning med egna skattade pengar. Det är någonting som man inte kräver av andra fristående högskolor, det må vara banker, industrier eller kommuner som står bakom dem.

Herr talman! Vi vill ha en jämförbar och rättvis tilldelning när högskoleverksamheten byggs ut. Detta rimliga krav yrkar jag bifall till genom att stödja reservation nr 1.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 december.)

7 § Studiestöd samt Ett reformerat studiestödssystem

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU2
Utgiftsområde 15 Studiestöd (prop. 1999/2000:1 delvis) samt
utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU7
Ett reformerat studiestödssystem (prop. 1999/2000:10).

Anf. 138 PER BILL (m):

Herr talman! Låt mig inledningsvis påminna om vårt särskilda yttrande under utgiftsområde 15. Dessutom vill jag yrka bifall till reservation 1 under mom. 1 i UbU7. Det innebär ett avslag på hela studiemedelsförslaget, inte för att det nuvarande systemet är bra utan kanske just för att det är så otroligt viktigt att vi får fram ett modernt, bättre fungerande och förutsägbart studiemedelsystem.

Herr talman! Om Konsumentverket granskade propositioner och deras titlar är jag ganska övertygad om att man skulle fälla den här för vilseledande marknadsföring. Det här är inte ett reformerat studiestödssystem. Det här är på sin höjd små justeringar i ett gammaldags statistiskt system som är svåröverskådligt både för staten och för låntagarna.

Det nuvarande studiemedelssystemet är tyvärr på väg att kollapsa. Bara under de senaste tio åren har vi sett en fördubbling av antalet lån. I dag är 1,3 miljoner låntagare skyldiga staten 114 miljarder kronor. 69 miljarder är lån tagna efter 1988, dvs. med det nya studiemedelssystemet. År 2000 beräknas denna del av skuldstocken uppgå till 91 miljarder kronor. Det här är en utveckling som måste brytas.

Det innebär naturligtvis också att det är fler och fler individer som aldrig kan betala tillbaka sina lån och därmed är skuldsatta under hela sitt yrkesverksamma liv. Jag tror att det är en partikollega till utbildningsministern som har sagt att den som är satt i skuld är inte fri.

Sverige är på väg från industrisamhället till kunskapssamhället, från en samlad utbildningsperiod till ett livslångt lärande, från en nationellt dominerad utbildning till en global utbildningsmarknad där alltför kommer att skaffa hela eller delar av sin utbildning någon annanstans. Syns dessa förändringar i omvärlden i det nya reformerade studiemedelssystemet? Nej, tyvärr inte.

Många begåvade elever kommer aldrig längre än gymnasiet i dag. De går inte vidare till högre utbildning. Det är ett stort slöseri för dessa begåvade elever. Sverige lider i dag av social snedrekrytering. Vi har dessutom för få högutbildade och en stor outnyttjad kunskapsreserv.

I årskullen födda 1976 var den relativa chansen att påbörja högskoleutbildning vid 21 års ålder fortfarande sju gånger högre för ungdomar från tjänstemannahem än för ungdomar från arbetarhem. För vissa årskullar visar SCB:s statistik t.o.m. att den sociala snedrekryteringen har ökat sedan slutet av 60-talet.

Ett annat problem är att Sverige i dag lider brist på högutbildade akademiker. OECD-statistiken visar att Sverige befinner sig på plats 21 av 25 när det gäller antalet personer med minst treårig högskoleutbildning i åldrarna 25–34 år. Det är mycket oroande.

Herr talman! Inget system i världen för studiemedel kan dock lösa alla de problem vi har. Det avgörande problemet är de höga skatterna och den rigida lönebildningen. Vi måste skapa ett samhälle där det lönar sig att arbeta. Vi måste skapa ett samhälle där det lönar sig att utbilda sig och att successivt vidareutbilda sig. Det gör det tyvärr inte i dag.

Låt mig gå över till regeringens proposition. Jag har redan tidigare sagt att det här endast är små justeringar i ett system som inte kommer att hålla. Det är än mer förvånande att det är en oklar finansiering. Hur vi än räknar kan vi inte få de här siffrorna att gå ihop. Det fattas en eller ett par miljarder kronor.

Det är extra förvånande eftersom utbildningsministern tidigare gång på gång här i kammaren har sagt att vi måste vänta tills de statsfinansiella resurserna medger en ny studiemedelsreform. Nu heter det att regeringen avser att återkomma till anslagsfrågorna i kommande budgetarbete. Oj, vad snabbt det gick med den stringensen i budgeteringen.

Vi vänder oss också mot att regeringen vill införa en åldersgräns för studiemedlen. Stupstocken är 50 år, men redan vid 41 års ålder förlorar

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

individerna successivt rätten att bedriva avancerade studier med studiemedel. Hur stämmer det med allt vackert tal om ett livslångt lärande?

Vi motsätter oss också inkomstprövningen. De justeringar av det s.k. fribeloppet som regeringen gör löser inte de grundläggande problemen. Många studenter både vill och kan arbeta mer, men inkomstprövningen hindrar dem.

Vi trodde ett tag att flera saker var på rätt väg när det gällde återbetalningsreglerna. Men tyvärr försöker sig regeringen på att införa en nödvändig koppling av återbetalningen till skuldens storlek och inte till inkomsten. Samtidigt öppnar man ett antal s.k. trygghetsregler som gör att det är väldigt oklart hur många som kommer att betala tillbaka på grund av skuldens storlek och hur många som kan fortsätta att betala av med inkomsten som grund.

Vi står naturligtvis bakom vår uppgörelse om en pensionsrätt för studier, även om jag måste säga att det av den här propositionen inte framgår särskilt mycket hur detta ska ske och vad det ska kosta. Vi vill nog se lite mer kött på benen innan vi sväljer detta.

Låt oss gå över till de moderata utgångspunkterna för ett nytt studiemedelssystem. Vi skulle vilja se ett modernt, flexibelt och förutsägbart system både för de studerande och för staten. Vi vill till att börja med, och det är kanske det viktigaste, sänka skatten på kunskap och kompetens. Grundproblemet är ju att Sverige har alldeles för höga skatter på kunskap och kompetens.

Det måste löna sig att bedriva högre studier och avancerad forskning i Sverige. Då handlar det i första hand om just sänkta skatter och en större lönespridning.

Vi hade önskat att utbildningsministern hade försökt åstadkomma en bred överenskommelse. Vi tycker att det finns många likheter mellan pensioner och studiemedel. Det är saker som lämpar sig ganska illa för att bytas och förändras varje gång man byter politisk majoritet.

Vi skulle också vilja se – det är ett krav från vår sida – ett fullt finansierat system. Det är en av huvudorsakerna till att vi vill avslå hela propositionen.

Vi skulle också vilja se ett betydligt flexiblare och mer uppmuntrande system. Vi skulle t.ex. vilja att studenten kunde studera över hela året, både inom och utom Sveriges gränser.

Vi skulle också vilja att man på olika sätt uppmuntrade effektiva studier.

Vi vill också se till att vi får ett brett förankrat system som gör att skuldstocken successivt minskar – inte på grund av automatisk avskrivning utan på grund av att lånen betalas tillbaka.

Vi vill också se ett system för återkommande utbildningsbehov. Här håller vi med de fackliga organisationer som den senaste månaden har börjat mullra om att de små steg åt rätt håll som vi såg när det gällde kompetens- eller utbildningskonton, vilka fanns i budgeten i våras, nu är på väg att slarvas bort. Det vore väl väldigt rimligt att försöka att här och i dag koppla ihop den typen av utbildningsfinansiering med ett nytt studiemedelssystem.

Vi skulle dessutom vilja införa avdragsgill studieskuldränta. Vi anser nämligen att det här är en av de absolut största investeringar som en

individ gör i sitt liv. Tillsammans med köp av hus eller bostadsrätt är det kanske det största enskilda ekonomiska åtagande man gör.

Vi anser dessutom att skulder ska betalas tillbaka. Endast vid dödsfall eller om individen blir konstant oförmögen att betala tillbaka sina skulder ska man hitta andra sätt.

Fru talman! Som jag tidigare sade vill vi naturligtvis följa pensionsöverenskommelsen. Vi har inga tekniska invändningar mot att pensionsrätten kopplas till studiemedlens bidragsdel. Däremot saknas en gedigen kostnadsberäkning, och finansieringen är oklar. Regeringen måste därför återkomma med beräkningar av reformens kostnader och finansiering.

Fru talman! Sist men inte minst är det hög tid att konkurrensutsätta CSN. Moderata samlingspartiet föreslår att CSN:s monopol på hantering, rådgivning och utbetalning av studielånen slopas. Alla studenter ska ha rätt till en enskild privatekonomisk rådgivning i samband med sina studier. I övrigt ska de bemötas på ett korrekt och respektfullt sätt när det gäller deras studielån. De är ju kunder, och de ska faktiskt kunna få en god service. Det får de tyvärr alltför sällan i dag.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag ställa en fråga till utbildningsministern: Varför har utbildningsministern inte gjort några försök att nå en bred, stabil överenskommelse om ett nytt studiemedelssystem enligt förebild från pensionsöverenskommelsen?

Anf. 139 ERLING WÄLIVAARA (kd):

Fru talman! Det har varit en lång och intressant debatt, viktig för skolans framtid. Den har pågått i sex timmar nu. Det är också viktigt, när vi nu fortsätter med att tala om ett nytt studiestödssystem, att vi ser till att studenterna får möjligheter att genomföra sina studier.

Vi debatterar nu utgiftsområde 15 Studiestöd, betänkande UbU2, och Ett reformerat studiestödssystem, betänkande UbU7.

Under flera år har kristdemokraterna debatterat det nuvarande studiestödssystemet och krävt förändringar. Att vi nu i millenniets sista månad äntligen har ett förslag på riksdagens bord är mycket positivt, även om vi inte är helt nöjda med förslaget utan upplever lite av känslan att det bara bidde en tumme av reformen. Förbättringarna för de studerande är ytterst marginella. I vissa stycken upplever studenterna förslagen rentav som en försämring.

Kristdemokraterna vill medverka till att bygga ett långsiktigt hållbart och överblickbart studiefinansieringssystem som vilar på bredaste möjliga politiska förankring. Det hade varit önskvärt att regeringen sökt en bred politisk förankring kring ett reformerat studiestödssystem, särskilt som propositionen i många delar avviker från Studiestödsutredningens förslag.

I många stycken överensstämmer ändå propositionen med våra överväganden. Det är därför vi har valt att inte yrka avslag på propositionen. Men på några väsentliga punkter hade vi gärna sett att regeringen hade gått längre och följt Studiestödsutredningens förslag. Jag kommer i mitt anförande att peka på några punkter där vi anser att regeringens förslag bör utvecklas och förbättras.

Fru talman! Kristdemokraterna har länge argumenterat för ett studiemedelssystem där totalbeloppet är fördelat på hälften bidrag och hälften lån. Som ett första led i denna satsning har vi i vårt förslag till statsbud-

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

get avsatt drygt 260 miljoner kronor mer än regeringen redan under år 2000, som framgår av betänkande UbU2.

Kostnaderna för utbildning och studiestöd kan, med regeringens egna ord, ses som en samhällelig investering som ger avkastning i ett senare skede i form av ökad ekonomisk tillväxt samt social och kulturell utveckling. Det är därför anmärkningsvärt att regeringen inte går längre i sina satsningar med hänvisning till att ekonomin inte tillåter det, särskilt som man gång på gång påpekar att det går bra för Sverige.

Vi tvingas alla till prioriteringar av hur vi vill använda befintliga medel. Regeringen har valt att inte prioritera studenterna. I stället satsar man på maxtaxan, som gynnar höginkomsttagarna. Vi beklagar detta och står fast vid våra tidigare deklarerade ståndpunkter när det gäller bidrag och fribelopp samt striktare krav på studieresultat. Jag kommer att utveckla detta resonemang längre fram i mitt anförande.

Fru talman! Utgångspunkten för det nya studiestödssystemet bör enligt vår mening vara att det ska vara ekonomiskt hållbart och överblickbart både för den enskilde studenten och för samhället. Det är också viktigt att studiestödssystemet är så utformat att det inte upplevs som ett hinder för studier utan i stället uppmuntrar till studier, även i de kretsar där man är mer studieovan. Ingen möda får sparas för att komma till rätta med den sociala snedrekryteringen. Här spelar studiestödet en mycket viktig roll.

Kristdemokraterna delar regeringens åsikt att studielånen ska betalas tillbaka. Enligt uppgifter från CSN uppgår studielånen till mer än 100 miljarder kronor, och skuldstocken ökar år från år. Nuvarande system är en tickande skuldbomb för staten. Årligen avskrivs mellan 4 och 6 miljarder kronor av studielånen. Även avskrivningarna ökar år från år.

Jag avser också i detta hänseende att återkomma till frågan längre fram.

Fru talman! Regeringen föreslår i sin proposition att studiestödets generella bidragsdel höjs från 27,8 % till 34,5 %, samtidigt som lånedelen minskas med motsvarande belopp. Det totala studiestödet förblir därmed oförändrat 7 098 kr per månad.

Höjningen av den generella bidragsdelen i studiestödet är ett steg i rätt riktning. Men enligt vår mening är den otillräcklig. Vi delar de studerandes uppfattning att studiemedlens värde kraftigt urholkats under de senaste tio åren.

Kristdemokraterna anser att ambitionen ska vara att den generella bidragsdelen ska vara 50 % av totalbeloppet, en åtgärd som innebär att lånedelen minskar. Både den enskildes plånbok och statskassan mår bra av begränsat låntagande. Det hade varit bra om regeringen som ett första steg accepterat Studiestödsutredningens förslag om en generell bidragsnivå på 40 %.

Vi är också mycket tveksamma till propositionens förslag om hur det högre studiebidraget ska hanteras. I stället för ett först-till-kvarn-system borde man göra bedömningar utifrån ett medvetet urval. Först-till-kvarn-systemet är djupt olyckligt och orättvist. En lågutbildad ung människa som efter ett studieuppehåll vill börja studera igen på exempelvis gymnasienivå kan med detta först-till-kvarn-system få höra: Tyvärr, du kan inte få något studiemedel, pengarna är slut.

Min fråga till utbildningsministern är: Anser utbildningsministern att först-till-kvarn-systemet är tillfredsställande?

Kristdemokraterna anser att systemet måste präglas av större flexibilitet. De som är beredda att satsa på att ta igen förlorade studieår måste fångas upp så snart som de själva känner sig redo att återuppta studierna utan att riskera att mötas av byråkratiska hinder, som att invänta rätt ålder, och regler som hindrar dem att få studiemedel.

Regeringen föreslår också i propositionen att det s.k. fribeloppet höjs från nuvarande 54 000 kr till 91 000 kr. Det är den inkomst som de studerande kan ha och ändå vara berättigade till fullt studiestöd. Regeringens förslag är ett steg i rätt riktning, även om kristdemokraterna helst sett att inkomstgränsen avskaffats helt. Vi anser att inkomstgränsen för fullt studiebidrag är kontraproduktiv och bidrar till ökad snedrekrytering.

För att rekrytera studenter från inkomstsvaga grupper och studieovana hem är det viktigt att det blir möjligt att studera utan att dra på sig stora lån. Det är också viktigt att studenter som väljer att själva ta ekonomiskt ansvar för sina studier inte straffas. Ett sådant ansvarstagande bör i stället uppmuntras.

Som jag tidigare framhållit har kristdemokraterna i sitt förslag till statsbudget för år 2000 anslagit 200 miljoner kronor som ett första steg i avskaffandet av inkomstgränsen.

Kristdemokraterna anser också att kravet på studieresultat för fortsatta studiemedel bör skärpas, vilket vi beräknar ska ge en motsvarande besparing under samma anslag. Det är stötande, fru talman, att en student kan registrera sig på t.ex. en sommarkurs och sedan varken delta i undervisning eller klara några prov men ändå ha rätt till studiemedel för kursen.

Fru talman! Kristdemokraternas förslag med högre bidragsdel och inget inkomsttak gör att totalnivån måste diskuteras utifrån delvis andra förutsättningar. Vi vill diskutera studenternas helhetssituation, inklusive studiemedel. Vi delar inte regeringens åsikt att speciella behov tillgodoses inom ramen för andra förmånssystem. Principen att summan av bidrag och lån är lika för alla studerande måste således sättas i relation till övriga system.

Regeringen föreslår också i propositionen möjlighet till ett tillägglån på 1 600 kr per månad för studenter äldre än 25 år. Vi anser att tillägglånet inte är en hållbar lösning för att möta studenternas ekonomiska helhetssituation. Vi ifrågasätter också åldersgränsen. Om behoven finns måste dessa kunna tillgodoses även om personen är 24 år eller yngre.

Studerande med barn är t.ex. en ekonomiskt utsatt grupp, och regeringens förslag tillgodoser inte på något sätt deras behov. Kristdemokraternas förslag till vårdnadsbidrag omfattar även studenter och utgör utifrån ett helhetsperspektiv en bättre lösning för den enskilde.

Vi föreslår också en höjning av lägsta nivån i föräldraförsäkringen från 60 kr till 120 kr per dag.

De här båda satsningarna förbättrar, till skillnad mot förslagen i propositionen, situationen för studerande med barn. De erfarenheter som finns från de försämringar som gjorts, bl.a. när barn tillägget drogs in för svux och svuxa, visar att det tillägget var avgörande för många kvinnors möjlighet att studera.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

Vi hoppas att regeringen återkommer till riksdagen med en konsekvensanalys av situationen för studerande med barn. Denna bör sedan ligga till grund för beslut om eventuellt barntillägg i studiestödet.

Fru talman! Den höga skuld som dagens system ofta medför för den enskilde leder till att många studenter ger upp hoppet och inte räknar med att kunna betala tillbaka sina skulder. Det urholkar förtroendet för systemet och undergräver känslan av personligt ansvar för egna skulder. Tyvärr är det allt vanligare att studenter uppmuntras till eller väljer att dra på sig så höga studieskulder som möjligt, eftersom de ändå skrivs av.

Regeringens förslag, där återbetalningen relateras även till lånestorleken, är ett steg i rätt riktning, eftersom det i det avseendet tvingar till personligt ansvarstagande. Utgångspunkten att lån ska betalas tillbaka är också i enlighet med kristdemokraternas grundläggande syn. Rimligheten i detta ökar ju lägre lånedel systemet tillåter. I kristdemokraternas alternativa system kommer betalningsbördan att minska.

Men det är mycket viktigt att de ekonomiska konsekvenserna för individen inte blir orimliga genom de nya återbetalningsreglerna. Det vi också saknar i propositionen är incitament för den enskilde att betala av snabbare på studieskulden. Vi efterlyser någon form av bonussystem som stimulerar låntagaren till en förtida betalning av studieskulden. Vår förhoppning är att regeringen återkommer med konkreta förslag i frågan.

Fru talman! Avslutningsvis tycker kristdemokraterna att det är bra att propositionen om ett reformerat studiesystem äntligen har kommit. Mycket i förslaget tycker vi är bra och många steg tas i rätt riktning. Men vi hade gärna sett att regeringen tagit steget fullt ut till ett bättre studiestöd.

Yvonne Andersson kommer senare i debatten att bl.a. beröra de utvecklingsstördas studiesituation och deras möjligheter till studiestöd med anledning av avskaffandet av timersättningen i studiestödet.

Jag står självklart bakom samtliga kristdemokratiska reservationer, men nöjer mig för tids vinnande med att yrka bifall till reservationen i betänkande UbU2 under mom. 5 och reservation 4 under mom. 7 i betänkandet UbU7.

Anf. 140 SOFIA JONSSON (c):

Fru talman! Utbildningsministern och regeringen har länge utlovat en rejäl reformering av studiestödet. Vi var många som väntade, och många som blev förvånade över hur Utbildningsdepartementet med Thomas Östros i spetsen valde att lämna en proposition där man alltjämt passar när det gäller de grundläggande problemen om studiemedlen.

Jag tycker inte att regeringen ens anstränger sig för att hitta en bred politisk uppgörelse. Man har i stället valt att luta sig mot en vänstermajoritet. Vad har det gett för signaler? En studiemedelsproposition med nytänkande har varit utlovad, och det har varit många förhoppningar om att det äntligen ska bli en positiv förändring. Det verkar, fru talman, som att studenterna, trots Lucia och ljusets dag, fortfarande får leva i ett mörker utan ljuset i sikte.

Regeringen kommer bara halvvägs i sitt försök att reformera studiemedelssystemet. Bidragsdelen höjs endast marginellt, och återbetalningen stramas upp. Återbetalningstakten höjs. Skuldbördan är fortfarande i det närmaste lika stor som tidigare.

Regeringens förslag kommer att leda till att återbetalningen av studiestödsskulden blir en orimligt tung börda för yrkesgrupper utan utsikt till höglönekarriärer.

Om vi menar allvar med att fler människor ska rekryteras till högskolor och universitet måste vi vara beredda att skapa bättre villkor för studenterna. Om det livslånga lärandet ska gälla alla måste vi bryta den sociala snedrekryterings grepp om den högre utbildningen. Alla partier säger sig vara överens om att bryta den sociala snedrekryteringen. Det kunde vi också höra tidigare i eftermiddag.

Förra året när vi diskuterade studiemedel fanns det från några partier idéer och visioner om att förändra studenternas situation. Ett år har gått. Studiemedelspropositionen har kommit, men de konkreta förslagen fattas fortfarande från bl.a. Kristdemokraterna och Folkpartiet. De säger sig ha en vision om en 50/50-princip och att förändra och förbättra för studenterna. Längre än så kommer man inte. Erling Wälivaara diskuterade just visionen. De konkreta förslagen och de konkreta pengarna i budgeten finns inte.

Centerpartiet visionerar inte längre. Vi har prioriterat utbildning och studiemedel i vår budget, och vi har presenterat ett tydligt förslag som ger studenterna möjligheter.

Det är märkligt att både Miljöpartiet och Vänsterpartiet har kunnat godkänna regeringens studiemedelsförslag. I båda partiernas program står det klart och tydligt att studielön är lösningen på den sociala snedrekryteringen och på studenternas ekonomiska situation. Hur är det då möjligt att gå med på ett förslag som nästan försämrar i stället för förbättrar för studenterna? Jag skulle gärna vilja höra hur det går ihop för de partierna.

Fru talman! När vi i Centerpartiet arbetade fram vårt förslag till nytt studiemedelssystem hade vi tre utgångspunkter. Först och främst ska skuldbördan efter studietiden lättas. Minskad skuldsättning och mindre framtida amorteringar är de enskilt viktigaste faktorerna för att motverka den sociala snedrekryteringen. De är också avgörande steg för att öka den s.k. utbildningspremien, dvs. det ekonomiska utbyte man har av att studera vidare. Det når inte regeringen på långa vägar med sitt förslag.

Den andra utgångspunkten vi hade var att studiemedelssystemet ska vara enkelt och lättöverskådligt. Den enskilde studenten måste ha möjlighet att överblicka sin egen skuldsättning och återbetalning de kommande åren. Det ska vara ett tydligt system som underlättar för dem som själva vill minska skuldbördan genom att helt eller delvis avstå från lånedelen i studiestödet. Staten har ett intresse av ett enkelt och enhetligt system för att minska byråkratin och trygga lika behandling. Eftersom regeringens föreslagna bidragsdel inte är stor finns det, som det ser ut i dag, nästan ingen möjlighet för studenterna att enbart klara sig på bidragsdelen.

Den tredje utgångspunkten var att systemet ska konstrueras så att subventionerna i systemet blir tydliga. Regeringen konstaterar själv att nuvärdet av framtida avskrivningar i dagens system kan komma att uppgå till 4 miljarder kronor årligen. Det är samhällsekonomiskt ineffektivt att tvinga låntagare att under ett helt yrkesverksamt liv betala av på studielån för att så småningom ändå drabbas av en avskrivningsförlust. Vi menar att subventionen bör göras tydlig genom att läggas på en stor

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

bidragsdel i stället för dolda räntesubventioner eller genom olika slags avskrivningar.

Vår utgångspunkt för det nya studiemedelssystemet utgår från att ansvar för studiefinansiering ska delas mellan stat och individ. Vi har föreslagit att studiestödets totalbelopp ska utgöras av lika delar bidrag och lån. Inom ramen för bibehållet totalbelopp om 7 098 kr ska alltså bidraget och lånet uppgå till vardera 3 549 kr. Det blir alltså en höjning av bidraget på 1 576 kr, samtidigt som vi höjer fribeloppet till två basbelopp, vilket motsvarar 18 200 kr ökning per år. Dessutom anser vi att det ska vara möjligt att jämka inkomsterna mellan höst- och vårterminerna när man studerar båda terminerna – allt för att underlätta för de studenter som har ett sommarjobb.

Prioriteringen på en kraftigt ökad bidragsdel innebär att skulderna vid återbetalningens början kommer att vara ca 30 % lägre än i dag, vilket minskar de månatliga amorteringarna och ökar möjligheterna också för dem med förhållandevis låga inkomster att betala tillbaka sina skulder. Vidare innebär den ökade bidragsdelen, tillsammans med vårt höjda fribelopp, större möjligheter för studenterna att minska skuldbördan genom att självmant avstå från att utnyttja lånemöjligheten i större eller mindre utsträckning. Med vår bidragsdel och en sidoinkomst på två basbelopp, innebär det att studenten får drygt 6 600 kr netto i månaden 12 månader om året.

Centerpartiets förslag innebär vidare att ålderspensionsavgiften som betalas inte ökar kraftigt, vilket bidrar till en bättre framtida pension för studenterna. Man kan då konstatera att systemet som vi föreslår kommer för flertalet studenter att innebära avsevärt lägre skuldsättning och därmed större möjligheter att, med rimliga amorteringar, betala av sina skulder.

Utöver förändringarna av studiestödssystemet måste särskilda åtgärder vidtas för olika grupper studerande, t.ex. särskilda lån för dem med barn. Vi anser att de frågorna ska lösas i särskild ordning utanför studiestödssystemet. I längsta möjliga utsträckning ska systemet motverka särskilda lån i sådana situationer. Vi föreslår i en kommittémotion att ett barnkonto ska inrättas. Det ska innebära en höjd garantinivå för föräldrar i föräldrapenningen samt ett beskattat barnkonto, lika för alla barn, som föräldrarna fritt kan disponera under barnets förskoleår.

Fru talman! Enligt utredningen *Ursprung och utbildning – social snedrekrytering till högre studier* är skuldbördan efter studietiden en av de viktigaste faktorerna för att komma till rätta med den sociala snedrekryteringen. Regeringen sätter också upp höga ambitioner. Man skriver i propositionen att studiestödet ska verka rekryterande och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildningen. Det ska vidare ha en utjämnande verkan mellan individer och grupper i befolkningen och därmed bidra till en ökad social rättvisa.

Men med en marginellt minskad skuld efter den högre utbildningen förenat då med kraftigt skärpta krav på återbetalning kan man knappast bidra till att uppfylla ambitionen att minska den sociala snedrekryteringen. Ett av studiestödets viktigaste uppgifter omintetgörs därmed.

Fru talman! Jag kan tänka mig att förslaget som ligger på bordet i dag inte riktigt blev som utbildningsministern hade tänkt sig med de vackra orden om att förändra och få ned den sociala snedrekryteringen.

Vi i Centerpartiet tänker inte medverka till ett studiemedelssystem som vi befä­rar kommer att leda till ökad snarare än minskad social snedrekrytering. Därför vill jag yrka bifall till reservation 2 under mom. 1, som innebär avslag på hela propositionen. Ett avslag på propositionen innebär inte per automatik ett avståndstagande från de enskilda delarna utan tar hänsyn till det faktum att beslut om studiestödssystemet måste fattas som en helhet och att det är lämpligare att regeringen snarast återkommer med ett nytt förslag i enlighet med vad som föreslås i vår motion.

Vi kan inte acceptera att det helt enkelt inte lönar sig att studera till en rad yrken. T.ex. kan vi nämna att en nyutexaminerad lärare ofta har en studieskuld som uppgår till mer än 230 000 kr efter nio terminers studietid. Få lärare får en sådan löneutveckling att de någonsin kommer att kunna betala av sin skuld – inte ens minska den. Det behövs nämligen en ingångslön på ungefär 27 000 kr i månaden för att klara av det.

Regeringens förslag är alltså långt ifrån tillräckligt. Man föreslår i propositionen att bidraget per studiemånad ska uppgå till 34,5 % och lånet till 65,5 % av totalbeloppet. För studenterna innebär det att skuldsättningen typiskt sett enbart blir 9,5 % lägre än i dag. Återbetalning ska ske genom ett modifierat annuitetslån med återbetalning på 25 år eller antalet år till dess låntagaren har fyllt 60 år. Det är bra att flytta subventionerna från avskrivning av skulder med oöverblickbara konsekvenser för såväl enskilda som för statsfinanserna till en höjd bidragsdel.

Försöket att reformera studiemedelssystemet blir bara förödande för studenterna. Återbetalningstakten stramas upp, men skuldbördan är fortfarande i det närmaste lika stor.

Fru talman! Jag tycker att det är dags att ta Sveriges studenter på allvar. Utbildning är inte en statlig kostnad utan en investering. Det ligger i landets intresse att vi på bästa sätt tar hand om våra studenter. Studiemedelssystemet har varit föråldrat ända sedan det kom i slutet på 80-talet. Därför är det så viktigt att vi nu inför ett nytt studiemedelssystem som håller i längden och som bygger på ett delat ansvar mellan staten och studenterna.

Jag tycker att det är synd att Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet inte lyssnar på den massiva kritik som framkommit mot förslaget. Som förslaget ser ut i dag kommer regeringen bara halvvägs i sitt försök att reformera studiemedelssystemet.

Anf. 141 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Sofia Jonsson säger att de konkreta förslagen saknas från kristdemokraterna. Pengarna finns inte. Det är helt korrekt. Men jag sade också, som Sofia Jonsson hade hört om hon hade lyssnat på mitt anförande, att vi tar ett första steg, om än litet, mot målet. Vår ambition är att vi ska ha 50 % generellt bidrag och 50 % lån.

Jag vill också påminna Sofia Jonsson om att jag när jag har räknat på Centerns förslag har sett att det inte fullt ut är finansierat. Det är t.o.m. så att ert förslag i fråga om fribeloppet är betydligt sämre än vad regeringen föreslår.

Vad gäller ambitionerna och målen har annars Kristdemokraterna och Centerpartiet såvitt jag kan förstå inte avvikande meningar i någon större

utsträckning. Jag vill fråga Sofia Jonsson om Centerpartiet i framtiden vill avskaffa det s.k. fribeloppet helt.

Anf. 142 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! 200 miljoner är ett väldigt litet steg mot en princip om 50/50, Erling Wälivaara. Det kan jag hålla med om. Det fattas som jag kan se väldigt mycket innan man kan lägga fram ett förslag som förverkligar den vision som kristdemokraterna har. Jag tycker att det är synd. Jag tycker att det är synd att man går ut och säger någonting som man sedan inte kan stå för.

Vi har diskuterat detta i flera år. Ända sedan mandatperioden började efter valet har vi diskuterat hur viktigt det är att komma till rätta med den sociala snedrekryteringen. Men när vi väl ska fatta besluten och budgeten ska skrivas vågar man inte ta steget, utan då är det bara visionerna och orden som gäller och inte de konkreta handlingarna. Det tycker jag är väldigt synd.

Vad gäller Centerpartiets förslag kan jag säga att det är finansierat. Det finns också tydligt och klart i våra papper. Vad gäller fribeloppet föreslår vi två basbelopp i stället för 2,5, som regeringen föreslog. Däremot satsar vi mycket mer på bidragsdelen, vilket jag tror att studenterna blir glada för.

Det handlar om att ha möjligheten att studera vidare och ha de ekonomiska förutsättningarna att hantera en högre utbildning. Det åstadkommer man, tror jag, genom att höja bidragsdelen och göra det möjligt för så många som möjligt att ekonomiskt klara av en högre utbildning.

Med vårt förslag får man möjlighet att studera och samtidigt tjäna upp till 70 000 per år. Med vår bidragsdel och fribeloppet får man en nettoinkomst på drygt 6 600 kr per månad.

Anf. 143 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Det finns ingen motsättning mellan det och en höjning av fribeloppet. Det är helt riktigt. Men vi måste också komma ihåg, Sofia Jonsson, att det nya studiestödet föreslås börja gälla fr.o.m. den 1 juli år 2001. Kristdemokraternas förslag – höjningen med 260 miljoner – gäller redan fr.o.m. den 1 januari 2000.

Anf. 144 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Det är bra om ni lägger till pengar redan nu. Vi har också ett konkret förslag. Vi har en budget. Vi har finansierat det. Det är ett helt nytt förslag om en 50/50-princip, som är kristdemokraternas vision. Det har vi lagt fram ett konkret förslag om. Kristdemokraterna får gärna hänga på i kammaren.

Anf. 145 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Vi är många som har väntat på propositionen om studiestödet mycket länge. Det är naturligt att man har varit spänd på det. Hur studiemedlet är utformat är ju viktigt för hur vi ska kunna rekrytera människor till högre utbildning i Sverige.

För Folkpartiets del har målet för den högre utbildningen länge varit att åtminstone hälften av varje årskull som går ut gymnasieskolan ska

läsa vidare på högskolan. Då är det naturligtvis den enskildes intresse för studier som ska vara avgörande för studiemöjligheterna – inte den privata ekonomin.

Detta nya förslag till studiestödssystem löser bara en del av de problem som diskuterats under många år när det gäller studiestödet. Det är positivt att regeringen föreslår en höjning av bidragsdelen, men det är negativt att regeringen inte vill slå fast att ytterligare höjningar ska komma successivt. Målet borde vara 50 % bidrag och 50 % lån.

Det är också positivt att inkomstgränsen för vad en student får tjäna extra innan studiestödet minskar – den s.k. fribeloppsgränsen – höjs. Men den borde ha höjts mer och på sikt avskaffats helt. De få studenter som klarar av att bedriva heltidsstudier och samtidigt arbeta ska inte bestraffas. Folkpartiet föreslår i sin motion att man redan nu höjer fribeloppsgränsen från 91 000 kr till 109 200 kr per år.

Det borde också, fru talman, vara dags för åtminstone en blygsam höjning av totalbeloppet. Studenternas ökade kostnader under 90-talet har inte motsvarats av en höjning av studiemedlen. Inte minst behovet av egen dator har ökat de ekonomiska påfrestningarna för studenter. Det har efterlysts konkreta förslag i debatten. Här har vi ett konkret förslag. Folkpartiet föreslår därför att totalbeloppet höjs med 200 kr i månaden för alla studerande. För att finansiera det föreslår vi en del förändringar, bl.a. en lägre bidragsdel för vuxenstuderande på gymnasienivå – 60 % i bidrag i stället för de 82 % som regeringen föreslår.

Jag tror att ett högre totalbelopp kan betyda mycket för en vuxenstuderande – kanske mer än bidragsdelen – när det gäller att bestämma sig för att satsa på utbildning, särskilt när man har familj och barn.

En annan praktiskt reform som skulle underlätta för studenterna där det är svårt att få extraarbete om somrarna är att övergå till treterminssystem. Därför har Folkpartiet föreslagit extra anslag i budgeten till universitet som anordnar sommarkurser. Högskolornas utbildningsår borde delas upp på tre terminer och även innefatta sommarmånaderna. I dag tvingas många studenter antingen gå arbetslösa eller ta sommarkurser som egentligen inte passar deras utbildning för att klara sin försörjning över sommaren. Ett treterminssystem skulle göra det möjligt för studenterna att välja mellan att göra ett långt sommaruppehåll och att studera även på sommaren.

Fru talman! Konkurrens och möjlighet att välja mellan olika alternativ skulle vara bra även i hanteringen av studiemedel. Därför anser Folkpartiet att möjligheten borde öppnas för fler än CSN att hantera utbetalning och eventuellt också återbetalning. Vi har föreslagit att man utreder olika modeller för hur banker och försäkringsbolag skulle kunna komma in i systemet. En viss konkurrens skulle mycket väl kunna förbättra servicen för studenterna t.ex. när det gäller väntetider och förmånliga möjligheter till förskott.

Finansieringen av det nya studiemedelssystemet är otydlig. Regeringen beräknar kostnaden till 4,1 miljarder kronor och tänker återkomma till riksdagen i kommande budgetarbete. Vi har funnit att kostnadsberäkningarna i propositionen är oklara, och det presenteras inte tillräckligt underlag.

En gång när det nuvarande studiestödssystemet infördes – det vi har i dag – fanns det egentligen ingen som hade någon uppfattning om hur

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

låneskulden skulle utvecklas för olika enskilda låntagare, och ingen hade heller någon riktig uppfattning om hur stor del av skulderna som skulle komma att avskrivas.

För att inte upprepa detta misstag efterlyser vi i regeringens proposition en ordentlig kalkyl för hur återbetalningssystemet kommer att fungera. De personer som kommer att få betala t.ex. 10 % av sin inkomst i återbetalning får det svårt om skattesystemet inte har förändrats och om löneutvecklingen inte blir bättre för många akademikergrupper.

Fru talman! Både kompetensutveckling i yrkeslivet och livslångt lärande är betydelsefullt för framtiden. När nu ett nytt studiesystem ska antas borde det vara tillfälle att också diskutera andra möjligheter för lite äldre studerande att finansiera studier efter några år i arbetslivet.

Jag tycker, som föregående talare här har sagt, att det nu hade varit rätta tillfället att ta upp frågan om individuella utbildningskonton. Yrkesarbetande måste ha möjlighet att förbereda sig på kommande yrkesavbrott för att inte vara helt beroende av arbetsgivarens eller statens välvilja.

En anställd måste ha möjlighet till utbildning som arbetsgivaren inte är beredd att räkna som personalutbildning. På senare tid och i budgetpropositionen har regeringen talat om utbildnings- eller kompetenskonton. Kanske kan ministern utnyttja tillfället i dag och upplysa om hur långt den här diskussionen inom regeringen har kommit. Folkpartiet har länge krävt att människor ska få göra skattebefriade avsättningar på samma sätt som i pensionssparandet för att vid yrkesavbrott kunna studera utan att behöva låna pengar. Vi anser också att dessa utbildningskonton ska kunna vara individuella. Den enskilde individen ska ha rätt att själv bestämma när och till vad pengarna ska användas. Hur ser utbildningsministern på individuella utbildningskonton, kompetenskonton?

Enligt Folkpartiet ska vi ha ett rättvist och konsekvent studiestödssystem. Studiestödssystemet ska inte blandas ihop med arbetslöshetskassan. Systemet i dag – där människor i vuxenutbildningen som måste låna pengar till sina studier sitter i samma klassrum som de som får allt i bidrag, utan att behöva låna, eftersom de har rätt ålder och tillhör a-kassan – är inget bra system.

Bidrag av typen UBS ska inte förekomma i framtiden. Därför har Folkpartiet avvisat formuleringen i propositionen att regeringen ska få förorda att den högre bidragsdelen ska kunna få riktas till speciella grupper, beroende på arbetsmarknadssituation osv.

Studiemedelsfrågan är bara *en* komponent bland en mängd faktorer som påverkar om människor väljer att gå vidare till högre utbildning. I utbildningssammanhang talas det mycket om social snedrekrytering till högre studier. Den bistra sanningen är att ingen av de utbildningsreformer som genomförts under de senaste 30 åren i nämnvärd utsträckning har påverkat nya grupper att välja högre utbildning.

Det finns många andra viktiga faktorer här än studiemedlen. Skatter och löner t.ex. är mycket viktiga faktorer. Det är inte alla som vill skuldsätta sig utan hopp om att investeringen ska ge ett visst ekonomiskt utbyte. Även om det finns många andra skäl att studera än hög lön är det klart att det, om det ekonomiska utfallet av en utbildning t.o.m. riskerar att bli negativt, är färre som vill ta steget.

Tyvär har den socialdemokratiska regeringen under de senaste åren urholkat skattesystemets principer så som dessa en gång slogs fast i skattereformen, som Folkpartiet också var med på. Det har man gjort genom att inte höja brytpunkten för statlig skatt i takt med att fler människor får höjda inkomster. Man har också gjort det genom att behålla den s.k. värnskatten. Bara genom denna förändring av skatterna har högre utbildning blivit betydligt mindre lönsam för många grupper.

För att fler människor ska välja högre utbildning i framtiden krävs det att lönebildningen, skattesystemet och de olika bidragssystemen ges en sådan utformning att kunskap och kompetens premieras. Utbildningspremi­en i Sverige måste höjas. Det vore bästa sättet, fru talman, att påverka snedrekryteringen till högre studier. Så länge utbildningspremi­en i samhället är låg kommer särskilt ungdomar från studieovana miljöer att tveka om att satsa på högre utbildning.

Fru talman! För att spara tid nöjer jag mig med att yrka bifall till Folkpartiets reservation 3 under mom. 6.

Anf. 146 TOMAS ENEROTH (s):

Fru talman! Inledningsvis måste jag säga att det var fascinerande men också förvånande att höra de fyra föregående talarna och deras anföran­den. Det var både fascinerande och förvånande utifrån den debatt om studiestöd som vi haft de senaste åren. Vi har ju snarare blivit anklagade för att inte komma med förslag. Är det inte dags nu? har man frågat. Det är ju så oerhört angeläget att lägga fram ett studiestödsförslag.

Sedan får jag här i kammaren i dag höra: Nu avslår vi det där. Ni bör nog återkomma. Ni bör nog skapa en bredare politisk förankring för detta. Eller också säger man: Det här behöver utredas vidare.

Man kan nästan misstänka att den nu starka önskan om att skjuta upp förslaget om studiestödsreformen snarare ligger i den egna oför­mågan att lägga fram färdiga konkreta och finansierade förslag. Ser man till den samlade borgerliga oppositionen blir det tveksamt eftersom det är en oerhörd skillnad mellan Centern å ena sidan och de tre andra borger­liga partierna å andra sidan. Men skulle man försöka titta på ett borgerligt alternativ finner man att de borgerliga egentligen är förvånansvärt tom­hänta.

Det är ett allmänt prat om att det är viktigt att det framtida systemet är modernt och flexibelt, och bidragen borde vara högre eller lägre. Fribe­lppet borde också vara högre eller lägre, och CSN borde i största all­mänhet läggas ut på entreprenad. Men något mer konkret kommer egent­ligen inte ut av detta. Det är klart att det känns underligt.

Vi socialdemokrater har tillsammans med Vänsterpartiet och Miljö­partiet kunnat enas om ett förslag som är fullt finansierat och som bety­der att vi tillför över 4 miljarder kronor till studiestödssystemet innebä­rande att vi kan höja bidragsdelen. Dessutom kan vi höja fribelppet, och vi får ett nytt och bättre återbetalningssystem. Vidare får vi ett mer enhet­ligt och lättöverskådligt studiestödssystem än det gamla. Därför är vi väldigt nöjda.

Själv är jag väldigt nöjd med att kunna presentera det här studiestöds­systemet. Dessutom vill jag manifestera detta genom att här, fru talman, yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan i betänkandena UbU7 och UbU2.

Jag vill också passa på att tacka Vänsterpartiet och Miljöpartiet för ett gott samarbete när det gäller att få fram de slutgiltiga texterna till studiestödspropositionen.

Sedan kommer jag helt kort till bakgrunden. Bakgrunden till reformeringen känner alla till. Det är naturligtvis de bakomliggande utbildningspolitiska mål som vi har i vårt land: att varje medborgare, oavsett kön eller socioekonomisk bakgrund, ska ha möjlighet till en god utbildning. Det här blir i någon mening viktigare i det informations- och kunskaps-samhälle som vi just nu håller på att växa in i dels när det gäller att möta de ökade kunskapskraven på arbetsmarknaden, dels när det gäller att möta, förstå och hantera de förändringar som också sker i samhället i övrigt; detta för att man ska kunna utöva sin demokratiska rätt som medborgare och delta i samhällsdebatten.

Alla i denna kammare känner till hur vi inom socialdemokratin har försökt möta detta genom satsningar på Kunskapslyftet och på en expansion av den högre utbildningen. Vi vågar påstå att de här satsningarna inte bara ökar volymen och bredden och även människors möjligheter till utbildning utan också i sig är en drivkraft för tillväxt.

Det är väldigt tydligt nu, inte minst i en situation där sysselsättningen stiger och vi börjar få flaskhalsar på arbetsmarknaden, vilken oerhörd insats som expansionen av den högre utbildningen och Kunskapslyftet har varit. Tänk om vi inte hade gjort detta! Tänk om alla ni som här i kammaren stått ett par gånger och talat illa om Kunskapslyftet såsom arbetsmarknadspolitiska åtgärder som är till för att dölja arbetslösheten, hade fått genomföra en politik där färre hade fått möjlighet att utbilda sig! Hur hade det då sett ut i dag när det gäller tillgången på utbildad arbetskraft i Sverige?

Nåväl, det är i de här sammanhangen som studiestödssystemet blir viktigt – det är en viktig förutsättning för att nå de utbildningspolitiska målen. I ett historiskt perspektiv vet vi allihop att stöden har haft en oerhörd betydelse, inte minst för att öka rekryteringen från grupper som annars inte skulle ha sökt sig till studier. Särskilt viktigt har det väl varit med vuxenstudiestöden. Det gäller då såväl de traditionella gamla stöden svux och svuxa som UBS, där vi ser vilken oerhörd effekt det har haft i Kunskapslyftet.

Samtidigt vet vi att dagens system också har brister. Jag kan peka ut två mycket tydliga sådana.

En brist för de vuxenstuderande är floran av olika stödformer: svux, svuxa, UBS, studiemedel och kanske någon annan finansiering. Det skapar en svår genomtränglig flora av regler. Man frågar sig: Vilka möjligheter har jag egentligen att studera? Vilket stöd får jag?

Dessutom kan vi konstatera att merparten av stöden är baserade på den inkomst man tidigare haft, vilket inte alltid har underlättat rekrytering av de grupper som har låg dagpenning. Det är en erfarenhet som inte minst Kunskapslyftet har gett oss. Det är den ena svårigheten – en flora av olika system.

Det andra problemet med dagens system är det som vi oftast debatterar, nämligen att den stora subventionen i dagens studiemedelssystem ligger efter 65 års ålder. Det är få som tror att dagens ungdomar väljer att studera på högskola med incitamentet: Jippi! De skriver av våra studieskulder om 40 år, eller så.

Snarare är det väl nu tydligare än någonsin att vi måste se till att subventionen ligger tidigt, helst i bidragsdelen och i andra delar av studiestödssystemet.

Vi vet också att skuldsättningen i sig drabbar den enskilde som kanske inte ens vågar börja studera därför att man är rädd för att sätta sig i skuld. Eller också säger man: Ja, ja, jag får ändå dras med en 4-procentig akademikerskatt resten av livet. Det är kanske inte alltid ett incitament för att fullfölja eller klara av sina studier inom rimlig tid.

För samhället leder det här till kraftiga kostnader för avskrivningar av studielån. Vi vet att det finns många som har studieskulder på 300 000–500 000 kr. Det är klart att det är lån som de kanske aldrig kommer att betala tillbaka. Det leder till stora kostnader som några riksdagsmän i den här kammaren måste ta ansvar för under en ganska lång tid – men dock ta ansvar för.

Det här var bakgrunden till Studiestödsutredningen, där jag arbetade. Vi arbetade faktiskt ganska intensivt med att nå en bred parlamentarisk samsyn. Det var en parlamentarisk utredning. Vi nådde, tycker jag, ett bra förslag. Det var egentligen bara ett parti som inte fanns i den breda samsynen. Det var Moderaterna, som i en 16-sidig reservation totalt mälde ut sig från synen på hur det nya studiestödet ska se ut.

Nåväl, nu har vi använt bakgrunden till Studiestödsutredningen och remissvaren för att äntligen få fram ett förslag. Vad man kort kan säga om detta är väl att det är ett samordnat system. Det är ett enhetligt och samordnat studiestöd. Det är lättöverskådligt, generellt och flexibelt. Vi kan justera det i efterhand inom ramarna.

Vi kan dessutom konstatera att vi får en både tidigarelagd och senarelagd åldersgräns. Vi ger dem under 20 år möjlighet att få studiemedel och vi ökar åldersgränsen så att fler får möjlighet att nyttja det nya studiestödssystemet. Vi höjer bidragsdelen, och vi gör den dessutom pensionsgrundande.

När vi pratar om höjd bidragsdel ska vi dock komma ihåg att varje procent kostar ungefär 250–270 miljoner kronor. Det är klart att det är svårt att nå målet 50/50 som många debattörer här talar om när vi vet hur pass dyrt det är att öka bidragsdelen. Men vi kommer en bra bit på väg.

Vi klarar dessutom av att införa ett 82-procentigt bidrag för en prioriterad grupp. Vi vet att det är angeläget att få fler vuxna in i utbildning. Inte minst viktig är 82-procentaren för dem som inte ser en möjlighet i dagens utbildningsbidrag, det särskilda utbildningsbidraget. Där är ju stödet helt inkomstrelaterat. Har man en väldigt låg dagpenning är inte ens 150 % av a-kassan tillräckligt motiverande för att man ska börja studera. I sådana fall är det viktigt med en kraftig höjning av bidragsdelen för en särskild grupp.

Dessutom ökar vi möjligheten för dem som har en försörjningsbörda genom att ge tilläggs lån på 1 600 kr i månaden. Det innebär att totalbeloppet för dem blir 8 700 kr i månaden, vilket motsvarar den högsta a-kassan efter skatt. Det tycker jag ger rimliga och goda förutsättningar för många att studera.

Vi höjer också fribeloppet enligt ivriga önskemål från många. Vi vet också att avvägningen när det gäller fribeloppet, som vi nu höjer till 91 000 kr, inte är alldeles enkel. Jag har respekt för Sofia, som för Centerns del talar om att man kanske inte ska höja det så mycket. Jag inser

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

också risken för att en för stor höjning av fribeloppet sänder signaler om att man också ska göra annat än att studera under tiden. Jag tycker att det är viktigt att vi håller igen och har en rimlig avvägning. Å ena sidan är det studier man ska bedriva, och det ska man göra effektivt. Å andra sidan ska vi inte heller hamna i ett läge där vi ger studiemedel och studielån till grupper som definitivt inte behöver det eftersom de har höga inkomster.

Jag tycker att vi har landat däremellan och har ett väl avvägt förslag på 91 000 kr. Det är dyrt att avskaffa fribeloppet som några föreslår. Jag återkommer kanske till det i någon replik.

Det här förslaget leder till minskad skuldsättning genom att vi höjer bidragsdelen men dessutom genom att vi får ett nytt återbetalningssystem. Det är bra för den enskilde och det är bra för samhället. Inte minst är det viktigt för den grupp vi talar om som får en 82-procentig bidragsdel. De får en mycket liten skuldsättning. För dem är det angeläget. Det är de som kanske oftast är rädda för att sätta sig i skuld.

Vi får, som jag sade, ett nytt återbetalningssystem som vi kallar modifierat annuitetslånesystem. Kan någon här i kammaren hitta på ett bättre ord för detta är jag tacksam. Det låter sig inte enkelt uttalas.

Vad innebär det? Jo, det innebär att man har ungefär 25 år på sig att betala sina lån. Man vet också att det finns en tydlig avskrivning vid 67 års ålder. Socialdemokraterna, till skillnad från en del andra partier, inser vikten av att ha trygghetsregler som ger möjlighet till avskrivning om man blir sjuk och som ger möjlighet till lägre avbetalning om det är så att man inte har den goda inkomst man trodde att man skulle ha när man studerade.

Den totala effekten av detta blir att vi får ett väl fungerande återbetalningssystem som är väsentligt mycket bättre än dagens, men som ändå ger en tydlig signal till dem som tagit studielån om att lånen ska betalas. Det är principen.

När det gäller betänkandet som vi har behandlat i utskottet är det några punkter jag ska uppmärksamma.

Den första är det jag inledningsvis nämnde: avslag på utreda-vidarekraven. Som sagt, så sent som förra våren var det många i oppositionen som manifesterade vikten av att vi nu verkligen måste sätta detta i sjön. Det fanns t.o.m. en särskild reservation i riksdagen under rubriken Tidpunkten för reformeringens genomförande. Det var en särskild reservation där man tyckte att regeringen dröjde för länge. Från samma partier vill man nu vänta ytterligare och utreda.

Jag kan som sagt inte misstänka annat än att det är för att man själv har problem med att klara av finansieringen. Inte minst syns det när man tittar på det andra betänkande som vi i dag behandlar i kammaren. Det rör utgiftsområde 15. Där kan vi se att inget parti har mer pengar än vad regeringen och Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänstern har i sina budgetförslag. Moderaterna föreslår minus 1,7 miljarder, Kristdemokraterna minus ½ miljard, Folkpartiet minus 2,7 miljarder och Centern, med reservation för att man föreslår ett helt annat system, hela minus 7,4 miljarder.

Här tar Socialdemokraterna, Vänstern och Miljöpartiet ett ansvar för att finansiera reformen. Vi gör det genom att tillskjuta medel. Vi genomför det nu och väntar inte.

En annan punkt jag vill ta upp är totalbelopp och bidragsnivåer. När det gäller totalbelopp finns det en bred samsyn i kammaren. Det tycker jag är bra. Det är väl i princip bara Centern som föreslår ett något lägre totalbelopp. Annars är vi ganska eniga om att det är en rimlig nivå.

Men när det gäller bidragsdelen är jag benägen att hålla med Sofia Jonsson i det hon tidigare sade om Kristdemokraternas och Folkpartiets förslag. Det är lätt för många partier att följa de krav som SFS och andra organisationer driver om att det ska vara 50/50. Samtidigt måste man i så fall ta ansvar för att finansiera detta.

Det innebär i jämförelse med dagens förslag ytterligare 4 miljarder kronor som man måste plocka fram. Det är klart att det låter sig inte enkelt göras. Jag hittar inte den finansieringen någonstans hos vare sig Folkpartiet eller Kristdemokraterna, och inte heller fullt ut hos Centern.

Som socialdemokrat har jag ingenting emot en ökad bidragsdel. Systemet som sådant medger ju också att vi framöver har möjlighet att justera bidragsnivåerna om vi tycker att det är prioriterat just då. Men just nu har vi inga sådana planer.

Så till en tredje punkt jag ville ta upp. När det gäller återbetalningssystemet är vi alla överens om samma princip: Skulden ska betalas tillbaka. Det tycker jag är ett bra erkännande i kammaren.

Det är enkelt att dela uppfattning om en princip, men lite svårare att sedan ta konsekvenserna av den. Till skillnad från de borgerliga partierna har vi uppfattningen att det annuitetslånesystem som vi nu ska genomföra måste vara tydligt också i sina trygghetsregler. Ett annuitetslånesystem har den stora fördelen att det är skuldens storlek som påverkar återbetalningen. Det blir relativt förutsägbart.

Samtidigt vet vi att ska det vara rimligt att genomföra systemet kan man inte betrakta det som enbart ett banklån. Då måste vi också ge sådana förutsättningar för dem som tar lån att det även finns vissa trygghetsregler. Det har vi varit angelägna om, inte minst när det gäller avskrivning vid 67 års ålder.

Avslutningsvis vill jag säga att studiestödet är ett viktigt instrument för att bryta den sociala snedrekryteringen. Det har vi flera gånger tidigare påpekat från denna talarstol. Samtidigt måste vi vara medvetna om att också andra inslag är viktiga för att bryta en social snedrekrytering. Inte minst är tillgången till utbildningsplatser viktig. Den kraftiga expansion av högre utbildning som vi nu genomför i Kunskapslyftet är jätte viktig för att fler ska få möjlighet att studera. Trots den kraftiga utbyggnaden med 88 000 nya platser på högskolan är det fortfarande 40 000–50 000 behöriga sökande som inte kommer in i högskolan. Det är därför förvånande att inte minst Centern nu väljer att inte fullfölja utbyggnaden, som vi tidigare gemensamt var överens om, utan väljer en lägre utbyggnadstakt. Det är viktigt när det gäller att bryta social snedrekrytering.

Vad sedan beträffar hur man bemöter studenter vill jag säga att jag tror att vi där har en av de viktigaste möjligheterna att bryta social snedrekrytering.

I kvalificerad utbildning, KY, där de studerande läser på studiestöd, har man lyckats rekrytera grupper som har en helt annan bakgrund än den traditionella högskolan. De flesta av de studerande där säger också att de aldrig hade kunnat tänka sig att läsa på högskolan – men på KY

läser de, trots att det är på studiestöd. Varför det? Jo, de ser en tydlig yrkesinriktning. De vet vad som gäller och ser en tydlig koppling till arbetslivet. Man får kanske ett helt annat bemötande än när man kommer till riktigt stora utbildningsinstitutioner.

Det finns mycket att ta vara på i erfarenheterna från KY, som tydligt visar på att studiestödet inte är hela svaret på frågan om social snedrekrytering.

Den sista punkten är studentinflytandet. Det är klart att det är jätteviktigt. Har studenten möjlighet att påverka sin utbildning ökar det också förutsättningarna för deltagande i den. Jag tror att vi har en lång väg att gå innan vi kommit fram till att ge studenterna reell makt och verkligt inflytande över sin utbildningssituation. Jag tror att det är mycket viktigt för att de ska stanna kvar i utbildningen och inte sluta i förtid.

För att minska den sociala snedrekryteringen, få in fler grupper i högre utbildning eller rekrytera fler vuxna till att läsa in gymnasiekompetens behövs alltså åtgärder på en mängd olika områden. En viktig del i detta är studiestödssystemet. Det kommer att undanröja många hinder för studier. Det kommer att vara rekryterande, men det kommer också att behöva kompletteras med en mängd andra insatser både inom vuxenutbildningen och inom den högre utbildningen.

Anf. 147 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Det förhållandet att vi moderater har avstyrkt propositionen betyder inte att vi tycker att allt som finns i den är dåligt. Vi har skissat på ett tiotal utgångspunkter. Låt mig ta upp tre av dem där regeringen går åt rätt håll.

Den första är att det ska vara ett samlat system. Jag tycker att man har tagit flera steg åt rätt håll genom att samla ihop svux, svuxa NT-svuxa och studiemedel i ett system.

Men precis när man säger sig: Åh, så bra! finner man att det föreslås andra sätt att få bidrag för den som är äldre och det ena med det andra. Jag trodde när jag inledningsvis läste propositionen att vi var ganska överens om att det är den studerande som ska främjas och att de skillnader som naturligtvis finns beroende på om de har familj eller inte ska tas om hand i andra system.

Den andra utgångspunkten är att vi moderater helt vill ta bort fribeppet. Socialdemokraterna har gått ett steg åt rätt håll, om också alldeles för litet. Det låter nu på Tomas Eneroth som om det egentligen beror på att han tror att han bättre kan avgöra i vilken takt studenter ska studera. Vore det inte bättre att ge det förtroendet till de studerande och låta dem själva avgöra utifrån sina livsäventyr i vilken takt de ska studera och hur mycket de ska arbeta?

Den tredje utgångspunkten är återbetalningsprincipen. Jag sade mig när jag läste inledningen också till den: Åh, äntligen, här är det förbättringar på gång! Men ju mer vi och företrädare för andra organisationer har tittat på de olika s.k. trygghetsreglerna, desto större risk har vi funnit för att det inte blir så värst många som går den vägen och verkligen betalar tillbaka enligt annuitetslänepprincipen.

Anf. 148 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Jag får väl inledningsvis tacka Per Bill för att vi enligt Per Bills åsikt ändå i ingångsskedet delar tre principer. Sedan kommer vi kanske fram till olika slutsatser.

När det gäller fribeloppet håller jag inte med om att tanken skulle ha varit att jag bättre kan avgöra hur andra ska studera. Det vore mig helt främmande. Däremot har jag till skillnad från många andra studenter makt och möjligheter att i riksdagen ta ansvar för statens finanser. Att avskaffa fribeloppet skulle enligt era egna beräkningar kosta 1,3 miljarder kronor, något som ni själva förvisso inte finansierar och som inte heller vi har möjlighet att finansiera.

Jag säger att det är angeläget med en höjning av fribeloppet, men att avskaffa det är dyrt, och det finns andra och mera angelägna områden att satsa på.

Däremot kan man inte komma ifrån att även om vi uppenbarligen delar tre principer, har moderaterna faktiskt inte kommit med någon egen konkretisering av förslag eller finansiering. Jag ser att de tankar som nu finns i de moderata motionerna i princip – i några fall t.o.m. ordagrant – är det som Ulf Kristersson skrev i sin 16 sidor långa reservation i Studiestödsutredningens förslag. Uppenbarligen har inte mycket hänt sedan dess bland moderaterna, utan det handlar fortfarande om modernitet, flexibilitet och konkurrensutsättning. Någon större konkretisering av förslagen märker jag inte.

Om det nu är så oerhört angeläget att reformera studiestödssystemet enligt moderaternas synsätt, tycker jag att det är underligt att man inte på denna långa tid har lyckats konkretisera sig något mer. Tvärtom valde man när det fanns möjlighet till en bred politisk överenskommelse i utredningen att helt måla ut sig ur det samband som alla andra partier i riksdagen satt och diskuterade.

Anf. 149 PER BILL (m) replik:

Fru talman! De andra partierna, som har varit så överens i utredningen, har inte fått någonting för detta. Det här är en överenskommelse enbart mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Det var kanske klokt av oss att verkligen stå för vår egen uppfattning.

Jag måste ha missuppfattat Tomas Eneroth, för jag tyckte att han alldeles nyss som svar på en fråga från Sofia Jonsson om vilken uppfattning han och Sofia Jonsson delade sade att om man tog bort fribeloppet, skulle studenterna läsa i för långsamt tempo osv. Då var det ett ärligare svar som jag nu hörde, nämligen att det kostar för mycket pengar.

Jag tror att det här vore det enskilt kanske bästa sättet att minska snedrekryteringen, bortsett från att få en flexiblere arbetsmarknad och sänka skatterna. Jag tror att väldigt många som i dag inte studerar och inte går vidare skulle tycka att det vore väldigt mycket mer attraktivt att gå in i en högskoleutbildning, om de kunde klara sig på bidragsdelen och sedan jobba vid sidan av.

Anf. 150 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Nej, det är nog ingen missuppfattning, men när det gäller fribeloppet måste man ändå komma ihåg dels, som jag sade tidigare, att det kostar oerhört mycket att avskaffa det, dels att man med dagens fribe-

lopp eller t.o.m. med det nya som vi nu får kan tjäna upp till 220 000 kr om året innan det är fullt avräknat. Vi måste ställa oss frågan: Hur pass mycket ska man kunna tjäna vid sidan av innan det är rimligt att man påbörjar en ordentlig avtrappning?

Det här är viktigt inte minst om vi måste se till att få resurser till dem som inte finns inom utbildningssystemet och att förbättra för dem som finns inom det. Vi har i det fallet vitt skilda uppfattningar mellan moderater och socialdemokrater. Ni har en uppbyggnad med en väsentligt mindre volym.

Jag delar inte uppfattningen att de andra partierna hade tjänat på att välja den moderata strategin att inte konkretisera sig alls. Det är uppenbarligen så att det förslag som kammaren nu har att ta ställning till helt och hållet följer grunderna i Studiestödsutredningens förslag. Jag märker också när jag hör företrädarna för Folkpartiet, Kristdemokraterna och Centern att man i huvuddragen ansluter sig till principerna i systemet men vill utreda vidare och få kompletterande förslag, något som jag väljer att attackera, eftersom jag själv har varit angelägen om att vi får ett nytt studiestödssystem.

Anf. 151 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Tomas Eneroth sade att vi rakt av yrkade avslag på propositionen. Jag ska för tydlighetens skull än en gång säga att vi för Folkpartiets del inte yrkar avslag rakt av på hela propositionen. Vi tycker faktiskt att det är bättre att det blir en förändring än att det inte blir någon förändring alls, men vi tycker, som jag också sade, att förbättringarna är otillräckliga.

Det är synd att inte socialdemokraterna och Tomas Eneroth har varit beredda till en dialog om en del av dessa förändringar. Jag tycker t.ex. att ni underskattar betydelsen av även en blygsam höjning av totalbeloppet. Senast för någon vecka sedan var det en ganska stor artikel i TSO där man hade frågat olika människor som var tveksamma till studier hur stor betydelse totalbeloppet hade i jämförelse med bidragsbeloppet. Det var ganska många som ansåg att det var viktigare med ett högre totalbelopp än en högre bidragsdel. Det var viktigt i den akuta situationen. Sedan kan det finnas andra skäl att göra avvägningar. Men jag tycker ändå att det är synd att ni inte har varit intresserade av att diskutera en höjning av totalbeloppet.

Den andra frågan är kalkylerna och finansieringen. Det är inte särskilt tydliga kalkyler i propositionen för hur de 4 miljarder som är avsatta ska räcka. Det är heller inte särskilt tydliga kalkyler för hur den enskildes ekonomi kan påverkas. Sådant kan man räkna ut. Jag har själv med hjälp av riksdagens utredningstjänst lite snabbt fått en fram en del siffror för olika yrkesgrupper och inkomstutvecklingar och hur låneåterbetalningen kommer att slå för dem. Det hade man kunnat förvänta sig betydligt mer av.

Min första fråga gällde totalbeloppet. Den andra frågan är om Tomas Eneroth också tycker att regeringen när den återkommer med frågan inför nästa budget bör ha betydligt bättre kalkyler både för finansieringen och för hur det kommer att påverka privatpersoner.

Anf. 152 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! För det första vill jag tacka Ulf Nilsson för att han gjorde det förtydligandet. Jag hoppas att också Per Bill lyssnade. Ni avstyrker inte propositionen, utan ni finner att delar i den är bra, men ni vill utveckla det vidare på ert sätt och utifrån er ideologi. Det kan man ha respekt för.

När det gäller totalbeloppet visade remissopinionen väldigt tydligt att det fanns ett väsentligt större tryck att minska skuldsättningen och öka bidragsdelen än att öka totalbeloppet. I någon mening ökar vi ändå totalbeloppet genom det tilläggsån som vi öppnar för inom det nya stuðiestöðssystemet. Där sker en ökning av totalbeloppet, men inte för samtliga grupper. Där har vi valt en annan prioritering.

När det sedan gäller kalkyler och förtydliganden ligger det i sakens natur att allt inte syns i det underlag och den proposition som ligger här på riksdagens bord. Saker ska förtydligas i förordningar och i CSN:s regleringar. Där kommer vi nog allihop att få se de konkreta effekterna av alla förslag fullt ut.

I jämförelse med de konkretioner som lyser med sin frånvaro i oppositionens alternativ måste jag nog ändå säga att propositionen är oerhört tydlig. Så pass tydlig så att man faktiskt själv, enligt vad Ulf Nilsson anför, kan sätta sig och räkna ut ungefär vad återbetalningen blir. En motsvarande uträkning blir i princip omöjlig med något av de andra partiernas förslag.

Anf. 153 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag efterlyser en större tydlighet när regeringen återkommer nästa gång inför nästa budget, vilket den säger att den ska göra.

När det gäller totalbeloppet och det högre tilläggsån är det en väldigt begränsad grupp, Tomas Eneroth, som kan få tilläggsån.

Faktum är att man inte bara kan räkna priset på grundval av basbelopp när det gäller studenter. Kostnaderna för studenter har uppenbarligen ökat mer de senaste åren än för andra grupper på grund av bl.a. behovet att köpa dator m.m.

Anf. 154 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Det stämmer som Ulf Nilsson säger. Det är klart att kostnaderna ökat också för studenterna. Något som oroar mig, och som jag kan delge kammaren, är de ökade boendekostnaderna på många ställen i landet.

Vi har tyckt att det varit angeläget att ha ett bostadsbidrag som finns tillgängligt för flertalet studenter. Utan det skulle det vara oerhört svårt för många studenter att kunna studera på studieorterna runtomkring i landet.

Jag hoppas att det innebär att Ulf Nilsson och hans partikamrater visar samma stöd och entusiasm för att vi bl.a. har ett fungerande ungdomsbostadsbidrag.

Anf. 155 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Tomas Eneroth talar varmt om det nya stuðiestöðssystemet som regeringen och socialdemokraterna föreslår. Han menar också att det är ett stort steg framåt för studenterna.

Jag sade inledningsvis i mitt anförande att vi var många som väntade. Det är klart att Tomas Eneroth, utbildningsministern och andra verkligen hade byggt upp förväntningarna. Det var många som väntade på förslaget ett bra tag innan propositionen kom.

Man sade: Nu äntligen kommer vi att lägga fram ett riktigt bra förslag som kommer att se till att den sociala snedrekryteringen förändras och studenterna får det mycket bättre. Men när propositionen kom blev det ett pladask. Många frågade sig: Varför tog det så lång tid, och varför blev det så lite av det?

Jag tycker att det är synd. Studenterna har väldigt länge varit en oprioriterad grupp, som vi har diskuterat här. Man har inte tagit dem på allvar och inte lyssnat tillräckligt mycket på dem.

Om man ska diskutera social snedrekrytering är det inte enbart ett nytt studiemedelssystem som är avgörande. Det finns många andra saker, som Tomas Eneroth också var inne på. Det gäller t.ex. studentinflytande och studentbostäder.

Vi i Centerpartiet har föreslagit en studiesocial utredning, något som tyvärr socialdemokraterna har avstyrkt, för att vi ska få en bra helhet i den högre utbildningen för studenternas skull.

Tror Tomas Eneroth att socialdemokraternas förslag till studiemedel med ett par hundralappar i höjning och med skärpning av återbetalningen verkligen kommer att attrahera fler att studera inom den högre utbildningen?

Anf. 156 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Ja, det tror jag. Jag tror att förslaget kommer att locka fler att studera. Det nya studiestödssystemet kommer inte minst genom sin tydlighet att vara väsentligt mycket bättre när det gäller att rekrytera nya grupper till högskolan än det gamla.

Det gäller särskilt om man ska jämföra det med Centerns förslag. Jag har väldigt svårt att se hur sänkt totalbelopp, en kraftig begränsning av antalet terminer, dvs. rätten att studera på högskolan, skärpta krav på studieresultat och en minskad utbyggnadstakt av den högre utbildningen skulle kunna rekrytera nya grupper till högskolan.

Det må vara en sak att ha den vällovliga ambitionen att höja bidragsdelen och göra ett rimligt försök till finansiering. Men att delvis lösa det genom att ta bort ambitionen att bygga ut den högre utbildningen – vilket faktiskt Sofia Jonsson och Centerpartiet föreslår – och i stället minska den i jämförelse med regeringens förslag tror jag inte kommer att rekrytera nya grupper.

Jag tror att det nya förslaget kommer att rekrytera nya grupper till högskolan. Men jag tror inte att Centerns förslag, om det hade haft förutsättningar att genomföras, skulle göra det. Det är det alldeles för kargt och snävt för att kunna göra.

Anf. 157 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tror inte riktigt att Tomas Eneroth har läst Centerpartiets förslag helt och hållet. Vi föreslår att det nuvarande totalbeloppet ska vara delat 50–50, dvs. vi vill höja bidragsdelen till 50 % av 7 098 kr. Det är ett finansierat förslag som Centerpartiet lägger fram.

Det förslag vi lägger fram om höjd bidragsdel och höjt fribelopp till två basbelopp innebär att en student, om han eller hon tjänar två basbelopp, kan få lite drygt 6 600 kr netto per månad i 12 månader under ett år. Det är en bra höjning. Det är ett förslag som ger fler studenter möjlighet att studera vidare i högre utbildning, något som inte socialdemokraternas förslag ger.

Tomas Eneroth säger att det är jättebra att alla ska betala tillbaka, vilket det är. Det är jättebra att man höjer med de hundralappar som socialdemokraterna föreslår. Men det räcker inte. Med den lilla marginella höjningen och med den strama återbetalningen blir systemet svårare att överblicka och också hantera framöver.

Anf. 158 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Det är onekligen inte så att vi skulle vara ensamma om att föreslå ett nytt återbetalningssystem eller att göra det stramare. Snarare är det så, om jag har förstått Centerns återbetalningssystem, att det t.o.m. är något mer stramt, om det nu har en så oerhörd betydelse i detta sammanhang. Det är ett lägre fribelopp än det regeringen föreslår. Det är skärpta krav på studieresultat, och det är åtta terminer i stället för tolv terminer, som vi tycker att man ska ha generell rätt till.

Det är synd att jag inte hann ta detta i första repliken, eftersom Sofia Jonsson då hade kunnat svara på det. Genom att föreslå en avskärmning av vuxenstudiedelen från studiestödet och förespråka ett system där man i huvudsak gör ett inkomstrelaterat vuxenstudiestöd grundat på a-kassa missar ni möjligheten att kunna rekrytera och öka rekryteringen av de grupper som har en låg dagpenning.

Det är dem som Centern annars traditionellt har sagt sig värna när det gäller möjligheten och rätten till utbildning. De som inte kan nås av det särskilda utbildningsbidraget eller andra inkomstrelaterade stöd – dem kan vi nå med 82-procentaren. Vi kan nå dem, så att de får ett generöst studiestöd med möjlighet att läsa in gymnasiet. Den möjligheten avsäger sig Centern genom att dra ett streck och tala om att det nya studiestödssystemet i huvudsak är till för dem som läser inom högre utbildning.

Anf. 159 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag måste säga att det är väldigt glädjande att höra Tomas Eneroth när han inte helt avvisar tanken på att man ska kunna höja bidragsdelen i studiestödet med uppemot 50 % i framtiden.

Men när det gäller fribeloppet blir jag lite skrämmd när jag lyssnar på Tomas. På något sätt är det som att man misstänkliggör studenterna och menar att de skulle missbruka systemet. Är det inte bättre att låta de studenter som verkligen vill ta ansvar för sin ekonomi under studietiden också få göra det utan att bli straffade?

Jag vill också göra ett klarläggande. Jag tyckte mig höra att Tomas Eneroth skar alla över en kam och sade att alla vill avslå propositionen. Jag tror att jag poängterade ett flertal gånger att vi inte vill avslå den. Vi säger att detta är ett steg i rätt riktning, även om det är ett mycket litet steg.

Jag vill fråga Tomas Eneroth om åldersgränsen på 25 år för att få det s.k. extralån på 1 600 kr som regeringen föreslår. Hur ser Tomas Eneroth på detta? En 24-åring kan inte få lånet så länge han eller hon studerar i

Sverige. Men om jag inte missminner mig kan han eller hon få det extra lånet på 1 600 kr om studierna bedrivs utomlands.

Anf. 160 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Det stämmer som Erling Wälivaara säger – ni yrkar inte avslag på hela propositionen och förslaget, och det tackar jag för.

Å andra sidan säger ni att ni vill ha en bred politisk förankring och därför vill utreda frågan ytterligare. Detta gör kristdemokraterna alltså i ett läge när just de själva valde att så sent som förra riksmötet reservera sig. Jag tror att de skrev så här: Den sedan länge aviserade propositionen är en absolut nödvändighet för att Sverige på sikt ska kunna – – –. Att i det sammanhanget kräva ytterligare utredningar tycker jag är något förvånande. Men det är sant – det är inget avslag. Det tackar jag för.

Jag får många frågor här. När det gäller fribeloppet kanske det är viktigt att påpeka att det inte finns något förbud för studenter att tjäna pengar vid sidan av. När man däremot kommer över en viss gräns – den vi stipulerar ligger på 91 000 kr – kommer det att ske en avräkning gentemot de bidrag och lån man har. Internationellt sett är detta ett av de mest generösa system som finns. Jag tror att det är angeläget att vi har kvar den här typen av restriktioner för att man inte ska få alltför stora grupper som tar för stora lån och för stort studiemedel utan att för den skull kunna prestera ordentligt ute på högskolorna.

Inom kd talar ni däremot om höjd bidragsnivå – vilket är förvånande – och säger er vilja ha en 50-procentig bidragsnivå, vilket kostar uppåt 4 miljarder kronor. Detta finansierar ni själva med 200 miljoner. Ni vill avskaffa fribeloppet. Det kostar 1,3 miljarder, men ni har ingen finansiering för det. Ni vill slopa avskrivningen vid 67 års ålder, men talar inte om hur länge man egentligen ska betala av på sina skulder. Är det till 80- eller 90-årsåldern, eller är det intill dödsboet?

Det finns en hel del kvar att klargöra, och jag hoppas att Erling Wälivaara kan klargöra någon av dessa frågor i sin replik.

Anf. 161 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Tomas Eneroth fastnar vid att vi föreslår att man ska förbättra den nuvarande propositionen. Det innebär inte att vi säger nej. Många stycken i propositionen är väldigt bra. Vi behöver inte ta tillbaka hela proppen. I så fall skulle vi ha yrkat avslag på den.

Men jag vill fråga Tomas Eneroth: Har vi nu verkligen nått det absoluta, fullkomliga, studiestödet? Tomas Eneroth säger ju att man inte ens ska kunna utreda en ytterligare förbättring av stödet. Jag tror inte att vi har hittat sanningen och det absolut maximala med detta förslag, utan det finns säkert anledning att förbättra det ytterligare. Som jag har framhållit i mitt anförande kan man exempelvis höja bidragsdelen och helst avskaffa hela fribeloppsgränsen.

Anf. 162 TOMAS ENEROTH (s) replik:

Fru talman! Nej, det är nog sant. Detta är kanske inte det ultimata förslaget, den slutgiltiga lösningen eller någonting annat. Samhället förändras, och därmed måste alla reformsystem förändras. Möjligtvis kan man säga att vi ska låta detta träda i kraft först, år 2001, och låta det finnas ett

litet tag innan vi genast sätter i gång att utreda det kommande förslaget. Det kanske kan vara en poäng.

Jag har som sagt inget principiellt mot vare sig ökad bidragsdel eller andra justeringar framöver, men jag tror att helt avgörande för tilltron till studiestödssystemet är att man kan visa att det är långsiktigt finansierat och hållbart.

I dag finns, vilket några talare nämnde tidigare, en viss oro över detta. Håller studiestödssystemet? Kan det klara sig framöver med den växande skuldstock som finns? Vad kommer det att innebära för kommande generationer? Därför är denna reformering oerhört viktig. Den innebär nämligen att vi tar ansvar för att vi inte fortsätter att låna av framtiden. Vi tar också ansvar för att vi får ett studiestödssystem som är fullt finansierat. Varje förändring framöver av detta studiestödssystem måste vila på de grunderna. Där hoppades jag att vi skulle vara eniga.

Anf. 163 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Ursäkta min försening.

Detta är en viktig debatt. Den handlar om ett av de viktiga verktygen i utbildningspolitiken. Studiestödssystemet påverkar intresset för studier, det påverkar studiesituationen under utbildningen och i högsta grad påverkar det ens liv efter studierna.

Vi har i Sverige ett av världens mest moderna utbildningspolitiska system. I många länder diskuterar man behovet av en utbyggnad av högre utbildning. Samtidigt inför man avgifter i den högre utbildningen eftersom man bedömer att det inte finns resurser av gemensamma medel att bidra till en sådan utbyggnad. Det avskräcker naturligtvis folk från att studera. Många länder har förstås också studiemedelssystem, men knappast något land har ett studiemedelssystem som i sin omfattning och sin generositet kan liknas vid det svenska eller de nordiska.

När vi står mitt inne i en sådan omvandling som vi nu gör av hela vår utbildningspolitik – med satsningar på vuxna och på barn, från förskola, över gymnasiet, via vuxenutbildningen till högskolan – blir naturligtvis också en reformering av studiestödssystemet väldigt viktig.

Många länder har ett system som gör att studiefinansieringen och den ekonomiska situationen blir beroende av finansiering hemifrån. Storleken på studiestödet kan vara beroende av föräldrars eller sammanboendes ekonomi. I många länder kan man inte använda sina studiemedel till att studera utomlands. I den meningen har vi redan i dag ett mycket generöst studiemedelssystem som ger möjlighet till oberoende för studenter, som ger möjlighet till en egen ekonomi och som i praktiken också ger stora möjligheter att studera både hemma och utomlands.

Det har förts en lång debatt om att reformera studiestödssystemet. En utredning tillsattes 1994. Det kom ett betänkande 1996. När jag blev utbildningsminister för ett år sedan fick jag frågan: Varför händer det ingenting? Varför har det inte blivit någon studiemedelsreform? Orsaken var naturligtvis alldeles självklar. Med gigantiska underskott fanns det idéer, visioner och planer, men det var inte möjligt att praktiskt genomföra dem.

Nu har vi kommit i det läget att det är möjligt att genomföra en studiestödsreform. Jag tycker att det känns väldigt bra att vi nu lägger en reform på riksdagens bord. Riksdagen har möjlighet att fatta beslut om

Prot.

1999/2000:45

13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

en studiestödsreform där vi tillskjuter mer än 4 miljarder kronor för att stärka studenternas situation och för att få ett studiestödssystem som verkar rekryterande och lockande till vidareutbildning.

Grundidén i det studiestödsförslag som nu ligger på bordet är den parlamentariskt sammansatta Studiestödskommitténs förslag som kom 1996. Deras förslag var att ge Sverige ett sammanhållet och mer lättöverskådligt studiestödssystem som omfattar såväl högskolan som vuxenutbildningen. Det är också det förslag som vi har lagt fram. Därför känns det ibland väldigt förvånande att höra frågan om det inte borde ha skett ett resonemang i en bredare krets.

Här lägger vi ett förslag som i förväg är förankrat hos Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Jag tackar för ett gott samarbete. Men glöm inte att grunden för förslaget är en parlamentarisk kommitté som vänt och vridit på problemet och arbetat med det för att i bred samstämmighet komma överens om ett studiestödssystem som är basen för det förslag som ligger i dag. Det var egentligen bara Moderaterna som skilde ut sig ordentligt, ungefär som i dag.

Moderaterna skiljer verkligen ut sig ordentligt. Man har lyckats åstadkomma några löst sammanhållna principer för ett förslag. Det är samma principer som man presenterade 1996. År efter år har gått och Moderaterna har inte kommit närmare ett förslag än några löst sammanhållna principer. Det tycker jag är svagt. Det är lite genant för ett ledande parti i oppositionen. Det visar väl tydligare än något annat förslag det problem som finns i Sveriges riksdag med att få en stark samlad opposition mot regeringens politik.

Vi lägger fram ett förslag där totalbeloppet är oförändrat, nämligen 7 098 kr per månad under normalt nio månader. Men det beräknas framöver på veckor. Därför går det också att kombinera med sommarstudier om man så önskar. Där ligger vi alla ganska nära varandra. Det finns inga större skillnader. Det är naturligtvis en avvägning. Många studenter känner att de skulle behöva lite mer per månad, men man vill inte heller bygga upp en skuld som blir för stor. Det är en rimlig avvägning.

Stödet ska naturligtvis bestå av en bidragsdel och en lånedel. Nu höjer vi bidragsdelen med närmare 500 kr i månaden. Precis som Tomas Eneroth sade, kostar varje procentenhet i höjning av bidraget cirka en kvarts miljard, eller kanske t.o.m. lite mer än så. Det är ganska stora summor vi talar om. När vi nu går från 27,8 % till 34,5 % avsätter vi rejäla summor av de gemensamma resurserna för att få en höjning av bidragsdelen.

Vi inför dessutom – det är viktigt, och det ger ett redskap för framtiden när det gäller det livslånga lärandet – ett särskilt prioriterat studiemedel till dem som framför allt har grund- och gymnasiestudier framför sig. De kan få ett bidrag på 82 %, dvs. ett mycket litet lån jämfört med det andra systemet. Det gör att vi också kan locka människor som har en väldigt dålig utbildningsbakgrund i förhållande till de krav som finns i dag på arbetsmarknaden att ta steget vidare till studier. Det betyder väldigt mycket, inte minst för dem som har en låg dagpenning från a-kassan. Vi vet att vi har väldigt många kvinnor som har jobbat deltid på grund av att de har barn. Med den här reformen, med ett bidrag på 82 %, 7 098 i stöd och dessutom möjligheten att låna 1 600 kr ytterligare, kommer det

att finnas mycket goda möjligheter för inte minst dessa kvinnor att rejält förbättra sin ekonomiska situation.

En viktig del av reformen är att fribeloppet höjs. Jag tycker att det är en viktig del i en strategi för att öka studenternas valfrihet och möjlighet att själv planera sin ekonomi. Att gå från 54 000 kr upp till 91 000 kr per år kommer i praktiken att innebära att nästan ingen student kommer att uppleva detta som ett problem. Det är klart att om man har ett heltidsjobb når man upp i de summorna, men det är ju inte aktuellt för de allra flesta studenter.

Ett särskilt inslag i det svenska studiestödssystemet blir att studiestödet också blir pensionsgrundande framöver. Jag tror att det är få länder i världen som kan visa upp en sådan koppling till det långsiktiga trygghetssystemet och pensionen. Det blir också en viktig del i att skapa ett system som upplevs som tryggt och förutsägbart för dem som ska gå vidare till studier.

En naturlig del av ett förslag är också att strama upp på återbetalningssidan. Det system vi lever med nu har många upplevt som en ren akademikerskatt, och det har ju många sagt i debatten också. Det innebär att man alltid ska betala in 4 % av inkomsten. Det spelar ingen roll hur stor skulden är. Många har också insett att med dagens system kommer man att betala sina 4 % hela yrkeslivet fram tills man blir pensionär. Då avskrivs lånet. Det är inget sunt och balanserat system. Det ger en väldigt konstig signal till dagens studenter. Det är antagligen så att den sista terminen eller en extra termin, om man så vill, hinner man aldrig betala tillbaka. Men de första viktiga terminerna av en utbildning får man betala av under hela sitt yrkesliv. Det blir också så att många lockas att betala sina 4 % hela yrkeslivet fram till pensionen när man i stället skulle kunna betala av snabbare och faktiskt bli av med sin skuld i ett tidigare skede. Därmed skulle man i slutändan betala mindre på skulden än vad man gör i dag.

Det normala blir nu ett annuitetssystem uträknat på 25 år eller upp till dess man fyller 60 år. Det ger en bra och sund signal om att studielånet är ett lån som ska betalas tillbaka. Men det är klart att det krävs trygghetsregler till det också. Det går inte ha en system med ren annuitet oberoende av vad man har för inkomst – det som Moderaterna föreslår. Om man inte har en löneutveckling som gör att man klarar av annuiteten, om man hamnar i arbetslöshet eller på obestånd på annat sätt, måste det finnas ett trygghetsnät som skyddar en.

Nu säger vi max 5 % av inkomsten, och det gäller alla. Det handlar inte om en prövning, utan det gäller alla. Man ska inte betala mer än 5 % av inkomsten. Det gäller många personer redan i dag. Det är ingen dramatisk skärpning.

Om en del av lånet är uttaget före 1990 och en del efter 1990 har man en återbetalning på 5 %. Det är i princip samma sak. Är man över 50 år höjs återbetalningstakten. Det är också rimligt när många har lämnat småbarnsåren bakom sig och har möjlighet att betala lite mer på sina studieskulder.

Jag har under hösten träffat väldigt många studenter och diskuterat studiemedelssystem. De allra flesta skulle naturligtvis vilja ha lite mer. Det är en naturlig reaktion. Vilken studentorganisation skulle inte passa på att begära ytterligare stöd när det ändå är dags att reformera studieme-

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

delssystemet? Men det finns också en mycket bred och stor förståelse för att det är viktigt för regeringen och riksdagen att göra en balanserad bedömning, eftersom man samtidigt sitter och funderar över hur man ska göra med barnomsorgen framöver, med maxtaxan och allmän förskola, hur vi ska ha det med stödet till de äldre i samhället och hur vi ska göra med många viktiga investeringar. I det sammanhanget är 4 miljarder mycket pengar.

På ett sätt är jag besviken när det gäller den här reformen. Det gäller reaktionen från riksdagens partier. Jag vet ju att t.ex. Centerpartiet hade en mycket stark ambition att samla hela borgerligheten och lägga fram ett starkt förslag mot regeringens förslag. Det var aktuellt ända upp till partiledarnivå att försöka samla borgerligheten. Men vad hände? Vi fick ett förslag där Moderaterna lägger fram sin principer men inget studiemedelsförslag. Det enda konkreta de säger är att de varnar för Centern som är på väg mot en studielön. Det skulle ju förstöra och likna socialism.

Centern lägger visserligen fram ett förslag som ligger i linje med de ambitioner de hade innan, och de har ju också ärligt nog försökt att finansiera det. Deras förslag handlar om åtta terminer i stället för tolv terminer när man ska studera. Man vill minska, halvera, utbyggnadstakten i den högre utbildningen så folk blir stående utanför högskolorna. Man vill skippa allmän förskola och maxtaxa och använda dessa pengar till bidragsdelen i stället. Vidare handlar det om studiemedel bara för högskolestudier och inte för gymnasiestudier. Hur ska det system som ni föreslår för gymnasiestudier fungera? Ska alla som har ett arbete ha rätt att bedriva gymnasiestudier på a-kassa eller gäller det bara de arbetslösa? Hur ska de göra som nu går på studiemedel och läser in gymnasieskolan, vilket är väldigt många människor? Hur ska de göra i Centerns system?

Kristdemokraterna tillhör kanske de som är trevligast av alla. De ställer i princip upp på regeringens förslag. De ligger väldigt nära. Men de målar samtidigt upp ett antal ambitioner för framtiden. Det är ganska höga ambitioner. Hälften bidrag och hälften lån, fribelopp och mycket annat. Men de avsätter bara den lilla summan 200 miljoner för detta. Det räcker inte ens till en procentenhets ytterligare ökning av studiebidraget. Det är klart att det är bra att ha ambitioner, men när vi kommer till riksdagsbehandlingen måste förslagen ha resurser bakom sig och kunna genomföras. Detta ska ju gälla från år 2001.

Folkpartiet ligger också ganska nära regeringen, med vissa smärre avvikelser.

I stort kan man alltså säga att det finns en väldigt bred uppslutning kring regeringens förslag till studiestödsreform, förutom några avvikare som jag tror kommer att få svårt att hålla fast vid sina ståndpunkter på längre sikt.

Anf. 164 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag har några frågor till utbildningsministern.

Jag håller med om att vi har ett av de mest generösa studiemedelssystemen, även om mycket av generositeten kanske ligger i fel ända av systemet. Men hur kommer det sig då att vi fortfarande har en snedvridning som faktiskt är betydligt värre än i många andra OECD-länder?

Sedan är ju anfall alltid bästa vapen, och det brukar Thomas Östros gärna använda sig av. I stället för att tala om hur det kommer sig att det

här förslaget inte är finansierat och varför kostnadsberäkningarna och anslagsfrågorna i propositionen är på knappt en sida, med den lakoniska avslutningen att regeringen avser att återkomma till anslagsfrågorna i kommande budgetarbete, går han till anfall och kräver den samlade borgerligheten på ett enhetligt, fullt finansierat system. Han ställer alltså högre krav på oppositionen än på sig själv.

Avslutningsvis vill jag fråga: Hur många tror utbildningsministern kommer att betala tillbaka lånen såsom det är tänkt, och hur många procent kommer att använda sig av de s.k. trygghetsreglerna och gå kvar i den ständiga akademikerskatten?

Anf. 165 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Per Bill, som har upplevt hur den socialdemokratiska regeringen och riksdagsgruppen arbetar, vet ju att här läggs det aldrig fram några förslag som det inte finns finansiering för. Att detta inte är beskrivet i detalj här beror på att vi här kommer med ett förslag som behöver läggas fram i ett tidigt skede för att CSN ska hinna arbeta med att förbättra systemet, programmering av datorer och annat. Budgetmässigt ligger detta inte i det budgetår som riksdagen nu behandlar, år 2000, utan det ligger vid halvårsskiftet år 2001.

Det finns de resurser som nu är avsatta från vårpropositionen 1999 – 1,6 miljarder. Det finns de resurser som kan användas på grund av att svux och svuxa i dag inte används i den utsträckning som det är avsatt medel för – drygt 1 miljard. Sedan återstår att i vårpropositionen, och där kommer alla partier som ingår i arbetet att vara med och hjälpa till, presentera finansiering av det som är pensionskopplingen – ungefär 1,8 miljarder.

Jag kan garantera Per Bill att med en finansminister som Bosse Ringholm kommer det inte ett enda förslag från regeringen där man inte kan vara trygg över att det går ihop i slutändan.

När det gäller hur många som kommer att hinna betala tillbaka sina lån ser vi ju med dagens system en hotande avskrivningsbomb som briserar om 30–40 år – ungefär 6 miljarder i nuvärde i avskrivningar. Vi kommer inte ifrån alla avskrivningar med det här systemet, för det måste finnas den typen av säkerhetsventil också. Om man har ett yrkesliv som inte blir så lönande som man tänkt sig, t.ex. i tider av arbetslöshet, kan man inte ta med sig skulden in i ålderdomen som Per Bill vill. Därför kommer det att finnas kvar en avskrivning på ungefär 1 miljard inom samma tidsperiod. Det visar relationerna mellan det här förslaget och det nuvarande systemet.

Avslutningsvis hade jag en fråga till Per Bill, men den hinner jag tydligen inte med.

Anf. 166 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Det var synd att inte utbildningsministern hann fråga mig något, eftersom det här är min sista replik.

Jag skulle avslutningsvis vilja upprepa frågan varför det inte blev en bredare förankring. Jag tycker att det finns väldigt stora likheter mellan studiemedelssystemet och pensionsöverenskommelsen. Denna bygger ju inte bara på gamla utredningar utan också på ett faktiskt arbete där man

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Stu­diestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

var överens om att det behövs mycket långsiktiga regler som ska stå sig över olika minoritetsregeringar, som ju är det vanliga i Sverige.

Det här är dessutom ett system som inte är uppskattat och inte har en bred förankring bland de studerande och bland de olika organisationer som har uttalat sig. Det är möjligt att de flesta säger sig vara hyggligt nöjda när utbildningsministern åker runt, men när jag åker runt och träffar personer är de inte alls nöjda. Det är möjligt att en del av svaren har att göra med vilken person man pratar med. Man är snällare mot patronen.

Anf. 167 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Ingen känner till vad Per Bill vill genomföra för studiemedelsreform. Det har jag också upptäckt när jag har varit ute och rest. Det är väldigt svårt att lista ut detta utifrån de rader ni själva skriver. Det är en ganska stor besvikelse för mig att ni inte lägger fram ett förslag om en studiemedelsreform.

Det man kan lista ut är detta: CSN ska privatiseras. Det ska inte skrivas av några skulder när man blir pensionär. Det ska inte finnas några begränsningar för hur stor månadsbetalningen ska bli, dvs. inga trygghetsregler. Det ska inte bli för hög bidragsandel, för då går vi mot studielön. Det är de principer som Per Bill har lagt fram. Det skulle jag gärna vilja höra studenternas reaktion på.

Det är klart att man kan begära mer av riksdagens största oppositionsparti. Arbetet har pågått sedan 1994!

Förankringen skedde i Studiestödskommittén, en mycket bred parlamentarisk förankring. Här ser vi också att Kristdemokraterna och Folkpartiet ställer upp på huvuddragen. Centern vill lägga lite mer resurser men har ganska tuffa åtstramningar på andra håll, t.ex. en minskning i antalet terminer som man får studera. Det finns en bred förankring i riksdagen. Det finns en stabil majoritet. Moderaterna är det parti som skiljer ut sig allra mest, framför allt genom att inte lägga fram något förslag över huvud taget.

Anf. 168 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Thomas Östros började sitt anförande med att säga att det tog tid att komma fram till den nya studiemedelsreformen på grund av de ekonomiska förhållanden som vi hade i Sverige, men nu är vi äntligen redo. Ekonomin är på rätt kant, och nu har vi möjlighet att lägga fram en reform.

Men det måste väl ändå, fru talman, ha varit lite tråkigt för utbildningsministern att lägga fram det förslag som ligger på bordet i dag efter de stora uppblåsningar som utbildningsministern gjorde innan. Han sade: Snart kommer det en gigantisk reform som ska förändra och vända den sociala snedrekryteringen, som ska se till att alla studenter får bättre möjligheter att studera i den högre utbildningen. Så har det ju inte riktigt blivit, och jag tror att det kan vara en förklaring till varför Östros väljer en stark attack i sitt anförande i stället för att gå tydligt fram och visa vad som kommer att hända närmast.

Centerpartiet har som sagt lagt fram ett konkret förslag där vi vill göra det bättre för studenterna och göra det möjligt för fler att studera i den högre utbildningen. Vi vill ha kvar det nuvarande totalbeloppet och

kraftigt höja bidragsdelen till 50 %, något som socialdemokraterna inte ens kommer i närheten av.

Vad gäller terminerna säger vi att det i första omgången ska vara åtta terminer. Sedan finns det möjlighet att studera tio och tolv terminer, dvs. upp till sex år. Det är inte någon större skillnad på det och på regeringens förslag.

Vi ger studenter mer pengar i fickan. Vi ser till att det finns en framtid med möjligheter för dem. Sedan ser vi också detta i ett helhetsperspektiv med studentbostäder för studenterna, studentinflytande osv. Vi vill också ha en studiesocial utredning, vilket utbildningsministern har avslagit ett antal gånger.

Anf. 169 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Nej, ni ger inte studenterna mer pengar i fickan. Ni har samma totalbelopp som regeringens förslag. Där har ni backat. Tidigare föreslog ni en minskning av totalbeloppet. Däremot vill ni ha ett lägre fribelopp. Det ska bli svårare att arbeta vid sidan av sina studier. Ni minskar antalet terminer man får studera. Hur ska det gå till?

Ni skriver någonting om att man får stöd längre än åtta terminer om man kan visa upp att ens utbildning är längre än åtta terminer. Men väldigt många studenter läser på ett annat sätt. Man kanske börjar med någon enstaka kurs. Man kanske komponerar ihop sin egen utbildning i form av enstaka kurser eller efter någon termin funderar på ett utbildningsprogram. Vem ska avgöra detta?

Är det här en besparing måste det kännas någonstans. Det är någon som slår i taket efter åtta terminer. Är det ingen besparing, varför har ni då lagt fram förslaget? Det osar katt om åtta terminer i stället för tolv.

Ni vill minska utbyggnadstakten. Vad innebär det för dem som inte kommer in på högskolestudier, som inte får njuta av den högre bidragsdelen därför att de inte kommer in på programmen eller utbildningarna över huvud taget?

Det är en tragisk omvändning av Centerpartiet i den meningen att man slutar tro på utbildningen som kraft att också fungera regionalt. Det brukar ju vara en viktig fråga i Sofia Jonssons parti.

Allmän förskola och maxtaxa sopar man åt sidan och vill i stället använda resurserna till detta. Framför allt blir det väldigt märkligt – och där vet jag inte om Sofia Jonsson själv kan ge svaret – när man säger att studiemedel framöver bara får gå till högskolestudier. Vad händer med de tiotusentals människor som i dag läser på gymnasienivå med studiemedel, där a-kassan är så pass låg att studiemedlet innebär en chans att klara sin ekonomi?

Inte minst kvinnor, som kanske har jobbat deltid under en period för att också kunna ta hand om sina barn, får med det här förslaget en mycket bättre ekonomi och får chansen att plugga.

Ni säger att man ska få studera på a-kassa. Vilka ska få göra det? Alla som jobbar? Bara de arbetslösa? Vad händer med dem som i dag har studiemedel?

Anf. 170 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Centerpartiet var med och tog beslut om den stora expansionen vid högskolorna runtom i Sverige. Det är vi stolta över. Vi är

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Stu­diestöd samt
Ett reformerat
stu­diestödssystem*

också stolta över att kunna ha ett förslag i vår budget där vi fortfarande vill utveckla antalet platser så att fler studenter ska få möjlighet att studera vid våra lärosäten i Sverige.

Men till skillnad från regeringen och utbildningsministern går vi ett steg till. Vi satsar på kvalitet på de mindre och medelstora högskolorna, vi satsar på en utveckling som gör det bättre för de mindre och medelstora högskolorna. Vi ser till att kvaliteten blir bra. Vi ser till att man får tillräckligt med forskningsresurser. Vi ser till att det blir fler platser. Vi tar ytterligare ett steg jämfört med vad regeringen gör.

Utöver det har vi tagit fram ett nytt studiemedelssystem som är långt bättre än det regeringen hittills har kunnat presterat. I motsats till vad utbildningsministern säger ger det faktiskt studenterna mer pengar i fickan, eftersom vi har en höjd bidragsdel som ger fler studenter möjlighet att studera. Den sociala snedrekryteringen kommer på det sättet att minska och det blir bättre för studenterna.

Jag kan inte riktigt förstå hur utbildningsministern tänker när han börjar diskutera att Centerpartiet inte satsar på den högre utbildningen, att Centerpartiet inte satsar på studenterna. Det är precis det vi gör. Jag tror att utbildningsministerns attackargument är just det, för han kan inte svara på och inte stå för den politik som han nu har lagt fram och som innebär en proposition som inte var tillräcklig för att komma till rätta med de problem som finns inom vår högre utbildning.

Anf. 171 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Studiemedelsförslaget ska börja gälla från 2001. Sofia Jonsson har inte tänkt igenom vad som händer med de gymnasiestudenter som inte längre ska få studiemedel. Det får vi inget svar på.

Det ska börja gälla 2001 och Sofia Jonsson har ännu inte tänkt igenom vad det innebär med en åttatermins begränsning. Om det nu är en besparing måste det drabba någon. Vilka kommer inte att kunna studera längre än åtta terminer? Det går inte att hävda att det inte drabbar någon. Då behövs inte det som ett förslag i er finansiering.

Jag känner respekt för att Sofia Jonsson har försökt att få ihop en finansiering. Det är lite mer än ett och annat parti i övrigt i riksdagens kammare har försökt att få ihop. Men tyvärr är det felräknat. Det fattas en dryg miljard, såvitt vi kan se. Men det kan vi försöka reda ut under vintern.

Men de besparingar ni tar till för att finansiera detta är för mig inte acceptabla besparingar: minskad utbyggnadstakt, färre antal terminer och en sämre situation när det gäller fribeloppet. Det är tråkigt.

Vi lägger fram förslag om en rejäl reform som innebär en bidragshöjning, en ordentlig fribeloppshöjning, en koppling till pensionssystemet och även en ordentlig återbetalningsdel, som kommer att fungera mycket bättre än dagens. Det är en reform att känna stolthet över. Den är finansierad. Den är rejäl. Den kostar 4 miljarder.

(forts.)

Kammaren beslutade kl. 17.54 på förslag av andre vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

7 § (forts.) **Studiestöd samt Ett reformerat studiestödssystem** (forts. UbU2 och UbU7)

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

Anf. 172 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tänkte begränsa mig till en huvudfråga som jag också tog upp i mitt anförande. Jag frågade om utbildningsministern eventuellt kunde säga någonting om följande.

Folkpartiet har angående studiemedelspropositionen motionerat om individuella utbildningskonton. Det skrivs också i regeringens proposition någonting om individuella utbildningskonton, men det framgår inte särskilt tydligt vad man har tänkt sig. Denna fråga berör studiemedelsystemet.

Det skulle vara intressant att höra om utbildningsministern kan säga någonting om dels vad man tänker sig att diskutera när det gäller utbildningskonton, dels om det är aktuellt med riktigt individuella utbildningskonton där individen får bestämma själv hur pengarna används. Jag sade i mitt anförande att det vore bra för det livslånga lärandet med ett system där man själv kan bestämma över utbildning och arbetsavbrott oberoende av vad staten eller arbetsgivaren tänker sig – dvs. avdragsrätt för sparande till individuella utbildningskonton.

Anf. 173 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Frågan om livslångt lärande är naturligtvis av största vikt. Vi har i dag diskuterat ett antal olika åtgärder som direkt berör möjligheten till ett livslångt lärande. Ett sådant är Kunskapslyftet, som innehåller till en fjärdedel av platserna möjligheten för dem som har arbete att få tjänstledigt och att kunna studera på a-kassenivå samtidigt som en arbetslös går in på det ordinarie jobbet. Vi har konkret erbjudit tusentals människor möjligheten till den typen av livslångt lärande.

Med den studiemedelsreform som ligger på bordet har vi också ett system som gör det möjligt med 82-procentsbidraget med extra möjlighet till extra tilläggsån för människor i arbetslivet att komplettera sin utbildning.

Ett tredje inslag är det som Ulf Nilsson nämner. Det gäller pengar som avsattes i samband med budgetpropositionen, en dryg miljard, för att användas till en skattelättnad av lämplig form för att stimulera kompetensutveckling. Där kommer regeringen att tillsätta en utredning för att titta närmare på hur ett sådant system ska fungera i praktiken. Det i si-

nom tid blir ännu en del i det nät av möjligheter till livslångt lärande som vi vill bygga upp.

Anf. 174 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Förutom att vi ger individerna stor frihet kan det avlasta studiestödssystemet i och med att det blir mindre lånebehov.

Jag var nyfiken på om utbildningsministern redan nu har någon uppfattning om man tänker sig individuella konton som individen själv får bestämma över eller om man helt inriktar sig på kollektiva konton.

Anf. 175 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Jag har personligen en mycket bestämd uppfattning om hur jag skulle vilja se ett sådant system. Låt mig bli påverkad av en saklig utredning som tittar på hur man bäst organiserar ett sådant system.

En del av de idéer som vi har hört i kammaren tål inte riktigt verklighetens ljus, i den meningen att det med en för fluffig modell kan finnas stora statsfinansiella konsekvenser. Det gäller att hitta en modell som gör att vi kan stimulera kompetensutveckling och samtidigt ta hänsyn till att den måste finansieras. Det kommer utredaren att titta på. Jag räknar med att regeringen återkommer i frågan.

Anf. 176 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag vill också säga tack till utbildningsministern för de vänliga orden för en timme sedan om att kristdemokraterna är trevliga. Men jag är nog lite mer intresserad av ett ännu bättre studiestödssystem för Sveriges studenter.

Vi människor utvecklas olika. Det beror på uppväxtmiljö, skolsituation och förutsättningar. Det finns de som hoppar av gymnasieskolan vid 16–17 års ålder. De orkar helt enkelt inte med skolan. De har inte fått det stöd de har behövt. Men så mognar de vid 23 års ålder och vill läsa in gymnasiekompetensen igen.

De möter då först-till-kvarn-systemet. När de söker studiestöd blir svaret: ”Nej tyvärr, pengarna är slut. Du kan inte få något studiestöd.” Inte heller har de rätt ta extralånet på 1 600 kr per månad.

Ser utbildningsministern någon risk att den beskrivna 23-åringen helt enkelt tappar sugen? Han eller hon upplever sig stå vid sidan om.

Anf. 177 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Det är lätt att fästa epitetet trevlig på Erling Wälivaara, särskilt när man hör de tornedalska tongångarna i kammaren.

Sedan var det sakfrågan. Det är viktigt att när vi gör en särskild satsning på vuxenstuderande som inte har en bakgrund med tillräckliga grunder från gymnasieskolan att noga tänka igenom hur ett sådant system byggs. Vi vill inte med 82-procentsbidraget och de extra lånemöjligheterna bidra till att locka ungdomar som befinner sig i gymnasieskolan till att fundera på att hoppa av, vänta något år och sedan återkomma till gymnasieskolan. Huvuduppgiften för oss måste vara att stötta och hjälpa ungdomarna så att de klarar av sin gymnasieutbildning redan när de är i den åldern.

Sedan måste vi ha generösa system för att locka folk till att i vuxen ålder ta steget att läsa in gymnasieskolan om de inte har den sedan tidigare. Därför har vi föreslagit 25-årsgränsen för att inte bidra till att ungdomar lockas till att vänta med sina gymnasiestudier men för att se till att vuxna verkligen kan få chansen.

Då måste det finnas ett urvalssystem. Den delen av studiestödssystemet med 82 % i bidrag kommer att vara "ramat" i den meningen att det med dagens resurser kommer att finnas ca 70 000 sådana studiestöd. Min bedömning är att detta tillsammans med UBS –, särskilda utbildningsbidraget, ca 100 000 människor – är väl tilltaget för den efterfrågan som kommer. Därmed blir det bäst med först-till-kvarn-system.

Det är klart att vi ständigt måste följa utvecklingen och vara beredda att göra justeringar om det skulle vara så att angelägna grupper inte får chansen till den typen av stöd. Vår bedömning i det här läget är att det är bäst att göra detta obyråkratiskt, så tillvida att ansökningarna tas i den ordning de kommer in.

Anf. 178 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret. Jag tror inte att ungdomar som klarar sig bra i gymnasieskolan tar chansen att hoppa av gymnasieskolan för att flyta omkring och inte göra någonting under fyra fem års tid, för att sedan komma tillbaka. Jag är lite förvånad över den strikta gränsen 25 år. I stället tycker jag att om det föreligger synnerliga skäl skulle det gå att vara flexibel med regeln.

Jag är lite förvånad över följande. Utbildningsministern återkommer gång efter annan till frågan om maxtaxan. Jag är lite förvånad över att utbildningsministern som kommer från det röda Norrbotten vill framhäva en reform som gynnar höginkomsttagarna. Jag har hört oerhört många röster som har sagt att om de gamla socialdemokraterna fick höra om detta förslag som gynnar höginkomsttagarna mer än låginkomsttagarna skulle de vända sig i gravarna. Jag vill gärna höra en kommentar.

Anf. 179 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Nej, det tror jag inte alls att de skulle göra. Det var de gamla socialdemokraterna som införde barnbidrag till alla, även till dem som tjänade bra. De förstod att den principen skulle göra att det blev en uppslutning kring välfärdssamhället. Det var de som införde avgiftsfri skola till alla, som såg till att vi hade en i grunden generell välfärdspolitik. Jag tror inte alls att de skulle se det här som en dålig reform.

Detta beror lite grann på vilken utgångspunkt man har. Jag ser förskolan som en del i det livslånga lärandet. En allmän förskola och en maxtaxa gör att det faktiskt blir praktiskt möjligt för många barn som i dag inte når till förskolan att komma in i miljön med leken, pedagogiken och med språkträningen, som ger en bättre förberedelse för det som följer i grundskolan.

Det är en stor rättvise- och jämlikhetsreform, som dessutom har goda samhällsekonomiska effekter i den meningen att marginaleffekter och annat blir dramatiskt mycket mindre. Men det är framför allt en jämlikhetsreform.

Jag har också noterat att kristdemokraterna har höga ambitioner när det gäller studiemedlen, men de levererar inga resurser till det. Vi kan

alla här i kammaren skriva under på att vi höjer alla nivåer och alla bidrag och utökar alla ersättningslängder om vi har obegränsat med pengar. Allt som går att göra bättre vill vi göra bättre. Men för en regering och för en majoritet i riksdagen handlar det ändå om att se till att nu prioritera studenterna, satsa mycket stora resurser och se till att vi också har resurser att göra annat som är viktigt.

Denna studiemedelsreform är en av de finaste reformer som genomförs under denna mandatperiod. Jag är glad att kristdemokraterna ställer upp på i stort sett allt i propositionen.

Anf. 180 BRITT-MARIE DANESTIG (v):

Fru talman! Först vill jag uttrycka min uppskattning över det öppna och konstruktiva samarbetet mellan våra tre partier – Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet – i arbetet med propositionen *Ett reformerat studiestödssystem*. Det har enligt min mening resulterat i ett väl balanserat och genomtänkt förslag.

Reformen bygger i huvudsak på de förslag som Studiestödskommittén lade fram i sitt betänkande *Sammanhållet studiestöd* i juni 1996. Kring huvuddragen i Studiestödskommitténs förslag rådde i stort sett enighet mellan de politiska partierna, om man undantar moderaterna. Moderaterna skiljer sig i sin reservation från övriga partier på ett antal avgörande punkter. Till detta återkommer jag senare i mitt anförande.

Det är viktigt att vi nu fattar beslut om det framtida studiestödssystemet. Både studenter och vuxenstudierande behöver få klarhet i vad som gäller för framtiden. Brist på förutsägbarhet skapar bara otrygghet.

Under nästa år ska riksdagen också ta ställning till hur vuxenutbildningen och den eftergymnasiala yrkesutbildningen ska utformas i framtiden. När de besluten ska tas är det betydelsefullt att full klarhet råder om den framtida studiefinansieringen.

Regeringen har tidigare blivit hårt kritiserad för att den utlovade reformen dröjt så pass länge. Kritiken har kommit från alla håll, även från Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Men nu ligger förslaget här, och det är ett bra förslag. I det läget, och trots den konsensus som i stort gällde kring Studiestödskommitténs förslag och den kritik som framförts om att man hittills inte kommit till skott, vill nu de borgerliga partierna inte ta ställning till förslaget utan kräver förnyad beredning, något som ytterligare skulle försena införandet av ett nytt studiestödssystem och dessutom omöjliggöra en synkronisering med vuxenutbildningsreformerna. Jag kan inte annat än förvåna mig över detta.

I tidigare motioner har Vänsterpartiet betonat flera viktiga aspekter vid utformningen av ett nytt studiestödssystem. En sådan är att det ska vara sammanhållet och ersätta de nuvarande studiestödsformerna studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd – svux – och särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa, dvs. svuxa. En annan är att det ska ha en god rekryterande effekt och vara lätt att administrera.

Det nya studiestödssystemet uppfyller alla dessa krav. Jag tycker att det är bra att det särskilda utbildningsbidraget inte berörs utan att det kommer att finnas kvar parallellt med det nya studiestödet fram till dess att Kunskapslyftet är avslutat den 31 december år 2000. Kunskapslyftskommittén kommer att lägga fram sitt slutbetänkande i mars nästa år, och

då blir det möjligt att ta ställning till den delen i samband med vårpropositionen.

Andra krav som vi ställt på ett nytt studiestödssystem är att det ska ha ett tydligt klass- och könsperspektiv och att det ska motverka den sociala snedrekryteringen till högre studier. Den förhöjda bidragsdelen och det kraftigt förhöjda fribeloppet har en sådan effekt och ger studenterna ett avsevärt bättre stöd. Det är också betydelsefullt att vi har lyckats lösa pensionsfrågan och att även studier nu blir pensionsgrundande. Den högre bidragsdelen på 82 % för särskilt prioriterade studerandegrupper kommer på ett effektivt sätt att bidra till att skapa en ökad social och ekonomisk rättvisa och är en viktig del i ett återkommande livslångt lärande.

För oss är det självklart att ett studiestödssystem ska vara utformat så, att det är möjligt för var och en att betala tillbaka sina skulder inom rimlig tid. Det är också viktigt att varje generation betalar sina kostnader och tar sitt ansvar inför kommande generationer. Vi kan inte vältra över kostnader på våra barn och barnbarn.

I dag har drygt 1,3 miljoner personer studielån till ett värde av nästan 115 miljarder kronor. Skuldstocken ökar snabbt och i takt med att fler och fler väljer att studera vidare, något som vi politiker hälsar med tillfredsställelse. Vårt mål är att ca 50 % av en årskull från gymnasiet ska gå vidare till högre studier i början av 2000-talet.

Utan den skärpning av återbetalningstakten som nu föreslås skulle kostnaderna för avskrivningarna snabbt raka i höjden. Om 30–40 år skulle de ha nått en nivå av ca 6 miljarder årligen, och det är inte rimligt. Lättnader när det gäller återbetalning av studieskulder bör i stället kunna ske genom att man när det finansiella läget så tillåter skapar utrymme inom de årliga budgetarna för en ökad bidragsdel, som därmed minskar lånebehovet för den enskilde.

Situationen för studerande med barn kommer att förbättras genom att barnbidraget och studiebidraget höjs i två steg. Dessutom kommer det att i det nya studiestödssystemet finnas möjlighet att ta ett tilläggs lån på upp till 1 600 kr per månad om man har stor försörjningsbörda.

Vänsterpartiet har också i en motion till socialförsäkringsutskottet föreslagit att en översyn av de kompletterande stödssystemen, som bostadsbidrag, socialhjälp och a-kassa etc., görs i förhållande till de studerande.

Vad har då de andra partierna tyckt om det nya studiestödet och om anslagen till studiestöd? När det gäller anslagen för år 2000 inom utgiftsområde 15, Studiestöd, ligger moderaternas förslag drygt 1,7 miljarder lägre än regeringens. Kd:s förslag innebär en minskning av anslagen med drygt en halv miljard, c:s med nästan 7 ½ miljarder och Folkpartiets med drygt 2,7 miljarder. Den debatt som förts av de borgerliga partierna i massmedierna om att det i budgeten satsas alltför lite pengar på studiestöd blir chockerande bedräglig när man tar del av dessa siffror.

De borgerliga partierna säger sig också vara indignerade över att det nya studiestödssystemet i nuläget inte fullt ut är finansierat utan att regeringen ämnar återkomma till detta i vårpropositionen. Men det är något som regeringen klart och tydligt deklarerade redan när förslagen presenterades.

Kristdemokraternas och Folkpartiets indignation är svårsmält, tycker jag. Ingen av deras s.k. ambitioner finns det ekonomisk täckning för i

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

deras budgetalternativ. Det är vidare orimligt att som både Moderaterna, Kristdemokraterna och Folkpartiet i sina budgetalternativ för år 2000 helt ta bort anslagen till det s.k. NT-svuxet. Sista antagningen till utbildningarna med NT-svux gjordes hösten 1998. Studenterna befinner sig alltså i utbildning just nu. Jag menar att det är viktigt att staten står för de åtaganden man gjort gentemot enskilda individer, annars skapar man en osäkerhet och en misstro som på sikt kan få förödande konsekvenser. Dessutom har vi redan i dag en besvärande brist på tekniker och naturvetare. Jag kan bara peka på svårigheten att rekrytera lärare med den bakgrunden både till grund- och gymnasieskolan.

Då det gäller det reformerade studiestödet har Centerpartiet ett eget genomarbetat förslag med en högre bidragsdel, som man till del finansierar. Det tror jag fortfarande. Jag har inte förstått detta riktigt, Sofia Jansson. Jag har ändå sett det som att det är ett sänkt totalbelopp, men jag har nu förstått att Centerpartiet har ändrat politik i detta fall. Det är bara glädjande. Men Centern föreslår i varje fall ett mindre antal studieberättigade terminer, en mindre ökning av fribeloppet och också ökade krav på studieresultat.

Med ett sådant system gäller det verkligen för studenterna att från början välja rätt. De får helst inte missa en enda tentamen. Såvitt jag förstår – men detta är lite osäkert – minskar deras disponibla inkomst.

Vad Centerpartiet föreslår innebär alltså ett system som är ovänligare mot studenterna och som skulle utsätta dessa för en betydligt större stress. Dessutom är det föreslagna systemet väldigt ovänligt mot de vuxenstudierande.

Folkpartiets förslag är, tycker jag, mycket svårt att förstå. För år 2000 vill man sänka de totala kostnaderna för utgiftsområdet med ungefär 2,7 miljarder. År 2001 däremot säger sig Folkpartiet ha som ambition att i det nya studiestödssystemet öka bidragsdelen till 50 % mot föreslagna 34,5 %. Jag vet inte hur mycket den ambitionen egentligen är värd. Det gäller alltså studierande på högskolor och universitet.

Om denna ambition ska tas på allvar och det här är något som Folkpartiet ganska snabbt vill genomföra, betyder det att Folkpartiet från ett år till ett annat behöver skaka fram ytterligare 9 miljarder kronor. Såvitt jag förstår är det orimligt. Jag skulle vilja se vilka grupper som i så fall fick vara med och betala den delen.

Enligt Kristdemokraternas förslag får färre studenter år 2000 ett ökat bidrag, motsvarande kostnaderna för en hamburgare per månad – en ökning som på sikt, när också pensionspengarna ska betalas, kommer att reduceras till en hamburgare per termin, under förutsättning att man kan köpa med studentrabatt.

Moderaterna driver, som jag tidigare sagt, en helt egen linje. Det framgår om man läser deras förslag, och då speciellt noga eftersom de inte är särskilt tydliga. Reservationen till Studiestödskommitténs förslag är mångordig. Den kan tolkas så att de över huvud taget inte tror att generella bidrag ger positiva rekryteringseffekter vad gäller högre studier.

I stället vill de öka den s.k. utbildningspremien – alltså att det ska löna sig att studera – genom att kraftigt höja akademikerlönerna; detta samtidigt som man vill genomföra stora skattesänkningar. Men det är faktiskt så att stora grupper av akademiker, 60–70 % av dem, finns inom den gemensamma sektorn.

Bortsett från det olämpliga i att politiker lägger sig i själva avtalsupp­görelsen är Moderaternas förslag en omöjlighet för den gemensamma sektorn. Det går inte att, samtidigt som sektorns kostnader kraftigt ökas, minska dess intäkter. Följden kan då bara bli att sektorn drastiskt måste minskas och att dess verksamhet måste överföras till den privata och avgiftsfinansierade sektorn, vilket tydligen är ett mål för Moderaterna. Skatter byts då mot avgifter, vilket alltid drabbar låginkomsttagarna.

Vi skulle få ett system liknande det i USA där lösningen för studiebe­gåvade arbetarungdomar är välgörenhet från enskilda eller, om man har tur, någon form av stipendier.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i betänkandena UbU2 och UbU7.

Anf. 181 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Britt-Marie Danestig började med att säga att det nya är att reformen är väl balanserad och att det är fråga om ett väl genomtänkt förslag. Till min stora förvåning har Vänsterpartiet gått med på det här förslaget. Men i Vänsterpartiets program står det: Den sociala snedrekry­teringen till högskolan måste brytas. Här spelar ett bättre studiefinansie­ringssystem med sikte på studielön en avgörande roll för att alla ska ges möjlighet att studera.

Lite senare står det: Studielön är en väsentlig åtgärd för att minska snedrekryteringen till högre utbildning.

Tycker verkligen Britt-Marie Danestig, efter den politik som man ti­digare fört, att det nya system som är föreslaget är väldigt bra för studen­terna? Jag frågar det med tanke på vad Vänsterpartiet tidigare har disku­terat.

Anf. 182 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Det är helt riktigt att det står så i vårt utbildningspolitiska program. Jag tror att det också i vårt partipolitiska program står att slut­målet för oss är studielön. Vi är dock väl medvetna om att vägen fram till studielön är ganska lång. Det finansiella läget nu är sådant att det absolut inte skulle vara möjligt att klara vare sig studielön eller, såvitt vi har kunnat bedöma, en större bidragsdel än de 34,5 % som vi har valt.

Vi tycker, Sofia Jonsson, att balansen är väldigt bra genom att vi också har kunnat höja fribeloppet så pass kraftigt att det blir möjligt för studenterna att få en ökad disponibel månadsinkomst. Det är de i väldigt stort behov av. Dessutom: Om man har särskilda skäl, bl.a. en stor för­sörjningsbörda, kan man ansöka om ett sådant här tilläggs­lån på upp till 1 600 kr per månad. Det tycker jag är jättebra.

Anf. 183 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Det är synd att Vänsterpartiet har backat i sin politik och går tillbaka. Man säger: Nu tar vi ett väldigt litet steg framåt. Detta nöjer man sig med. Jag tycker alltså att det är synd att Vänsterpartiet har backat i utbildningspolitiken.

Britt-Marie Danestig funderade kring Centerpartiets förslag och finansiering som, som sagt, innebär en mycket större bidragsdel än vad regeringen och Vänsterpartiet föreslår. Vi har det nuvarande beloppet som utgångspunkt, alltså 7 098 kr som vi delar fifty-fifty. Vi höjer också

fribeloppet till två basbelopp. Ett halvt basbelopp skiljer alltså vårt förslag från Vänsterpartiets förslag. Vi kan göra så eftersom vi höjer bidragsdelen otroligt mycket.

Vidare vill vi ha en studiesocial utredning, bl.a. för att få ett helhetsgrepp om studentpolitiken.

Britt-Marie Danestig, är alltså det här ett första steg? Kan man komma med nästa steg mot studielön eller en ökad bidragsdel till nästa höst eller till vårbudgeten? När ska de vidare stegen tas när det gäller att göra det bättre för studenterna?

Anf. 184 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag vet inte om Sofia Jonsson har hört talas om de små stegens revolution. Vi föredrar att vara realistiska med en optimistisk framtidstro. Det går bra för Sverige. Om det gör det också i fortsättningen kommer det säkert att finnas ett visst finansiellt utrymme för en ökning av bidragsdelen exempelvis.

Det står klart och tydligt om detta i utbildningsutskottets betänkande. Jag bryr mig inte om att citera ur betänkandet. Sofia Jonsson har säkert sett att detta står att läsa på flera ställen.

Det finns många angelägna områden. Under förmiddagen ägnade vi mycket tid åt att diskutera förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Jag tror att Sofia Jonsson håller med mig om att det även där behövs resurser. Om vi inte satsar resurser på den grundläggande utbildningen kommer vi inte att ha några studenter som klarar den högre utbildningen. Det gäller alltså att hitta en balans även där.

Sofia Jonsson vill att jag gör en tidsbestämmelse men en sådan kan jag givetvis inte göra här. Med den optimistiska framtidsvision som Sverige ser ut att gå mot kan det väl hända att vi kan täcka även de här behoven men det finns ju också andra viktiga behov.

Anf. 185 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag hade också lite svårt att hänga med i argumentationen från Britt-Marie Danestig, Vänsterpartiet. Först anklagar hon oss i Folkpartiet för att vara orealistiska därför att vi skriver att vi har som långsiktigt mål att uppnå fifty-fifty, 50 % bidrag och 50 % lån.

Själv svänger Britt-Marie Danestig från att för ett år sedan ha utlovat studielön, alltså 100 % ökning, till att komma ned till 34,5 %. Det är en ganska kraftig svängning.

Folkpartiet har verkligen inte lovat en höjning till 50 % nästa eller nästnasta år. På den punkten har vi ungefär samma formulering – vi har alltså en långsiktig ambition att höja till 50 %. Mer har vi aldrig utlovat. Men jag har mött vänsterpartister som utlovat studenterna i Lund, Kristianstad och på olika andra ställen där jag varit att man ska införa studielön. Det är ett väldigt stort steg.

Däremot tycker jag att det är tråkigt, med tanke på alla de vittnesbörd om totalbeloppets betydelse som kommer, att inte åtminstone Vänsterpartiet har varit med om att diskutera en höjning av totalbeloppet.

Britt-Marie Danestig har fel när hon säger att vi inte finansierar den i och för sig blygsamma höjningen med 200 kr i månaden. Det gör vi genom att göra förändringar och medvetet sänka den föreslagna högre bidragsdelen för vuxenstuderande. Vi tror nämligen att i ett skede där

man står och väljer mellan att läsa eller inte kan totalbeloppet faktiskt spela en väl så stor roll som bidragsdelen. Det är alltså inte något ofinansierat löfte.

Sedan är det en helt annan sak – och det diskuterar vi i och för sig i dag – att vi i nästa års budget gör en besparing. Vi har ju hela tiden sagt nej till det orättvisa a-kassebidrag, UBS, som saknar lånedel och är riktat till vissa grupper av studenter. Det har vi sagt nej till hela tiden och det säger vi nej till även nästa år.

Anf. 186 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Faktum, Ulf Nilsson, kvarstår. I ert förslag när det gäller utgiftsområde 15 för år 2000, har ni ett anslag som är drygt 2,7 miljarder lägre än det anslag som regeringen tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet har lagt fram. Då är det svårt, tycker jag, att över huvud taget ge sken av att man har något slags generositet kring studiestödsproblematiken.

Jag blir lite ledsen när jag läser Folkpartiets, tycker jag, väldigt snåla inställning till de lågutbildade vuxna som är ganska många i det här landet. Många av dem är också kvinnor, Ulf Nilsson, som Folkpartiet i andra sammanhang säger sig vilja värna om. Att de får de här möjligheterna, kanske lite senare i livet, är en oerhört viktig jämställdhetsfråga. Där, Ulf Nilsson, finns det en mycket stor begåvningsreserv. Jag har som folkhögskolelärare sett vilka fantastiska möjligheter de här kvinnorna har, hur de kan utvecklas och hur de senare med glans klarar av högre studier på universitet och högskola.

Anf. 187 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Vi har sett hur bl.a. ensamstående mammor drabbades av att man tog bort barntillägget i svux och svuxa. Därför har Folkpartiet varje år sedan det skedde krävt att det ska återinföras. Det kräver vi också i dagens budget, vilket alltså inte Vänsterpartiet stöder.

Återigen: Britt-Marie Danestig blandar ihop två saker. Vi accepterar den budgeteringen av studiemedlen för år 2001 som regeringen har avsatt. Men vi föreslår vissa förändringar.

För nästa år, däremot, föreslår vi, som vi har sagt flera gånger, en besparing på den del av Kunskapslyftet som framför allt är arbetsmarknadsåtgärder. Det gör vi nu när det finns fler jobb. Vi föreslår också en lånedel i UBS, vilket sparar mycket pengar.

Anf. 188 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Det är riktigt att arbetslöshetsstatistiken går ned och att det finns fler jobb. Det tror jag att vi gläder oss åt tillsammans, Ulf Nilsson och jag.

Men det är inte så enkelt att de människor som är arbetslösa i dag med någon absolut säkerhet passar för de jobb som finns utannonserade. Därför är det så oerhört viktigt att vi inte tappar tempo när det gäller satsningarna på vuxenutbildning. Annars får vi brist på arbetskraft på ena hållet och arbetslösa på andra hållet. Vi måste kunna föra ihop det här på något sätt.

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Studiestöd samt
Ett reformerat
studiestödssystem*

Väldigt många i de här grupperna av arbetslösa behöver en fortbildning och en vidareutbildning för att vara attraktiva på arbetsmarknaden. Eller också behöver de ytterligare komplettera sina studier.

Anf. 189 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag måste säga att jag hade lite svårt att hänga med i Britt-Marie Danestigs argumentationsteknik.

Jag vill bara påminna Britt-Marie Danestig om att kristdemokraterna har föreslagit en lugnare utbyggnadstakt. Det innebär att enligt vårt förslag får varje student det bättre.

Sedan ironiserar Britt-Marie Danestig däröver och säger: Det blir bara en hamburgare som studenterna får.

Det är klart att det går att säga så. Med något annat förslag kanske de får tio hamburgare, om man nu vill säga det. Jag tycker att det är en oerhört låg nivå på debatten när man hamnar i en sådan argumentation. Men det får ju stå för Britt-Marie Danestig. Jag tvivlar på att Britt-Marie Danestigs hamburgerberäkningar äger någon relevans.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Britt-Marie Danestig angående barntillägget i svux och svuxa. Det gjorde ju att många kvinnor hade möjlighet att studera. Nu tas de bort. Samtidigt hävdar ni i Vänsterpartiet att ni är de som värnar om jämlikhet. Jag kan inte förstå hur ni kan ställa upp på en sådan grej.

Jag vill också fråga: Hur ser Britt-Marie Danestig på först-till-kvarn-systemet och på att en 23-årig studerande kan mötas av argumentet: Tyvärr, pengarna är slut och du får inget studiebidrag! Och så hamnar de i hopplösheten igen.

Anf. 190 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag ska inte ironisera över de 62 miljonerna för en höjd bidragsdel som för år 2000 ligger i kristdemokraternas budget.

Jag ska i stället ställa en mycket allvarlig fråga till Erling Wälivaara: Hur stor ökning i kronor och ören per student och månad anser Erling Wälivaara att de 62 miljonerna räcker till? Den frågan vill jag gärna ha svar på i nästa replikrunda.

Så till svux, svuxa och barntillägget. Vi tycker att det är olyckligt om man i studiestödet kopplar in ett barntillägg. Vi tycker att stödet till barnfamiljer som behöver det ska ligga som kompletterande stöd. Det kan ske genom att vi nu höjer både barnbidraget och studiehjälpen. Det har barnfamiljerna nytta av. Det ska också finnas ett generöst bostadsbidrag för barnfamiljer. Men man ska inte koppla ihop det med studiestödet. Det har hela tiden varit vår uppfattning.

Då det gäller först-till-kvarn-systemet måste man faktiskt ha något slags realism i det hela. Det är svårt att i en budget lägga alla budgeterade medel som öppna. Vi gör det med studiemedlet som en rättighet. Men just när det gäller det 82-procentiga bidrag som är riktat till en särskild grupp måste pengarna låsas, för annars förlorar vi kontrollen över dem.

Det är naturligtvis beklagligt. Men vi kan ju hoppas att man återvänder och söker igen. Kanske befinner man sig då i en tidsfas som gör att man har möjlighet att få bidraget beviljat, om man tillhör en sådan grupp som har ett stort behov av det.

Anf. 191 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag vill bara än en gång påminna Britt-Marie Danestig om att våra 62 miljoner gäller från den 1 januari år 2000. De gäller alltså redan från årsskiftet. Det som ni föreslår ska börja gälla från den 1 juli år 2001, så det är ju faktiskt en skillnad. Jag tycker att Britt-Marie Danestig kan vänta med att se vad vi föreslår ska gälla från den 1 juli år 2001.

Sedan blandar Britt-Marie Danestig in höjt bostadsbidrag i debatten. Nu börjar jag förstå. Vänsterpartiet vill alltså skyffla över kostnaderna på kommunerna i stället för att ta sitt ansvar här i riksdagen.

Anf. 192 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag förstod nästan att jag inte skulle få något svar när det gällde de 62 miljonerna. Men jag kan ge Erling Wälivaara svaret. Det blir 44 kronor i månaden. Jag vet inte om Erling Wälivaara vet hur mycket en hamburgare kostar, men det spelar ingen roll.

Så till barntillägget i svux och svuxa. Är det något som vi i Vänsterpartiet har varit oerhört noggranna med så är det att inte vältra över kostnader på kommunerna. Är det något parti i den här riksdagen som verkligen har arbetat för att återföra mycket pengar till kommunerna så är det Vänsterpartiet, så det var ett dåligt exempel.

Anf. 193 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Både Thomas Östros och Britt-Marie Danestig har uttryckt sin tillfredsställelse över samverkansformerna, och jag vill på Miljöpartiets vägnar instämma i detta och säga att vi sätter stort värde på denna samverkan i en öppen konstruktiv anda och i trevliga former. Vi uppskattar den. Vi har nu prövat den i ganska många propositioner, och vi är villiga att pröva den ett tag till.

Vi står alltså bakom studiemedelsreformen. Miljöpartiet har en vision när det gäller möjligheten till studier för alla, ett inslag för ökad livskvalitet, där det livslånga lärandet ingår som en naturlig del. I den visionen har studielön i stället för studielån en viktig plats.

Vi hörde Per Bill från Moderaterna citera en känd f.d. skolminister, som här i kammaren för inte så länge sedan sade att den som är satt i skuld icke är fri. Lite av de tankarna ligger väl bakom att man ska ha studielön i stället för studielån. Det skulle också förbättra möjligheterna att lösa problemet med de studiesociala frågorna för studenter vid högskolor och universitet. Jag kan dock inte ta det här som ett uttryck för att moderaterna är villiga att ställa sig bakom förslaget om studielön.

Det är som sagt en vision, och vägen till dess förverkligande är lång, som det ska vara med visioner. Det är fullständigt omöjligt att i dagsläget finansiera en reform som kräver så mycket pengar som skulle behövas för en studielön. Vi ser naturligtvis utvecklingen av studiemedelssystemet och de studiesociala frågornas lösning som steg i rätt riktning på denna långa väg. Studiemedelsreformen är ett viktigt sådant steg.

Miljöpartiet var med i den parlamentariska Studiestödskommittén och står bakom dess förslag. Vi hade en enda liten reservation på en speciell punkt, och den gällde fribeloppet, där vi ville ha en ökning, som nu också har blivit medtagen.

Vi måste också påminna oss att studiemedelsreformen, som alla partier har efterlyst – även om man har klagat lite över att den inte har

kommit tidigare – ändå antagligen kommer i rätt tid, när samhället håller på att ta sig upp ur en ekonomisk svacka. Stora delar av utbildningsväsendet lider fortfarande av effekterna av nedskärningar, framför allt på skolans område. Ändå har studiestödsreformen nu kunnat ge plats åt en ökning av bidragsdelen som tillsammans med den nya pensionsrätten tillför de studerande en förstärkning om närmare 10 % jämfört med statens bidrag i det nuvarande systemet.

Systemet har stora fördelar i jämförelse med det nuvarande. Flera olika delsystem ersätts med två bidragssystem med en bidragsnivå på 34,4 % och en bidragsnivå på 82 %. Man bör ändå uppmärksamma om inte en svaghet så ändå en otillräcklighet i det system som vi talar om i dag. Det gäller relationen till tanken om det livslånga lärandet. Jag tycker att studiemedelsystemet som det nu är utformat och som det också föreslås i reformen fortfarande har karaktären av en bra lösning för den reguljära traditionella studiegången från gymnasiet och vidare till en högskola eller ett universitet, där man fullföljer sina studier till en grundexamen på högskolenivå.

När det gäller det livslånga lärandet och den återkommande fortbildningen under hela livet har vi däremot fortfarande behov av att få finansieringsformer som kompletterar den här studiemedelsreformen. Den är inte avpassad för att täcka detta och ska antagligen inte heller vara det. Vi ser alltså fram emot ett fortsatt arbete för att få en full täckning av studiefinansieringen i det livslånga lärandet.

Det finns två punkter i studiemedelsreformen som är en liten hjälp på vägen. Den ena är möjligheten att komplettera med ett extralån när man går in i studier i en senare del av livscykeln och kanske har andra ekonomiska problem än vad man har när man som ung student från gymnasiet kommer in på en högskola. Det är också viktigt att vi, till skillnad mot vad Studiemedelskommittén föreslog, har fått tolv terminers bidragstid. Det betyder att man med en normal studietakt på universitet och högskolor kan fullfölja sin grundexamen och sedan gå ut i förvärvslivet för att återkomma med fortbildning några terminer och ha en hygglig finansiering av detta.

Propositionen har hamnat ungefär på den nivå som Miljöpartiet i valet sade sig kunna orka med, alltså en finansiering där staten tillskjuter ca 40 % av studiemedlen som bidrag och pension. Mer finns det inte resurser till.

Vi skulle som flera andra partier gärna se att man kunde ta ett steg till inom en snar framtid och få en 50-procentig bidragsdel. Det skulle kosta ytterligare drygt 2 miljarder, och det går alltså inte i dagsläget.

Man kan ju inte diskutera de här nivåerna i bidragssystemet utan att ställa dem i relation till andra viktiga utgiftsposter inom utbildningsområdet. Det handlar om en fördelning av tillgängliga resurser på olika sektorer, och vi vet att stora grupper av elever med behov av särskilt stöd såväl i förskola och grundskola som i gymnasieskolan tarvar förstärkningar. Deras behov måste tillgodoses först.

En balans i systemet är nödvändig av rättviseskäl med hänsyn till olika människors behov och för att få en ekonomisk fördelning över hela skolsystemet, från förskolebarn till olika yrkesutbildningar, som är optimal för samhället som helhet.

Många är bekymrade över att avbetalningarna kanske blir för betungande, och det är ju sant att avbetalningssystemet som alla avbetalningar av lån över långa tidsperioder är behäftat med ett risktagande. Råntan kan t.ex. skjuta i höjden. Naturligtvis måste man vara beredd på att i ett sådant här system i extrema finanssituationer se över systemet och göra ändringar, om man hamnar i en omöjlig situation. Det går inte att undvika i något avbetalningssystem. Under normala förhållanden bör dock avbetalningssystemet fungera väl. Det är generöst jämfört med andra till buds stående lånemöjligheter.

Man brukar säga att studier är vägen till framgång i yrkeslivet och att en höjd kunskapsnivå i landet också ger en grund för växande företag­samhet och för en låg arbetslöshet. God konkurrenskraft i ett internationellt perspektiv leder till en bättre lönebildning. En bidragande möjlighet till en sådan gynnsam utveckling är just studiemedelsreformen, som kan ge fler möjligheter till högre studier.

Det vore ju sorgligt om man i det perspektivet inte också kunde se lite optimistiskt på möjligheterna att återbetala lån. Jag tror att vi med den här reformen har skapat en möjlighet till en löneutveckling och ett välstånd som går i den riktningen att det snarast blir lättare än svårare att klara återbetalningarna av lånen. Dessutom är alltså bidragsdelen i inte oväsentlig grad höjd och därmed lånebildningen lite bättre än i dagsläget.

Anf. 194 YVONNE ANDERSSON (kd):

Fru talman! Timmen börjar bli sen, men jag vill ändå fördjupa mig i en av de frågor som är med i det betänkande som har diskuterats här. Min partikamrat Erling Wälivaara har formulerat kristdemokraternas syn på studiestödet, och jag delar hans uppfattningar och yrkanden. Jag kommer att ta upp en fråga som kan synas relativt ovidkommande men som jag i ett annat perspektiv anser vara en av de viktigaste frågorna.

En rad i det förslag som ligger lyder: "Stöd i form av timersättning skall inte längre lämnas". Denna angivna timersättning är en ersättning på 75 kr i timmen för de utvecklingsstörda som har arbete och som behöver gå ifrån detta vanligtvis två timmar i veckan för att få undervisning i svenska.

Det skäl till borttagandet som jag fått kännedom om är att få har denna ersättning, ett skäl som enligt min mening skulle göra att den fick finnas kvar. Det beslut som jag befarar ska fattas i morgon innebär således ytterligare en försämring av en rad sådana för den grupp medborgare som har det svårast i samhället att kunna få sin röst hörd.

Fru talman! Min fråga är: Hur kan skolministern och utbildningsministern stillatigande se på när en grupp medborgare i samhället särbehandlas?

Jag hoppas att svaret på min fråga till dem båda blir: Det beror inte på värderingar och attityder. Dessa människor är inte mindre värda. Det beror inte på ekonomi. Dessa människors delaktighet i samhället kan inte mätas i pengar. Jag hoppas att deras svar blir: Det beror på okunskap. Vi har inte varit medvetna om särbehandlingen.

Jag vill därför ge lite saklig information. Sär­vux ska anordna utbildning för vuxna utvecklingsstörda. Den ska med utgångspunkt i elevernas tidigare utbildning och erfarenhet fördjupa och utveckla deras kunskaper för deltagande i samhällsliv och yrkesliv. Utgångspunkten är att varje

människa kan utvecklas utifrån de förutsättningar var och en har om tillräckligt stöd ges. Syftet med särvox skiljer sig inte från syftet med övrig vuxenutbildning. Men tillgängligheten till utbildningen och utbildningens innehåll skiljer sig i flera viktiga avseenden.

Jag tänker nu lyfta fram åtta punkter där det är en klar skillnad mellan vad utvecklingsstörda får del av i samhället när det gäller utbildning och vad alla andra medborgare har möjlighet att få del av.

1. För alla vuxna är det enligt skollagens 11 kap. 10 § en lagstadgad rättighet att få grundläggande vuxenutbildning. Kommunerna har skyldighet att aktivt verka för att nå dem som har rätt till grundläggande vuxenutbildning och att motivera dem att delta. Den rättigheten gäller inte för särvox. Många vet över huvud taget inte om utbildningsmöjligheterna, och kommunerna har ofta kö till de få platser som erbjuds.
2. De studerande som avslutar studier i särvox får inget slutbetyg. Utbildning är en utveckling av kunskaper. Alla kan utvecklas i någon grad. Slutbetyget upplevs ofta som en återkoppling på en ansträngning som gjorts för att lära och torde inte vara mindre viktigt för den utvecklingsstörde än någon annan. Hittills har jag inte kännedom om någon annan utbildning på motsvarande nivå där slutbetyg inte ges.
3. Utvecklingsstörda får inte undervisning i idrott och hälsa. På den utbildning som motsvarar gymnasiesärskolan ges undervisning i alla ämnen som får finnas på ett nationellt program med undantag av idrott och hälsa.
4. I särvox ges inte utbildning i naturkunskap. Naturen är den enklaste av miljöer för en utvecklingsstörd.
5. Estetiska ämnen finns inte i särvox på grundsärskolenivå. Musik, bild och liknande ämnen innehåller möjligheter för dessa människor att utvecklas och ger verktyg att delta i olika samhällsmiljöer.
6. Hemspråk finns inte på grundsärskolenivå. Att utvecklingsstörda förhindras att få kunskaper i sitt hemspråk kan inte försvaras från något håll.
7. Kunskapslyftets pengar får inte användas för utvecklingsstördas utbildning, menar Skolverket. Skolverket fördelar pengar till Kunskapslyftets projekt. Tanken är att alla medborgare ska få kunskaper i kärnämnen motsvarande gymnasial nivå. De utvecklingsstördas egen skolform, särvox, bedrivs också på gymnasienivå, men här gäller enligt Skolverket inte satsningen. Tanken är att för att delta i det livslånga lärandet och känna delaktighet i samhället behövs en viss basnivå av kunskaper. Detta menar jag gäller även våra utvecklingsstörda.
8. Den här punkten gäller det beslut som jag befarar att riksdagen kommer att fatta den 14 december. Det blir i princip omöjligt, enligt uppgifter från Samhall, att upprätthålla språket för många utvecklingsstörda som arbetar där om man tar bort timersättningen.

Det är den åttonde punkten som är klart diskriminerande för en grupp medborgare som också bor i detta samhälle.

Vuxna utvecklingsstörda är utsatta. Den generationsväxling som är naturlig får ofta svåra konsekvenser för den utvecklingsstörde. Föräldrarna blir gamla och orkar inte engagera sig och driva deras frågor. Kommunerna i landet är relativt bra på att tillgodose omsorgen när det gäller utvecklingsstörda. Bostäder, assistenter och stödåtgärder finns.

När det gäller utbildning, att höja utvecklingsstördas kompetens, är det däremot svagt. Den utvecklingsstörde lär oftast senare i livet men måste avbryta sin skolgång vid 21 års ålder. Så länge räcker kommunernas skyldighet. Därefter finns ingen rättighet för den vuxne till skolgång och förkovran. Ökad delaktighet i samhället förhindras. Detta ska jämföras med den jättesatsning som har gjorts genom Kunskapslyftet med uppsökande verksamhet och individuella studieplaner för att öka delaktigheten i samhället. Den är bra, men den skulle också gälla den här gruppen.

Det är bra att det finns rullstolar för rörelsehindrade, hörapparater för dem som har svag hörsel och proteser för dem som saknar en kroppsdel. På motsvarande sätt behövs systematisk hjälp för dem som har svårt att lära och behålla sin kunskap. I omsorgen ingår också utvecklingsstörda, men när det gäller utbildning ingår de inte.

I dag sitter – och lyssna nu! – ett stort antal vuxna som hade kunnat vara delaktiga i samhället på ett bättre sätt om de fått den hjälp som de är i behov av.

Fru talman! Sammanfattningsvis vill jag påtala att det successivt blir allt sämre för vuxna utvecklingsstörda, särskilt om man jämför med andra medborgare. De är en utsatt grupp som inte själv kan göra sin röst hörd. För de vuxna utvecklingsstörda gäller att det tar längre tid att lära. Kunskapen måste kontinuerligt användas för att bestå.

Deras rättigheter till utbildning slutar när de är 21 år. Kommunen har skyldighet att ordna särvux, men för få platser erbjuds. Om platser erbjuds är utbildningen sämre än övrig vuxenutbildning. Nu tas timersättningen för särvux också bort, om förslaget går igen i morgon.

Om inte plats finns kan kommunen rekommendera ett studieförbund. Men då får den utvecklingsstörde själv betala. Om ingen plats finns har kanske 15 års träning i särskolan varit bortkastad i meningen att förmågan avtar eller försvinner.

Samhället står upp för att varje medborgare ska få möjlighet att utvecklas på grundläggande nivå efter sin förmåga. För vuxna utvecklingsstörda gäller alltså inte detta. Kommunerna uppfyller inte sin lagstadgade skyldighet enligt skollagens 12 §. Detta förfaringsätt kan inte Kristdemokraterna acceptera.

Anf. 195 BRITT-MARIE DANESTIG (v):

Fru talman! Jag tycker att det är väldigt viktigt att Yvonne Andersson tar upp de här frågorna om de utvecklingsstörda vuxnas situation.

Skolverket har i en utvärdering påpekat en rad missförhållanden i olika kommuner. Det gäller bl.a. de långa köerna, som Yvonne Andersson sade. Det gäller också att grupperna ibland är väldigt små. Jag tror att snittet ligger på 2,1 elever, och det är ju egentligen ingen utvecklande

Prot.
1999/2000:45
13 december

*Stuđiestöd samt
Ett reformerat
stuđiestödssystem*

grupp. Visserligen ska inte studierna bedrivas på heltid, men många får kanske bara två tre timmer per vecka av studier. Det är alldeles för lite. Här behövs alltså göras en hel del.

Kunskapslyftskommittén har ju sagt att även särvox bör ingå som en del i det livslånga lärandet. Jag får väl fråga Yvonne Andersson om detta, eftersom hon deltar i kommittén. Jag vet att vi kan förvänta oss en proposition så småningom – kanske i slutet av nästa år – där man försöker ta ett bättre helhetsgrepp där även de vuxna utvecklingsstörda ingår.

I budgetpropositionen finns nu ett anslag på 4 miljoner kronor som ska kunna användas i pilotprojekt för att hitta bra vägar för en eventuell framtida större utbildningssatsning. Detta är i alla fall någonting – det är inte helt hopplöst.

Vi ska ju fatta det här beslutet i morgon. Jag letar förgäves, och kan inte se att det finns någon motion från Kristdemokraterna när det gäller de här frågorna. Det kanske Yvonne Andersson kan svara på. Jag kan i varje fall inte hitta någonting.

Anf. 196 TALMANNEN:

Jag vill påminna om att överlägningsärendet gäller studiestöd. Jag vet att det kan vara svårt att dra gränsen ibland, men jag vill ändå påminna om det.

Anf. 197 YVONNE ANDERSSON (kd):

Fru talman! Jag är ledsen att behöva erkänna att vi inte har någon motion. Vi hade inte upptäckt det själva förrän det var för sent.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 december.)

8 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Motioner

med anledning av prop. 1999/2000:26 Effektivisering av förfarandet i allmän domstol
1999/2000:Ju5 av Gun Hellsvik m.fl. (m)

med anledning av prop. 1999/2000:27 En skärpt vapenlagstiftning
1999/2000:Ju6 av Maud Ekendahl och Elizabeth Nyström (m)
1999/2000:Ju7 av Lars Björkman och Elizabeth Nyström (m)
1999/2000:Ju8 av Gun Hellsvik m.fl. (m)
1999/2000:Ju9 av Gunnel Wallin m.fl. (c)
1999/2000:Ju10 av Birger Schlaug m.fl. (mp)
1999/2000:Ju11 av Olle Lindström (m)
1999/2000:Ju12 av Ragnwi Marcelind och Ingemar Vänerlöv (kd)

med anledning av prop. 1999/2000:30 Det nya försvaret
1999/2000:Fö4 av Rolf Gunnarsson (m)

1999/2000:Fö5 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)
1999/2000:Fö6 av Sten Andersson (m)
1999/2000:Fö7 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1999/2000:Fö8 av Siv Holma och Stig Eriksson (v)
1999/2000:Fö9 av Gunilla Wahlén m.fl. (v)
1999/2000:Fö10 av Maria Larsson och Göran Hägglund (kd)
1999/2000:Fö11 av Maud Ekendahl (m)
1999/2000:Fö12 av förste vice talman Anders Björck och Göte Jonsson
(m)
1999/2000:Fö13 av Carl Fredrik Graf m.fl. (m)
1999/2000:Fö14 av Lennart Hedquist m.fl. (m, kd, fp)
1999/2000:Fö15 av Per-Richard Molén (m)
1999/2000:Fö16 av Karin Enström och Roy Hansson (m)
1999/2000:Fö17 av Karin Enström (m)
1999/2000:Fö18 av Karin Enström m.fl. (m)
1999/2000:Fö19 av Ingvar Eriksson m.fl. (m)
1999/2000:Fö20 av Bo Lundgren m.fl. (m)
1999/2000:Fö21 av Roy Hansson (m)
1999/2000:Fö22 av Roy Hansson (m)
1999/2000:Fö23 av Roy Hansson (m)
1999/2000:Fö24 av Jeppe Johnsson (m)
1999/2000:Fö25 av Ingvar Eriksson och Cristina Husmark Pehrsson (m)
1999/2000:Fö26 av Ulf Nilsson m.fl. (fp)
1999/2000:Fö27 av Olle Lindström (m)
1999/2000:Fö28 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)
1999/2000:Fö29 av Lars Gustafsson och Ester Lindstedt-Staaf (kd)
1999/2000:Fö30 av Tuve Skånberg och Kenneth Lantz (kd)
1999/2000:Fö31 av Erling Wälivaara (kd)
1999/2000:Fö32 av Åke Carnerö m.fl. (kd)
1999/2000:Fö33 av Johnny Gylling (kd)
1999/2000:Fö34 av Ulf Björklund och Ragnwi Marcelind (kd)
1999/2000:Fö35 av Jan Erik Ågren (kd)
1999/2000:Fö36 av Lars Ångström m.fl. (mp)
1999/2000:Fö37 av Anna Lilliehöök m.fl. (m)

med anledning av skr. 1999/2000:33 Utvecklingsprogram för kommuner
med särskilda omställningsproblem främst på grund av strukturom-
vandlingar inom Försvarsmakten

1999/2000:N2 av Christina Pettersson (s)
1999/2000:N3 av Hans Andersson m.fl. (v)
1999/2000:N4 av Marianne Jönsson (s)
1999/2000:N5 av Lennart Klockare m.fl. (s)
1999/2000:N6 av Bengt-Ola Rytter m.fl. (s, c)
1999/2000:N7 av Per Westerberg m.fl. (m)
1999/2000:N8 av Rolf Gunnarsson och Ulf Björklund (m, kd)
1999/2000:N9 av Torgny Danielsson m.fl. (s)
1999/2000:N10 av Birgitta Sellén (c)
1999/2000:N11 av Gunnel Wallin (c)
1999/2000:N12 av Olle Lindström (m)
1999/2000:N13 av Kerstin Kristiansson Karlstedt m.fl. (s)
1999/2000:N14 av Bijan Fahimi (fp)

Prot.
1999/2000:45
13 december

Prot.
1999/2000:45
13 december

1999/2000:N15 av Amanda Agestav (kd)
1999/2000:N16 av Inger Strömbom m.fl. (kd)
1999/2000:N17 av Henrik Landerholm (m)
1999/2000:N18 av Ingegerd Saarinen m.fl. (mp)
1999/2000:N19 av Lars Ångström (mp)

Finansutskottets betänkanden

1999/2000:FiU12 Förstärkt skydd för avvecklingen av förpliktelser på finansmarknaden
1999/2000:FiU2 Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning
1999/2000:FiU13 Utvecklingen av den ekonomiska styrningen
1999/2000:FiU3 Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner
1999/2000:FiU4 Utgiftsområde 26 Statsskuld räntor m.m.
1999/2000:FiU5 Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska gemenskapen

Skatteutskottets betänkande

1999/2000:SkU2 Inkomstskattelagen

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1999/2000:SfU7 Vissa lagtekniska frågor

9 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställdes

den 13 december

1999/2000:143 av *Göran Lindblad* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson

Friskolor med särskild religiös eller språklig inriktning

1999/2000:144 av *Birgitta Sellén* (c) till socialminister Lars Engqvist
Ungdomsdrogen GHB och lösningsmedlet GBL

1999/2000:145 av *Lena Ek* (c) till jordbruksminister Margareta Winberg
Kvinnofrid

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 18 januari 2000.

10 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 13 december

1999/2000:363 av *Kerstin-Maria Stalin* (mp) till statsrådet Ingela Thalén
Jämlikhet i arbetsskadeförsäkringen

1999/2000:364 av *Patrik Norinder* (m) till statsrådet Mona Sahlin
Ökad kompetensutveckling

1999/2000:365 av *Rolf Kenneryd* (c) till utrikesminister Anna Lindh
Mänskliga rättigheter i Iran

1999/2000:366 av *Inger Lundberg* (s) till utrikesminister Anna Lindh
Assyriers/syrianers situation i Turkiet

1999/2000:367 av *Christel Anderberg* (m) till justitieminister Laila Freivalds
Polisens kostnader för bevakning av gruvhål

1999/2000:368 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till justitieminister Laila Freivalds
Barnets rätt

Prot.
1999/2000:45
13 december

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 18 januari 2000.

11 § Anmälan om skriftligt svar på fråga

Anmäldes att skriftligt svar på följande fråga inkommit

den 13 december

1999/2000:321 av *Jan Backman* (m) till kulturminister Marita Ulvskog
Det skånska kulturarvet

Svaret redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 18 januari 2000.

12 § Kammaren åtskildes kl. 20.02

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 35 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 92 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 138 (delvis),
av andre vice talmannen därefter till ajourneringen kl. 17.54 och
av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Justering av protokoll	1
2 § Meddelande om information från regeringen.....	1
3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer	1
4 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förlängd motionstid.....	2
5 § Förnyad bordläggning.....	2
6 § Utbildning och universitetsforskning.....	3
Utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU1	3
Anf. 1 TOMAS HÖGSTRÖM (m).....	3
Anf. 2 YVONNE ANDERSSON (kd)	5
Anf. 3 SOFIA JONSSON (c)	9
Anf. 4 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	13
Anf. 5 SOFIA JONSSON (c) replik.....	14
Anf. 6 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	14
Anf. 7 SOFIA JONSSON (c) replik.....	14
Anf. 8 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	14
Anf. 9 SOFIA JONSSON (c) replik.....	15
Anf. 10 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	15
Anf. 11 SOFIA JONSSON (c) replik.....	15
Anf. 12 ULF NILSSON (fp)	15
Anf. 13 NALIN PEKGUL (s)	20
Anf. 14 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	21
Anf. 15 NALIN PEKGUL (s) replik	21
Anf. 16 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	21
Anf. 17 NALIN PEKGUL (s) replik	21
Anf. 18 ULF NILSSON (fp) replik	22
Anf. 19 NALIN PEKGUL (s) replik.....	22
Anf. 20 ULF NILSSON (fp) replik	22
Anf. 21 NALIN PEKGUL (s) replik.....	22
Anf. 22 SOFIA JONSSON (c) replik.....	22
Anf. 23 NALIN PEKGUL (s) replik.....	23
Anf. 24 SOFIA JONSSON (c) replik.....	23
Anf. 25 NALIN PEKGUL (s) replik.....	23
Anf. 26 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	24
Anf. 27 NALIN PEKGUL (s) replik	24
Anf. 28 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	25
Anf. 29 NALIN PEKGUL (s) replik	25
Anf. 30 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s).....	25
Anf. 31 ULF NILSSON (fp) replik	28
Anf. 32 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s).....	28
Anf. 33 ULF NILSSON (fp) replik	29
Anf. 34 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s).....	29
Anf. 35 SOFIA JONSSON (c) replik.....	30
Anf. 36 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s).....	30
Anf. 37 SOFIA JONSSON (c) replik.....	31

Anf. 38	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	31
Anf. 39	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	32
Anf. 40	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	32
Anf. 41	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	33
Anf. 42	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	33
Anf. 43	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	33
Anf. 44	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	34
Anf. 45	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	34
Anf. 46	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	34
Anf. 47	LENNART GUSTAVSSON (v)	35
Anf. 48	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	38
Anf. 49	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	38
Anf. 50	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	38
Anf. 51	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	39
Anf. 52	SOFIA JONSSON (c) replik	39
Anf. 53	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	39
Anf. 54	SOFIA JONSSON (c) replik	40
Anf. 55	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	40
Anf. 56	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	40
Anf. 57	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	41
Anf. 58	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	41
Anf. 59	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	42
Anf. 60	ULF NILSSON (fp) replik	42
Anf. 61	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	42
Anf. 62	ULF NILSSON (fp) replik	43
Anf. 63	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	43
Anf. 64	GUNNAR GOUDE (mp)	43
Anf. 65	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	48
Anf. 66	GUNNAR GOUDE (mp) replik	49
Anf. 67	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	49
Anf. 68	GUNNAR GOUDE (mp) replik	49
Anf. 69	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	50
Anf. 70	GUNNAR GOUDE (mp) replik	50
Anf. 71	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	51
Anf. 72	GUNNAR GOUDE (mp) replik	51
Anf. 73	ULF NILSSON (fp) replik	52
Anf. 74	GUNNAR GOUDE (mp) replik	52
Anf. 75	ULF NILSSON (fp) replik	53
Anf. 76	GUNNAR GOUDE (mp) replik	53
Anf. 77	LARS HJERTÉN (m)	53
Anf. 78	GUNNAR GOUDE (mp) replik	56
Anf. 79	LARS HJERTÉN (m) replik	57
Anf. 80	GUNNAR GOUDE (mp) replik	57
Anf. 81	LARS HJERTÉN (m) replik	58
Anf. 82	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	58
Anf. 83	LARS HJERTÉN (m) replik	58
Anf. 84	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s)	58
Anf. 85	LARS HJERTÉN (s) replik	59
Anf. 86	GUNILLA TJERNBERG (kd)	59

Anf. 87	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	62
Anf. 88	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	62
Anf. 89	LENNART GUSTAVSSON (v) replik	63
Anf. 90	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	63
Anf. 91	ANDRE VICE TALMANNEN	64
Anf. 92	ANA MARIA NARTI (fp).....	64
Anf. 93	JAN BJÖRKMAN (s)	65
Anf. 94	LARS HJERTÉN (m) replik	68
Anf. 95	JAN BJÖRKMAN (s) replik	68
Anf. 96	LARS HJERTÉN (m) replik	69
Anf. 97	JAN BJÖRKMAN (s) replik	69
Anf. 98	SOFIA JONSSON (c) replik	70
Anf. 99	JAN BJÖRKMAN (s) replik	70
Anf. 100	SOFIA JONSSON (c) replik	71
Anf. 101	JAN BJÖRKMAN (s) replik	71
Anf. 102	ANA MARIA NARTI (fp) replik	72
Anf. 103	JAN BJÖRKMAN (s) replik	72
Anf. 104	ANA MARIA NARTI (fp) replik	73
Anf. 105	JAN BJÖRKMAN (s) replik	73
Anf. 106	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	73
Anf. 107	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	78
Anf. 108	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	78
Anf. 109	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	79
Anf. 110	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	79
Anf. 111	SOFIA JONSSON (c) replik	80
Anf. 112	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	80
Anf. 113	SOFIA JONSSON (c) replik	81
Anf. 114	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	81
Anf. 115	ANA MARIA NARTI (fp) replik	82
Anf. 116	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	82
Anf. 117	ANA MARIA NARTI (fp) replik	83
Anf. 118	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	83
Anf. 119	LARS HJERTÉN (m) replik	83
Anf. 120	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	84
Anf. 121	LARS HJERTÉN (m) replik	84
Anf. 122	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	85
Anf. 123	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	86
Anf. 124	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	86
Anf. 125	GUNILLA TJERNBERG (kd) replik	87
Anf. 126	LENNART GUSTAVSSON (v) replik.....	87
Anf. 127	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	87
Anf. 128	LENNART GUSTAVSSON (v) replik.....	87
Anf. 129	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	88
Anf. 130	KALLE LARSSON (v).....	88
Anf. 131	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	90
Anf. 132	KALLE LARSSON (v) replik.....	90
Anf. 133	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	91
Anf. 134	KALLE LARSSON (v) replik.....	91
Anf. 135	LENNART KOLLMATS (fp)	91

Anf. 136 ULF NILSSON (fp).....	93
Anf. 137 ELVER JONSSON (fp).....	93
(Beslut skulle fattas den 14 december.).....	94
7 § Studiestöd samt Ett reformerat studiestödssystem	94
Utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU2	94
Utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU7	94
Anf. 138 PER BILL (m).....	94
Anf. 139 ERLING WÄLIVAARA (kd)	97
Anf. 140 SOFIA JONSSON (c)	100
Anf. 141 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	103
Anf. 142 SOFIA JONSSON (c) replik	104
Anf. 143 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	104
Anf. 144 SOFIA JONSSON (c) replik	104
Anf. 145 ULF NILSSON (fp).....	104
Anf. 146 TOMAS ENEROTH (s)	107
Anf. 147 PER BILL (m) replik.....	112
Anf. 148 TOMAS ENEROTH (s) replik	113
Anf. 149 PER BILL (m) replik.....	113
Anf. 150 TOMAS ENEROTH (s) replik	113
Anf. 151 ULF NILSSON (fp) replik	114
Anf. 152 TOMAS ENEROTH (s) replik	115
Anf. 153 ULF NILSSON (fp) replik	115
Anf. 154 TOMAS ENEROTH (s) replik	115
Anf. 155 SOFIA JONSSON (c) replik	115
Anf. 156 TOMAS ENEROTH (s) replik	116
Anf. 157 SOFIA JONSSON (c) replik	116
Anf. 158 TOMAS ENEROTH (s) replik	117
Anf. 159 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	117
Anf. 160 TOMAS ENEROTH (s) replik	118
Anf. 161 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	118
Anf. 162 TOMAS ENEROTH (s) replik	118
Anf. 163 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	119
Anf. 164 PER BILL (m) replik.....	122
Anf. 165 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	123
Anf. 166 PER BILL (m) replik.....	123
Anf. 167 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	124
Anf. 168 SOFIA JONSSON (c) replik	124
Anf. 169 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	125
Anf. 170 SOFIA JONSSON (c) replik	125
Anf. 171 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	126
(forts.).....	126
Ajournering	127
Återupptagna förhandlingar	127
7 § (forts.) Studiestöd samt Ett reformerat studiestödssystem	
(forts. UbU2 och UbU7)	127
Anf. 172 ULF NILSSON (fp) replik	127
Anf. 173 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	127
Anf. 174 ULF NILSSON (fp) replik	128
Anf. 175 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	128

Anf. 176	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	128
Anf. 177	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	128
Anf. 178	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	129
Anf. 179	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	129
Anf. 180	BRITT-MARIE DANESTIG (v)	130
Anf. 181	SOFIA JONSSON (c) replik.....	133
Anf. 182	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	133
Anf. 183	SOFIA JONSSON (c) replik.....	133
Anf. 184	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	134
Anf. 185	ULF NILSSON (fp) replik.....	134
Anf. 186	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	135
Anf. 187	ULF NILSSON (fp) replik.....	135
Anf. 188	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	135
Anf. 189	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	136
Anf. 190	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	136
Anf. 191	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	137
Anf. 192	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	137
Anf. 193	GUNNAR GOUDE (mp).....	137
Anf. 194	YVONNE ANDERSSON (kd)	139
Anf. 195	BRITT-MARIE DANESTIG (v)	141
Anf. 196	TALMANNEN	142
Anf. 197	YVONNE ANDERSSON (kd)	142
	(Beslut skulle fattas den 14 december.).....	142
8 §	Bordläggning.....	142
9 §	Anmälan om interpellationer	144
10 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	144
11 §	Anmälan om skriftligt svar på fråga.....	145
12 §	Kammaren åtskildes kl. 20.02	145

